

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN
HAK VE ÖZGÜRLÜK
S E F E R B E R L İ Ğ İ

ISBN: 978-625-6281-81-3

21. Yüzyılda Türkiye'nin Hak ve Özgürlük Seferberliği

© 2025 CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Bu kitabın tüm hakları saklıdır ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınlarına aittir. Kitabın hiçbir bölümü yayıncının izni olmadan fotokopi ve bilgisayar ortamında yeniden üretilemez ve çoğaltılamaz.

Yayıncı Sertifika No: 45482

1. Baskı, İstanbul, Ekim 2025

İletişim

Kızılırmak Mahallesi Mevlana Bulv. No:144 Çankaya
Ankara/TÜRKİYE
T +90 312 590 20 00 | webinfo@iletisim.gov.tr

Baskı

İMAK Ofset
Matbaa Sertifika No: 71320

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN
HAK VE ÖZGÜRLÜK
S E F E R B E R L İ Ğ İ

içindekiler

Takdim

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan / 9

Giriş / 11

1. Bölüm

ADALET SİSTEMİNDE AKTÖRLER / 19

1.1. Adalet Bakanlığı / 19

1.2. Hâkimler ve Savcılar Kurulu / 21

1.3. Türkiye Adalet Akademisi / 22

1.4. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu / 24

1.5. Kişisel Verileri Koruma Kurumu / 26

ADALET SİSTEMİNDE HAK TEMELLİ DÖNÜŞÜM / 30

2.1. Anayasal Reformlar / 30

2.2. Temel Yasal Düzenlemeler / 45

2.3. Ceza İnfaz Sistemindeki Gelişmeler / 56

2.4. Özel Hukuk Alanındaki Gelişmeler / 59

2.5. Hâkim ve Savcılık Mesleği ve Adalete Erişimdeki Rolü / 61

2.6. Avukatlık Mesleği ve Adalete Erişimdeki Rolü / 63

2.7. Yargı Reformu Stratejileri ve Eylem Planları / 65

2.8. Mevzuat Alanındaki Gelişmeler / 75

2. Bölüm

3.

Bölüm

RAKAMLARIN DİLİYLE ADALET / 102

3.1. Adalet Hizmetlerinde Gelişmeler / 102

3.2. Mahkemelerin İş Yükü / 108

HAKLARIN VE ÖZGÜRLÜKLERİN DÖNÜŞÜMÜ / 124

4.1. İnsan Hakları / 124

4.2. Kadın Hakları ve Kadın-Erkek Eşitliği / 135

4.3. Çocuk Hakları / 151

4.4. Engelli Hakları / 167

4.5. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar / 175

4.6. İfade ve Basın Özgürlüğü / 200

4.7. Kişisel Verilerin Korunması Hakkı / 205

4.8. Haberleşme Özgürlüğü ve Özel Hayatın Gizliliği / 205

4.9. Din ve Vicdan Özgürlüğü / 208

4.10. Bilim ve Sanat Özgürlüğü / 214

4.11. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü / 217

4.12. Seyahat ve Yerleşim Özgürlüğü / 218

4.13. Adil ve Eşitlikçi Ticari Hayat ile Rekabet Ortamının Sağlanması / 220

4.14. Mülkiyet Hakkı / 221

4.15. Azınlık Hakları ve Kültürel Çeşitlilik / 228

4.16. Mülteci ve Sığınmacı Hakları / 231

4.17. İnternet Özgürlüğü ve Dijital Haklar / 236

4.18. Nefret Söylemi ve Ayrımcılıkla Mücadele Politikaları / 243

4.

Bölüm

5. Bölüm

ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI ÇERÇEVESİ / 254

- 5.1. Uluslararası İnsan Hakları Mekanizmalarına Uyum / 254
- 5.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Çerçevesindeki Gelişmeler ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu / 268
- 5.3. Avrupa Konseyi Çatısı Altında Diğer Önemli İnsan Hakları Sözleşmeleri / 270
- 5.4. AB Müktesebatına Uyum Sürecinin İnsan Hakları Boyutu / 278
- 5.5. Uluslararası Kuruluşlarda İnsan Hakları ve Özgürlükler Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar / 281
- 5.6. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) İnsani Boyut / 285
- 5.7. Avrupa Konseyi / 286
- 5.8. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi / 287
- 5.9. Diğer Avrupa Konseyi Denetim Mekanizmaları / 287
- 5.10. AB Başkanlığı Faaliyet Bilgileri / 290
- 5.11. Yargı Reformu Stratejileri ve İnsan Hakları Eylem Planı / 291

VERİMLİLİK, DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE ADALETE ERİŞİM / 296

- 6.1. Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) / 296
- 6.2. UYAP Portallar / 304
- 6.3. UYAP Bilişim Sistemi Mobil Uygulamalar / 305
- 6.4. UYAP Proje ve Hizmetleri / 309
- 6.5. UYAP Uygulamalar / 309
- 6.6. UYAP Yapay Zekâ Uygulamaları / 312
- 6.7. CİMER İstatistikleri (İstek, Hak Arama, Şikâyetle Bulunma, Dilekçe, Bilgi Edinme Hakkı ve Başvuru Yapma Özgürlüğü) / 314

6. Bölüm

TAKDİM

İnsanlık tarihi, bireyin hak ve özgürlük arayışının mücadelesiyle şekillenmiş; adalet ise söz konusu mücadelenin merkezinde yer almıştır. Bu durum, devletin temellerinin hukuk kuralları üzerine yükselmesini zorunlu kılmıştır. Çünkü her bireyin insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşama imkânı bulduğu, hakların ve özgürlüklerin güvence altına alındığı bir düzen ancak adaletin tüm kurum ve kurallarıyla işlerlik kazandığı bir sistem ile mümkündür. Bu bağlamda adalet; devletlerin, toplumların ve beşerî münasebetlerin taşıyıcı sütunu hâline gelmiştir.

Adalet sütununun ayakta kalması için hukuk devleti ilkesinin bir ülkenin temel hedefine dönüşmesi zaruridir. Türkiye Cumhuriyeti, kadim medeniyet birikimi ve devlet geleneğiyle, her insanın doğuştan sahip olduğu hakları korumayı ve geliştirmeyi kendisine görev bilmiştir. Aziz milletimiz, 2002 yılında ülkemizi yönetme vazifesini bize tevdi ettiğinde, Türkiye’yi diğer tüm alanlarda olduğu gibi adalet konusunda da ileriye taşımayı hedefledik. Şanlı mazimizden aldığımız ilhamla “Adalet mülkün temelidir” dedik, ülkemizi hak ve hukuk üzerine inşa etmeyi önceliğimiz hâline getirdik. Küresel belirsizliklerin, bölgesel krizlerin ve istikrarsızlıkların ortasında; kararlı duruşumuzla Türkiye’de ve dünyada adaletin tesis edilmesi için önemli adımlar attık. Temel hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesi ve yüksek standartlı demokrasiye kavuşma hedefiyle “Daha adil bir dünya mümkün” vizyonumuzu ortaya koyarak her türlü adaletsizliğe karşı çıktık.

Son 24 yılda hukukun üstünlüğünü esas alan, gecikmeyen ve öngörülebilir, etkin ve hızlı işleyen bir adalet sistemini inşa ettik. Pusulası insan ve insan onuru olan adalet davamızı, devletin ve toplumun bekasının teminatı olarak gördük. Bu anlayış doğrultusunda, gerçekleştirdiğimiz hukuk reformlarıyla adalet sistemini güçlendirerek temel kanunları güncelledik ve anayasal demokratikleşme adımlarıyla hak arama yollarını genişlettik. Böylece hem ülkemizin ihtiyaçlarını karşılayan hem de uluslararası standartları kapsayan güçlü bir adalet altyapısı kurduk. Ülkemizde ve dünyada adaletin, sadece binaların üzerinde yazılan bir kavram olmadığını; hayatın her alanında hakka

uygun davranmanın temel unsuru olduğunu bilerek hareket ettik. İnsanlığa hizmet eden adalet anlayışımızla hakkın ve hakikatin yanında durarak mazlumların sesi, mağdurların umudu ve haksızlığa maruz kalanların gür sedası olmaya gayret ettik. “Devletin hazinesi adalettir” diyerek mazlumun ahının arşı titrettiğinin bilinciyle dünyaya örnek teşkil edecek bir hukuk devrimi gerçekleştirdik. Ülkemizde hak ve özgürlükler alanında ortaya koyduğumuz vizyonla yalnızca yasal düzenlemeler yapmakla kalmadık, aynı zamanda adaletin ruhunu toplumsal hayatın her alanına taşıdık.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığımız tarafından hazırlanan, 21. Yüzyılda Türkiye'nin Hak ve Özgürlük Seferberliği kitabı, göreve geldiğimiz günden bu yana adalet alanındaki vizyonumuzu yansıtan özel bir çalışma niteliğindedir. Adalet anlayışımızı ortaya koyan elinizdeki bu eser; hukuku, bir ideal olmaktan çıkarıp yaşanabilir bir gerçekliğe dönüştürme irademizin nişanesidir. Ayrıca tüm vatandaşların eşit, özgür ve onurlu bir yaşam sürebildiği güçlü bir demokrasiye sahip olma hedefimizin somut örneğidir. Devletimiz ve aziz milletimiz için daha adil bir geleceğe kapı aralayacağına inandığım bu değerli kitabın hazırlanmasında emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANI
RECEP TAYYİP ERDOĞAN

GİRİŞ

İnsanlık tarihini şekillendiren en önemli unsurlardan biri, hak arayışı ve özgürlüklerin savunulması olmuştur. İnsanlar, ilk çağlardan bugüne dek yaşamlarını bir düzen içerisinde geçirmek amacıyla onurlu, adil ve özgür bir biçimde yaşamak için mücadele etmişlerdir. Bu çerçevede bireyin devlet karşısındaki konumunu belirleyen hak ve özgürlükler, bir medeniyetin geldiği seviyenin aynasını oluşturmaktadır. İnsanı merkezine alan; zalime karşı mazlumu koruyan bir hukuk sistemine sahip olmak, bir devletin adalet sisteminin gelişmişliğini göstermektedir.

Bir bireyin doğuştan ya da sonradan elde ettiği, başkaları tarafından engellenemeyen yetki ve imtiyazlar hak kavramını tanımlarken bireyin fikirlerini ifade etme, yaşamını kendi tercihlerine göre şekillendirme kapasitesi özgürlük kavramını belirtmektedir. Bu kavramları birbirinden ayırmak mümkün değildir. Hak olmadan özgürlük, özgürlük olmadan ise hak olmaz. Bu nedenle bir hukuk sisteminde hak ve özgürlük olgularının bir bütün hâlinde ele alınıp korunması esastır. Bu hak ve özgürlükleri korumak amacıyla ilk çağlardan itibaren insanlığın somut adımlar attığını gözlemlemek mümkündür. Tarihsel süreçte ilk yazılı hukuki belgeler bireylerin devlet ya da otorite karşısındaki durumunu düzenlemek için ortaya çıkmıştır. Bu belgeler, insanlığın bir arada yaşamaya başlamasından bu yana hak ve özgürlük arayışı içerisinde olduğunu ve devletin bu hak ve özgürlük alanını düzenleyen kurum olduğunu ortaya koymaktadır.

Geçmişten bugüne hak arayışı içerisinde olan bireylerin gerçek anlamda özgür olabildiği; fikirlerini açıkça ifade edebildiği, inandığı gibi yaşayabildiği; ayrımcılığa uğramadan eğitim, sağlık, barınma gibi temel haklara sahip olabildiği toplumlarda adalet sisteminden bahsetmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti, 2000’li yıllardan bu yana adalet sisteminin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunun bilinciyle hareket etmiş ve temel haklardan eğitime, eğitimden sağlığa, sağlıktan teknolojiye her alanda önemli hukuki düzenlemeler hızla gelişim göstermiştir. Bu düzenlemelerle demokrasinin tesis edilmesi sağlanmış, insan haklarının korunması için güçlü bir zemin oluşturulmuştur. Türkiye, yaptığı hukuki reformlar ile vatandaşlarının bilinçli bir şekilde hak aramasına imkân sunmuştur. Böylelikle adalet sistemini sadece devletin değil aynı zamanda bireyin ve sivil toplumun da sorumluluk alanı hâline getirmiş, hak ve özgürlüklerin korunmasında bütüncül bir bakış açısı ortaya koymuştur. ‘Haklının Yüzyılı’ olan ‘Türkiye Yüzyılı’nda sadece ulusal değil uluslararası alanda da birçok çalışma yapılmıştır. Türkiye bu çalışmalarla, mazlumların sesine kulak verip dünya genelinde milyonlarca insan için bir umut ışığı, bir kaynak noktası olmuştur.

Türkiye, 2002’den bu yana hukukun üstünlüğünü temel alan bir anlayışla herkesi kapsayan, gecikmeyen ve öngörülebilir, etkin ve hızlı işleyen adalet sistemiyle insan onurunu ve toplumun bekasını öncelemektedir. Ülkede gerçekleştirilen adalet reformları ile temel kanunlar yenilenmiş, hak arama yolları genişletilmiştir.

Türkiye, yaklaşık çeyrek asırdır gerçekleştirdiği düzenlemeler ile köken ve inanç gözetmeksizin her bireyin hakkını ve geleceğini teminat altına alan düzenlemeler yapmıştır. Çağın gereklerin uygun bir şekilde adalet sisteminin altyapısı güçlendirilerek uluslararası standartlara uygun bir yapı oluşturulmuştur.

Türkiye, bireylerin hak ve özgürlükleri genişletme ve güvencelerini pekiştirme hedefiyle birçok anayasal düzenleme gerçekleştirmiştir. Bu süreç, Anayasa'da yapılan düzenlemelerle temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmaların ulusal mevzuat karşısındaki üstünlüğünün kabul edilmesi ve Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun getirilmesi gibi köklü hukuki reformlarla temellenmiştir. Ayrıca Adalet Bakanlığına bağlı kurumlar güçlendirilerek insan haklarının daha da gelişmesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'de yapılan düzenlemelerle kişisel verilerin korunması hakkı anayasal güvence altına alınmıştır. Adalet sistemi genelinde yargı teşkilatının çeşitli kademelerinde yürütülen adli faaliyetler detaylı düzenlenmiştir. Buna ek olarak makul sürede yargılanma, yargıda ihtisaslaşma ve insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesi gibi alanlarda iyileştirmeler yapılmıştır. Hukuki düzenlemeler doğrultusunda alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin kapsamı genişletilmiş ve yargının iş yükü azaltılmıştır. Basın ve ifade özgürlüğünün güçlendirilmesi, dezenformasyonla mücadele edilmesi ve özellikle dezavantajlı bireylerin medya hizmetlerine erişiminin iyileştirilmesi için medya alanında düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal hizmetleri daha da güçlendirmek için kadın, çocuk, engelli ve yaşlı bireylerin haklarını korumaya, toplumsal yaşama katılımlarını artırmaya yönelik politikalar geliştirilmiş ve sosyal hizmet merkezleri gibi işleyişlerle kapsayıcı bir toplum hedeflenmiştir.

Kamu hizmetlerinde hak ve adaletin sağlanması amacıyla etik kültürün yerleştirilmesi ve şeffaflığın artırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Böylece kamu güvenini güçlendirmek hedeflenmiştir. Tüm bunların yanı sıra Türkiye, hukuki düzenlemelerin tamamında çağın vazgeçilmez bir unsuru olan yeni teknolojileri de hukuk alanıyla bütünleştirerek hızlı ve etkin bir adalet hizmeti sunmaya başlamıştır. Bunun gibi pek çok ulusal düzenlemeyi getiren Türkiye, ulusal gayretlerinin yanı sıra uluslararası alanda da hukukun üstünlüğünün sağlanması ve insan haklarının güçlendirilmesi için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Yapıcı iş birlikleri ile küresel alanda yaşanan adaletsizliğe karşı da sesini yükselten Türkiye, kapsamlı çalışmalarıyla insan onurunu merkeze alan, adil ve eşitlikçi bir yaşam ortamı oluşturmak için hukuki alanda bütüncül bir bakış açısı oluşturmuştur.

Bu kitap, Türkiye'nin son 24 yılda hak ve özgürlükler konusunda kaydettiği aşamaları ele almaktadır. Hak ve özgürlüğün, insan olmanın doğal bir sonucu olduğunu ortaya koyan kitap 6 bölümden oluşurken ilkbölümünde, Türkiye'de hak ve özgürlüklerin kurumsallaşması için çalışan aktörler yer almaktadır. Bu kapsamda bu bölümde; Adalet Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Kişisel Verileri Koruma Kurumu ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

İkinci bölümde ise, adalet sisteminde yapılan hak temelli dönüşüme yer verilmiştir. Bu bölümde; gerçekleştirilen anayasal reformlar, temel yasal düzenlemeler, yargı reform ve stratejileri, ceza infaz sistemindeki değişiklikler, özel hukuk alanındaki gelişmeler, hâkimlik, savcılık ve avukatlık mesleği ile ilgili gelişmeler bu bölümde anlatılmaktadır. Kitabın üçüncü bölümünde; Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Cumhuriyet başsavcılıkları, bölge adliye mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri, ceza mahkemeleri, hukuk mahkemeleri, idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri ile ilgili istatistiki bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, hakların ve özgürlüklerin dönüşümü çerçevesinde; insan hakları, kadın hakları ve cinsiyet eşitliği, çocuk hakları, engelli hakları, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, ifade ve basın özgürlüğü, kişisel verilerin korunması hakkı, haberleşme özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği, din ve vicdan özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü, seyahat ve yerleşim özgürlüğü, adil ve eşitlikçi ticari hayat ile rekabet ortamının sağlanması, mülkiyet hakkı, azınlık hakları ve kültürel çeşitlilik, mülteci ve sığınmacı hakları, internet özgürlüğü ve dijital haklar, nefret söylemi ve ayrımcılıkla mücadele politikaları doğrultusunda Türkiye'de yaşanan dönüşümlere yer verilmiştir. İnsan haklarının uluslararası boyutunun yer aldığı beşinci bölümde, uluslararası insan hakları işleyişlerine uyum ile ilgili gelişmeler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) çerçevesindeki gelişmeler, Avrupa Konseyi çatısı altında diğer önemli insan hakları sözleşmeleri, AB müktesebatına uyum süreci (insan hakları boyutu), insan hakları alanında ulusal kurumların (TİHEK, Ombudsmanlık) uluslararası işleyişlerle ilişkileri ile ilgili gelişmelere yer verilmiştir. Kitabın altıncı bölümünde dijital dönüşüm ve adalete erişim ile gerçekleştirilen çalışmalara yer verilmiştir. Bu kapsamda, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) ve mobil adalet uygulamaları ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca CİMER istatistikleri (istek, hak arama, şikâyetle bulunma, dilekçe, bilgi edinme hakkı ve başvuru yapma özgürlüğü) bulunmaktadır. Türkiye'de 2000'li yılların ardından yaşanan hukuki gelişmeleri anlatan kitapla; insan haklarının ve özgürlüğün bir ayrıcalık olmadığı, devletin yanı sıra bireyler tarafından korunmasının bir toplumun ve devletin gerçek gücü olduğu ortaya konmuştur.

T.C. ADALET BAKANLIĞI

Türkiye 2002-2025 döneminde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde, hak ve özgürlük alanında devrim niteliğinde adımlar atmıştır. Bu süreçte görev alan bakanlar kronolojik olarak sunulmaktadır.

Adalet Bakanları

Cemil Çiçek

18 Kasım 2002 • 8 Mayıs 2007

Fahri Kasırga

8 Mayıs 2007 • 29 Ağustos 2007

Mehmet Ali Şahin

29 Ağustos 2007 • 1 Mayıs 2009

Sadullah Ergin

1 Mayıs 2009 • 10 Mart 2011

Ahmet Kahraman

10 Mart 2011 • 6 Temmuz 2011

Sadullah Ergin

6 Temmuz 2011 • 26 Aralık 2013

Bekir Bozdağ

26 Aralık 2013 • 7 Mart 2015

Kenan İpek

7 Mart 2015 - 25 Kasım 2015

Bekir Bozdağ

25 Kasım 2015 • 19 Temmuz 2017

Abdulhamit Gül

19 Temmuz 2017 • 29 Ocak 2022

Bekir Bozdağ

29 Ocak 2022 • 4 Haziran 2023

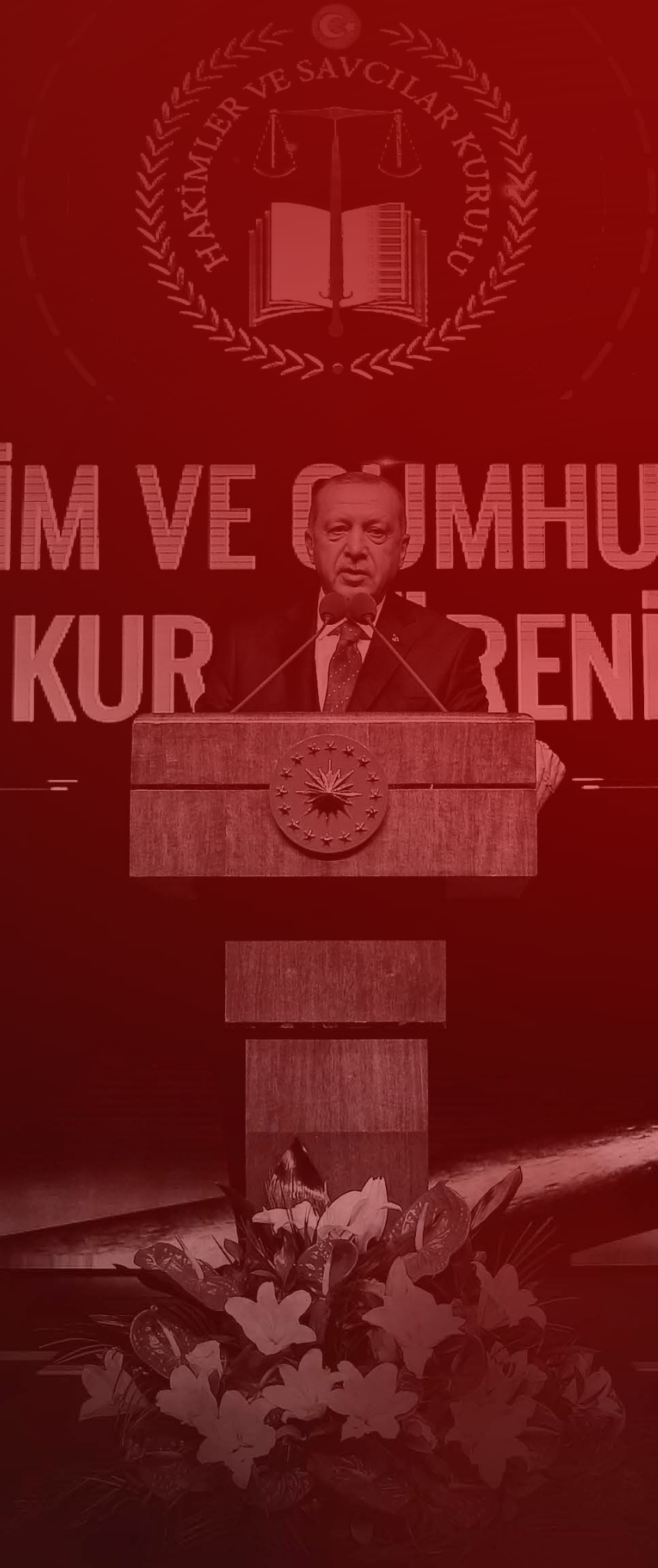
Yılmaz Tunç

4 Haziran 2023 • Görevde

“Devlet; adalet üzerinde yükselir, gelişir, güçlenir ve büyür. Adaletin olmadığı bir devlet, tıpkı temelsiz bina gibi eninde sonunda yıkılıp gitmeye mahkûmdur. İlk insandan beri devam eden adalet arayışı, kıyamete kadar da sürecektir. İnsanlık tarihînin tüm önemli dönüm noktalarının gerisinde öyle ya da böyle adalet arayışından kaynaklanan kıyamlar, mücadeleler, başkaldırıları vardır. Bugün de dünyada en çok ihtiyaç duyulan, en çok beklenen adalettir.”

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

*Adli Yargı Hâkim ve Cumhuriyet
Savcıları Kura Töreni
22 Mayıs 2025*

RIYET SAVCILARI

1. Bölüm

Adalet Sisteminde
Aktörler

1. ADALET SİSTEMİNDE AKTÖRLER

1.1. Adalet Bakanlığı

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı bünyesinde görev yapan Adalet Bakanlığı, ülkede adalet hizmetlerinin nitelikli yürütülmesinden sorumlu bakanlık olarak kurulmuştur. Adalet Bakanlığı; kanunlarda öngörülen mahkemelerin kurulması, teşkilatlandırılması, ceza infaz kurumları gibi adalet kurumlarının planı, idare edilmesi ve denetimini gerçekleştirmektedir.

Adalet Bakanlığı;

- ✧ Teftiş Kurulu Başkanlığı,
- ✧ Ceza İşleri Genel Müdürlüğü,
- ✧ Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü,
- ✧ Mevzuat Genel Müdürlüğü,
- ✧ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü,
- ✧ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü,
- ✧ Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü,
- ✧ Personel Genel Müdürlüğü,
- ✧ Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- ✧ Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü,
- ✧ Strateji Geliştirme Başkanlığı,
- ✧ İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı,
- ✧ Eğitim Dairesi Başkanlığı,
- ✧ İcra İşleri Dairesi Başkanlığı,
- ✧ Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı,
- ✧ Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı,
- ✧ İç Denetim Birimi Başkanlığı,
- ✧ Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu,
- ✧ Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği,
- ✧ Adli Tıp Kurumu Başkanlığı birimlerinden oluşmaktadır.

10/07/2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanıp yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 38. maddesi Adalet Bakanlığının görevlerini belirtmektedir. Buna göre Adalet Bakanlığının görev ve yetkileri aşağıdaki gibidir:

- ★ Kanunlarda kurulması öngörülen mahkemeleri açmak ve teşkilatlandırmak, ceza infaz kurumları, icra ve iflas daireleri gibi her derece ve türdeki adalet kurumlarını planlamak, kurmak ve idari görevleri yönünden gözetim ve denetimini yapmak ve geliştirmek,
- ★ Bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konularında Hâkimler ve Savcılar Kuruluna teklifte bulunmak,
- ★ Kamu davasının açılması ile ilgili olarak mevzuatla Adalet Bakanına verilen yetkinin kullanılması ile ilgili çalışma ve işlemleri yapmak,
- ★ Adli sicilin tutulması ile ilgili hizmetleri yürütmek,
- ★ Adalet hizmetlerine ilişkin konularda, yabancı ülkelerle ilgili işlemleri yerine getirmek,
- ★ Adalet hizmetleriyle ilgili konularda, gerekli araştırmalar ve mevzuat hazırlıklarını yapmak ve görüş bildirmek,
- ★ Bakanlıklarca gönderilen mevzuat taslaklarının Türk hukuk sistemine ve mevzuat tekniğine uygunluğunu incelemek ve bu konularda görüş bildirmek,
- ★ İlgili mevzuat hükümleri uyarınca infaz işlerini düzenlemek,
- ★ İcra ve iflas daireleri vasıtasıyla icra ve iflas iş ve işlemlerini yürütmek,
- ★ Görev alanıyla ilgili olarak uygulamayı takip etmek ve ortaya çıkan sorunların nedenlerini araştırarak çözüm önerileri geliştirmek,
- ★ Ulusal veya uluslararası düzeyde bilimsel toplantılar düzenlemek, bu nitelikteki çalışmaları teşvik etmek ve desteklemek,
- ★ Görev alanıyla ilgili kamu ya da özel kurum veya kuruluşlarla iş birliği yapmak,
- ★ Kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle verilen diğer görevleri yapmak.

1.2. Hâkimler ve Savcılar Kurulu

Dayanağını Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 159. maddesinden alan Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK), mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulmakta ve görev yapmaktadır. 159. madde; kurulun kimlerden oluşacağını, kurul başkanının kim olacağını, kurulun görevlerini, hâkim ve savcılar hakkında inceleme ve soruşturma işlemlerinin nasıl yapılacağını düzenlemektedir. Bekir Bozdağ'ın görev süresinde yapısı yeniden şekillenen HSK üyelerinin seçimi, dairelerin oluşması ve iş bölümü, kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usulü ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenmektedir. Anayasa'nın sözü edilen maddesindeki konular 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'nda da ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. HSK'nın misyonunu "Adil yargıyı tesis etmek üzere hâkimler ve savcılarla ilgili işlemleri, hukukun üstünlüğü, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile hâkimlik ve savcılık teminatı esaslarına göre yerine getirmek" oluştururken; vizyonunu ise "adil, bağımsız, tarafsız, güvenilir ve etkin yargının teminatı" oluşturmaktadır.

On üç üyeden oluşan kurulun başkanlığını Adalet Bakanı yapmaktadır. İlgili Adalet Bakanlığı bakan yardımcısı, kurulun doğal üyesi olarak görev yapmaktadır. Kurulun dört üyesini Cumhurbaşkanı, yedi üyesini ise Türkiye Büyük Millet Meclisi seçmektedir. Kurulun üyeleri dört yıl görev yapmakta, süresi dolan üyeler ise yeniden seçilebilmektedir. Kurul; "hâkim ve savcılar mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapma ve Yargıtay ve Danıştay'a üye seçme" yetkisine sahiptir. Bunun yanı sıra kurul, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmektedir. Görevlerini yerine getirirken ve yetkilerini kullanırken bağımsız olan kurul hiçbir organ, makam, merci veya kişiden emir ve talimat almamaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türkiye Büyük Millet Meclisinde hitaplarını yaparken, 1 Ekim 2024

Kurul, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkim ve savcılık teminatı esaslarını gözetmektedir. Bu doğrultuda; adalet, tarafsızlık, dürüstlük, tutarlılık, doğruluk, ehliyet, eşitlik ve liyakat ilkeleri kapsamında görev yapmaktadır. Kendi bütçesine sahip olan HSK; Genel Kurul ve iki daire hâlinde çalışmaktadır. Kurulun sekretarya işlemlerini, kurula bağlı olan Genel Sekreterlik yürütmektedir. Teftiş Kurulu Başkanlığı HSK'ya bağlı olarak görev yürütmekte, Başkan (Bakan) sadece Genel Kurul toplantılarına katılabilmektedir. Başkan (Bakan), daire toplantılarının yanı sıra hâkim ve savcılarının disiplin işleri hakkında olan Genel Kurul toplantılarına katılamamaktadır. Başkanın katılmadığı Genel Kurul çalışmalarına başkanvekili başkanlık etmektedir. Bu aktör; Başkan'ın kendisine devrettiği yetkileri kullanmaktadır. Diğer üyeler ile aynı statüde olan Adalet Bakanlığı ilgili bakan yardımcısı, Birinci Daire üyesi olarak da görev yapmaktadır.

1.3. Türkiye Adalet Akademisi

1985 yılında yürürlüğe giren Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Ankara'da Adalet Bakanlığına bağlı Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi kurulmuştur. Bu merkezde, idari ve adli yargıda hâkim ve savcı adaylarının yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Avrupa Birliği'ne katılım süreci doğrultusunda üye ülkelerin mevzuata ve uygulamalara uyum sağlaması amacıyla hukuk alanında eğitimleri ve diğer görevleri yerine getirecek bağımsız bir kurumun oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine 4954 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Kanunu, 2003 yılında kabul edilmiştir. Bu Kanun doğrultusunda tüzel kişiliği olan, bilimsel, idari ve mali özerkliğe sahip Türkiye Adalet Akademisi ihdas edilmiştir. 27/02/2025 tarihli ve 32826 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 7540 sayılı Kanun ile Türkiye Adalet Akademisi yeniden yapılandırılarak güçlendirilmiştir.

*Türkiye Adalet Akademisinde hakim ve savcı eğitimlerinden bir kare,
16 Haziran 2020.*

Türkiye Adalet Akademisinin gerçekleştirdiği eğitim faaliyetleri aşağıdaki gibidir:

- ★ Meslek Öncesi Eğitim Faaliyetleri
- ★ Meslek İçi Eğitim Faaliyetleri
- ★ Uzaktan Eğitim Faaliyetleri
- ★ Projeler Kapsamında Eğitim Faaliyetleri
- ★ Dış İlişkiler Kapsamında Eğitim Faaliyetleri

Ayrıca meslek öncesi eğitim faaliyetleri kapsamında hâkim/savcı aday ve yardımcılarının tümüne İnsan Hakları ve Anayasa Hukuku dersleri, 2014 yılından günümüze kadar eğitim gören aday ve yardımcılarının tümüne de ifade özgürlüğü dersi verilmiştir.

Hayata karşı ve vücut dokunulmazlığına karşı suçlar, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve uygulamaları ile AİHM ve AİHS uygulamaları kapsamında; adil yargılanma hakkı, özel hayatın korunması ve koruma tedbirleri gibi farklı konu ve alanlarda meslek içi eğitim seminerleri yapılmaktadır. Ayrıca uzaktan eğitim modeli kapsamında farklı konu ve alanlarda, çevrim içi meslek içi eğitim seminerleri ile çevrim dışı video ders eğitimleri de yapılmaktadır.

Türkiye Adalet Akademisi, uluslararası alanda da önemli çalışmalar yapmaktadır ve bu kapsamda yürütülen birçok proje ve faaliyet bulunmaktadır. Dış ilişkiler faaliyetleri kapsamında; dünyanın farklı ülkelerinden temsilcilerin katılımıyla insan hakları hukukunda güncel meselelere ilişkin programlar yapılmıştır.

1.4. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

İkinci Dünya Savaşı sonrası insan haklarının uluslararası alanda korunmasına yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde bağımsız ve özerk ulusal insan hakları kurumu modeli ile insan haklarının korunması ve geliştirilmesi hususu gündeme gelmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Komisyonunun 1946 yılında “ulusal komiteler” kurulması yönündeki girişimleriyle başlayan bu süreç, 1991 yılında ulusal kurumlara ilişkin uluslararası standartları belirleyen Paris Prensipleri'nin kabul edilmesi ve 1993 yılında BM Genel Kurulu tarafından bu ilkelerin onaylanması ile devam etmiştir.

1993 yılında, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği himayesinde ulusal insan hakları kurumlarının uluslararası standartlara uygunluğunu belirlemek üzere Ulusal Kurumlar Uluslararası Koordinasyon Komitesi (International Coordinating Committee/ICC), bugünkü adıyla Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağı (Global Alliance of National Human Rights Institutions / GANHRI) kurulmuştur. Aynı yıl İnsan Hakları Dünya Konferansı'nda kabul edilen Viyana Deklarasyonu ile Paris Prensipleri'ne uygun ulusal kurumlar kurulması yönünde yapılan çağrı üzerine bu kurumlara olan ilgi artmıştır.

Devlet teşkilatı içerisinde insan hakları alanında kurumsallaşma konusundaki en büyük adımlardan birisi Başbakanlık Teşkilatı Hakkında 3056 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 12.04.2001 tarihli ve 4643 sayılı Kanun'la Başbakanlık Merkez Teşkilatı içerisinde ana hizmet birimi olarak “İnsan Hakları Başkanlığı”nın kurulması olmuştur. 1990'lı ve 2000'li yıllarda insan haklarının Türkiye'de kurumsallaştırılması amacıyla oluşturulan bu birimler, Paris Prensipleri'nde belirtilen “bağımsızlık”, “idari ve mali özerklik” ve “çoğulculuk” niteliklerini tam olarak taşımayan ve ulusal insan hakları kurumu olarak görevlendirilmemiş yapılardan oluşmuştur.

Avrupa Birliği ilerleme raporlarında Paris Prensipleri'ne uygun kurumsal bir yapının kurulması yönünde yapılan tavsiyeler ve 90'lı yıllardan bu yana merkezdeki ve yereldeki deneyimlerin etkisiyle Paris Prensipleri'yle uyumlu bir ulusal insan hakları kurumuna ihtiyaç duyulmuştur. Buna binaen 21.06.2012 tarihli ve 6332 sayılı Kanunla Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHEK) kurulmuştur.

Ulusal bir insan hakları kurumu olmanın yanı sıra TİHK, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Seçmeli Protokol (OPCAT) bağlamında; işkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele ve cezanın önlenmesi konusunda çalışmalar yürütmek üzere 9/12/2013 tarihli ve 2013/5711 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 'ulusal önleme mekanizması -olarak belirlenmiştir.

Özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin alıkonuldukları ceza ve tutukevleri, kamplar, bakım merkezleri gibi yerlerde işkence ve kötü muamele vakalarının yaşanmaması amacıyla bu yerlere yönelik izleme, inceleme, denetleme, değerlendirme ve raporlama faaliyetlerini yürüten bir ulusal önleme mekanizması görevinin TİHK'in sorumluluğuna yüklenmesi, Kurumun kapasitesinin de güçlendirilmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir.

Diğer taraftan Anayasa'nın 10'uncu maddesi ve Türkiye'nin taraf olduğu temel insan hakları sözleşmelerinde düzenlenen ayrımcılık yasağına karşı etkin mücadele amacıyla bir eşitlik kurumunun kurulması hem bu alandaki çalışmaların daha etkili yürütülmesi hem de AB müktesebatına uyum çerçevesinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda; Türkiye İnsan Hakları Kurumunun kurumsal kapasitesinin ve etkinliğinin artırılması, ayrımcılık yasağı ve eşit muamele ile ilgili temel yasal çerçevenin ve kurumsal yapının düzenlenmesi, işkence ve kötü muameleyle karşı ulusal önleme mekanizmasının etkinliğinin ve işlerliğinin artırılması amacıyla; Paris Prensipleri, ilgili AB müktesebatı ve AB üyesi ülkeler başta olmak üzere uluslararası örnekler dikkate alınarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu; 20/04/2016 tarihli ve 29690 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6701 sayılı Kanun ile kurulmuştur.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere ihdas edilmiştir. 2024 yılı sonu itibarıyla Kurul tarafından 3.137 karar ile 227 rapor yayımlanmıştır.

1.5. Kişisel Verileri Koruma Kurumu

Türkiye'nin son 24 yılda yaptığı en önemli reformlardan biri de kişisel verilerin korunmasına ilişkin anayasal, yasal ve kurumsal düzenlemelerin hayata geçirilmesi olmuştur. Kişisel Verileri Koruma Kurumu, 07/04/2016 tarihli ve 29677 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile verilen görevleri yerine getirmek üzere kurulmuş olup idari ve mali özerkliğe sahiptir.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile anayasal bir hak olarak güvence altına alınan kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı doğrultusunda ulusal bir hak arama kurumu olarak teşekkül etmiş, 6698 sayılı Kanun ile Kişisel Verileri Koruma Kurumuna verilen görev ve yetkiler, vatandaşların hak arama hürriyetinin genişletilmesi yönünde önemli bir adım oluşturmıştır.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik ve Avrupa Birliği müktesebatına uyum süreci kapsamında da önemli bir rol oynamaktadır.

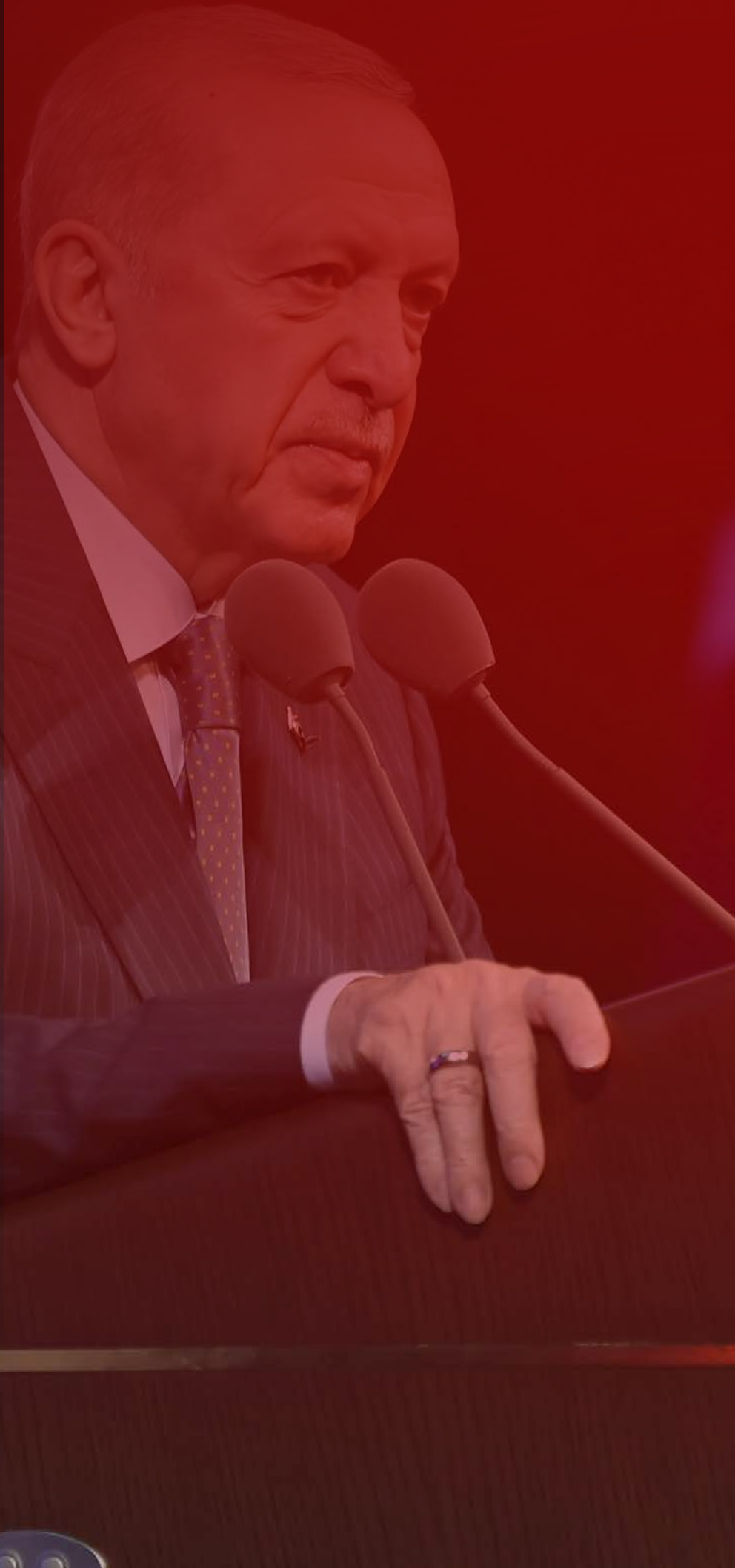
Kurum, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda belirtilen ve görev alanına giren konularla ilgili yurt içinde ve yurt dışında çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Kurum tarafından Avrupa Genel Veri Koruma Tüzüğü'nün (GDPR) yürürlüğe girmesiyle beraber uyum çalışmaları kapsamında uluslararası kurum ve kuruluşlarla kişisel verilerin korunmasına ilişkin uygulama örneklerinin karşılıklı olarak paylaşıldığı ve iş birliği yapıldığı uluslararası ziyaret ve toplantılar gerçekleştirilmiştir.

“Toplum yaşantımız, kişisel hayatımız ve değer müktesebatımız gibi devlet tasavvurumuz da asırlar boyunca adalet mihengine vurduğumuz fikir ve faaliyetlerle şekillenmiş, hak ve hukuka göre tekemmül etmiştir. Bin yıldır hakla, hukukla, hakikatle yoğurduğumuz bu topraklar en doğusundan en batısına iyilik ve erdem tohumlarıyla yeşerttiğimiz gönül coğrafyamız, yüksek adalet şuurumuzun en yakın şahididir. Böyle köklü ve zengin bir birikimin rehberliğinde adalet hizmetlerinin st seviyede vatandaşlarımıza sunulması için yoğun gayret gösteriyoruz.”

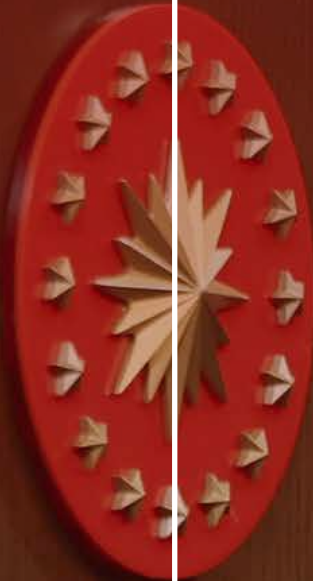
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

*Yargı Reformu Stratejisi
Tanıtım Toplantısı
23 Ocak 2025*

2. Bölüm

**Adalet Sisteminde
Hak Temelli Dönüşüm**

2. ADALET SİSTEMİNDE HAK TEMELLİ DÖNÜŞÜM

2.1. Anayasal Reformlar

2.1.1. 2004 Anayasa Değişiklikleri

2004 yılında 58. Hükümet Döneminde Adalet Bakanı olan Cemil Çiçek'in görev süresinde Türkiye'de temel hak ve özgürlükleri güçlendirmeye yönelik önemli Anayasa değişiklikleri ve yasal reformlar hayata geçirilmiştir. Bu değişiklikler, ülkenin demokrasi ve hukuk devleti standartlarını yükseltme çabasının bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

- ✳ **Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Uluslararası Anlaşmaların Üstünlüğü:** Temel hak ve özgürlüklere ilişkin anlaşmalar ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi hâlinde milletlerarası antlaşma hükümlerinin esas alınması anayasal kural hâline getirilmiştir.
- ✳ **Ölüm Cezasının Kaldırılması:** Ölüm cezası ve ilişkili ifadeler Anayasa'dan tümüyle çıkarılmıştır. Ayrıca ölüm cezasının kaldırılması ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına ilişkin kanunla mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmış ve 2005 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu'nda da ölüm cezasına yer verilmemiştir.

- ★ **Kadın-Erkek Eşitliği ve Pozitif Ayrımcılık:** Devlete kadın ve erkek arasında eşitliği sağlama yükümlülüğü getirilmiştir.
- ★ **Basın Özgürlüğü Güvencesi:** Basımevi ve eklentileri ile basın araçlarının, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemeyeceği ve işletilmekten alıkonulamayacağı kabul edilmiştir.
- ★ **Genelkurmay Başkanlığı Temsilinin Kaldırılması:** Genelkurmay Başkanlığının Yükseköğretim Kurulunda temsilci bulundurmasına ilişkin hüküm kaldırılmıştır.
- ★ **Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılması:** Anayasa'nın Devlet Güvenlik Mahkemeleri başlıklı 143. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca bu yıl, Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) tamamen kaldırılmıştır.

2.1.2. 2007 Referandumu ve Anayasa Değişiklikleri

2007 yılında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda önemli değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler halk oylamasına sunulurken kabul edilmiştir.

2007 Anayasa Değişikliklerinin Kapsamı

7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yapılan bu değişiklikler, 31 Mayıs 2007 tarihinde 5678 sayılı Kanun ile kabul edilmiş ve 16 Haziran 2007 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Başlıca değişiklikler şunlardır:

- ★ **Cumhurbaşkanı Seçim Yöntemi:** Anayasa'nın 101 ve 102. maddeleri değiştirilerek cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi hükmüne bağlanmıştır.

Buna göre:

- ★ Cumhurbaşkanı seçimi, görev süresi dolmadan önceki altmış gün içinde veya makam boşaldığında altmış gün içinde tamamlanır.
- ★ Genel oyla yapılan seçimde geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday cumhurbaşkanı seçilir.
- ★ İlk oylamada çoğunluk sağlanamazsa ikinci oylama ilk oylamayı izleyen ikinci pazar günü yapılır ve en çok oy alan iki aday katılır. Geçerli oyların çoğunluğunu alan aday seçilmiş olur.
- ★ İkinci oylamaya tek adayın kalması hâlinde bu oylama referandum şeklinde yapılır ve aday geçerli oyların çoğunluğunu alırsa cumhurbaşkanı seçilir.

- ★ Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üyeliği sona erer.
- ★ **TBMM Seçim Dönemi:** Anayasa'nın 77. maddesi değiştirilerek TBMM üyelerinin seçim dönemi “beş” yıldan “dört” yıla indirilmiştir.
- ★ **TBMM Toplantı ve Karar Yeter Sayısı:** Anayasa'nın 96. maddesi yeniden düzenlenmiştir. Buna göre TBMM yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır. Anayasa'da başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar verir ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.
- ★ **Seçim Tutanaklarının Denetimi:** Anayasa'nın 79. maddesine “ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını” ibaresi eklenerek Yüksek Seçim Kurulunun (YSK) denetim yetkisi genişletilmiştir.
- ★ **Seçim Kanunları Değişiklikleri:** Geçici 18. madde ile Anayasa'nın 67. maddesinin son fıkrası (seçim kanunlarındaki değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmayacağı hükmü), cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılabilmesi için çıkarılması gereken kanun hükümleri ile seçim kanunlarında yapılacak değişiklikler bakımından dikkate alınmayacağı belirtilmiştir.
- ★ **Geçici Düzenlemeler:** On birinci cumhurbaşkanı seçimine ilişkin ilk ve ikinci tur oylama tarihleri ve adaylık süreçleri geçici maddelerle düzenlenmiştir. Ayrıca cumhurbaşkanının seçilmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenleninceye kadar Milletvekili Seçimi Kanunu, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, Siyasi Partiler Kanunu ve Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun'un bu maddeye aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Halk oylaması Süreci ve Sonuçları

Anayasa değişiklikleri, 15 Haziran 2007 tarihli Cumhurbaşkanlığı yazısı uyarınca halk oyuna sunulmuştur. Halk oylaması, 21 Ekim 2007 Pazar günü yapılmıştır.

Halk oylamasına Katılanların Sayısı

28.819.319

Tüm Türkiye genelinde

Halk oylamasına Katılma Oranı

%67,51

Seçmen katılımı

Geçerli Oyların Toplamı

28.167.661

EVET Oyu Verenlerin Sayısı

EVET %68,95 • 19.422.714

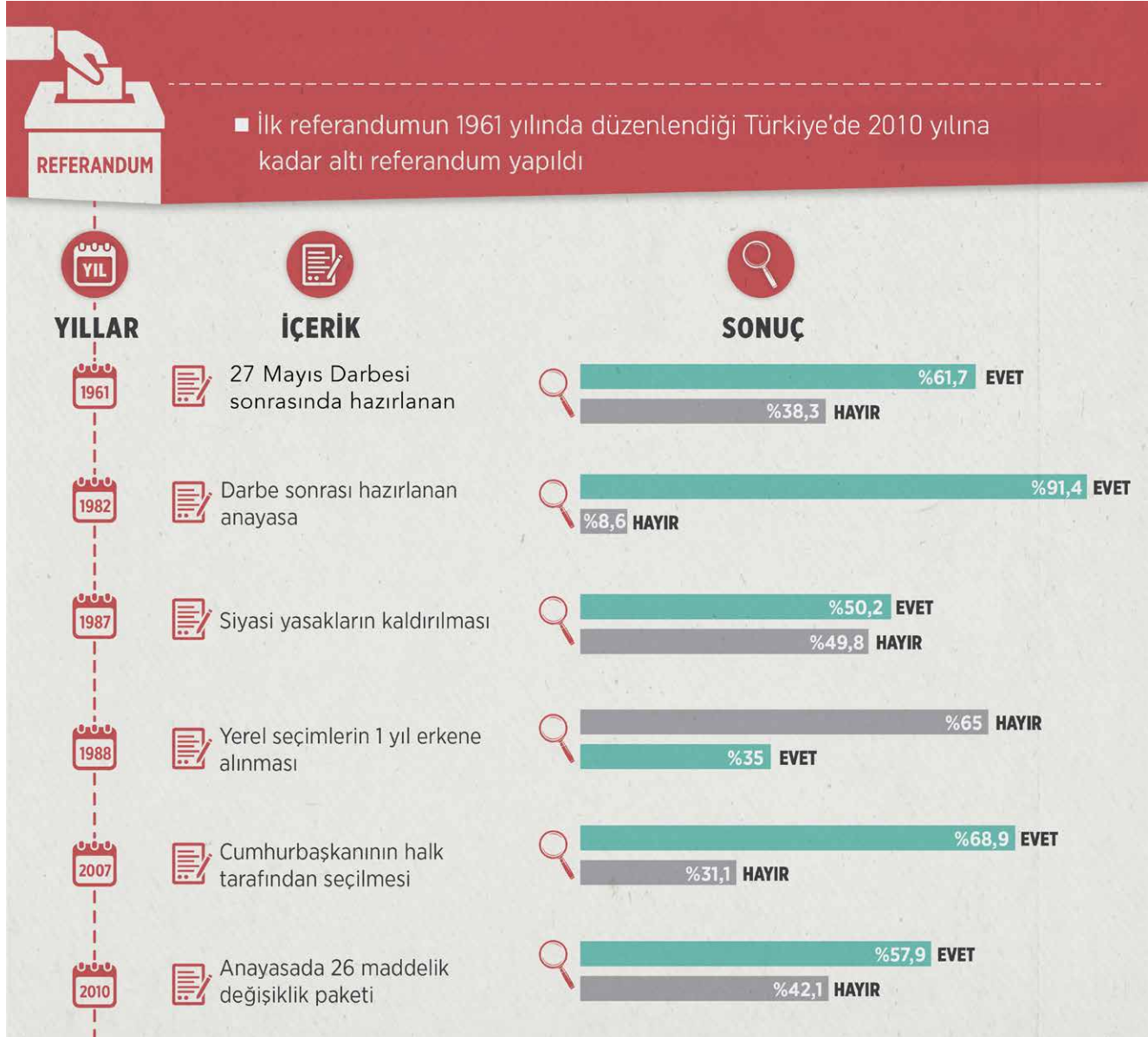
HAYIR Oyu Verenlerin Sayısı

HAYIR %31,05 • 8.744.947

Halk oylaması sonucunda, geçerli oyların yarısından çoğunun (%68,95) EVET oyu olarak kullanıldığı tespit edilmiş ve Anayasa değişikliklerinin Türk milleti adına kabul edilmiş olduğu tutanak altına alınmıştır.

2.1.3. 2010 Referandumu ve Anayasa Değişiklikleri

2010 yılında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda kapsamlı değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler halk oylamasına sunulurken kabul edilmiştir.

Değişikliklerin Kabul Süreci ve Tarihi

7 Mayıs 2010 tarihinde kabul edilen 5982 sayılı Kanun ile Anayasa'nın bazı maddelerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu Anayasa değişiklikleri paketi, 13 Mayıs 2010 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmış ve bu paketin Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından 12 Eylül 2010 Pazar günü halk oylamasına sunulmasına karar verilmiştir. 2010 Anayasa değişikliklerinin kapsamı ve önemli düzenlemelerle yapılan değişiklikler; temel hak ve özgürlükleri güçlendirmeye, yargı sisteminde reformlar yapmaya ve 12 Eylül Askerî Darbesi sonrası dönemin izlerini silmeye yönelik olmuştur.

- ★ **Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık (Madde 10):** Çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı hükmü getirilmiştir. Ayrıca kadınlara pozitif ayrımcılık tanıyan düzenleme de hayata geçirilmiştir.
- ★ **Kişisel Verilerin Korunması Hakkı (Madde 20):** Herkesin kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı ilk defa anayasal koruma altına alınmıştır. Bu hak; kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, verilere erişme, düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi kapsamaktadır.
- ★ **Yurt Dışına Çıkma Hürriyeti (Madde 23):** Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir hâle getirilmiştir.
- ★ **Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları (Madde 41):** Anayasa'nın bu maddesinin kenar başlığı "ailenin korunması ve çocuk hakları" şeklinde değiştirilmiş ve her çocuğun korunma, bakım, anne-babasıyla ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu, devletin istismar ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirler alacağı belirtilerek çocuk hakları anayasal koruma altına alınmıştır.
- ★ **Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu Sözleşme Hakkı (Madde 53):** Kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı tanınmıştır.
- ★ **Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı (Madde 74):** Herkesin bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı getirilmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuştur.
- ★ **Yüksek Askerî Şûra Kararlarına Yargı Yolu (Madde 125):** Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açılmıştır.

- ✧ **Disiplin Kararlarının Yargı Denetimine Açılması (Madde 129):** Disiplin kararlarının yargı denetimi dışında bırakılamayacağı hükmü getirilmiştir.
- ✧ **Askerî Yargının Yeniden Yapılandırılması (Madde 145):** Askerî yargı yeniden düzenlenmiş, devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davaların her hâlde adliye mahkemelerinde görüleceği ve savaş hâli haricinde asker olmayan kişilerin askerî mahkemelerde yargılamayacağı hükmüne bağlanmıştır.
- ✧ **Anayasa Mahkemesi Üye Sayısı ve Seçim Usulü (Madde 146, 147):** Anayasa Mahkemesi üye sayısı 17 olarak belirlenmiş ve üyelerin seçilme usulleri değiştirilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi baro başkanlarının göstereceği adaylar içinden; Cumhurbaşkanı ise Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulunun göstereceği adaylar ve üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar arasından seçim yapacaktır. Üyelerin görev süresi 12 yıl olarak belirlenmiş ve bir kimsenin iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemeyeceği hükmüne bağlanmıştır.
- ✧ **Bireysel Başvuru Hakkı (Madde 148, 149):** Herkesin Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilme hakkı getirilmiştir. Bu hak için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuruları karara bağlamak üzere bölümler hâlinde çalışacaktır.
- ✧ **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) Yapısı (Madde 159):** HSYK, 22 asıl ve 12 yedek üyeden oluşacak şekilde yeniden düzenlenmiş ve 3 daire hâlinde çalışması öngörülmüştür. Üyelerin seçim yöntemleri detaylandırılarak adalet bakanı ve müsteşarı dışında Yargıtay, Danıştay, Türkiye Adalet Akademisi, adli ve idari yargı hâkim ve savcıları arasından seçilmesi sağlanmıştır. Bu düzenlemelerle Adalet Bakanlığındaki bazı yetkiler HSYK'ya devredilerek Kurula bağlı Genel Sekreterlik ve Teftiş Kurulu kurulmuştur.
- ✧ **Geçici 15. Maddenin Kaldırılması:** 12 Eylül Askerî Darbesi'ni gerçekleştirenlerin sorumsuzluğunu hükme bağlayan Anayasa'nın geçici 15. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu, kamu yönetiminde saydamlığı esas alarak vatandaşların bilgi edinme hakkının anayasal teminata kavuşturulmasına katkı sağlamıştır.

Halk oylaması Sonuçları

12 Eylül 2010 Pazar günü yapılan halkoylaması sonucunda Anayasa değişiklikleri Türk milleti adına kabul edilmiştir.

Sandık Seçmen Listesine
Kayıtlı Olanların Sayısı

52.051.828

Halk oylamasına Katılanların sayısı

38.369.099

Halk oylamasına Katılım oranı

%73,71

Geçerli Oyların Toplamı

37.644.037

EVET Oyu Verenlerin Sayısı

21.787.244 (%57,88)

HAYIR Oyu Verenlerin Sayısı

15.856.793 (%42,12)

2.1.4. 2017 Referandumu ve Anayasa Değişiklikleri

2017 yılında gerçekleşen referandum ve anayasa değişiklikleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda kapsamlı değişiklikler getirmiş ve Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine geçişin temelini oluşturmuştur. Bu değişiklikler, 21 Ocak 2017 tarihinde kabul edilen ve 11 Şubat 2017 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile hayata geçirilmiştir. Halk oylaması ise 16 Nisan 2017 Pazar günü yapılmıştır.

2017 yılındaki anayasa değişikliği ile millet hâkimiyetine dayanan daha güçlü demokrasi için Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine geçilmiştir.

- ★ **Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı (Madde 9):** Anayasa'nın 9. maddesinde yer alan “bağımsız” ibaresine “ve tarafsız” ibaresi eklenerek yargının bağımsızlığının yanı sıra tarafsızlığı da anayasal güvence altına alınmıştır.
- ★ **Milletvekili Sayısı (Madde 75):** Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üye tamsayısı 550'den 600'e çıkarılmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 60. Hükûmet Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin ile AK Parti Grup Toplantısında, 6 Kasım 2012

- ★ **Milletvekili Seçilme Yaşı ve Askerlikle İlişik (Madde 76):** Milletvekili seçilme yaşı 25'ten 18'e indirilmiş, “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar” ibaresi ise “askerlikle ilişkisi olanlar” şeklinde değiştirilmiştir.
- ★ **TBMM ve Cumhurbaşkanlığı Seçim Dönemi (Madde 77):** TBMM ve cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır hükmü getirilmiştir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluk sağlanamazsa 101. maddedeki usule göre ikinci oylama yapılmaktadır.

- ★ **TBMM'nin Görev ve Yetkileri (Madde 87):** Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak; TBMM üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek ve Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek TBMM'nin görev ve yetkileri arasında sayılmıştır.
- ★ **Bilgi Edinme ve Denetleme Yolları (Madde 98):** TBMM'nin bilgi edinme ve denetleme yetkisini Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla kullanması düzenlenmiştir. Meclis soruşturması, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında yapılmaktadır. Yazılı soruların en geç on beş gün içinde cevaplanması öngörülmüştür.
- ★ **Cumhurbaşkanı Adaylığı ve Seçimi (Madde 101):** Cumhurbaşkanı; kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir. Görev süresi beş yıldır ve bir kimse en fazla iki defa cumhurbaşkanı seçilebilir. Aday gösterme yetkisi siyasi parti gruplarına, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az %5'ini almış olan siyasi partilere ve en az yüz bin seçmene verilmiştir. Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin TBMM üyeliği sona ermektedir. İki türlü seçim sistemi korunup ilk oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa ikinci oylama yapılmaktadır. Tek adayın kalması hâlinde oylama referandum şeklinde yapılmakta ve adayın salt çoğunluğu alması gerekmektedir. Aksi takdirde sadece cumhurbaşkanı seçimi yenilenmektedir.

★ **Cumhurbaşkanının Yetki ve Görevleri (Madde 104):**

- ★ Yürütme yetkisi cumhurbaşkanına ait kılınmıştır. Cumhurbaşkanı, devletin başı olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk milletinin birliğini temsil etmekte, Anayasa'nın uygulanmasını ve devlet organlarının düzenli çalışmasını temin etmektedir. Kanunları yayımlama, geri gönderme, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkilerine sahiptir.
- ★ Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atamakta ve görevlerine son vermektedir. Üst kademe kamu yöneticilerini atamakta ve görevlerine son vermektedir.
- ★ Milletlerarası antlaşmaları onaylamakta, millî güvenlik politikalarını belirlemekte, Türk Silahlı Kuvvetlerinin başkomutanlığını temsil etmekte ve kullanılmasına karar vermektedir.
- ★ Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir ancak temel hak ve özgürlükler, kişi hakları ve ödevleriyle siyasi haklar ve ödevler cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenememektedir. Kanunda açıkça düzenlenen konularda ve münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda kararname çıkarılamamaktadır. Kararname ile kanunlarda farklı hükümler bulunması hâlinde kanun hükümleri uygulanmakta, TBMM'nin aynı konuda kanun çıkarması durumunda kararname hükümsüz hâle gelmektedir.

★ **Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu (Madde 105):** Cumhurbaşkanı hakkında suç işlediği iddiasıyla TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilmektedir. Beşte üç çoğunlukla soruşturma kararı alınabilmektedir. Meclisteki siyasi partilerin gücü oranında belirleyeceği adaylar arasından kura ile seçilen on beş kişilik bir komisyon soruşturmayı yapmaktadır. TBMM, üye tam sayısının üçte iki gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilmektedir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanmakta, bir defaya mahsus üç aylık ek süre verilebilmektedir.

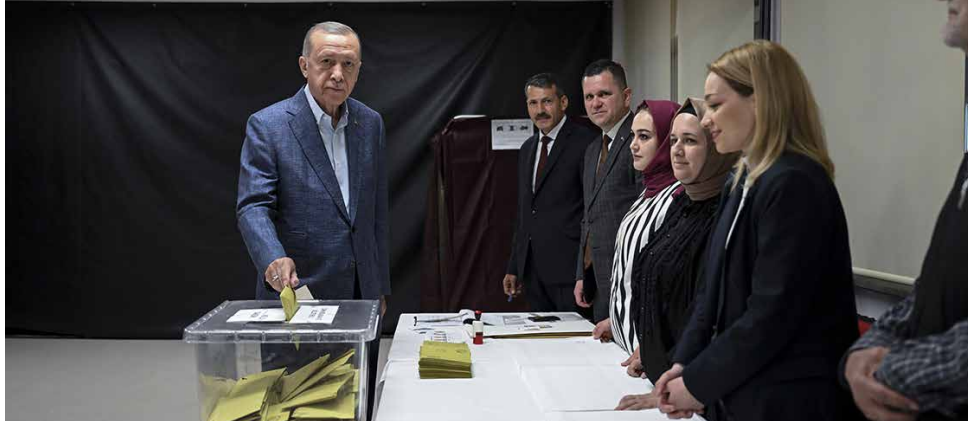
★ **Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar (Madde 106):** Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilmektedir. Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması hâlinde 45 gün içinde seçim yapılmakta, yenisi seçilene kadar cumhurbaşkanı yardımcısı vekâlet etmektedir. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından cumhurbaşkanı tarafından atanmakta ve görevden alınmaktadır. Milletvekilleri, cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona ermektedir. Görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla haklarında soruşturma açılması ve Yüce Divana sevk edilmeleri cumhurbaşkanı ile aynı usule tabi kılınmıştır.

- ★ **TBMM ve Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Yenilenmesi (Madde 116):** TBMM üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilmektedir. Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi hâlinde de her iki seçim birlikte yapılmaktadır. Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilirse cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilmektedir.
- ★ **Olağanüstü Hâl Yönetimi (Madde 119):** Olağanüstü hâl ilan etme yetkisi cumhurbaşkanına verilmiştir, süresi altı ayı geçemez. Karar Resmî Gazete’de yayımlanmakta ve aynı gün TBMM onayına sunulmaktadır. TBMM olağanüstü hâlin süresini kısaltabilmekte, uzatabilmekte veya kaldırabilmektedir. Olağanüstü hâllerde cumhurbaşkanı, olağanüstü hâlin gerektirdiği konularda cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmektedir. Bu kararnameler yayımlandığı gün Meclis onayına sunulmakta ve üç ay içinde görüşülüp karara bağlanmazsa kendiliğinden yürürlükten kalkmaktadır.
- ★ **Askerî Yargının Kaldırılması (Madde 142):** Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz hükmü getirilmiştir.
- ★ **Hâkimler ve Savcılar Kurulu (Madde 159):** Kurulun adı “Hâkimler ve Savcılar Kurulu” olarak değiştirilmiş, “Yüksek” ibaresi kaldırılmıştır. Kurul 13 üyeden oluşmakta ve iki daire hâlinde çalışmaktadır. Adalet bakanı kurulun başkanı, adalet bakanlığı müsteşarı ise doğal üyesidir. Geri kalan üyelerin dört tanesini cumhurbaşkanı (adli ve idari yargı hâkim ve savcılar arasında), dokuz tanesini ise TBMM (Yargıtay, Danıştay, yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasında) seçmektedir. Adalet Bakanlığı, HSK’nın daire sayısını 3’ten 2’ye, üye sayısını 22’den 13’e indirmiş ve üye seçimine ilişkin yapılan değişikliklerle yargının demokratik meşruiyeti ile hesap verebilirliğini güçlendirmiştir.
- ★ **Bütçe ve Kesin Hesap (Madde 161):** Kamu idarelerinin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı bütçe kanun teklifini mali yılbaşından en az yetmiş beş gün önce TBMM’ye sunmaktadır. Bütçe teklifi komisyonda 55 gün, Genel Kurulda mali yılbaşına kadar görüşülmekte ve karara bağlanmaktadır.

Geçici Maddeler

- ★ **Geçici Madde 21 (A):** TBMM’nin 27. Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve cumhurbaşkanlığı seçimi 3 Kasım 2019 tarihinde birlikte yapılmaktadır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar mevcut görevler devam etmektedir. Meclisin seçim kararı alması hâlinde 27. Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılmaktadır.

- ★ **Geçici Madde 21 (B):** Kanun'un yayın tarihinden itibaren en geç altı ay içinde TBMM, bu Kanun'la yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İç Tüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapmaktadır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde cumhurbaşkanı tarafından düzenlenmektedir.
- ★ **Geçici Madde 21 (C):** Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilmekte ve bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkıncı günü takip eden iş günü görevlerine başlamaktadırlar.
- ★ **Geçici Madde 21 (E):** Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır.
- ★ **Geçici Madde 21 (G):** Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılincaya kadar cumhurbaşkanı tarafından kullanılmaktadır.
- ★ **Geçici Madde 21 (H):** Anayasa'nın 67. maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmamaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde oy kullanırken, 14 Mayıs 2023

2017 Referandum Sonuçları

16 Nisan 2017 Pazar günü yapılan Anayasa değişikliği halk oylaması sonuçlarına göre:

Kayıtlı seçmen sayısı

55.319.222 olmuştur.

Halk oylamasına katılan seçmen sayısı **48.374.576** olup katılım oranı **%87,45** olarak gerçekleşmiştir (yurt içi için). Türkiye geneli toplam katılım oranı ise **%85,43** olarak belirtilmiştir.

Geçerli oy sayısı **47.528.949** (yurt içi), toplamda ise **48.936.604** olmuştur (yurt içi, yurt dışı ve gümrük sandıkları dâhil).

Anayasa değişikliğine EVET oyu verenlerin sayısı yurt içinde **24.325.633 (%51,18)** iken, yurt dışı ve gümrük sandıkları dâhil toplamda **25.157.463 (%51,41)** olmuştur.

HAYIR oyu verenlerin sayısı yurt içinde **23.203.316 (%48,82)** iken, yurt dışı ve gümrük sandıkları dâhil toplamda **23.779.141 (%48,59)** olmuştur.

Geçerli oyların çoğunluğunun **EVET** olması nedeniyle Anayasa değişiklikleri Türk milleti adına kabul edilmiştir.

*Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanlığı
Hükümet Sisteminin ilk cumhurbaşkanı oldu.*

2.2. Temel Yasal Düzenlemeler

2.2.1. Ceza Mevzuatındaki Temel Değişiklikler

Türkiye’de ceza mevzuatındaki temel değişiklikler, özellikle 2002-2024 yılları arasında Adalet Bakanlığı tarafından yürütülen reformlar kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte Anayasa’da yapılan köklü değişiklikler ve yasal düzenlemelerle ülkenin demokrasi ve hukuk devleti standartları yükseltilmiş, temel hak ve özgürlükler güçlendirilmiş, hak arama özgürlüğünün önündeki engeller kaldırılmış ve yargı sisteminin etkinliği artırılmıştır. 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu ve 1929 tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 2004 yılında tamamen değiştirilmiştir. Yeni ceza adalet sistemi ile yargılamaların bilimsel delillere dayalı olarak yürütülmesi ve “sanıktan delile değil delilden sanığa gitme” anlayışı benimsenmiştir. Çapraz sorgu müessesesi 2004 yılında ceza adalet sistemine kazandırılmıştır. İddianamenin iadesi veya kabulü, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) ve uzlaşma gibi yeni hukuki müesseseler sisteme dâhil edilmiştir.

Tanık Koruma Kanunu 2004 yılında yürürlüğe konularak maddi gerçeğe ulaşılabilmesi kolaylaştırılmıştır. Ceza soruşturma ve kovuşturmalarında avukatı olmayan herkese ve bazı mağdurlara talep hâlinde avukat tayin etme hakkı getirilmiştir. Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu 2016 yılında kabul edilerek adli iş birliği alanındaki dağınık mevzuat bir araya toplanmıştır.

Hak ve Özgürlüklerin Genişletilmesine İlişkin Düzenlemeler

- ✧ Ölüm cezası 2004 yılında Anayasa'dan tümüyle çıkarılmış ve 2005 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu'nda yer almamıştır.
- ✧ Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 148. maddesinde düzenlenen, adalet bakanının kamu davası açılması için cumhuriyet savcılarına emir verme yetkisi kaldırılmıştır.
- ✧ Yeni ceza adaleti sistemine çapraz sorgu müessesesi kazandırılmıştır.
- ✧ İddianamenin iadesi veya kabulü, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve uzlaşma gibi yeni hukuki müesseseler sisteme kazandırılarak yargının iş yükünün azaltılması ve vatandaşların hukuki güvencesinin güçlendirilmesi sağlanmıştır.
- ✧ Tanık Koruma Kanunu yürürlüğe konularak ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşılabilmesi kolaylaştırılmıştır.
- ✧ 12 Eylül askerî darbesini gerçekleştirenlerin sorumsuzluğunu hükme bağlayan Anayasa'nın geçici 15. maddesi 2010 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.
- ✧ İşkence suçlarında zaman aşımı 2013 yılında kaldırılmıştır. Ayrıca işkence suçlarından dolayı verilen cezaların para cezasına çevrilmesi ve ertelenmesi imkânı ile bu suçları işleyen kamu görevlilerinin soruşturulması için mülki amirden izin alınması gerekliliği 2003 yılında kaldırılmış, 2005 yılında cezalar artırılmıştır.
- ✧ Basın ve yayın yoluyla işlenen suçlarda dava açılabilmesi için süre şartı getirilmiştir (2004). Basımevi ve basın araçlarının suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemeyeceği kabul edilmiştir (2004).
- ✧ Devlet Güvenlik Mahkemeleri 2004 yılında, Özel Yetkili Mahkemeler ise 2014 yılında kaldırılmıştır.
- ✧ Askerî yargı 2017 yılında kaldırılmış ve askerî suçların sivil mahkemelerde görülmesi sağlanmıştır.
- ✧ Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun yürürlüğe konularak terör nedeniyle veya terörle mücadele sırasında zarar gören kişilerin zararlarının yargı yoluna gerek kalmadan idarece ve sulh yoluyla karşılanması sağlanmıştır.
- ✧ Kişinin kendinî daha iyi ifade edeceği dilde savunma hakkı 2013 yılında getirilmiştir.
- ✧ İfade özgürlüğünün güçlendirilmesi için istinafta kesinleşen bazı suçlar için temyiz yolu açılmış, eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayaacağı kuralı getirilmiştir.

- ★ Kamu yönetiminde şeffaflık esas alınarak vatandaşların bilgi edinme hakkı anayasal (2010) ve yasal (2003) teminat altına alınmıştır.
- ★ Kişisel verilerin korunmasını ilk defa anayasal ve yasal bir hak olarak düzenledik ve 2016 yılında Kişisel Verileri Koruma Kurumunu kurduk. 2014 yılında kişisel verilerin kaydedilmesi, hukuka aykırı olarak verilmesi veya ele geçirilmesi ve verileri yok etmeme suçlarının cezaları artırılmıştır.
- ★ 2024 yılında hapis cezasının infazı amacıyla ceza infaz kurumunda bulunma hâlinin doğrudan kısıtlama nedeni yapılmasına yönelik uygulamaya son verilmiştir.
- ★ Lekelenmeme hakkının korunması amacıyla soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetler nedeniyle soruşturma yapılmaması sağlanmıştır (2017).

Suç Tipleri ve Yaptırımlardaki Değişiklikler

- ★ Ayrımcılık ve nefret suçu ilk defa ceza adaleti sistemine dâhil edilmiştir. 2014 yılında ayrımcılık suçu, nefret suçlarını da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiş ve cezaları artırılmıştır.
- ★ Kişilerin toplu ibadetleri yanında bireysel ibadetlerinin engellenmesi ve dinî inancının gereğini yerine getirmesinin engellenmesi 2014 yılında suç olarak düzenlenmiştir.
- ★ Cebir veya tehdit kullanarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla bir kimsenin inanç, düşünce veya kanaatlerinden kaynaklanan yaşam tarzına ilişkin tercihlerine müdahale etmek veya bunları değiştirmeye zorlamak suç olarak düzenlenmiştir (2014).
- ★ Kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet, cinsel saldırı, çocuğun cinsel istismarı, reşit olmayanla cinsel ilişki, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçları gibi birçok suç tipinin cezaları artırılmıştır.
- ★ 765 sayılı TCK'da bulunmayan; eziyet, sendikal ve dilekçe haklarının kullanılmasının engellenmesi, kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması, özel hayatın gizliliğini ihlal, kişisel verilerin kaydedilmesi, verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme, çevrenin kirlenmesi, gürültüye neden olma, imar kirliliğine neden olma, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması gibi birçok yeni suç tipi sisteme kazandırılmıştır.
- ★ Hayvanlara yönelik fiiller, “mala zarar verme” suçu kapsamında çıkarılarak hayvanların can olarak görüldüğü bir yaklaşım benimsenmiştir.

- ★ Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörülen insanlığa karşı suçların kapsamına; cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma, zorla fuhşa sevk etme suçları da eklenmiştir.
- ★ Israrlı takip fiilleri müstakil suç olarak düzenlenmiştir.
- ★ Kadına karşı işlenen kasten yaralama suçları, tutuklama nedeni varsayılan katalog suçlar arasına alınmıştır.
- ★ 2021 yılında “kadına karşı şiddete sıfır tolerans” ilkesi gereğince bazı suçların boşanılan eşe karşı işlenmesi de suçun nitelikli hâlleri arasında düzenlenmiştir.

Tutuklama ve Adli Kontrol Mekanizmalarındaki Değişiklikler

- ★ Gözaltı kararı verilebilmesi için “somut delillerin” bulunması zorunluluğu getirilmiş, tutuklama kararı verilebilmesi için aranan “suç şüphesinin varlığını gösteren olguların” ibaresi “suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin” şeklinde değiştirilmiştir (2014).
- ★ Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından 10 yıla kadar uzayabilen tutukluluk süresi (istisna suçlar hariç) azami 5 yıla sınırlandırılmıştır (2014).
- ★ Vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenen suçlar 2016 yılında tutuklama yasağı kapsamından çıkarılmıştır.
- ★ Soruşturma evresi için de azami tutukluluk süresi getirilmiş ve suça sürüklenen çocuklar için daha kısa azami tutukluluk süreleri belirlenmiştir (2019).
- ★ Katalog suçların işlendiği hususunda tutuklama nedeninin var sayılabilmesi için de somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı şart koşulmuştur.
- ★ Adli kontrol müessesesi 2004 yılında Ceza Muhakemesi Kanunu ile ceza adaleti sistemine kazandırılmıştır. Bu sayede tutuklama nedenleri varlığında şüphelinin tutuklanması yerine belirli yükümlülöklere tabi tutulması sağlanmıştır.
- ★ Adli kontrol tedbirine yönelik olarak belirli aralıklarla inceleme yapılması esası ve tedbirler yönünden süre sınırı getirilmiştir (2021). “Konutu terk etmeme” ve madde bağımlılığı nedeniyle tedavi amaçlı hastaneye yatma şeklindeki adli kontrol tedbirlerinin sonuç cezadan mahsubu sağlanmıştır (2021).
- ★ Sulh ceza hâkimliğinin tutuklama ve adli kontrole ilişkin kararına karşı yapılan itirazların asliye ceza mahkemeleri tarafından incelenmesi sağlanmıştır.

- ★ Sırf ifadeleri alınmak amacıyla mesai saatleri dışında yakalanan kişilere, belirlenen tarihte yargı merci önünde hazır bulunmayı taahhüt etmeleri durumunda serbest bırakılma imkânı getirilmiştir (2021).

Çocuk Ceza Adaleti Sistemi ve Kadın Haklarına İlişkin Düzenlemeler

- ★ Çocuk Koruma Kanunu 2005 yılında çıkartılarak “Çocuk Ceza Adaleti Sistemi” geliştirilmiştir. Suça sürüklenen çocuklara özgü kamu davasının açılmasının ertelenmesi modeli geliştirilmiştir.
- ★ Çocuk hakları, ilk defa 2010 yılında anayasal koruma altına alınmıştır.
- ★ Cinsel suç mağdurlarının kayda alınan beyan ve görüntülerinin kişisel veri olarak gizliliği temin edilmiştir.
- ★ “Çocuk Adalet Merkezleri” hayata geçirilmiştir.
- ★ Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının icra daireleri tarafından yerine getirilmesine ilişkin 1932 yılından bu yana uygulanan sistem 2021 yılında kaldırılmıştır. Bu görev Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri müdürlüklerine verilmiş; işlemlerin psikolog, pedagog gibi uzmanlar eliyle yapılması sağlanmıştır. Ayrıca bu işlemler için vatandaşlardan harç alınmaması ve tüm masrafların devlet bütçesinden karşılanması esası getirilmiştir.
- ★ Kadına yönelik şiddeti önleme konusunda birçok yeni uygulama ve düzenleme hayata geçirilmiştir. 2012 yılında Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edilmiştir. Kadına karşı işlenen şiddet suçları bakımından çok ağır cezalar belirlenmiştir.

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri

- ★ Cezada uzlaşma 2004 yılında hukuk sistemine kazandırılmıştır. Müzakere edilen uzlaştırma dosyalarının %83’ü uzlaşma ile sonuçlanmıştır.
- ★ Seri muhakeme ve basit yargılama usulleri 2019 yılında ceza adaleti sistemine kazandırılmıştır.
- ★ 2016 yılında ön ödeme ve uzlaşmanın kapsamı genişletilmiştir.

Adli Sicil Sistemindeki Değişiklikler

- ★ Adli Sicil Kanunu’nda yapılan değişiklikle (2012) arşiv kayıtlarının silinmesi için öngörülen 80 yıllık süre, bir hak yoksunluğuna neden olan mahkûmiyetler bakımından yasaklanmış hakların geri verilmesi kararı alınması koşuluyla 15 yıla, bu koşul aranmaksızın 30 yıla indirilmiştir.

- ★ e-Devlet üzerinden adli sicil ve arşiv kaydı alma imkânı getirilmiş ve bu belgelerin 43 farklı dilde alınabilmesi sağlanmıştır.
- ★ Kamu kurumlarının çevrim içi sorgulama yapabilmeleri sağlanarak, vatandaşlardan adli sicil belgesi istenmesi uygulamasına son verilmiştir.

Bu değişiklikler; Türkiye’de ceza adalet sistemini modernleştirmeyi, insan haklarını güçlendirmeyi, yargılama süreçlerini hızlandırmayı ve toplumda hukuki güvenliği artırmayı amaçlamıştır.

2.2.2. Medeni Usul ve İcra İflas Hukukundaki Yenilikler

Medeni usul ve icra iflas hukukunda önemli yenilikler ve reformlar, 2002 yılından günümüze kadar birçok alanda hayata geçirilmiştir. Bu yenilikler; yargılama süreçlerinin hızlandırılması, adalete erişimin kolaylaştırılması, hukuki güvenliğin artırılması ve alternatif çözüm yollarının yaygınlaştırılması gibi hedeflere odaklanmıştır.

İsviçre’den iktibas edilen 1927 tarihli Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 2011 yılında millî Meclis iradesiyle değiştirilmiştir.

Yargılamanın Dijitalleşmesi ve Erişimin Kolaylaştırılmasına İlişkin Düzenlemeler

- ★ **UYAP ve SEGBİS Uygulamaları:** 65. ve 66. Hükümette Adalet Bakanı olan Abdülhamit Gül’ün görev süresinde ivme kazanan UYAP bünyesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin (SEGBİS) kurulmasıyla vatandaşların birçok davada ifade vermek için uzaktaki mahkemeye gitmesine gerek kalmamıştır. Bu sistem, yargılamaları hızlandırmış ve hak ihlallerinin önüne geçmiştir.
- ★ **e-Duruşma Sistemi:** Hukuk yargılamalarına erişim kolaylaştırılarak avukatların, farklı ya da bulundukları şehirdeki hukuk yargılamalarına, istedikleri takdirde video konferansla ofislerinden katılmaları mümkün hâle gelmiştir.
- ★ **Mobil Uygulamalar:** CELSE (Mobil Avukat Bilgi Sistemi) ile avukatların duruşmalarının tarih ve saatlerini anlık olarak takip edebilecekleri ve mazeret dilekçesi gönderebilecekleri bir mobil uygulama hayata geçirilmiştir. Ayrıca e-Adalet Vatandaş mobil uygulaması ile vatandaşların adalete erişimi kolaylaştırılmış, dava dosyalarına ilişkin bilgilere mobil cihazlar üzerinden erişebilmeleri sağlanmıştır.

- ★ **Çevrim içi İşlemler:** Avukat ve vatandaşların, internet üzerinden dava açabilmeleri ve işlem yapabilmeleri sağlanmıştır.

Kanun Yolu Süreleri ve Güvenceleri

- ★ **Sürelerin Uzatılması ve Yeknesaklaştırılması:** İtiraz, istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru süreleri, hak arama hürriyetinin daha iyi kullanılabilmesi amacıyla “gün” yerine “hafta” olarak düzenlenmiş ve “iki hafta” olarak belirlenerek yeknesak hâle getirilmiştir.
- ★ **Gerekçeli Kararın Tebliği ile Süre Başlangıcı:** Tefhimle başlayan kanun yoluna başvuru sürelerinin gerekçeli kararın tebliğ edilmesiyle başlaması kuralı kabul edilerek hukuki güvenlik güçlendirilmiş ve hak kayıpları önlenmiştir.
- ★ **İstinaf Mahkemelerinde İşleyiş:** İstinaf kanun yolunda aynı bölge adliye mahkemesi içerisindeki hukuk daireleri arasındaki iş bölümü uyumsuzluklarının kısa sürede giderilmesi sağlanarak istinaf aşamasında görülme süreleri kısalmıştır.

- ★ **İhtisas Mahkemeleri:** Yargı reformu kapsamında finansal uyuşmazlıklar, sendikal uyuşmazlıklar ve kamulaştırma davaları gibi birçok alanda yeni ihtisas mahkemeleri kurulmuştur.
- ★ **İş Mahkemeleri Kanunu:** 2017 yılında yeni İş Mahkemeleri Kanunu ile iş mahkemelerinin; kuruluş, görev, yetki ve yargılama usulleri ile dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler düzenlenmiştir.
- ★ **Adli Yardım ve Avukat Tayini:** İhtiyacı olan ve maddi durumu yeterli olmayan vatandaşlarımıza hukuk davalarında avukat tayin edilebilmesi kolaylaştırılmış, buna ayrılan bütçe artırılmış ve 2023 yılında barolara hazineden adli yardım hizmetleri için daha fazla kaynak aktarılması sağlanmıştır.
- ★ **Hapis Cezasının Kısıtlama Nedeni Olmaktan Çıkarılması:** 2024 yılında Türk Medeni Kanunu'nda yapılan değişiklikle hapis cezasının infazı amacıyla ceza infaz kurumunda bulunma hâlinin doğrudan kısıtlama nedeni yapılmasına yönelik uygulamaya son verilmiştir.

2.2.3. İcra ve İflas Hukukundaki Yenilikler

- ★ **İflas Ertelemesinin Kaldırılması ve Konkordato:** Yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik kanun değişikliği ile iflasın ertelenmesi kaldırılmış ve konkordato yeniden yapılandırılmıştır (2018).

Haciz Uygulamalarında Değişiklikler

- ★ **Lüzumlu Eşyaların Haczi:** 2012 yılında borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireyleri için lüzumlu eşyaların haczi kaldırılmıştır. 2023 yılında ise aile bireylerine ait kişisel eşyalar ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden tüm ev eşyalarının haczi yasaklanmıştır.
- ★ **Konut Hacizlerinde Hâkim Onayı:** Konutlarda yapılacak hacizler bakımından, icra müdürünün verdiği haciz kararının, hâkim onayından geçtikten sonra yerine getirilebilmesi sağlanmıştır.
- ★ **Meslek İcrası İçin Gerekli Eşyalar:** Ekonomik faaliyeti, sermayesinden ziyade bedenî çalışmasına dayanan borçlunun mesleğini sürdürebilmesi için gerekli olan her türlü eşyanın haczinin yasaklanmasıyla mağduriyete sebebiyet veren uygulamalara son verilmiştir.
- ★ **Taşkın Haczin Yasaklanması:** İcra takibine konu alacağı yetecek miktarı aşacak şekilde (taşkın) haciz yapılması açıkça yasaklanmıştır.

Haczedilen Malların Satışı ve Değerlendirilmesi

- ✧ **Elektronik Teklif ve e-Satış:** Haczedilen malların gerçek değerinin altında satılmaması ve borçlu ile alacaklının haklarının korunması için ihalelere elektronik teklif verme imkânı getirilmiştir. e-Satış uygulaması kapsamında mezat salonlarında fiili satış uygulaması kaldırılarak sadece elektronik ortamda satış yapılması sağlanmıştır.
- ✧ **e-Satışlarda Uzama Süreleri:** 2024 yılında açık artırma suretiyle yapılan e-satışlarda mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla uzama süreleri yeniden düzenlenmiştir.
- ✧ **Trafikten Men Edilen Araçların Satışı:** 2024 yılında trafikten men edilerek alınan, otoparklarda bulunup da sahipleri tarafından teslim alınmayan veya sahiplerine ulaşamayan araçların satış usulü kolaylaştırılarak bu araçların ekonomiye kazandırılması sağlanmıştır.

İcra Dairelerinde Yenilikler

- ✧ **Yeni İcra Dairesi Modeli:** Yeni icra dairesi modeli ile icra müdürlüklerinin işleyişinde verimlilik ve etkinlik artırılmıştır. Birden fazla icra dairesi tek bir daire çatısı altında toplanarak hizmetlerin uzmanlaşmış alt bürolar eliyle yürütülmesi sağlanmıştır (Ekim 2025 itibarıyla 93 mahalde uygulanmaktadır).
- ✧ **Dijitalleşme ve Elektronik Dosya Sistemi:** İcra işlemlerinin tamamının UYAP üzerinden elektronik imza ile yapılabilmesi sağlanarak zaman ve emekten tasarruf edilmiştir. 2021 yılı itibarıyla icra dairelerince fiziki dosya tutulma usulü terk edilerek elektronik dosya sistemine (kâğıtsız ortama) geçilmiştir.
- ✧ **Merkezî Takip Sistemi (MTS):** Abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takiplerin UYAP bünyesinde oluşturulan Merkezî Takip Sistemi (MTS) üzerinden başlatılması ve haciz aşamasına kadar yürütülmesi sağlanmıştır.
- ✧ **Yeni Bir İcra ve İflas Kanunu:** Türkiye Yüzyılı Yargı Reformu Stratejisi kapsamında yeni bir icra ve iflas kanunu hedeflenmektedir.

2.2.4. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri (Arabuluculuk ve Uzlaşma)

- ★ **Arabuluculuğun Sisteme Kazandırılması:** 2012 yılında hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk sistemi Türk hukukuna kazandırılmıştır.

Dava Şartı Arabuluculuğun Yaygınlaşması

- ★ **İş Uyuşmazlıkları:** İş uyuşmazlıklarında arabuluculuk yolu zorunlu hâle getirilmiştir (1 Ocak 2018). Arabulucuya giden dosyaların %45'inde başarı sağlanmıştır.
- ★ **Ticari Uyuşmazlıklar:** Bazı ticari uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulması dava şartı hâline getirilmiştir (1 Ocak 2019). Bu kapsamda arabulucuya giden dosyaların %34'ünde başarı sağlanmıştır.
- ★ **Tüketici Uyuşmazlıkları:** Tüketici uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuk uygulaması başlatılmıştır (2020). Bu kapsamda arabulucuya giden dosyaların %31'inde başarı sağlanmıştır.
- ★ **Yeni Alanlar (2023):** Kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar (ilamsız icra yoluyla tahliye hariç), taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklar, kat mülkiyetinden kaynaklanan uyuşmazlıklar, komşu hakkıyla ilgili uyuşmazlıklar ve tarımsal üretim sözleşmelerinden kaynaklı uyuşmazlıklar 1 Eylül 2023 tarihinden itibaren dava şartı olarak arabuluculuk kapsamına alınmıştır.

- ★ **Arabuluculuk Anlaşma Belgelerinin Uygulanması:** 2024 yılında taşınmazın aynına ilişkin icra edilebilirlik şerhi verilen arabuluculuk anlaşma belgesiyle taraflardan birinin tapu müdürlüğüne giderek tek başına tescil talebinde bulunabilmesi sağlanmıştır.
- ★ **Arabuluculuk Kurumu ve Eğitimi:** 2024 yılında mesleğinde 20 yıl kıdeme sahip hukukçuların arabuluculuk eğitimi olarak arabulucu olabilmelerine imkân tanınmıştır. Tarafların arabuluculuk müzakerelerine katılımlarını teşvik eden düzenlemeler yapılmıştır.
- ★ **Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı:** 2016 yılında cezada alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının daha da geliştirilmesi yönündeki stratejinin başarıyla hayata geçirilebilmesi için Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı kurulmuştur. Arabuluculuk Daire Başkanlığı da 2012 yılında kurulmuştur.
- ★ **Uzlaşma:** Müzakere edilen uzlaştırma dosyalarının %83'ü uzlaşma ile sonuçlanmıştır.

2.2.5. Noterlik İşlemlerinde Yenilikler

- ★ **Yetki Genişlemesi:** 2011 yılında çekişmesiz yargı işi niteliğinde bulunan, terk eden eşin ortak konuta davet edilmesine ve mirasçılık belgesi verilmesine ilişkin işlemlerin mahkemeler yanında noterler tarafından da yapılabilmesi imkânı sağlanmıştır.
- ★ **Hafta Sonu Nöbetçi Noterlik:** Hafta sonu nöbetçi noterlik uygulaması başlatılarak vatandaşlara 7 gün hizmet verilmesi sağlanmıştır (06/04/2019 tarihinden bu yana 3.908.726 işlem gerçekleştirilmiştir).
- ★ **e-Noter ve Dijital Erişim:** Vatandaşların noterlik işlemleri için internet üzerinden randevu alabilmeleri, bazı işlemlerin noterliklere gidilmeden yapılmasını sağlayan “e-Noter” uygulaması faaliyete geçirilmiştir. Yurt dışı konsolosluklarda düzenlenen noterlik işlemlerinin örneklerinin ülkemizdeki noterliklerden anında alınması ve bir noterden yapılan işlemin başka bir yerdeki noterden anında alınabilmesi sağlanmıştır.
- ★ **Taşınmaz Satış Sözleşmeleri:** 2022 yılında yapılan düzenleme ile taşınmaz satış sözleşmelerinin tapu müdürlükleri yanında noterler tarafından da yapılabilmesine imkân tanınmıştır.
- ★ **Güvenli Ödeme Sistemi:** Noterliklerde güvenli ödeme sistemiyle sahtecilik ve dolandırıcılığın önüne geçilmiştir.

- ★ **2024 Yılı Düzenlemeleri:** Noterlerin etkinliğini artıran, kişisel verilerin daha etkin korunmasına hizmet eden, çocukların üstün yararını gözeten, savunma hakkını güçlendiren önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda noterlerin tatil gün ve saatlerinde çalışmasının usul ve esasları belirlenmiş, noterlik ücret tarifesı ve kredi kartı gibi ödeme araçlarıyla ödeme imkânı sağlanmıştır.

Bu gelişmeler, medeni usul ve icra iflas hukukunun modernleştirilmesi, basitleştirilmesi ve vatandaşlar için daha erişilebilir hâle getirilmesi yönünde atılan adımları göstermektedir.

2.3. Ceza İnfaz Sistemindeki Gelişmeler

Ceza infaz sistemindeki gelişmeler, kaynaklarda 2002 yılından günümüze kadar uzanan bir dizi reform ve uygulama olarak detaylandırılmıştır. Bu gelişmeler hem mevzuat değişiklikleri hem de fiziki ve kurumsal altyapı iyileştirmelerini kapsamaktadır.

Ölüm Cezasının Kaldırılması

2004 yılında Anayasa'dan ölüm cezası ve ilgili ifadeler tamamen çıkarılmış, mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu'nda ise ölüm cezasına yer verilmemiştir.

Tutukluluk Oranlarında Azalma ve Süre Sınırlandırması

2002 yılında cezaevlerindeki tutuklu oranı, %41 iken bu oran Mayıs 2025 itibarıyla %14,94'e düşürülmüştür. Buna ek olarak 2014 yılında ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar için 10 yıla kadar uzayabilen tutukluluk süresi (istisna suçlar hariç) azami 5 yıla sınırlandırılmıştır. Ayrıca 2019 yılında soruşturma evresi için de azami tutukluluk süresi getirilmiş ve suça sürüklenen çocuklar için daha kısa azami tutukluluk süreleri belirlenmiştir. 2024 yılında ise katalog suçlarda tutuklama nedeninin varsayılabilmesi için somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı şart koşulmuştur.

Adli Kontrol Müessesesinin Getirilmesi ve Geliştirilmesi

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda bulunmayan adli kontrol müessesesi 2004 yılında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'yla ceza adaleti sistemine kazandırılmıştır. Bu sayede tutuklama nedenlerinin varlığı hâlinde şüphelinin tutuklanması yerine Kanun'da belirtilen birtakım yükümlülüklerle tabi tutulması ve kişilerin hürriyetlerinin daha az kısıtlanması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra 2021 yılında adli kontrol tedbirine yönelik olarak belirli aralıklarla inceleme yapılması esası ve tedbirler yönünden süre sınırı getirilmiştir.

2021 yılında "konutu terk etmeme" ve madde bağımlılığı nedeniyle tedavi amaçlı hastaneye yatma şeklindeki adli kontrol tedbirlerinin sonuç cezadan mahsubu sağlanmıştır.

Modern Ceza İnfaz Kurumlarının İnşası ve Personel Kapasitesinin Artırılması

2002 yılından bu yana ihtiyaca cevap vermeyen 409 ceza infaz kurumu kapatılarak yerlerine uluslararası standartlara uygun çağdaş 314 ceza infaz kurumu inşa edilmiştir. Ayrıca 2002 yılından bu yana ceza infaz kurumlarında çalışan personel sayısı %232 oranında artırılmıştır. Buna ek olarak 2017 yılında ceza infaz kurumu personeline fiili hizmet zammı getirilerek (12 ay çalışanın 15 ay, 4 yıl çalışanın 5 yıl, 20 yıl çalışanın 25 yıl çalışmış sayılması) özlük hakları iyileştirilmiştir.

Denetimli Serbestlik Uygulaması

2005 yılında birçok ülkede uygulanan cezaların infazında denetimli serbestlik uygulaması başlatılmıştır, böylece çağdaş bir ceza infaz sistemi oluşturulmuştur. Denetimli serbestlik kapsamında elektronik kelepçe gibi teknolojik imkânların kullanılması sağlanmıştır.

Hükümlü ve Tutukluların Haklarında İyileştirmeler

Tutuklu ve hükümlülerin cezaevlerinde farklı dil lehçelerle iletişim kurmasının önündeki yasaklar kaldırılarak bildiklerini beyan ettikleri dillerde konuşabilmelerine imkân sağlanmıştır.

Tutuklu ve hükümlülere yakınlarının ağır hastalığı veya ölümü hâlinde mazeret izni hakkı tanınmıştır. Hükümlülere belli sürelerle mahrem aile görüşmesi imkânı sağlayan düzenleme hayata geçirilmiştir. Hükümlü ve tutukluların haklarında verilen disiplin cezalarına karşı yapılan şikâyet üzerine infaz hâkiminin duruşma yapması, hükümlü veya tutuklunun savunmasını alması, hazır bulunması yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Cezaların infazı sürecinde tüm kararların uzmanlaşmış hâkimler tarafından verilmesi sağlanmıştır. Çocuğu bulunan kadın hükümlüler ile yetmiş yaşını bitirmiş hükümlüler hakkında özel düzenlemeler yapılmıştır. Ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını cezaevinde yalnız idame ettiremeyen altmış beş yaşını bitirmiş hükümlülerin cezasının denetimli serbestlik tedbiri altında infaz edilebilmesi sağlanmıştır. Hapis cezalarının hafta sonu, geceleyin veya konutta infazına ilişkin mevcut uygulamanın kapsamı genişletilerek kadınlar ve yaşlılar için öngörülen konutta infaz usulünün ceza sınırı artırılmış ve çocuklar da bu usule dâhil edilmiştir.

Ceza infaz kurumlarında açık görüş süreleri uzatılmıştır. Ceza infaz kurumlarında çocukların ziyaretçileri ile tüm görüşmelerinin “açık görüş” şeklinde olması sağlanmıştır. Çocuk hükümlü ve tutuklulara aile bireylerinin katılımıyla “aile görüşmesi” imkânı getirilmiştir. Ceza infaz kurumlarında anneleriyle kalan çocukların hayata sağlıklı hazırlanmaları amacıyla Anne Çocuk üniteleri kurulmuştur.

Eğitim ve Mesleki Rehabilitasyon

2020 yılı eğitim-öğretim dönemi itibarıyla ceza infaz kurumlarında adalet mesleki eğitim merkezleri faaliyete geçirilmiştir. Bu merkezlerin temel amacı, hükümlü ve tutukluların infaz sonrasında eğitilmiş ve meslek sahibi olarak topluma kazandırılmasıdır. 2024 yılında suçluların ıslahı ve topluma kazandırılması amacıyla kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların örgün öğretim hakkı dâhil olmak üzere eğitim ve öğretimden yararlanma haklarının kapsamı genişletilmiştir. Hükümlü ve tutuklular için ceza infaz kurumlarında 2002 yılında 167 iş yurdu varken bu sayı 377 olmuş, faaliyet gösterilen iş kolu sayısı ise 64’ten 207’ye çıkartılmıştır.

İşkenceyle Mücadele

2003 yılında işkence suçları için verilen cezaların para cezasına çevrilmesi ve ertelenmesi imkânı kaldırılmış, ayrıca bu suçları işleyen kamu görevlilerinin soruşturulması için mülki amirden izin alınması zorunluluğu da sona erdirilmiştir. Ayrıca 2005 yılında işkence ve kötü muamele suçları için öngörülen cezalar artırılmış, işkence gören kişinin ölümü durumunda failin ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alması sağlanmıştır. 2013 yılında işkence suçlarında zaman aşımı kaldırılmıştır.

Dijitalleşme ve UYAP Bütünleşmesi

Ceza infaz kurumlarındaki tutuklu ve hükümlülerin bulunduğu yerden duruşmalara katılması SEGBİS ile mümkün hâle getirilmiştir.

Yeni Yargı Reformu Stratejisi

Türkiye Yüzyılı Yargı Reformu Stratejisi'nde, "ceza adaleti sisteminin etkinliğinin artırılması" amaçlardan biri olarak yer almaktadır. Bu stratejinin öne çıkan başlıkları arasında "suç, yaptırım ve infaz dengesi" ve önemli hedefleri arasında ise; "telafi edici adalet ve uzlaştırma", "lekelenmeme hakkını güçlendiren adli sicil sistemi" ve "yaşlı, ağır hasta ve çocuklu kadın hükümlüler için alternatif infaz usulleri" bulunmaktadır.

2.4. Özel Hukuk Alanındaki Gelişmeler

Özel hukuk alanındaki gelişmeler, 2010 Anayasa Referandumu ve genel yargı reformları süreci kapsamında birçok önemli düzenlemeyi içermektedir. Bu düzenlemeler; bireylerin hak ve özgürlüklerini genişletme, yargı hizmetlerine erişimi kolaylaştırma ve hukuki güvenliği artırma amacı taşımaktadır.

Temel Kanunların Yenilenmesi ve Hukuki Güvenceler

2002 yılına kadar Türk Medeni Kanunu dışında hiçbir temel kanun değiştirilmemişken bu dönemde temel ceza ve hukuk mevzuatı tümüyle yenilenmiştir. 1927 tarihli Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 1926 tarihli Borçlar Kanunu ve 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu 2011 yılında değiştirilmiştir.

Kadın ve Çocuk Haklarına Yönelik Düzenlemeler

2004 yılında Anayasa değişikliği ile devlete kadın ve erkek arasında eşitliği sağlama yükümlülüğü getirilmiştir. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile kadınlara pozitif ayrımcılık tanıyan düzenleme hayata geçirilmiştir. Çocuk hakları ilk defa 2010 yılında anayasal koruma altına alınmıştır. 2005 yılında Çocuk Koruma Kanunu çıkartılarak "çocuk ceza adaleti sistemi" geliştirilmiştir. Suça sürüklenen çocuklara özgü kamu davasının açılmasının ertelenmesi modeli geliştirilmiştir. Ayrıca cinsel suç mağdurlarının beyan ve görüntülerinin kişisel veri olarak gizliliği temin edilmiştir. Buna ek olarak çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının icra daireleri tarafından yerine getirilmesine ilişkin 1932 yılından bu yana uygulanan sistem 2021 yılında kaldırılmıştır. Bu görev Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri müdürlüklerine verilmiş; işlemlerin psikolog, pedagog gibi uzmanlar eliyle yapılması sağlanmıştır. Ayrıca bu işlemler için vatandaşlardan harç alınmaması ve tüm masrafların devlet bütçesinden karşılanması esası getirilmiştir.

Aile Hukuku Alanındaki Yenilikler

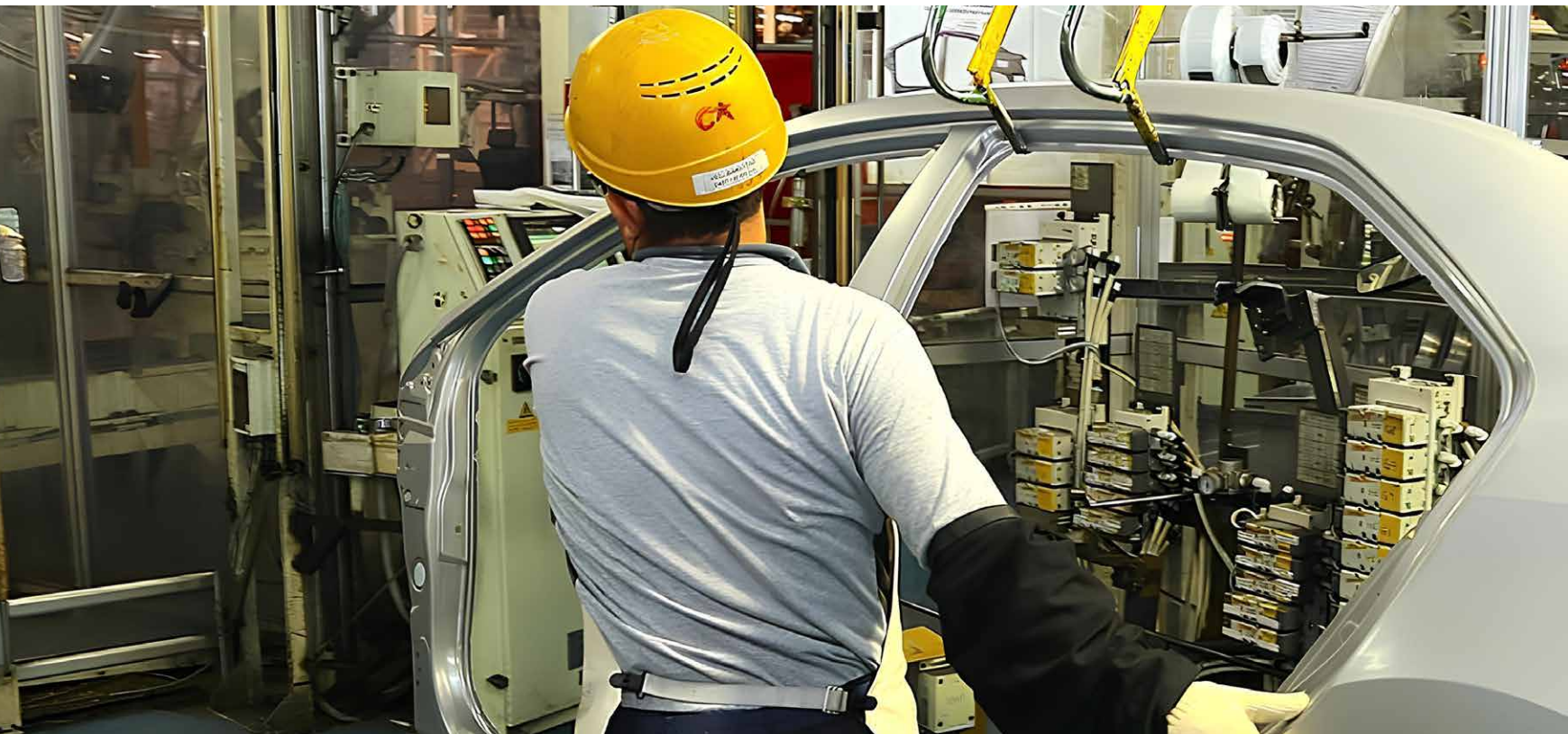
2003 yılında aile hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü için aile mahkemeleri kurulmuştur. Boşanma davasının reddine dair kararın kesinleşmesinden itibaren ortak hayatın yeniden kurulamaması durumunda eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilebilmesine ilişkin hükümde yer alan üç yıllık süre 2024 yılında bir yıla indirilmiştir. Ayrıca mahkeme kararıyla adın değiştirilmesi hâlinde yapılacak ilanın kapsamı ve şekline ilişkin ayrıntılar 2024 yılında yeniden düzenlenmiştir.

Medeni Kanun Değişiklikleri (2024)

Anneye de baba ile çocuk arasındaki soy bağının reddi için dava açma hakkı tanınmıştır. Boşanma davasının reddine dair kararın kesinleşmesinden itibaren ortak hayatın yeniden kurulamaması durumunda eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilebileceğine ilişkin hükümde yer alan üç yıllık süre bir yıla indirilmiştir. Evlatlığın nüfus kaydına anne ve babası olarak evlat edinenlerin adlarının yazılabilesine imkân tanınmıştır. Mahkeme kararıyla adın değiştirilmesi hâlinde yapılacak ilanın kapsamı, ilanda yer alacak bilgiler ve ilanın şekli yeniden düzenlenmiştir.

İş Hukuku ve Ticaret Hukuku Alanında Yapılan Düzenlemeler

2007 yılında 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun kabul edilerek yabancılık unsuru taşıyan yargısal iş ve işlemlerin hızlı ve doğru bir şekilde sonuçlandırılması sağlanmıştır. Buna ek olarak 2014 yılında İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu kabul edilmiştir. 2017 yılında ise İş Mahkemeleri Kanunu yürürlüğe girmiş; iş mahkemelerinin kuruluş, görev, yetki ve yargılama usulleri ile dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler düzenlenmiştir.

2.5. Hâkim ve Savcılık Mesleği ve Adalete Erişimdeki Rolü

Adalet Bakanlığının 2002-2024 yılları arasındaki faaliyetleri ve Türkiye Yüzyılı Yargı Reformu Stratejisi kapsamında hâkimlik ve savcılık mesleği, adalete erişimin güçlendirilmesi ve yargı hizmetlerinin kalitesinin artırılmasında merkezî bir role sahiptir. Bu mesleklere yönelik yapılan reformlar ve iyileştirmeler hem yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını pekiştirmiş hem de vatandaşların hak arama hürriyetini ve hukuki güvencelerini artırmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 2025 yılında gerçekleştirilen Adli Yargı Hakim ve Cumhuriyet Savcıları ile İdari Yargı Hâkimleri Kura Töreni'nde konuşma yaparken

Nitelikli İnsan Kaynaklarının Sağlanması ve Mesleki Yetkinliğin Artırılması

2019 yılında hukuk fakültesini bitiren ve hâkim veya savcı olmak isteyenlerin ortak bir merkezî sınava (hukuk mesleklerine giriş sınavı) tabi tutulması düzenlemesi yapılmış ve bu sınavın niteliği ile kalitesi artırılmıştır. Hâkim ve savcı yardımcılığı müessesesi ihdas edilerek yardımcılarının eğitici hâkim ve savcıların gözetiminde uygulamaya yetki ve sorumluluğu olan aktörler olarak katılımı sağlanmıştır. Bu, mesleki yeterliliğin artırılmasına katkıda bulunmuştur.

2022 yılında Yozgat'ta Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen Yozgat Personel Eğitim Merkezi'nin açılış törenine 66. Hükümet Adalet Bakanı Bekir Bozdağ ve 59. Hükümet Adalet Bakanı Cemil Çiçek katıldı.

Hâkim ve savcılarının meslek öncesi ve meslek içi eğitimleri güçlendirilmiştir. Türkiye Adalet Akademisi yeniden yapılandırılmış, tam zamanlı öğretim görevlileri görevlendirilmiş, müfredat güncellenmiş ve uygulama adliyesi ile savcılık uygulamaları atölyesi kurulmuştur.

Hizmet içi eğitimler, hâkim ve savcılarının terfilerinde dikkate alınan ölçütlerden biri hâline getirilmiş, birinci sınıfa ayrılma şartları arasına en az üç meslek içi eğitim programına katılma şartı eklenmiştir. Türkiye Yüzyılı Yargı Reformu Stratejisi'nde "Mesleki Yetkinlik: Değerlere Dayalı Hukuk Eğitimi ve Liyakat Esaslı Uygulamalar" teması altında hukuk fakültelerine girişte yüksek başarı sıralaması gibi hedeflere yer verilmiştir. Bu, mesleğe girecek olanların kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır.

Yargının Bağımsızlık ve Tarafsızlığının Güçlendirilmesi

Yargı yetkisinin "bağımsız ve tarafsız" mahkemelerce kullanılacağı anayasal güvence altına alınmıştır. Bu değişiklik, yargıya olan güveni artırarak adalete erişimi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Adalet bakanının kamu davası açılması için cumhuriyet savcılarına emir verme yetkisi 2004 yılında kaldırılmıştır. Bu, savcılarının bağımsızlığını ve adil yargılanma hakkını güçlendirerek adalete erişimdeki güvenilirliği artırmaktadır. Hâkimler ve Savcılar Kurulunun (HSK) üye seçimine ilişkin yapılan değişikliklerle yargının demokratik meşruiyeti ve hesap verebilirliği güçlendirilmiştir. Hesap verebilirlik, yargısal kararların şeffaflığını ve kamu güvenini artırmaktadır.

Adalete Erişimde Hız ve Etkinliğin Artırılması

Hâkim ve savcı sayısı, 2002 yılında 9.349 iken Ekim 2025 itibarıyla 25.464'e yükselterek insan kaynakları kapasitesi güçlendirilmiştir. Bu artış, yargılamaların daha hızlı sonuçlanmasına ve iş yükünün azalmasına katkıda bulunmaktadır. Yargı mensuplarının terfi ve denetimlerinde hedef süreye uyum, yeterli gerekçe ve karar isabet oranı gibi objektif performans ölçütleri getirilmiştir. Bu, yargılamaların daha kısa sürede ve daha isabetli kararlarla sonuçlanmasını teşvik etmektedir. Türkiye Yüzyılı Yargı Reformu Stratejisi'nde "Yargılamalarda daha kısa hedef süreler" önemli bir hedef olarak belirtilmiştir.

Hukuki Güvenlik ve Hak Arama Yollarının Genişletilmesi

Hâkim ve savcılar hakkında HSK'nın verdiği meslekten ihraç kararlarına karşı mahkemeler nezdinde hak arama yasağını getiren hükümler Anayasa'dan çıkarılmıştır. Bu düzenleme, yargı mensuplarının kendi haklarını aramasına olanak tanıyarak hukuki güvenliği güçlendirmektedir.

Sulh ceza hâkimliğinin tutuklama ve adli kontrole ilişkin kararlarına karşı yapılan itirazların asliye ceza mahkemeleri tarafından incelenmesi sağlanmıştır. Bu, yargısal kararlara karşı etkin bir denetim mekanizması oluşturarak hak arama özgürlüğünü pekiştirmektedir. Ceza soruşturma ve kovuşturmalarında avukatı olmayan herkese ve bazı mağdurlara talepleri hâlinde avukat tayin etme hakkı getirilmiştir. Bu düzenleme, savcılar tarafından yürütülen süreçlerde savunma hakkının evrensel ilkesini güçlendirerek adalete erişimi doğrudan artırmaktadır. Cezaların infazı sürecinde tüm kararların uzmanlaşmış hâkimler tarafından verilmesi ve cumhuriyet savcısının infaza ilişkin kararlarına karşı infaz hâkimliğine şikâyet başvurusunda bulunulabilmesi imkânı tanınmıştır. Bu, infaz süreçlerinde adil bir denetim ve hak arama imkânı sunmaktadır.

2.6. Avukatlık Mesleği ve Adalete Erişimdeki Rolü

Adalet Bakanlığının 2002-2024 yılları arasındaki faaliyetleri ve Türkiye Yüzyılı Yargı Reformu Stratejisi kapsamında avukatlık mesleği ve savunma hakkına yönelik önemli reformlar ve yenilikler hayata geçirilmiştir. Bu düzenlemeler; avukatların mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmayı, hak arama hürriyetini güçlendirmeyi ve adalete erişimi artırmayı hedeflemektedir.

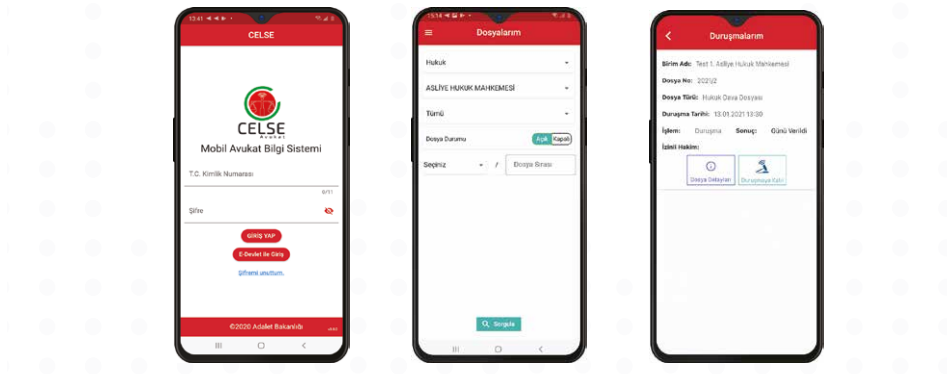
- ✦ **Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı:** 2019 yılında hukuk fakültesini bitiren ve hâkim, savcı, avukat veya noter olmak isteyen kişilerin ortak bir merkezi sınava (hukuk mesleklerine giriş sınavı) tabi tutulması için mevzuat düzenlemesi yapılmıştır. Bu sınavın ilki 2024 yılında gerçekleştirilmiş ve kalitesini artırıcı düzenlemeler yapılmıştır.

- ★ **Adli Yardım Hizmetleri ve Bütçe Artışı:** İhtiyacı olan ve maddi durumu yeterli olmayan vatandaşlara hukuk davalarında avukat tayin edilebilmesi kolaylaştırılmış ve bu hizmetlere ayrılan bütçe artırılmıştır. 2023 yılında barolara adli yardım hizmetleri için hazine'den daha fazla kaynak aktarılmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır.
- ★ **KDV Oranlarının Düşürülmesi:** 2019 ve 2021 yıllarında yapılan değişikliklerle bazı alanlardaki avukatlık hizmetlerinden alınan KDV oranları düşürülerek vatandaşların hukuki yardıma erişim maliyetinin azaltılması ve adalete erişimin kolaylaştırılması amaçlanmıştır.
- ★ **Mesleğe Yeni Başlayan Avukatlara Destek:** 2023 yılında avukatlık mesleğinin ilk beş yılında baro aidatı alınmaması sağlanarak mesleğe yeni başlayan avukatlar mali açıdan desteklenmiştir. Yine 2023 yılında avukatların büro kurma giderlerinin karşılanması için uygun kredi ve finansmana erişmesini sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır.
- ★ **Avukat Stajyerlerine Yönelik Düzenlemeler:** 2022 yılında avukat stajyerinin sigortalı olarak herhangi bir işte çalışmasının fiilen avukatlık stajının yapılmasına engel oluşturmayacağı açıkça düzenlenmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarının kadro veya pozisyonlarında görev yapanlara (adli ve idari yargı hâkim ve savcı adayları ile hâkim ve savcılar hariç) görevleri sırasında avukatlık stajını yapabilme imkânı getirilmiştir. 2024 yılında da kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapanlara aylıksız veya ücretsiz izinli olarak avukatlık stajı yapabilme imkânı sağlanmıştır.
- ★ **Pasaport Hakkı:** 2019 yılında en az 15 yıl kıdeme sahip avukatların hususi pasaport (yeşil) alabilmesi sağlanmıştır.
- ★ **Kanun Yolu Güvencesinin Artırılması:** 2020 yılında avukatların görevinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlara ilişkin istinaf incelemesinden sonra temyiz yolunun da açılması sağlanmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, 5 Nisan Avukatlar Günü vesilesiyle Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde avukatlarla buluşmasına 65. ve 66. Hükümet Adalet Bakanı Abdulhamit Gül ve 59. Hükümet Adalet Bakanı Fahri Kırca da katıldı, 5 Nisan 2018

- ★ **Savunma Hakkının Güçlendirilmesi:** Ceza soruşturma ve kovuşturmalarında avukatı olmayan herkese ve bazı mağdurlara talepleri hâlinde avukat tayin etme hakkı getirilmiştir. Türkiye Yüzyılı Yargı Reformu Stratejisi kapsamında güçlü bir savunma için yeni bir avukatlık kanunu çıkarılması hedeflenmektedir.
- ★ **Dijitalleşme ve Teknolojik Destek:** e-Duruşma sistemi sayesinde avukatlar, farklı ya da bulundukları şehirdeki hukuk yargılamalarına, istedikleri takdirde video konferansla ofislerinden katılır hâle gelmiştir.
- ★ **CELSE (Mobil Avukat Bilgi Sistemi):** Bu uygulama ile avukatların duruşmalarının tarih ve saatlerini anlık olarak takip edebilmeleri ve mazeret dilekçesi gönderebilmeleri sağlanmıştır. Avukat ve vatandaşların internet üzerinden dava açabilmeleri ve işlem yapabilmeleri imkânı getirilmiştir. Bu gelişmeler, avukatlık mesleğinin Türkiye'deki adalet sistemindeki rolünü güçlendirmeye, mesleki koşulları iyileştirmeye ve vatandaşların hukuki süreçlere erişimini kolaylaştırmaya yönelik atılan önemli adımları göstermektedir.

CELSE (Mobil Avukat Bilgi Sistemi)

2.7. Yargı Reformu Stratejileri ve Eylem Planları

Türkiye, 21. yüzyıla girerken hukuk alanında önemli reformlara imza atmıştır. Bu reformlar, bir yandan Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecinin hızlandırıcı etkisiyle şekillenirken diğer yandan demokratik toplum düzeninin gerektirdiği çağdaş yaklaşımların benimsenmesi ihtiyacından doğmuştur. Özellikle 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB tam üyelik adayı olarak kabul edilmesi ve Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni yerine getirme yükümlülüğü, "demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını teminat altına alan kurumların iyi işletilmesi" hedefini ön plana çıkarmıştır. Bu kapsamda atılan adımlar neticesinde 2004 Brüksel Zirvesi'nde Türkiye ile AB'ye katılım müzakerelerine başlama kararı alınmış ve 2005 yılında 35 AB müktesebat faslı çerçevesinde müzakereler fiilen başlamıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, AB Konseyi Başkanı Charles Michel ile birlikte, 29 Haziran 2022

Müzakereler sırasında, özellikle “Yargı ve Temel Haklar” başlıklı 23. fasıl kapsamında Türkiye’nin yargı sistemindeki uyum derecesini tespit etmek amacıyla mevzuat tarama toplantıları düzenlenmiştir. Bu toplantılar ve AB yetkililerinin dile getirdiği talepler doğrultusunda Türkiye’nin yargının tarafsızlığı, bağımsızlığı ve etkililiğini güçlendirmeye yönelik kapsamlı bir Yargı Reformu Stratejisi hazırlaması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Geçmişte yargı alanında yapılan çalışmaların çoğunlukla acil ihtiyaçlara yönelik ve plansız olması, gelecekteki reformların belli bir plan ve öngörülebilirlik ilkesi çerçevesinde yürütülmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda 9. Kalkınma Planı ve 60. Hükûmet Programı, yargı bağımsızlığı ve reform konularına özel bir yer vermiş; uyuşmazlıkların hızlı, basit ve etkin çözüm yollarını geliştirme taahhüdünde bulunmuştur. Adalet Bakanlığı, bu ulusal ve uluslararası taahhütler ışığında 2008-2013 yıllarını kapsayan bir “Yargı Reformu Stratejisi” taslağını hazırlamak üzere geniş katılımlı bir komisyon oluşturmuştur. Bu strateji; yargının bağımsızlık, tarafsızlık ve etkililiğinin sağlanması temel amaçları üzerine inşa edilmiştir. Süreç, 23. fasıl mevzuat tarama toplantılarının 2006’da tamamlanması ve Avrupa Komisyonu uzmanlarının bir yargı reformu stratejisi hazırlanması gerektiğini belirtmesiyle başlamıştır.

Demokratik hukuk devleti ilkesinin tahkimi, hukukun üstünlüğünü esas alan ve güven veren bir adalet sisteminin oluşturulması amacıyla başlatılan reform çalışmalarına 2009 yılı itibarıyla bir plan dâhilinde devam edilmiştir. 2009 yılında ilk Yargı Reformu Stratejisi hazırlanmış ve bunu, 2015 ve 2019 yıllarında hazırlanan strateji belgeleri izlemiştir.

Bu reform belgeleri, sürekliliğe dayanan bir anlayışla köklü kurumsal değişikliklerin hayata geçirilmesini sağlamıştır. Her bir yargı reformu stratejisi birbirini tamamlayan reform adımlarının atılmasına vesile olmuştur. Yeni Reform Belgesi de şimdiye kadar kaydedilen gelişmelerin değerlendirilmesi ve sistemin ihtiyaç duyduğu yeniliklerin durum analizine dayalı olarak belirlenmesi suretiyle hazırlanmıştır. Belge, önceki çalışmaları tamamlayan ve yeni ihtiyaçları karşılayan bir yol haritası olarak anlaşılmalıdır. Yeni Yargı Reformu Stratejisi ile “Türkiye Yüzyılı”nın en önemli gelecek temalarından biri olan adaletin etkinliğine yönelik yeni politika ve öncelikler ortaya konmuştur. Şimdiye kadar yürütülen çalışmalarla; hukuk devletinin güçlendirilmesi, hak ve özgürlüklerin korunup geliştirilmesi, etkin ve hızlı işleyen bir adalet sisteminin oluşturulması yönünde önemli mesafeler kaydedilmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Yargı Reformu Stratejisi Tanıtım Toplantısı'nda konuşmasını gerçekleştirirken, 23 Ocak 2025

IV. Yargı Reformu Stratejisi Hazırlık Süreci ve İzleme Mekanizmaları

2025-2029 Yargı Reformu Stratejileri hazırlık süreci, geniş katılımlı ve kapsamlı bir yaklaşımla yürütülmüştür. Bu süreçte ulusal ve uluslararası gelişmeler incelenmiş, adalet istatistiklerine dayalı analizler yapılmış ve paydaş görüşleri dikkate alınmıştır. Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Yüksek Mahkemeler, Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, Türkiye Barolar Birliği, Yükseköğretim Kurulu, hukuk fakülteleri ve ilgili kamu kurumlarından yazılı görüşler alınmış ve toplantılar düzenlenmiştir. Ayrıca yurt dışındaki adalet müşavirlerinden iyi uygulama örnekleri ve görev yaptıkları ülke uygulamalarına ilişkin bilgiler temin edilmiştir. Vatandaşların görüş ve önerileri için internet sitesi oluşturulmuş ve 56 bini aşkın geri bildirim alınmıştır. Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Venedik Komisyonu gibi uluslararası kuruluşların raporları ile AİHM içtihatları dikkate alınmıştır.

Beştepe Millet Kongre ve Kültür Merkezi'nde düzenlenen Yargı Reformu Stratejisi Tanıtım Toplantısı'na katılan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a, Adalet Bakanı Yılmaz Tunç hediye takdim ederken, 23 Ocak 2025

Stratejinin uygulanmasının izlenmesi ve değerlendirilmesi için de etkin bir sistem öngörülmüştür. Vizyonu, “hukukun üstünlüğünü esas alan, gecikmeyen ve öngörülebilir bir adalet sistemi”dir. Bu vizyonu gerçekleştirmek üzere beş amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar şöyledir:

1. Amaç: Kurumsal Yapının Güçlendirilmesi ve Süreçlerin Yeniden Yapılandırılması

Adalet hizmetlerinin verimli, gecikmesiz ve vatandaş odaklı sunulması için yargıda kurumsal ve teknolojik altyapının geliştirilmesini, süreçlerin hızlandırılmasını ve adaletle olan güvenin artırılmasını hedeflemektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilecek hedefler şöyledir:

- ★ **Hak ve Özgürlükler:** Yeni anayasa hazırlıklarında yargı bağımsızlığı, tarafsızlığı, HSK yapısı, hak arama yolları ve savunmanın güçlendirilmesi gibi hususlar dikkate alınacaktır. Yeni bir insan hakları eylem planı hazırlanacak, Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK) ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun (TİHEK) kapasiteleri güçlendirilecek, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru uygulamasındaki sorunlar giderilecektir.
- ★ **Yargı Teşkilatı ve İhtisaslaşma:** Ceza mahkemelerinin görev alanları ihtisaslaşma doğrultusunda yeniden düzenlenecek, iş yüküne göre yeni adliye ve idare mahkemeleri kurulacak, yüksek mahkemeler ve istinaf mahkemelerinde daire ve üye sayıları artırılabilecektir. Hâkimlerin hukuk ve ceza hâkimi olarak ihtisaslaşmaları sağlanacak; çevre, sağlık, sigorta, trafik kazaları, iş kazaları ve uyuşturucu suçları gibi alanlarda özel mahkemeler belirlenecektir.

- ★ **Savunma Hakkı ve Avukatlık:** Avukatlık Kanunu güncellenerek savunma hakkı güçlendirilecek, bazı iş ve işlemlerin avukat aracılığıyla yapılması zorunlu hâle getirilecek, avukatların bilgi ve belge temin yetkileri genişletilecektir.
- ★ **Yargılama Süreçleri ve Performans:** Yargılamalarda hedef süreler yeniden belirlenecek ve istinaf aşamasında da uygulanacaktır. HSK ve Adalet Bakanlığı bünyesinde performans ve verimlilik birimleri kurulacaktır. Duruşmaların kesintisiz yapılması ve dosya sırasının davanın açıldığı tarihe göre belirlenmesi gibi önlemler alınacaktır.
- ★ **Bilişim ve Yapay Zekâ:** Yargı bilişim sistemi, yapay zekâ temelli öneri sistemleri, elektronik duruşma ve yeni UYAP yazılımıyla geliştirilecektir.
- ★ **Teftiş ve Bilirkişilik:** Önleyici teftiş uygulamaları geliştirilerek teftiş kapasitesi artırılacaktır. Bilirkişilik alanında uzmanlık alanları güncellenecek, rapor süreleri kısaltılacak ve caydırıcı yaptırımlar getirilecektir.
- ★ **Tebliğat ve Noterlik:** Usulsüz tebligatları azaltacak, sadeleştirilmiş yeni bir tebligat usulü ve zorunlu elektronik tebligat uygulaması yaygınlaştırılacaktır. Noterlik Kanunu yenilenecek, noter yardımcılığı müessesesi sisteme kazandırılacak ve çekişmesiz yargı işleri ile delil tespiti gibi işlemlerin noterler tarafından yapılması sağlanacaktır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İnsan Hakları Eylem Planı Tanıtım Toplantısı'nda konuşmasını yaparken.

2. Amaç: İnsan Kaynakları Kapasitesinin Güçlendirilmesi

Adalet hizmetlerinin kaliteli ve sürekli sunumu için nitelikli insan kaynağının artırılmasını ve geliştirilmesini öngörmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilmesi hedeflenen konular şöyledir:

- ★ **Hukuk Eğitimi:** Hukuk fakültelerine girişte başarı sıralaması yükseltilecek, fakülte açılmasında yeni kriterler belirlenecek ve müfredat güncellenecektir.
- ★ **Türkiye Adalet Akademisi:** Kurumsal yapısı güçlendirilecek, uzmanlaşmaya yönelik eğitim merkezleri kurulacak ve “Hukuk Araştırmaları Merkezi” oluşturulacaktır.
- ★ **Hâkim ve Savcı Yardımcılığı:** Bu süreç; mesleki niteliğin artırılmasına hizmet edecek şekilde yapılandırılacak, yurt dışı eğitim ve staj imkânları genişletilecektir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2025 yılı Adli Yargı Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile İdari Yargı Hâkimleri Kura Töreni'nde, 30 Ocak 2025

- ★ **Personel Sayısı ve Uzmanlık:** Hâkim, savcı ve personel ihtiyacı, performans yönetimi araçları kullanılarak belirlenecek; bilişim gibi farklı ihtisas alanlarında yeni uzman kadrolar oluşturulacaktır.
- ★ **Nakil, Terfi ve Disiplin:** Hâkim ve savcılarının disiplin süreçlerindeki hakları genişletilecek, nakiller coğrafi teminat çerçevesinde gerçekleştirilecek ve terfi ölçütleri gözden geçirilecektir.
- ★ **Adalet Personeli Yönetimi:** Adalet personeline özgü meslek etiği ilkeleri belirlenecek, norm kadro kriterleri yeniden düzenlenecek ve yapay zekâ destekli personel yönetimi uygulamaları geliştirilecektir. “Adalet hizmetleri sınıfı” oluşturulacak ve “uzman kâtiplik” ünvanı ihdas edilecektir.

3. Amaç: Ceza Adaleti Sisteminin Etkinliğinin Artırılması

Ceza adaleti sisteminin evrensel standartlara uygun, dinamik ve yeni uyumsuzluk türlerine çözüm üretebilen bir yapıya kavuşturulmasını hedeflemektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilmesi hedeflenen unsurlar şöyledir:

- ★ **Soruşturma Süreçleri:** Cumhuriyet başsavcılıklarındaki ihtisas büroları standartlaştırılacak, bilişim ve dolandırıcılık suçlarına karşı kurumsal kapasite geliştirilecek, telefon aboneliği tesisi sıkı kurallara bağlanarak suçların önlenmesi sağlanacaktır.
- ★ **Suç, Yaptırım ve İnfaz Dengesi:** Ceza mevzuatındaki suç, yaptırım ve infaz dengesi toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde yeniden ele alınacak; kısa süreli hapis cezasına alternatif yaptırımlar genişletilecek ve adli para cezalarının miktarları yeniden belirlenecektir.
- ★ **Caydırıcılık:** Trafikte işlenen suçlar, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, vücut dokunulmazlığına, hürriyete ve çevreye karşı işlenen suçların cezaları artırılacak; kutlamalarda silah kullanımı ve av tüfeklerinin ruhsatsız kullanımı gibi eylemlere yönelik yaptırımlar ağırlaştırılacaktır.
- ★ **Telafi Edici Adalet ve Uzlaştırma:** Suçtan zarar görenin mağduriyetinin giderilmesi için yeni hükümler getirilecek ve uzlaştırma kurumunun etkinliği artırılacaktır.
- ★ **Adli Sicil Sistemi:** Adli sicil ve arşiv kayıtlarının silinme süreleri gözden geçirilecek, lekelenmeme hakkı kapsamında düzenlemeler yapılacak ve adli sicil silme başvurularının değerlendirilmesinde yapay zekâ algoritmaları kullanılacaktır.
- ★ **İnfaz ve Denetimli Serbestlik:** Yüksek güvenli adli psikiyatri hastanelerinin sayısı artırılacak, Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesi (ACEP) geliştirilecek, yaşlı, ağır hasta ve çocuk sahibi kadın hükümlüler için alternatif infaz usulleri genişletilecektir. Uyuşturucu madde bağımlıları ve bakıma muhtaç tutuklu/hükümlüler için müstakil ceza infaz kurumları oluşturulacaktır.
- ★ **Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri:** Bu müdürlüklerde görev yapan personelin sayısı ve niteliği artırılacak, eğitim çalışmaları düzenlenecektir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Yargı Reformu Stratejisi Tanıtım Toplantısı'nda katılımcılarla hatıra fotoğrafı çekti, 23 Ocak 2025

4. Amaç: Hukuk ve İdari Yargılama Süreçlerinin Etkinliğinin Artırılması

Hukuk ve idari yargı süreçlerinin daha şeffaf, anlaşılır ve hızlandırılmış bir yapıya kavuşturularak toplumsal yaşam ve ekonomik hayata olumlu katkı sağlamasını hedeflemektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilecek hedefler şöyledir:

- ★ **Hukuk Yargılamaları:** Yargı yolunun yanlışlığı nedeniyle yaşanan mağduriyetler giderilecek, asliye hukuk, asliye ticaret ve tüketici mahkemeleri görev ayrımı yeniden belirlenecektir. Küçük miktarlı talep ve davaların basitleştirilmiş ve hızlı usullerle çözülmesi sağlanacak, yargı harçları sadeleştirilecektir. Topluluk davalarının etkinliği artırılacak, ön inceleme aşamasının verimliliği analiz edilecektir. Mahkemelerin bilgi ve belge taleplerine cevap verilmemesi durumunda cezai yaptırımlar getirilecektir.
- ★ **Aile Hukuku:** Mali sonuçları da dâhil olmak üzere boşanma hukukunun aksayan yönleri gözden geçirilecek, taraflar ve çocukların hak ve menfaatine uygun yeni bir boşanma usulü üzerinde çalışılacak, şiddet içermeyen aile uyuşmazlıklarında arabuluculuk müessesesi getirilecektir. Boşanma davaları adli tatilde de görülebilecektir.
- ★ **Arabuluculuk ve Tahkim:** Arabuluculuk müessesesinin kurumsal yapısı güçlendirilecek, dava şartı arabuluculuk kapsamı genişletilecek ve kurumsal tahkim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
- ★ **İdari Yargılama:** İdarenin taraf olduğu tam yargı davalarında sulh müessesesine başvuru zorunlu kılınacak, dosya tekemmül süreci kısaltılacak, pilot dava uygulamasına geçilecek ve idari yargıda delil tespiti imkânı sağlanacaktır.
- ★ **İcra ve İflas Sistemi:** Günün ihtiyaçlarına cevap verecek, alacaklı ve borçlu arasındaki hassas dengeyi gözeterek yeni bir icra ve iflas kanunu hazırlanacaktır. Elektronik dosya sisteminin kullanımı artırılacak ve konkordato kurumunun etkinliği geliştirilecektir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2025 yılı Yargı Reformu Stratejisi tanıtım toplantısında konuşma yaparken

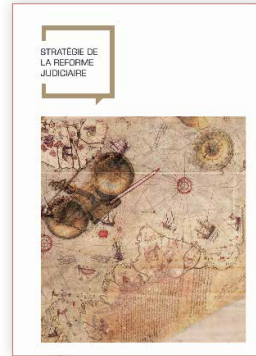
5. Amaç: Adalete Erişimin Kolaylaştırılması

Hukuk devleti ilkesinin en önemli gerekliliklerinden biri olan adalete erişimin tüm yararlanıcılar için mümkün olduğunca kolaylaştırılmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilmesi hedeflenen unsurlar şöyledir:

- ★ **Adli Yardım ve Ön Bürolar:** Mevzuattaki adli yardım hükümleri gözden geçirilecek, adli yardıma ayrılan mali kaynak artırılacak ve başvuru değerlendirme standartları oluşturulacaktır. Adliyelerdeki ön büroların etkinliği artırılacaktır.
- ★ **Kadın Hakları:** Aile içi ve kadına yönelik şiddet suçları soruşturma büroları yaygınlaştırılacak, kadın haklarının daha etkili korunmasını sağlayan adli yardım uygulamaları geliştirilecek ve bu alandaki eğitim programları güçlendirilecektir.
- ★ **Yaşlı ve Engelliler:** Adli yardım başvuru formları ile mağdur ve tanık haklarına ilişkin materyaller, engellilerin engel durumlarına özgülenererek daha erişilebilir hâle getirilecek, işitme engelliler için görüntülü işaret dili tercümanlığı hizmeti sunulacaktır.
- ★ **Fiziki Kapasite ve Erişilebilirlik:** Yeni adliye binalarının kolay ulaşılabilir yerlerde ve yaşlı / engelli dostu olacak şekilde inşa edilmesi sağlanacaktır.
- ★ **Koruyucu Hukuk ve Hukuk Bilinci:** Ortaokul müfredatında yer alan “hukuk ve adalet dersi” liseleri de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacak, temel hukuk bilgilerinin topluma yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır ve hukuk kliniği uygulamaları geliştirilecektir.

Strateji, hukukun üstünlüğünü güçlendirme, hak ve özgürlükleri koruma ve geliştirme ile etkin ve hızlı işleyen bir adalet sistemi oluşturma ekseninde kararlılıkla sürdürülecek reform çalışmalarını kapsamaktadır. Özellikle insan haklarının tam olarak korunması, geliştirilmesi ve birey ile toplum arasındaki hak ve yükümlülük dengesinin en adil şekilde sağlanması hedeflenmektedir.

Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) ile olan ilişkisinde önemli bir ortak ve aday ülke konumu, bu stratejinin şekillenmesinde önemli bir faktördür. Yargı Reformu Stratejisi belgeleri, AB’nin genişleme sürecindeki Kopenhag Kriterleri ve “Yargı ve Temel Haklar” başlıklı 23. Fasıla uygun bir yol haritası niteliğindedir. Bu bağlamda Türkiye’nin reform iradesi, AB üyeliği sürecindeki siyasi hedeflerin ötesinde insan onurunun korunması, özgürlüklerin geliştirilmesi, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi ortak değerlerin gereklilikleri ile toplumun ihtiyaçlarını esas almaktadır.

**YARGI REFORMU
STRATEJİLERİ VE
EYLEM PLANLARI**

Karekodu okutarak Yargı Reformu Stratejileri ve Eylem Planları hakkında detaylı bilgiye ulaşabilirsiniz.

2.8. Mevzuat Alanındaki Gelişmeler

2.8.1. Yargı Paketleri

2000’li yıllardan bu yana yargı reformu kapsamında önemli adımlar atılmıştır. Bunların birçoğu Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesini yansıtan yasama faaliyetleri eliyle yerine getirilmiştir. Meclisin takdir ve iradesiyle mevzuatta yapılan bu değişiklikler ve hâlihazırda üzerinde çalışılan değişiklik önerileri bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan yargı reform paketleri ile bugüne kadar on yargı paketi kanunlaşmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Birinci Yargı Paketi

2019 yılında 7188 sayılı Kanun’la yürürlüğe giren **Birinci Yargı Paketi**yle;

- ✳ Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayacağı kuralı tahkim edilmiştir.
- ✳ İnternette erişim yasağı kademelendirilerek ilgili sayfaya erişimin engellenebilmesi hâlinde sitenin tümünün kapatılmamasına yönelik düzenleme yapılmıştır.
- ✳ İfade özgürlüğünü ilgilendiren ilk derece mahkemesi kararlarının istinaf mahkemelerinden sonra bir kez de Yargıtay tarafından incelenmesi sağlanmıştır.

- ★ Birlikte işlenmiş suçlarla ilgili olarak temyiz sürecinde lehe bozma kararı verilmesi ihtimalinin bulunması hâlinde, temyiz yoluna başvurulamaması nedeniyle istinaf aşamasında kesinleşen kararın infazının ertelenmesine veya durdurulmasına imkân sağlanmıştır.
- ★ Soruşturma aşamasında tutukluluğa azami süre getirilmiştir.
- ★ Suça sürüklenen çocuklar için daha kısa azami tutukluluk süreleri belirlenmiştir.
- ★ Hâkim ve savcılık mesleklerine girişteki mülakatın daha geniş bir heyet tarafından yapılması sağlanmıştır.
- ★ Mesleki kalitenin artırılması için 'Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı' getirilmiştir.
- ★ Bölge adliye mahkemeleri bünyesindeki ceza dairelerinin bozma ve esastan ret kararlarına ilişkin yetkileri yeniden düzenlenmiştir.
- ★ Bölge adliye ve bölge idare mahkemelerinin çalışma şekline ilişkin yeni düzenlemelerle davaların daha hızlı sonuçlandırılabilmesi sağlanmıştır.
- ★ Avukatlık stajına başlamak için 'Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı'nda başarılı olma şartı getirilmiştir.
- ★ Avukatlara hususi damgalı pasaport verilmesi sağlanmıştır.

- ★ Kovuşturma öncesi eleme araçlarından olan “ön ödeme” kurumu yenilenerek kurumun yaygın şekilde uygulanması sağlanmıştır.
- ★ “Kamu davasının açılmasının ertelenmesi” kurumunun uygulama alanı genişletilmiştir.
- ★ Çocuk ve mağdurların örselenmemesi amacıyla şüpheli veya sanıkla yüz yüze gelmelerinde sakınca görülen hâllerde ifade ve beyanlarının özel ortamda (adli görüşme odası) uzmanlar aracılığıyla alınması sağlanmıştır.
- ★ Cinsel suç mağdurlarının kayda alınan beyan ve görüntülerinin kişisel veri olarak gizliliği temin edilmiştir.
- ★ Suç mağdurlarının dava nakli veya adli tıp işlemleri nedeniyle yerleşim yeri dışında bir yere gitme zorunluluğunun doğması hâlinde, mağdurun yapmış olduğu konaklama, iaşe ve ulaşım giderlerinin devlet tarafından karşılanması sağlanmıştır.
- ★ Bazı ceza uyuşmazlıklarının, savcı ile failin anlaşmasına dayalı olarak mahkeme kararı ile hızlı bir şekilde sonuçlandırılacağı yeni bir yargılama usulü olan seri muhakeme usulü getirilmiştir.
- ★ Basit yargılama usulü getirilerek bazı suçlara ilişkin davaların daha seri şekilde görülmesi sağlanmıştır.
- ★ Soruşturmaların daha etkin yürütülmesi için iddianamenin iadesi sebeplerinin kapsamı yeniden belirlenmiştir.

- ★ Uzlaşmanın kapsamı genişletilerek dostane çözüm yolları güçlendirilmiştir.
- ★ Suça sürüklenen çocuklara özgü kamu davasının açılmasının ertelenmesi modeli geliştirilmiştir.
- ★ İdari yargıda da Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin (SEGBİS) kullanılabilmesi sağlanmıştır.

İkinci Yargı Paketi

2020 yılında 7242 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren **İkinci Yargı Paketiyle;**

- ★ Ceza infaz kurumlarında geçirilmesi gereken süreler yeniden belirlenmiş ve bazı suçlar dışında koşullu salıverilme oranı kural olarak 2/3'ten yarıya, mükerrerler ve örgütlü suçlar bakımından infaz oranı 3/4'ten 2/3'e indirilmiştir.
- ★ Denetimli serbestlik uygulamasına ilişkin geçici düzenlemeler yapılmış ve toplumda infial uyandıran bazı suçlar hariç olmak üzere, 30 Mart 2020 tarihine kadar işlenen suçlarda, 1 yıllık denetimli serbestlik süresi 3 yıla çıkarılmıştır.
- ★ 30 Mart 2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, çocuğu bulunan kadın hükümlüler ile yetmiş yaşını bitirmiş hükümlüler hakkında özel düzenlemeler yapılmış ve suça sürüklenen çocuk hükümlülerin 15 yaşını dolduruncaya kadar cezaevinde kaldığı 1 gün 3 gün; 18 yaşını dolduruncaya kadar kaldığı 1 gün ise 2 gün olarak sayılmıştır.
- ★ Ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını cezaevinde yalnız başına idame ettiremeyen altmış beş yaşını bitirmiş hükümlülerin cezasının, denetimli serbestlik tedbiri altında infaz edilmesi imkânı sağlanmıştır.
- ★ Hapis cezalarının hafta sonu, geceleyin veya konutta infazına ilişkin mevcut uygulamanın kapsamı genişletilmiştir.
- ★ Kadınlar ve yaşlılar için öngörülen konutta infaz usulünün ceza sınırı artırılmış ve çocuklar da bu usule dâhil edilmiştir.
- ★ Hükümlülerin iyi hâllilik değerlendirmesinin infazın tüm aşamalarında ve 6 ayda bir yapılması sağlanmıştır.
- ★ Hükümlülerin eş veya çocuklarının sürekli hastalık veya malullükleri hâlinde infaza ara verilebilmesine imkân tanınmıştır.

- ★ Açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin 3 günlük mazeret izin hakkı 7 güne çıkarılmış ve hükümlülerin mazeret iznini kullanabilmesi için ceza infaz kurumlarında iyi hâlli olarak geçirmesi gereken süre kısaltılmıştır.
- ★ Hükümlülere, hasta olan yakınlarını ziyaret edebilmesi amacıyla verilen mazeret izin hakkı, 1 defadan 2'ye çıkarılmıştır.
- ★ Hükümlülerin kamu kurum ve kuruluşlarının iş alanlarında, geceleyin bu kurum ve kuruluşlar tarafından barındırılmak koşuluyla çalıştırılabilmesine imkân tanınmıştır. Böylelikle, hükümlünün çalıştığı süre daha erken denetimli serbestliğe ayrılmasını sağlamıştır.
- ★ İnfaz hâkimliklerinin etkinliği artırılarak infazda ihtisaslaşma sağlanmış ve Cumhuriyet savcısının infaza ilişkin verdiği kararlara karşı infaz hâkimliğine şikâyet başvurusunda bulunulabilmesine de imkân tanınmıştır.

Üçüncü Yargı Paketi

2020 yılında 7251 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren Üçüncü Yargı Paketiyle;

- ★ Görevsizlik veya yetkisizlik kararının, verildiği anda kesin olması hâlinde kanunda öngörülen sürenin, kararın taraflara tebliğ edilmesinden sonra başlaması sağlanmış ve bu suretle hak arama hürriyetinin güvencesi artırılmıştır.
- ★ Duruşmaların gizli olarak yapılabileceği hâller arasına “yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin bulunması” hâli de eklenmiştir.
- ★ Belirsiz alacak davalarında uygulamadan kaynaklı bazı sorunlar giderilmiştir.
- ★ Delil avansının, dava açılırken mahkeme veznesine peşin olarak yatırılması zorunluluğu kaldırılmış ve bu suretle vatandaşların mali yükü azaltılmıştır.
- ★ Hâkime ön inceleme duruşmasında sulhun ve arabuluculuğun esasları, süreci ve hukuki sonuçları hakkında tarafları aydınlatma ve böylece bu müesseseleri teşvik etme görevi verilmiştir.
- ★ Özel hukuk davalarında, taraflara sözlü yargılama için tekrar davetiye gönderilmemesi düzenlemesiyle, yargılama sürecinin uzamaması sağlanmıştır.
- ★ Basit ve yazılı yargılama usulünde ön inceleme aşamasına ilişkin yeni düzenlemeler getirilmiştir.
- ★ Hukuk yargılamalarında ses veya görüntü nakli yoluyla duruşmanın yapılması usulü yeniden düzenlenerek e-duruşma usulü daha etkin ve yaygın bir şekilde sisteme kazandırılmıştır.

- ★ Bölge adliye mahkemelerinin duruşma yapmadan verebileceği kararlar yeniden düzenlenmiştir.
- ★ Ticaret mahkemelerinde tek hâkimle görülebilen dava ve işlerin parasal sınırı “üç yüz bin” Türk lirasından “beş yüz bin” Türk lirasına çıkarılmıştır.
- ★ Ticari davalarda uygulanan basit yargılama usulüne ilişkin parasal sınır “yüz bin” Türk lirasından “beş yüz” bin Türk lirasına çıkartılmıştır.
- ★ Tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda, dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartı hâline getirilmiştir.
- ★ Ticaret mahkemeleri ile fikrî ve sınai haklar mahkemelerinin il merkezlerinde kurulması ve o ile bağlı ilçelerdeki davaların da bu mahkemelerde görülmesi imkânı sağlanmıştır. Böylece, teknik nitelikli bu davaların uzman mahkemelerde görülmesi ve ihtisaslaşma yönünde yeni bir adım atılmıştır.

Dördüncü Yargı Paketi

2021 yılında 7331 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren Dördüncü Yargı Paketiyle;

- ★ “Kadına karşı şiddete sıfır tolerans” ilkesi gereğince bu suçların boşanılan eşe karşı işlenmesi de suçun nitelikli hâlleri arasında düzenlenmiştir.
- ★ Hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi kapsamında katalog suçların işlendiği hususunda tutuklama nedeninin var sayılabilmesi için somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı şart koşulmuştur.
- ★ Tutuklamaya ilişkin kararlarda; adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağının açıkça gösterilmesine yönelik bir düzenleme getirilmiştir.
- ★ Adli kontrol tedbirine yönelik olarak belirli aralıklarla inceleme yapılması ve tedbirler yönünden süre sınırı getirilmiştir.
- ★ “Konutu terk etmeme” adli kontrol tedbirinin sonuç cezadan mahsubu sağlanmıştır.
- ★ Sulh ceza hâkimliğinin tutuklama ve adli kontrole ilişkin kararına karşı yapılan itirazların asliye ceza mahkemeleri tarafından incelenmesi sağlanmıştır.
- ★ Sırf ifadeleri alınmak amacıyla mesai saatleri dışında yakalanan kişilerin belirlenen tarihte yargı merci önünde hazır bulunmayı taahhüt etmesi durumunda serbest bırakılması imkânı getirilmiştir.

- ✧ Tanıklar hakkında uygulanacak zorla getirme kararının telefon, telgraf, faks, elektronik posta araçlarından yararlanılmak suretiyle de tanığa bildirilebileceği düzenlenmiştir.
- ✧ “Silahların eşitliği” ilkesini güçlendirmek amacıyla iddianamelerin mağdur ve müştekilere de tebliğ edilmesi yönünde düzenleme yapılmıştır.
- ✧ İletişim kayıtlarının beraat kararı verilmesi hâlinde de imha edilmesi ve iddianamelerde, ilgisiz bilgilere yer verilmemesi yönündeki düzenleme yapılmıştır.

- ✧ Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının ya da banka veya kredi kartlarının araç olarak kullanılması suretiyle işlenen suçlarda mağdurun yerleşim yeri mahkemeleri de yetkili kılınmıştır.
- ✧ Kişilerin idari makamlara yaptıkları başvurulara, idare tarafından verilecek cevap süresi altmış günden otuz güne indirilmiştir.
- ✧ İdari yargı mercilerince verilen nihai kararların gerekçesiyle birlikte en geç otuz gün içinde yazılması hükmü getirilmiştir.
- ✧ Anayasa Mahkemesi'nde, hâkim adayları ve avukat stajyerlerine staj yapma imkânı getirilmiştir.

Beşinci Yargı Paketi

- ★ 2021 yılında 7343 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren **Beşinci Yargı Paketi**yle;
- ★ 1932 yılından beri icra dairlerince uygulanan fiziki satış usulü kaldırılarak elektronik satış usulü getirilmiştir.
- ★ Açık artırmalara, internet üzerinden daha fazla kişinin katılabilmesi sağlanmıştır.
- ★ Hacizli malların daha hızlı bir şekilde satışa çıkarılabilmesi için tarife usulü getirilmiştir.
- ★ İstihkak işlemlerinde mülkiyeti koruyucu hükümler düzenlenmiştir.
- ★ Sicile kayıtlı malların kıymet takdirine ilişkin esaslar yeniden belirlenmiştir.
- ★ Borçluya haczedilen malını rızaen satma imkânı verilmiştir.
- ★ İhale uygulamasında yaşanan ve özellikle takibin tarafları ile ihale alıcısını zarara uğratan birtakım sorunlara çözüm bulmak amacıyla ihalenin feshini talep etmeye ilişkin usul ve esaslarda değişiklik yapılmıştır.
- ★ İcra dairelerinin gözetim ve denetiminin güçlendirilmesi ve bu suretle hizmetin kalitesi artırılması için büyük adliyelerde icra dairesi başkanlığı kadrosu oluşturulmuştur.

- ★ İcra dairelerinin düzenli, uyumlu ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla “İcra Başmüdürlüğü” ünvanı oluşturulmuştur.
- ★ Borçlunun mali külfetinin azaltılması amacıyla bazı vergilere istisna getirilmiştir.
- ★ 1932 yılından bu yana uygulanan çocuk tesliminin ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının icra daireleri tarafından yerine getirilmesine ilişkin uygulama kaldırılmıştır.
- ★ Çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulması görevi Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığına bağlı adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerine verilmiştir.
- ★ Bu işlemlerin, çocuğun üstün yararı doğrultusunda psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci ve rehber öğretmen gibi uzmanlar eliyle yerine getirilmesi sağlanmıştır.
- ★ Bu işlemler için vatandaşa yansıyan harçlar kaldırılmış ve tüm masrafların artık Devlet bütçesinden karşılanması esası getirilmiştir.

- ★ Teslim işlemlerinin çocuğun örselenmesine neden olmayacak şekilde çocuk görüşme merkezlerinde gerçekleştirilmesi esası benimsenmiştir.
- ★ Avukatların görev suçları açısından temyiz kanun yolu açılmıştır.

Altıncı Yargı Paketi

2022 yılında 7413 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren **Altıncı Yargı Paketiyle;**

- ★ “Hâkim adaylığı” kaldırılarak “hâkim ve savcı yardımcılığı” müessesesi getirilmiştir.
- ★ Hâkim ve savcı yardımcılığı süresi 3 yıl olarak belirlenmiş ve meslek öncesi eğitim ile uygulamanın işleyişi yeniden kurgulanmıştır.
- ★ Hâkim ve savcılarının birinci sınıfa ayrılma şartları arasına en az üç meslek içi eğitim programına katılma şartı getirilmiştir.
- ★ HSK Teftiş Kurulu ile Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun teftiş programlarının, en geç iki yılda bir mahallinde denetimi sağlayacak şekilde yapılması ve her yıl ocak ayının en geç ikinci haftasında ilan edilmesi hüküm altına alınmıştır.
- ★ Noterlerin, düzenlemiş oldukları taşınmaz satış vaadi sözleşmelerini talep hâlinde elektronik ortamda tapu siciline şerh verebileceklerine ilişkin hüküm getirilmiştir.
- ★ Taşınmaz satış sözleşmelerinin tapu müdürlükleri yanında noterler tarafından da yapılabilmesi sağlanmıştır.
- ★ Yargıtay ve Danıştay Kanunlarında hizmetlerin daha etkin sürdürülebilmesi için bazı düzenlemeler yapılmıştır.
- ★ Serbest piyasa rekabetini bozmak suretiyle yüksek miktarda gelir elde etme çabasıyla stokçuluk faaliyetleri gerçekleştiren fırsatçılarla etkin mücadele etmek amacıyla fiyatları etkileme suçu ve mal veya hizmet satımından kaçınma suçunun cezaları artırılmıştır.

Yedinci Yargı Paketi

2023 yılında 7445 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren **Yedinci Yargı Paketiyle;**

- ★ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 188 inci maddesinin dördüncü fıkrası kapsamına bazı uyuşturucu türleri de dâhil edilerek bu maddelerin imal, ithal, ihraç ve ticaretine ilişkin suçların cezaları yarı oranında artırılmıştır.
- ★ Uyuşturucu madde kullananlar hakkında uygulanacak tedavi ve/veya denetimli serbestlik tedbiri sürecinin daha etkin işletilebilmesi sağlanmıştır.
- ★ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununa eklenen maddeyle, uyuşturucu madde bağımlılarına özgü yeni iyileştirme tedbirleri getirilmiştir.

- ★ Uyuşturucu madde kullanmak suçundan hükümlü olanlar ile başka bir suçtan hükümlü olup uyuşturucu madde bağımlısı olduğu tespit edilen hükümlülerin ceza infaz kurumunda tedavi ve rehabilitasyon programlarına katılması zorunlu hâle getirilmiştir.
- ★ Tedavi ve rehabilitasyon programlarının uygulanacağı müstakil ceza infaz kurumlarının açılabilmesine veya mevcut ceza infaz kurumlarının bir bölümünün bu amaç için tahsis edilmesine imkân tanınmıştır.
- ★ Uyuşturucu kullanmak suçundan dolayı mahkûm olup da denetimli serbestliğe ayrılan hükümlülere, ilaveten tedavi ve rehabilitasyon programlarına katılma yükümlülüğü getirilmiştir.
- ★ Göçmen kaçakçılığı suçuyla daha etkin mücadele edilebilmesi ve caydırıcılığın sağlanması amacıyla suçun cezasının alt sınırı 3 yıldan 5 yıla çıkarılmıştır.
- ★ Konutlarda yapılacak hacizler bakımından; icra müdürünün verdiği haciz kararının, “hâkim onayından geçtikten sonra” yerine getirilebilmesi sağlanmıştır.
- ★ Aile bireylerine ait kişisel eşyalar ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden tüm ev eşyaları, haczi caiz olmayan mallar arasına alınmıştır.
- ★ İcra takibine konu alacağı yetecek miktarı aşacak şekilde (taşkın) haciz yapılması açıkça yasaklanmıştır.
- ★ Üzerindeki haciz kalktığı hâlde yediemin depolarında bulunan malların daha etkin bir şekilde tasfiyesi için düzenleme yapılmıştır.
- ★ Avukatların büro kurma giderlerinin karşılanması için uygun kredi ve finansmana erişmesi sağlanmıştır.
- ★ Avukatlık mesleğinin ilk beş yılında baro aidatı alınmaması sağlanarak mesleğe yeni başlayan avukatlar mali olarak desteklenmiştir.
- ★ Adli yardım bürosunun gelirleri artırılmak suretiyle adli yardım sisteminin güçlendirilmesi sağlanmıştır.
- ★ Kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar (ilamsız icra yoluyla tahliye hariç), ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklar kat mülkiyetinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ve komşu hakkıyla ilgili uyuşmazlıklar, dava şartı olarak arabuluculuk kapsamına alınmıştır.
- ★ Ceza Muhakemesi Kanununun 193’üncü maddesinde yapılan değişiklikle, “mahkûmiyet” kararının yanı sıra “ceza verilmesine yer olmadığı” ve “güvenlik tedbiri” kararlarının verilebilmesi için de sanığın sorgusunun yapılması şartı getirilmiştir.

- ★ Ceza Muhakemesi Kanununun 308/A maddesinde değişiklik yapılarak bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kesin nitelikteki kararlarına karşı Cumhuriyet başsavcılığınca sanık aleyhine itiraz edilebilmesi için “kararı etkileyecek nitelikte esaslı bir hatanın bulunması” gerektiği hükme bağlanmıştır. Ayrıca düzenlemeyle bu itirazın sanık veya müdafine tebliğ edilmesi sağlanmıştır.

Sekizinci Yargı Paketi

2024 yılında 7499 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren **Sekizinci Yargı Paketiyle;**

- ★ Türk Medeni Kanununun 407 ve 471’inci maddelerinde, özgürlüğü kısıtlayıcı ceza nedeniyle vesayete hükmetme ve vesayetin kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Özgürlüğü bağlayıcı ceza sebebiyle kısıtlanma kurumu değiştirilerek, ceza infaz kurumunda bulunma hâli doğrudan kısıtlama nedeni olmaktan çıkarılmıştır.
- ★ Kesinleşmiş hapis cezasının infazı amacıyla ceza infaz kurumunda bulunan hükümlünün kısıtlanması kural olarak kendi isteğine bırakılmıştır.
- ★ Toplam 5 yıl veya daha fazla kesinleşmiş hapis cezasının infazı bakımından hükümlünün kısıtlanması, kişiliğinin veya malvarlığının korunması kriterine bağlanarak vesayet makamına takdir yetkisi verilmiştir.
- ★ Türk Medeni Kanununun 409 ve 436’ncı maddelerinde, koruma amacıyla özgürlüğün kısıtlanması için hekim ön raporu üzerine sağlık kuruluşuna hâkim kararıyla yerleştirilen kişinin bu yerleştirme kararına karşı başvurabileceği bir itiraz yolu getirilmiştir.
- ★ Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilmesi sağlanmıştır.
- ★ Ceza Muhakemesi Kanununda değişiklik yapılarak sorgusu yapılmayan kaçak sanık hakkında mahkûmiyet kararının yanı sıra ceza verilmesine yer olmadığı kararının da verilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.
- ★ Suçla daha etkin mücadele edilebilmesi ve caydırıcılığın sağlanması amacıyla adli para cezalarının alt ve üst sınırlarında artış yapılmıştır.
- ★ İdari para cezalarına ilişkin sulh ceza hâkimliklerince verilen kararlara karşı itiraz yolu genişletilmiştir.
- ★ İtiraz, istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru süreleri, hak arama hürriyetinin daha iyi kullanılabilmesine imkân tanımak amacıyla “gün” yerine “hafta” olarak düzenlenmiştir. Bu süreler “iki hafta” olarak belirlenmek suretiyle yeknesak hâle getirilmiştir.

- ★ Tefhimle başlayan kanun yoluna başvuru sürelerinin gerekçeli kararın tebliğ edilmesiyle başlaması kabul edilerek hukuki güvenliğin güçlendirilmesi ve hak kayıplarının önlenmesi amaçlanmıştır.
- ★ Özel nitelikli kişisel verilerin işleme şartları ile kişisel verilerin yurt dışına aktarılması usulünde değişiklik yapılarak Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğüne uyum sağlanmıştır.
- ★ Konutunu terk etmemek veya bağımlılıktan arınmak amacıyla hastanede tedavi olmaya ilişkin adli kontrol yükümlülükleri uygulandıktan sonra haklarında kovuşturmayaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilenlere tazminat talep etme imkânı getirilmiştir.
- ★ Soruşturma ve kovuşturmalar ile özel hukuk ve idare hukuku kapsamındaki yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmadığı iddiasıyla yapılacak manevi tazminat taleplerinin Anayasa Mahkemesi yerine Tazminat Komisyonuna yapılabilmesi sağlanmış ve böylelikle insan haklarının daha etkin korunması temin edilmiştir.
- ★ Ceza Muhakemesi Kanunu çerçevesindeki bazı koruma tedbirleri nedeniyle maddi ve manevi tazminat istemlerinin ağır ceza mahkemeleri yerine Tazminat Komisyonunca karara bağlanması sağlanmıştır.

Dokuzuncu Yargı Paketi

2024 yılında 7531 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren Dokuzuncu Yargı Paketiyle;

- ★ Anneye de baba ile çocuk arasındaki soy bağının reddi için dava açma hakkı tanınmıştır.
- ★ Evlatlığın nüfus kaydına anne ve babası olarak evlat edinenlerin adlarının yazılabilmesine imkân tanınmıştır.
- ★ Hukuk mesleklerine giriş sınavlarının niteliğinin ve kalitesinin daha da artırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.
- ★ Mesleğinde 20 yıl kıdeme sahip hukukçuların arabuluculuk eğitimi alarak arabulucu olabilmelerine imkân sağlanmıştır.
- ★ Tarafların arabuluculuk müzakerelerine katılımlarını teşvik eden düzenlemeler yapılmıştır.
- ★ Taşınmazın aynına ilişkin icra edilebilirlik şerhi verilen arabuluculuk anlaşma belgesiyle taraflardan birinin tapu müdürlüğüne giderek tek başına tescil talebinde bulunabilmesi sağlanmıştır.
- ★ Birden fazla baronun bulunduğu illerde barolara gönderilecek adli yardım ödeneğinin oranı artırılmıştır.
- ★ İstinaf ve temyiz kanun yolunda hak arama hürriyetinin daha etkin kullanılabilmesi için düzenlemeler yapılmıştır.

- ★ İstinaf kanun yolunda aynı bölge adliye mahkemesi içerisindeki hukuk daireleri arasındaki iş bölümü uyumsuzluklarının kısa sürede giderilmesi sağlanarak istinaf aşamasında dosya görülme süreleri kısaltılmıştır.
- ★ Hakaret suçunun sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi hâli, uzlaştırma kapsamından çıkartılarak ön ödeme kapsamına alınmıştır.
- ★ Ceza muhakemesinde yapılan uzlaşma görüşmeleri sırasında tespit edilemeyen veya uzlaşmadan sonra ortaya çıkan zararların tazmini için mağdura hukuk mahkemelerinde dava açabilme imkânı tanınmıştır.
- ★ Uzlaştırmamanın gereklerinin yerine getirilmemesi hâlinde, mahkemenin yargılamaya kaldığı yerden devam edebilmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır.
- ★ Mevcut uzlaştırmacıların haklarını koruyarak, uzlaştırmacıların sadece hukuk fakültesi mezunları arasından seçilebilmesi sağlanmıştır.
- ★ Trafikten menedilerek alınan araçların, otoparklarda bulunup da sahipleri tarafından teslim alınmayan veya sahiplerine ulaşamayan araçların satış usulü kolaylaştırılarak bu araçların ekonomiye kazandırılması sağlanmıştır.
- ★ Açık artırma suretiyle yapılan e-satışlarda mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla uzama süreleri yeniden düzenlenmiştir.

TBMM Adalet Komisyonu, 1 Haziran 2025

Onuncu Yargı Paketi

2025 yılında 7550 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren **Onuncu Yargı Paketiyle;**

- ★ İnfaz sürecinde adalet ve orantılılık ilkeleri güçlendirilmiştir.
- ★ Tüm hükümlülerin koşullu salıvermeden yararlanabilmeleri için aldıkları ceza ile orantılı bir süreyi ceza infaz kurumunda geçirmeleri sağlanmıştır.
- ★ Hafta sonu veya geceleyin infaz uygulamasının kapsamı genişleterek hükümlülerin topluma uyum süreci desteklenmiştir.
- ★ Engelli ve doğum yapmış kadın hükümlüler için cezaların infazında esneklik tanıyan özel infaz usulü uygulamasının kapsamı genişletilmiştir.
- ★ Trafik güvenliğini tehlikeye atan, uyuşturucu veya alkol etkisiyle işlenen suçlarda cezalar artırılarak caydırıcılık güçlendirilmiştir.
- ★ Kasten yaralama suçlarında hapis cezaları yarı oranında artırılmıştır.
- ★ Basit tehdit suçunun alt sınırı iki aya; nitelikli tehdit suçunun alt sınırı ise bir yıla çıkarılmıştır.
- ★ Suça teşebbüs hâlinde faile ağırlaştırılmış müebbet ve müebbet hapis cezası yerine verilen süreli hapis cezalarının alt ve üst sınırları artırılmıştır.

2.8.2. Yargı Paketleri Dışındaki Mevzuat Değişiklikleri

On yargı paketi dışında önemli düzenlemeler içeren başka mevzuat değişiklikleri de yapılmıştır.

7328 Sayılı Kanun

- ★ 2021 yılında 7328 sayılı Kanun ile hak ve özgürlükleri ilgilendiren önemli değişiklikler yapılmıştır;
- ★ Ceza İnfaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarına hükümlü ve tutukluların naklinde kullanılan araçlar ile adliye binalarında bekletildikleri veya sağlık kuruluşlarında tedavi gördükleri bölümleri yerinde görebilme, inceleyebilme, yönetici ve görevlilerden bilgi alabilme, hükümlü ve tutukluları dinleyebilme görevleri verilmiştir.
- ★ İzleme kurulları tarafından düzenlenen raporların bir örneğinin Kamu Denetçiliği Kurumu ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna da gönderilmesi sağlanmıştır.

- ★ Fiili işlediği sırada akıl hastası olanlar hakkında verilen güvenlik tedbirlerinin infaz usulü belirlenerek infaz aşamasında verilecek kararların infaz hâkimleri tarafından verilmesi gerektiği düzenlenmiştir.
- ★ Nakil talebinde bulunan hükümlülerin maddi durumlarının yetersiz olduğunu belgelendirmeleri durumunda, bu hükümlülerden nakil giderlerinin alınmayacağı düzenlenmiştir.
- ★ Hükümlülerin, gerekli teknik altyapının bulunduğu kurumlarda elektronik yöntemlerle de mektup alıp gönderebilmelerine imkân sağlanmıştır.
- ★ Hükümlü tarafından resmî makamlara veya savunması için avukatına gönderilen mektup, faks ve telgraflarında posta yoluyla veya elektronik ortamda alıcısına ulaştırılabilmesine imkân tanınmıştır.
- ★ Hükümlülere ve tutuklulara hasta ziyareti amacıyla verilen izinler arasında beklenmesi gereken asgari 1 aylık süre şartı kaldırılmıştır.

7329 Sayılı Kanun

2021 yılında 7329 sayılı Kanun ile askerî ceza mevzuatına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır;

- ★ 2017 yılında Anayasa değişikliğiyle askerî yargı kaldırılmıştır.
- ★ Bu değişikliğin gereği olarak 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kurulu ve Yargılama Usulü Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

- ★ Konuya ilişkin bazı usul hükümleri ile askerî suçlara ilişkin soruşturmalara izin verecek makamları düzenleyen hükümler, 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununa taşınmıştır.
- ★ Böylelikle, adli yargı hâkim ve savcılar tarafından yürütülen askerî suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturmanın eksiksiz ve makul sürede tamamlanabilmesi amaçlanmıştır.
- ★ Askerî suçlara ilişkin davaların, 81 il merkezinde HSK tarafından belirlenecek asliye ve ağır ceza mahkemelerinde görülmesi sağlanmıştır.

7332 Sayılı Kanun

2021 yılında 7332 sayılı Kanun ile Hayvanları Koruma Kanununda köklü düzenlemeler yapılmıştır;

- ★ Eşya statüsünden çıkarılan hayvanların, süs olarak değerlendirilmesi etik olmadığından Kanunda yer alan “süs” ibareleri çıkarılmıştır.
- ★ Hayvan bakımevi tanımına, Tarım ve Orman Bakanlığından izin alınmak suretiyle kurulan ifadesi eklenmiştir. Böylelikle hayvan bakımevleri, Bakanlıkça belirlenen standartlarda yapılabilmektedir.
- ★ Yerel yönetimlere, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevi kurma, bu hayvanların bakım-tedavilerini sağlama ve eğitim çalışmaları yapma zorunluluğu getirilmiştir.
- ★ Ev hayvanını terk etmek fiili ilk kez kabahat olarak düzenlenmiştir.
- ★ Sadece ev ve bahçe içerisinde bulunanların değil ticari amaç güdülmeksizin bakılan bütün ev hayvanlarının (sahiplerinin borçlarından dolayı) haczedilmesi yasaklanmıştır.
- ★ Caydırıcılığı sağlamak amacıyla mevcut Kanunda kabahat olarak düzenlenen bazı fiiller (nesli yok olma tehlikesi altında olan hayvanları öldürmek, bir hayvan neslini yok etmek, ev hayvanı veya evcil hayvanları kasten öldürmek, hayvanlara işkence etmek, zalimce muamelede bulunmak, hayvanları dövüştürmek, hayvanlara cinsel saldırıda bulunmak veya tecavüz etmek), suç hâline getirilmiş ve mevcut idari para cezalarının da miktarları artırılmıştır.

7406 Sayılı Kanun

2022 yılında 7406 sayılı Kanun ile kadına karşı şiddeti ve sağlıkta şiddeti önlemeye yönelik önemli düzenlemeler yapılmıştır;

- ★ 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 62. maddesinde düzenlenen takdiri indirim nedenleri belli konulara münhasır kılınarak tahdidi hâle getirilerek maddenin uygulama alanı sınırlandırılmıştır.
- ★ Failin salt indirim almaya yönelik duruşmadaki şekli tutum ve davranışlarının, takdiri indirim nedeni olarak dikkate alınmaması sağlanmıştır.
- ★ Kadına karşı şiddetle daha etkin mücadele edilebilmesi ve caydırıcılığın sağlanabilmesi amacıyla, bazı suçların kadına karşı işlenmesi hâlinde ceza artırılmıştır.
- ★ Israrlı takip fiilleri, müstakil suç olarak düzenlenmiştir.
- ★ Kadına karşı işlenen kasten yaralama suçu, tutuklama nedeni varsayılan katalog suçlar arasına alınmıştır.
- ★ Sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan personele karşı görevleri sırasında veya görevleri dolayısıyla işlenen kasten yaralama suçu, tutuklama nedeni varsayılan katalog suçlar arasına alınmıştır.
- ★ Vekili bulunmayan şiddet mağduru kadınlara istemleri hâlinde, baro tarafından ücretsiz olarak avukat görevlendirilmesi sağlanmıştır.

7532 Sayılı Kanun

2024 yılında 7532 sayılı Kanun ile noterlik hizmetlerine, kişisel verilerin daha etkin korunmasına hizmet eden, çocukların üstün yararını gözeten, savunma hakkını güçlendiren önemli düzenlemeler yapılmıştır;

- ★ Noterlerin tatil gün ve saatlerinde çalışmasının usul ve esasları belirlenmiştir.
- ★ Noterliklerde yapılan işlemler için alınacak giderlerin kredi kartı gibi ödeme araçlarıyla ödenebilmesine imkân tanınmıştır.
- ★ Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapanlara aylıksız veya ücretsiz izinli olarak avukatlık stajı yapabilme imkânı getirilmiştir.
- ★ Boşanma davasının reddine dair kararın kesinleşmesinden itibaren ortak hayatın yeniden kurulamaması durumunda eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilebileceğine ilişkin hükümdede yer alan üç yıllık süre bir yıla indirilmiştir.

- ★ Savunma hakkının daha da güçlendirilmesi amacıyla yargılama aşamasında suçun niteliğinin değişmesi durumunda ek savunma hakkını kullanabilmesi için müdafî ya da sanığa bildirim yapılması sağlanmıştır.
- ★ Bölge adliye mahkemelerinde görev yapan Cumhuriyet başsavcı vekillerinin birinci sınıf hâkim ve savcılar arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenmesi hüküm altına alınmıştır.
- ★ Suçluların ıslahı ve topluma kazandırılması amacıyla; kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların örgün öğretim hakkı dâhil olmak üzere eğitim ve öğretimden yararlanma haklarının kapsamı genişletilmiştir.
- ★ Suç mağduru çocukların yargısal süreçlerden daha fazla örselenmesini engellemek amacıyla uygulamaya koyduğumuz Çocuk İzleme merkezlerinin devlet üniversiteleri tarafından da kurulabilmesine imkân tanınmıştır.

2.8.3. Temel Kanun Değişiklikleri

Son yirmi dört yılda, adalet sisteminin; çağdaş, şeffaf ve etkin bir yapıya kavuşturulması amacıyla köklü bir mevzuat reformuna imza atılmıştır. Bu mevzuat reformu temel kanunların yenilenmesiyle başlamıştır.

2002 yılına kadar, Türk Medeni Kanunu dışında hiçbir temel kanun değiştirilmemişken bu dönemde temel ceza ve hukuk mevzuatı tümüyle yenilenmiştir. Bu itibarla, İtalya'dan iktibas 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu ve Almanya'dan iktibas 1929 tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 2004'te; İsviçre'den iktibas 1927 tarihli Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, İsviçre'den iktibas 1926 tarihli Borçlar Kanunu ve 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu 2011 yılında millî meclisin iradesi ile değiştirilmiştir.

Türk Ceza Kanunu ile Ceza Muhakemesi Kanunu yanında, 2004 yılında yasalaşan Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 2005 yılında yürürlüğe giren Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu, Kabahatler Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu ile 2012 yılında yasalaşan Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile ceza adaleti sistemi yenilenmiştir.

Yeni Temel Kanunlar
Türk Ceza Kanunu (2005)
Ceza Muhakemeleri Kanunu (2005)
Hukuk Muhakemeleri Kanunu (2011)
Türk Borçlar Kanunu (2011)
Türk Ticaret Kanunu (2011)

Farklı tarihlerde hukuk sistemimize dâhil edilen yeni kanunlarla köklü bir mevzuat değişikliği gerçekleştirilmiştir. Birçok ülkedeki iyi uygulama örnekleri Türkiye'ye kazandırılmıştır.

Yeni Kanunlarla Uygulamadaki Boşlukların Doldurulması
Hayvanları Koruma Kanunu (2004-2021)
Elektronik İmza Kanunu (2004)
Tanık Koruma Kanunu (2004)
Kabahatler Kanunu (2005)
Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (2012)
Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun (2014)
İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu (2014)
Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu (2016)
Bilirkişilik Kanunu (2016)

Yeni ceza adaleti sistemiyle sanıktan delile değil, delilden sanığa gidilmesi yönündeki anlayış benimsenmiştir. Adil yargılanma hakkına, etkin savunmaya ve yargılamaların etkinliğine ilişkin müesseseler oluşturulmuştur.

Yeni Ceza Adaleti Sistemiyle Getirilen Bazı Müesseseler

Çapraz Sorgu (2005)

Uzlaşma (2005)

Lekelenmeme Hakkı (2017)

Basit yargılama-S - seri Mmuhakeme Uusulleri (2019)

Pek çok konuda vatandaşların hayatını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmıştır.

Noterlik

Mirasçılık Belgesi Verilmesi (2011)

Nöbetçi Noterlik Uygulaması (2019)

Konsoloslukta Düzenlenen Belgelerin Anında Ülke İçerisinden Alınması (2019)

Bir Noterden Düzenlenen İşlemin Anında Başka Noterden Alınması (2019)

Güvenli Ödeme Sistemi (2020)

Adli Sicil
Arşiv Kayıtlarının Silinme Süresinin Kısaltılması (2012)
E-Devlet Üzerinden Kayıt Alma (2013)
Kamu Kurumlarının Çevrim İçi Sorgulama Yapabilmesi (2013)
43 Dilde Adli Sicil Kaydı Alınması (2024)

Mevzuat değişiklikleri ile yeni kurumlar oluşturularak teşkilat yapısı güçlendirilmiştir.

Kurumsal Değişiklikler ve Yenilikler
Türkiye Adalet Akademisinin Kurulması (2003)
Arbuluculuk Daire Başkanlığının Kurulması (2012)
İnsan Hakları Tazminat Komisyonunun Kurulması (2013)
Adalet Bakanlığının Yurt Dışı Teşkilatının Kurulması (2014)
Kişisel Verileri Koruma Kurumunun Kurulması (2016)
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun Kurulması (2016)
Bilirkişilik Bölge Kurullarının Oluşturulması (2016)
Personel Eğitim Merkezlerinin Kurulması (2016)
İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının Kurulması (2016)
Alternatif Çözümler Daire Başkanlığının Kurulması (2016)
Bilirkişilik Daire Başkanlığının Kurulması (2016)
İcra İşleri Dairesi Başkanlığının Kurulması (2019)
Adli Destek Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinin Kurulması (2019)
Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığının Kurulması (2020)

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Danıştayın 156. Kuruluş Yıl dönümü Töreninde, 10 Mayıs 2024

Birçok ülkede uygulanan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ilk defa sisteme mevzuat değişiklikleri ile dâhil edilmiştir.

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri
Uzlaştırma (2005)
İhtiyari Arabuluculuk (2013)
İş Uyuşmazlıklarında Dava Şartı AraBuluculuk (2018)
Bazı Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı AraBuluculuk (2019)
Tüketici Uyuşmazlıklarında Dava Şartı AraBuluculuk (2020)
Kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar (ilamsız icra yoluyla tahliye hariç), taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklar, kat mülkiyetinden kaynaklanan uyuşmazlıklar, komşu hakkıyla ilgili uyuşmazlıklar ve tarımsal üretim sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda dava şartı arabuluculuk (2023)

“Devletler ve milletler adalet üzerinde yükselir veya adaletsizlik batağında boğulur. Mazlumun ahının arşı titrettiğini asla unutmamalıyız. Bunun için adalet, daima bizim önceliğimiz olmuştur.”

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

STK Temsilcileriyle İftar Buluşması
27 Nisan 2025

3. Bölüm

**Rakamların
Diliyle Adalet**

3. RAKAMLARIN DİLİYLE ADALET

3.1. Adalet Hizmetlerinde Gelişmeler

Hak, adalet ve özgürlük alanlarında kaydedilen gelişmeler, kurumsal yapıların işleyişindeki başarılar ile yaşanan süreçlerde ortaya çıkan eksiklik ve aksaklıkların giderilmesi, ileriye yönelik daha iyi plan, program ve projelerin yapılabilmesi için rakamlar en önemli başvuru kaynağıdır. Hukuk ve yargı teşkilatının önüne gelen ihtilafların sayısal değeri ve niteliği, bu alanda sağlanan iyileştirmelerin geldiği seviye için de en önemli göstergedir.

Bu bölümde “Türkiye Yüzyılı Adaletin Yüzyılı” hedefine yönelik, adalet sisteminin daha verimli ve hızlı çalışabilmesi adına yeni hizmet binaları inşa çalışmaları, mahkeme sayılarının artırılması, etkin insan kaynağı kullanımı, yargıda dijitalleşme uygulamaları, yargısal süreçlerin hızlandırılması, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri (ara buluculuk), ile yargı kurumlarının iş yükündeki gelişmeler gibi pek çok başlıkta, Türkiye’nin hak ve özgürlükler alanındaki kazanımları dile getirilmektedir.

3.1.1. Fiziki Kapasite ve İnsan Kaynaklarında Gelişmeler

Adalet hizmetlerinin hızlı ve etkin şekilde verilmesinin en önemli bileşenlerinden birisi fiziki altyapının yeterli olmasıdır. Yeni adli hizmet binalarının yapımı, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliğinde, görev yapan tüm adalet bakanları ve son olarak Adalet Bakanı Yılmaz Tunç’un devletin tüm kurumlarıyla olan eş güdümüyle birlikte yukarı yönlü bir ivme kazanmıştır.

Ankara Adalet Sarayı
temel atma töreni,
19 Eylül 2024

Yeni adli hizmet binalarının sayı ve metrekare bazında 2002 ve 2025 yıllarındaki durumu karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Yeni Adli Hizmet Binaları

Müstakil Adliye Sayıları

Yıllar	Müstakil Adliye Sayısı	Büyüklik
2002	78	569.000 m ²
2025	390	5.973.724 m ²

2002 yılında müstakil adliye binası 78 ve toplam büyüklik 569 bin m² iken 2025 yılına kadar inşa edilen yapılarla müstakil bina sayısı 390'a, tesis alanları ise 5.973.724 m² büyüklüğe ulaşmıştır. Devam eden inşaatların tamamlanmasıyla kapalı alan 6.000.000 m² olacaktır.

Mahkeme Sayıları

Bina sayısındaki artışla birlikte mekân sorununun çözümünde belirgin artışlar kaydedilmiştir. Bunun en önemli yansıması ilk derece mahkemelerinin sayısındaki artışta görülmektedir. Aşağıdaki tabloda 2022-2025 yılları bina sayıları karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Mahkeme Sayıları

Yıllar	İlk Derece Faal Mahkeme Sayıları
2002	3.727 (3.581 adli ve 146 idari olmak üzere)
2025	8.920 (8.681 adli ve 239 idari olmak üzere)

Yıllar itibarıyla yeni adli hizmet binalarının kullanıma girmesiyle birlikte 2002 yılında 3.727 olan ilk derece mahkeme sayısı, 2025 yılında 8.920'ye ulaşmıştır.

Adalet Bakanı Yılmaz Tunç, 63. Hükümet Adalet Bakanı Kenan İpek ve Anayasa Mahkemesi Başkanvekili Basri Bağcı ile beraberindeki heyetle, 20 Haziran 2023

İki Dereceli Yargılama Sistemine Geçiş: İstinaf Mahkemeleri

Mahkeme kararlarındaki hataları asgariye indirecek ve temyiz mahkemelerindeki yığılmayı giderecek şekilde istinaf incelemesi yapmak üzere tarihî bir değişimle bölge adliye (BAM) ve bölge idare mahkemeleri (BİM) faaliyete geçirilmiştir. Böylece Yargıtay ve Danıştay'ın iş yükü azalmış, vatandaşlarımızın hukuki güvencesi artırılarak uyuşmazlıkların daha etkin bir yargılama ile daha hızlı çözülmesi sağlanmıştır.

Adli yargıda istinaf kanun yolu, 20 Temmuz 2016 tarihinde 7 yerde faaliyete geçirilmiştir. Bu sayı; 2017 yılında 9'a, 2018 yılında 11'e, 2019 yılında 15'e, 2024 yılında ise 17'ye çıkarılmıştır. 2022 yılında kurulan Malatya Bölge Adliye Mahkemesi de kısa sürede faaliyete geçirilecektir.

İdari yargıda istinaf kanun yolu 2016 yılında 7 bölgede faaliyete geçirilmiştir. Bu sayı; 2020 yılında 8'e, 2021 yılında 9'a çıkarılmıştır. Ayrıca 2025 yılında Antalya, Diyarbakır ve Kayseri'de de bölge idare mahkemeleri kurularak bu sayı 12'ye yükseltilmiştir.

İstinaf Mahkemeleri

	2025
BAM Bölge Sayısı	18 bölge (17 bölge etkin)
BAM Daire Sayısı	542 daire (260 ceza, 282 hukuk)
BAM Hâkim ve C. Savcısı Sayısı	3.265
BİM Bölge Sayısı	12 bölge (9 bölge etkin)
BİM Daire Sayısı	97 daire (70 idari, 27 vergi)
BİM Hâkim Sayısı	574

Etkin İnsan Kaynağı

Hâkim-Savcı Sayılarında ve Kadın Hâkim-Savcı Sayılarında Artışlar

Yıllar	2022	2025
Hâkim-Savcı (Toplam)	9.349	25.464
Kadın Hâkim-Savcı	1.847	9.815

Hak ve özgürlükler alanında yargı sisteminin etkin ve hızlı şekilde karar alabilmesi amacıyla insan kaynaklarının geliştirilmesi ve kapasitenin sürekli artırılması, hak ve özgürlükler alanındaki başarıların en önemli göstergesi olmuştur. 2002 yılında 9.349 olan hâkim-savcı sayısı 2025 yılı ekim ayı itibarıyla 25.464'e, toplam hâkim-savcı sayıları içindeki kadın hâkim-savcı sayısı da 2002 yılında 1.847 iken 2025 yılında 9.815'e ulaşmıştır.

Yıllar İtibarıyla CTE ve Personel Genel Müdürlüğü Personel Sayıları

	2002	2025
CTE Genel Müdürlüğü	25.407	84.343
Personel Genel Müdürlüğü	26.274	95.345
Toplam	51.681	179.688

Türk adalet sisteminin her kademesinde görev alan personel sayılarında yıllar içinde artış sağlanmıştır. 2002 yılında Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) bünyesinde çalışan personel sayısı 25.407 iken 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla bu sayı 84.343'e ulaşmıştır. 2002 yılında 26.274 olan Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü personel sayısı ise 2025 yılı Ekim ayında 95.345 olmuştur. 2002 yılında 51.681 olan toplam personel sayısı 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla 179.688'e ulaşmıştır.

Adliyelerde çalışan yardımcı personelin eğitimi için gerekli mevzuat değişikliği yapılarak personel eğitim merkezleri kurulmuştur. Bu kapsamda 2016 yılından itibaren Ankara ve Rize, 2021 yılından itibaren de Yozgat Personel Eğitim merkezleri faaliyete geçirilmiştir.

Ceza infaz kurumlarında çalışan personellerin eğitimi için de yeni eğitim merkezleri faaliyete geçirilmiştir. Bu kapsamda Ankara'daki eğitim merkezine ilaveten İstanbul, Erzurum, Kahramanmaraş ve Denizli eğitim merkezleri de kurulmuştur.

Personel Eğitim Merkezleri

Personel Eğitim Merkezleri	
2002	2025
Eğitim Merkezi sayısı: 1	Eğitim Merkezi sayısı: 8
CTE Ankara Eğitim Merkezi	CTE Ankara Eğitim Merkezi
	CTE İstanbul Eğitim Merkezi
	CTE Erzurum Eğitim Merkezi
	CTE Kahramanmaraş Eğitim Merkezi
	CTE Denizli Eğitim Merkezi
	Ankara Personel Eğitim Merkezi
	Rize Personel Eğitim Merkezi
	Yozgat Personel Eğitim Merkezi

3.1.2. Yargıda Dijitalleşme

UYAP: Yargıya Kolay Erişim

Dijital çağda yargıya erişimin kolaylaştırması amacıyla temelleri 1999 yılında atılan UYAP Bilişim Sistemi'ne erişim kolaylığı getirilmiştir.

UYAP Erişim ve Bütünleşme Sayıları

Kullanıcı Sayısı	25.029.497
Bütünleştirilen Kurum Sayısı	59
Bütünleştirilen Alan Sayısı	199

Ülke içinde olduğu kadar uluslararası platformlarda da takdir gören UYAP Bilişim Sistemi; devletin en temel sorumluluğu olan adalet hizmetinin teknolojiden yararlanarak hızlı, güvenilir, erişilebilir, şeffaf ve işlevsel hâle getirilmesini sağlamıştır. Yukarıdaki tabloda yer alan rakamlar, UYAP Bilişim Sistemi uygulamasının başarısının bir göstergesidir.

SEGBİS, e-Tebliğat, e-Duruşma

Yargı sistemine dijital teknolojilerin bütünleştirilmesi kapsamında 2013 yılında tüm adliyelerde ve cezaevlerinde Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS), 29 Eylül 2015 tarihi itibarıyla e-Tebliğat uygulaması, 15 Eylül 2020 tarihinde de yargılamalarda emek ve zaman tasarrufu sağlamak amacıyla e-Duruşma sistemi hizmete girmiştir.

SEGBİS, e-Duruşma ve e-Tebliğat Sayıları

SEGBİS Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi	SEGBİS cihazıyla 4.808	Görüntülü Görüşme 6.982.481
e-Duruşma Duruşmalara Online Katılım	Mahkemede 5.292	Duruşma 3.910.484
e-Tebliğat	e-Tebliğatla 322.110.665	26,2 milyar TL tasarruf sağlandı. 191.656 ağaç kesilmekten kurtarıldı.

3.1.3. Yargısal Süreçlerin Hızlandırılması

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri (Ara buluculuk)

Yargı sürecinin hızlandırılması, mahkemelerin iş yükünün azaltılması amacıyla 22 Haziran 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Ara buluculuk Kanunu “alternatif uyuşmazlık çözüm” yolu olarak uygulanmaya başlamıştır. Söz konusu kanunla yeni bir serbest meslek ihdas edilmiş, bu mesleği icra edecek kişilere de “arabulucu” ünvanı kullanma imkânı sağlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda sektörler ve uygulamaya geçilen yıllardan itibaren ara buluculuk yöntemiyle çözüme kavuşturulan dosya sayılarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri (Arabuluculuk)

Ara buluculuk Türü	Toplam Dosya Sayısı	Anlaşma Sağlanan Dosya Sayısı	Anlaşma Oranı (%)
İhtiyari Ara buluculuk (2013)	3.499.074	3.180.703	97
İş Uyuşmazlıkları (2018)	2.617.798	1.148.326	45
Ticari Uyuşmazlıklar (2019)	1.087.687	354.741	34
Tüketici Uyuşmazlıkları (2020)	586.582	178.542	31
Kira Uyuşmazlıkları	428.026	141.042	34
Ortaklığın Giderilmesi	179.934	21.111	13
Kat Mülkiyeti	20.412	4.398	23
Komşuluk Hukuku	16.875	2.344	15
Tarımsal Üretim Sözleşmesi	1.274	149	13
Genel Toplam	8.437.662	5.031.356	62

Uzlaştırma Verileri (2017'den İtibaren)

Uzlaştırmacı Sayısı	32.289
Toplam Dosya	4.069.299
Müzakeresi Tamamlanan Dosya Sayısı	2.375.421
Uzlaşma ile Sonuçlanan	1.971.216
Müzakeresi Tamamlanan Dosyalarda Uzlaşma Oranı	%83

3.2. Mahkemelerin İş Yükü

3.2.1. Anayasa Mahkemesi

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne 1954 yılında taraf olmuştur. Bu kapsamda Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını 1987'de, zorunlu yargılama yetkisini ise 1990 yılında kabul etmiştir. 2004 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle de başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere Türkiye'nin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere kanunların üzerinde bir değer atfedilmiştir. Temel haklarla ilgili "evrensel ölçütlere" atıf yapan değişikliklerin son halkasını ise 2010 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun açılması oluşturmıştır.

Bireysel Başvuru Rakamları

Bireysel başvurunun uygulamaya geçirilmesiyle kamu gücünü kullanan kişi ve kurumların sebep olduğu hak ihlallerine karşı 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren anayasal yargı denetimi başlatılmıştır. Buna göre 23 Eylül 2012 tarihi itibarıyla herkes, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilmektedir.

Yapılan ve Sonuçlandırılan Toplam Bireysel Başvuru Sayıları

2012-2024 yılları arasında Anayasa Mahkemesine yapılan ve sonuçlandırılan bireysel başvurular ve sonuçları, hak ve özgürlükler alanındaki kazanımların en önemli göstergesi olmuştur. 12 yıllık süreçte yapılan başvurular ve sonuçlandırılan başvurular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Yıllara Göre Yapılan ve Sonuçlandırılan Bireysel Başvuru Sayıları*

Yıllar	Başvuru Sayısı	Sonuçlandırılan
2012	1.342	4
2013	9.897	4.927
2014	20.578	10.923
2015	20.376	15.367
2016	80.756	16.088
2017	40.530	89.652
2018	38.186	35.365
2019	42.971	39.196
2020	40.402	45.143
2021	66.121	45.180
2022	109.779	73.269
2023	108.816	110.001
2024	70.699	66.798

* Makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin dosyalar dâhil edilmiştir. Sonuçlandırılan dosyalara önceki yıllardan devreden dosyalar eklenmiştir.

Bireysel başvuru hakkının başladığı 2012 yılından 31 Aralık 2024 tarihine kadar toplam 650.453 başvuru yapılmıştır. Bu başvurulardan toplam 551.913 adeti, söz konusu dönem içerisinde sonuçlandırılmıştır.

Toplam Yapılan ve Sonuçlandırılan Bireysel Başvuru Sayıları
(23 Eylül 2012-31 Aralık 2024)

Yapılan Toplam Başvuru:	650.453
Sonuçlandırılan Toplam Başvuru:	551.913
Toplam Derdest Başvuru:	98.540
Başvuruları Karşılama Oranı:	%84,9

*Derdest dosya veya başvuru, aynı davanın daha önceden açılmış olması ve hâlihazırda görülmüyor olması durumunu ifade etmekte olup konusu, nedeni ve tarafları aynı olan davalar bu şekilde isimlendirilmektedir.

Sonuçlandırılan Başvuruların Karar Türlerine Göre Dağılımı

Yapılan başvurulardan 31 Aralık 2024 tarihî itibarıyla toplam 551.913 adeti sonuçlandırılmış olup bu başvuruların karar türüne göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sonuçların Başvuruların Karar Türüne Göre Dağılımı

Dosya Türü	Dosya Sayısı	Toplam İçindeki Oranı (%)
Kabul Edilmezlik	456.476	82,7
En Az Bir Hakkın İhlali	78.003	14,1
İdari Ret	13.750	2,5
Diğer	2.180	0,4
Hakkın İhlal Edilmediği	1.504	0,3
GENEL TOPLAM	551.913	100

Anayasa Mahkemesinin sonuçlandırdığı dosyaların %82,7'si “kabul edilmezlik”, %14,1'i “en az bir hakkın ihlali”, %2,5'i “idari ret”, %0,3'ü “hakkın ihlal edilmediği”, %0,4'ü ise, “düşme, dosya kapatma ve başvurunun reddi”ni ihtiva eden “diğer” başlığı altında toplanmaktadır.

İhlal Kararlarının “Sonuçlandırılan” ve “Esastan İncelenen” Dosyalar Bazında Dağılımları

Yüksek mahkemenin verdiği ihlal kararlarının “sonuçlandırılan dosyalar bazında” dağılımları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Rakamlara makul sürede yargılanma hakkı ve birleşen dosyalar dâhil edilmiştir.

İhlal Kararlarının Sonuçlandırılan Dosyalar Bazında Dağılımı

Dosya Türü	Dosya Sayısı	Toplam İçindeki Oranı (%)
Sonuçlandırılan	551.913	85,9
İhlal Kararı Verilen	78.003	14,1

İhlal kararlarının “esastan incelenen dosyalar bazında” dağılımları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Rakamlara makul sürede yargılanma hakkı ve birleşen dosyalar dâhil edilmiştir.

İhlal Kararlarının Esastan İncelenen Dosyalar Bazında Dağılımı

Dosya Türü	Dosya Sayısı	Toplam İçindeki Oranı (%)
Esastan İncelenen	79.507	98,1
İhlal Kararı Verilen	78.003	1,9

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı ile temel hak ve özgürlüklerin teminat altına alınması yolunda önemli bir adım atılmıştır.

3.2.2. Yargıtay

Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı mercine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercidir. 2002'den günümüze kadar Yargıtay'ın kurumsal kapasitesinin artırılması için birçok çalışma yapılmıştır.

Yargıtay Hizmet Binası, Açılış Tarihi 1 Eylül 2021

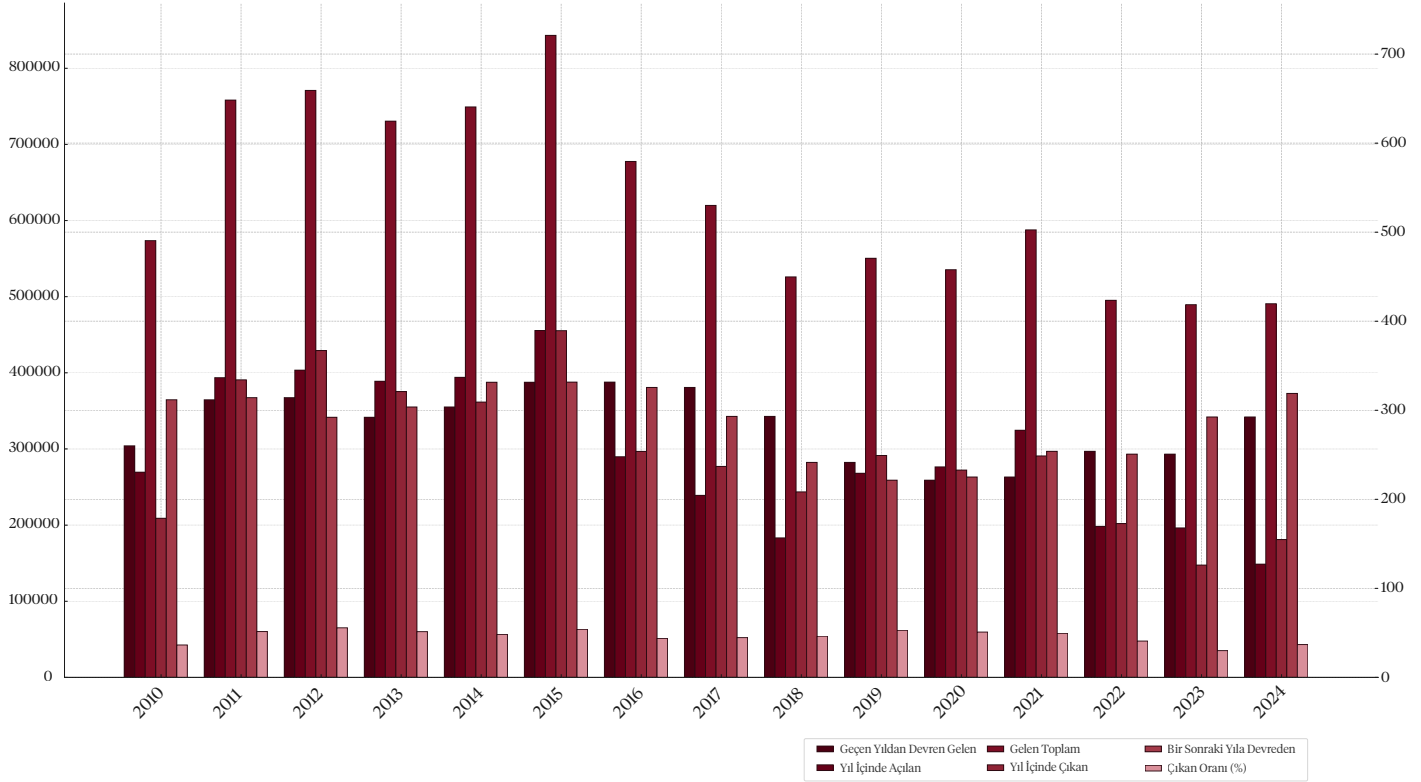
Yargıtay Faaliyetleri

Yargıtay, ceza ve hukuk daireleri ile genel kurullardan oluşmaktadır. 2010 yılından itibaren karara bağlanan dosyalara ilişkin veriler tablolarla yer almaktadır.

Yargıtay Ceza Daireleri ile Hukuk Dairelerinin Son 15 Yılda İş Yükü

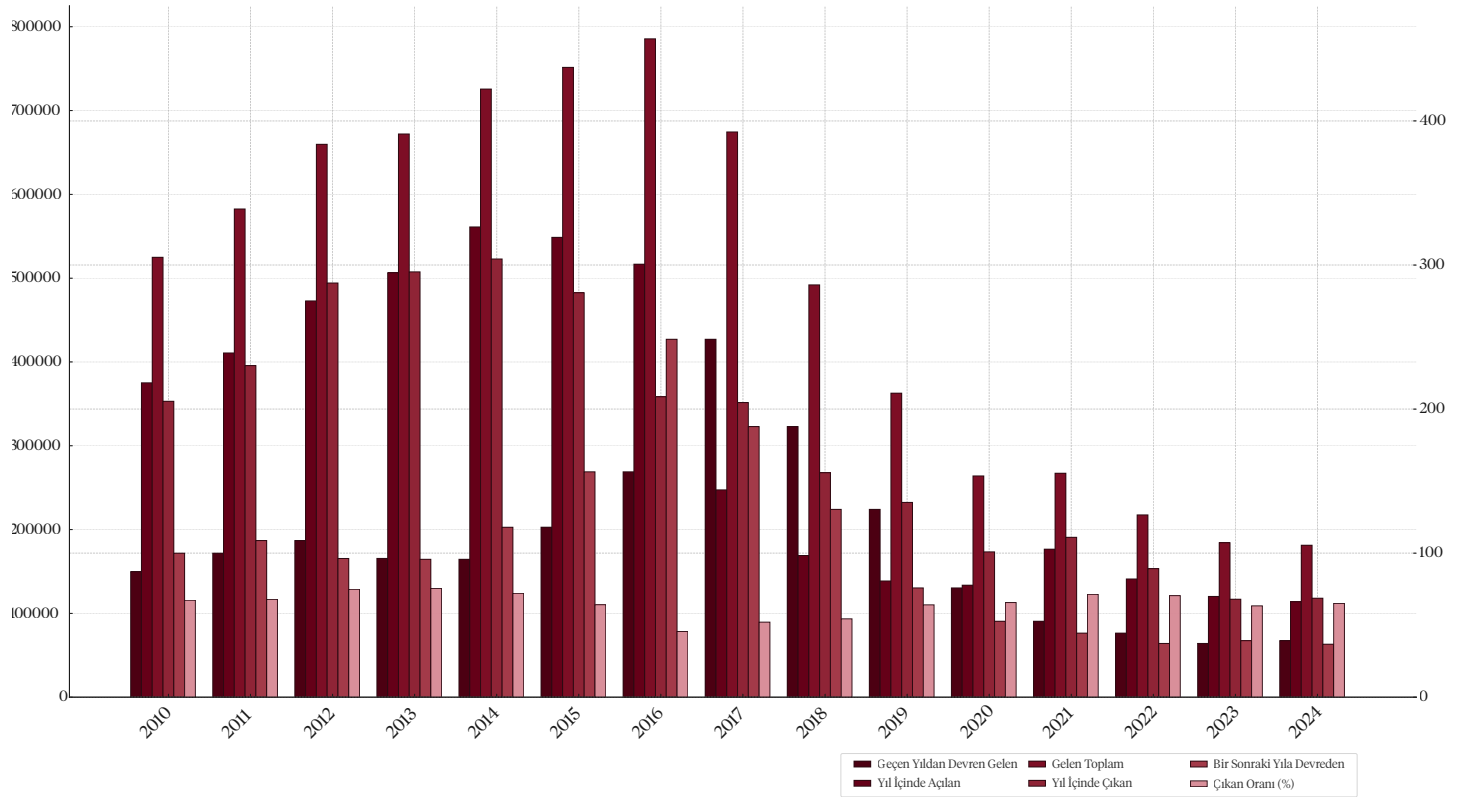
Yargıtay Ceza Daireleri ve Genel Kurulu Dosya Sayıları (2010-2024)

Yıllar	Gelen			Yıl İçinde Çıkan	Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı (%)	Bir Sonraki Yıla Devreden
	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Toplam			
2010	304.104	269.504	573.608	208.984	36,4	364.624
2011	364.571	393.629	758.200	390.799	51,5	367.401
2012	367.400	403.497	770.897	429.282	55,7	341.615
2013	341.615	388.921	730.536	375.405	51,4	355.131
2014	355.131	394.073	749.204	361.583	48,3	387.621
2015	387.621	455.566	843.187	455.384	54,0	387.803
2016	387.803	289.801	677.604	296.801	43,8	380.803
2017	380.803	239.062	619.865	277.090	44,7	342.775
2018	342.775	183.207	525.982	243.632	46,3	282.350
2019	282.350	268.089	550.439	291.448	52,9	258.991
2020	258.987	276.442	535.429	272.269	50,9	263.160
2021	263.160	324.574	587.734	290.827	49,5	296.907
2022	296.904	198.331	495.235	202.028	40,8	293.207
2023	293.205	196.310	489.515	147.499	30,1	342.016
2024	342.016	148.730	490.746	181.020	36,9	372.945

Yargıtay Hukuk Daireleri ve Genel Kurulu Dosya Sayıları (2010-2024)

Yıllar	Gelen			Yıl İçinde Çıkan	Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı (%)	Bir Sonraki Yıla Devreden
	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Toplam			
2010	149.784	375.125	524.909	353.095	67,3	171.814
2011	171.814	410.745	582.559	395.662	67,9	186.897
2012	186.897	472.845	659.742	494.228	74,9	165.514
2013	165.580	506.481	672.061	507.525	75,5	164.536
2014	164.535	561.129	725.664	522.884	72,1	202.780
2015	202.829	548.714	751.543	482.621	64,2	268.922
2016	268.922	516.687	785.609	358.522	45,6	427.087
2017	427.087	247.384	674.471	351.562	52,1	322.909
2018	322.909	169.078	491.987	267.876	54,4	224.111
2019	224.110	138.669	362.779	232.416	64,1	130.363
2020	130.363	133.638	264.001	173.389	65,7	90.612
2021	90.612	176.622	267.234	190.779	71,4	76.455
2022	76.455	141.049	217.504	153.378	70,5	64.126
2023	64.124	120.216	184.340	116.890	63,4	67.450
2024	67.451	113.869	181.320	118.101	65,1	63.219

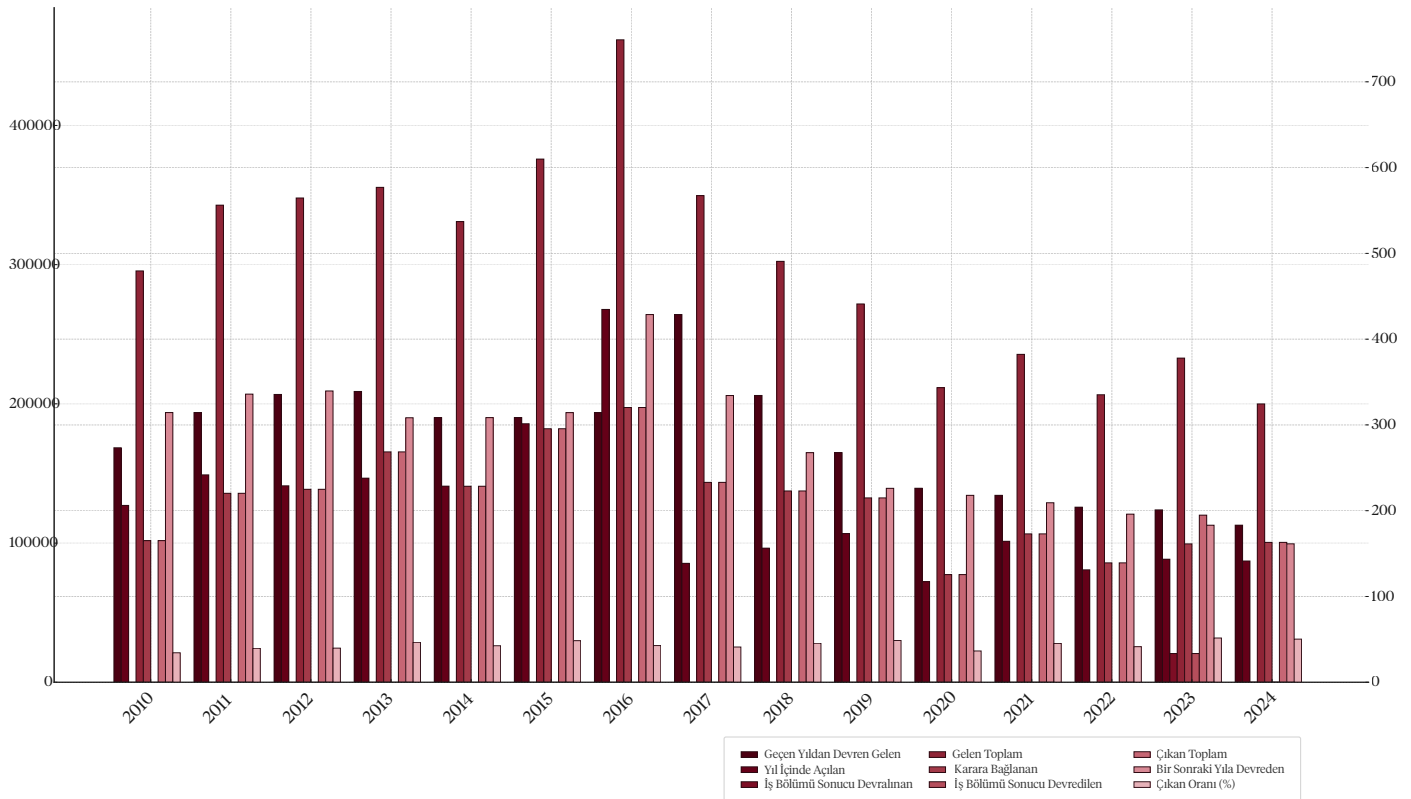
3.2.3. Danıştay

Danıştay, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş Yüksek İdare Mahkemesi, danışma ve inceleme mercidir.

Danıştay Dava Daireleri ve Genel Kurullarının Son 15 Yılda İş Yüklü

Danıştay Dava Daireleri ve Genel Kurulları Dava Sayıları (2010-2024)

Yıllar	Gelen				Çıkan				
	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yılı İçinde Açılan	İş Bölümü Sonucu Devralınan	Toplam	Karara Bağlanan	İş Bölümü Sonucu Devredilen	Toplam	Bir Sonraki Yıla Devreden	Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı(%)
2010	168.462	127.040		295.502	101.753			193.749	34,4
2011	193.749	148.997		342.746	135.751			206.995	39,6
2012	206.758	141.132		347.890	138.627			209.263	39,8
2013	208.907	146.624		355.531	165.501			190.030	46,6
2014	190.047	140.885		330.932	140.815			190.117	42,6
2015	190.117	185.729		375.846	182.141			193.705	48,5
2016	193.705	267.831		461.536	197.382			264.154	42,8
2017	264.154	85.438		349.592	143.604			205.988	41,1
2018	206.030	96.346		302.376	137.430			164.946	45,5
2019	164.966	106.804		271.770	132.447			139.323	48,7
2020	139.374	72.253		211.627	77.343			134.284	36,5
2021	134.290	101.273		235.563	106.602			128.961	45,3
2022	125.779	80.774		206.553	85.780			120.773	41,5
2023	123.835	88.398	20.644	232.877	99.409	20.643	120.052	112.825	51,6
2024	112.845	87.106	4	199.955	100.494	4	100.498	99.457	50,3

3.2.4. İstinaf Mahkemeleri

Mahkeme kararlarındaki hataları asgariye indirecek ve temyiz mahkemelerindeki yığılmayı giderecek şekilde istinaf incelemesi yapmak üzere tarihi bir değişimle 2016 yılında bölge adliye (BAM) ve bölge idare mahkemeleri (BİM) faaliyete geçirilmiştir. Adli ve idari yargıda istinaf mahkemelerinin faaliyete geçmesiyle birlikte iki dereceli yargılama sistemine geçilmiştir.

Bölge Adliye Mahkemeleri Ceza Daireleri Dosya Sayıları

Ceza davası	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Gelen	31.591	318.068	536.578	774.669	791.763	903.875	966.921	978.552	1.145.249
Geçen yıldan devir	-	5.846	69.713	213.135	371.977	363.457	351.446	366.244	387.175
Yıl içinde açılan	31.591	312.222	466.865	561.534	419.786	540.418	615.475	612.308	758.074
Karara bağlanan	25.745	248.355	323.443	402.692	428.306	552.429	600.677	591.377	657.066
Gelecek yıla devir	5.846	69.713	213.135	371.977	363.457	351.446	366.244	387.175	488.183

Bölge Adliye Mahkemeleri Hukuk Daireleri Dosya Sayıları

Hukuk davası	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Gelen	18.118	329.196	544.408	720.548	733.921	938.405	1.100.826	1.166.047	1.271.812
Geçen yıldan devir	-	3.880	113.324	240.425	352.561	381.959	457.935	555.438	615.802
Yıl içinde açılan	18.118	325.316	431.084	480.123	381.360	556.446	642.891	610.609	656.010
Karara bağlanan	14.238	215.872	303.983	367.987	351.962	480.471	545.388	550.245	602.192
Gelecek yıla devir	3.880	113.324	240.425	352.561	381.959	457.934	555.438	615.802	669.620

Bölge İdare Mahkemeleri Toplam Dosya Sayıları

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Gelen	249.486	316.402	262.526	265.729	293.215	389.725	479.564	465.701	468.089
Geçen yıldan devir	17.372	53.706	40.565	44.322	58.429	91.944	126.577	153.974	139.120
Yıl içinde açılan	232.114	262.696	221.961	221.407	234.786	297.781	352.987	311.727	328.969
Karara bağlanan	195.772	275.836	218.187	207.300	201.278	264.853	325.413	326.579	352.952
Gelecek yıla devir	53.714	40.566	44.339	58.429	91.937	124.872	154.151	139.122	115.137

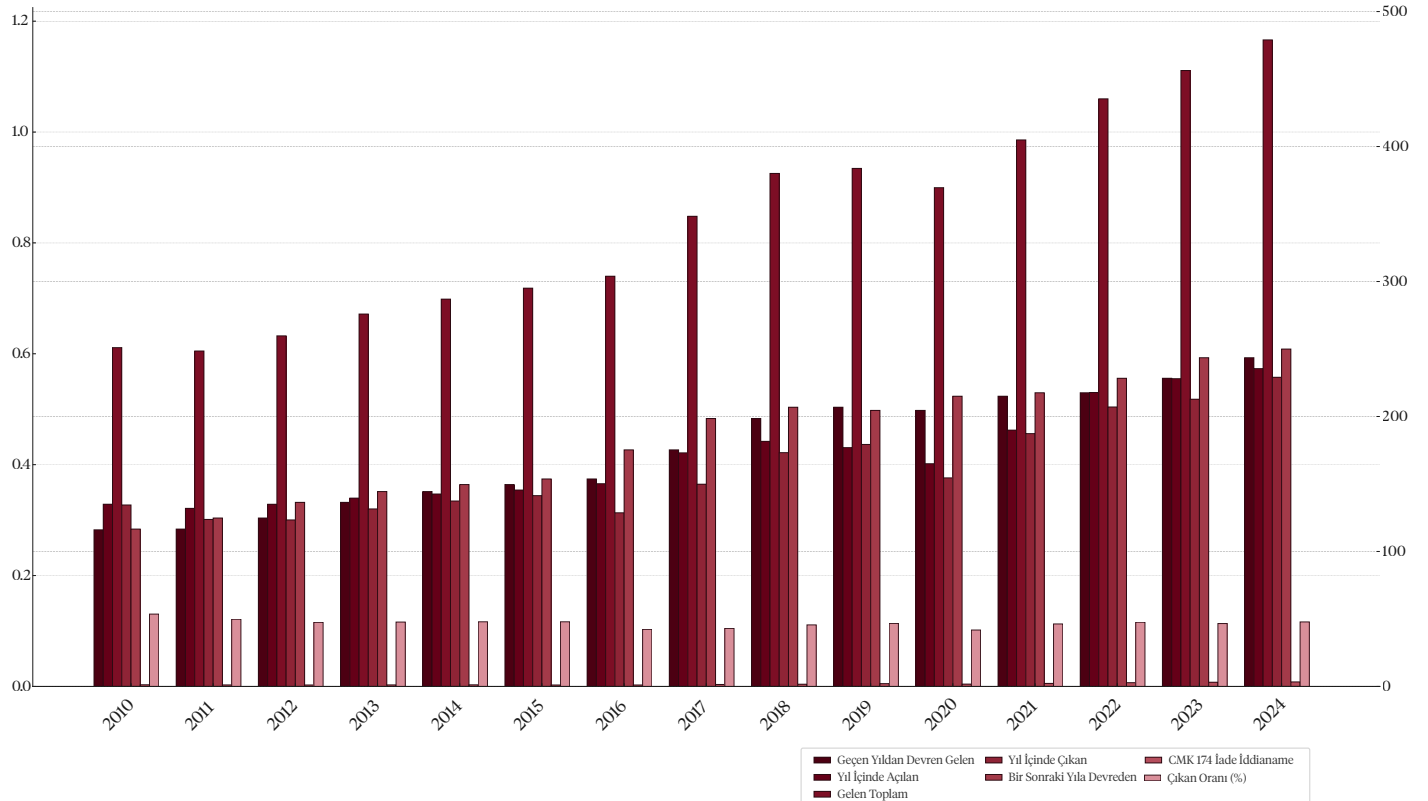
3.2.5. Cumhuriyet Başsavcılıkları

Cumhuriyet Başsavcılıkları adli soruşturmaları ve cezaların infazına ilişkin iş ve işlemleri yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı çerçevesinde yürütmektedir.

Cumhuriyet Başsavcılıklarının Son 15 Yılda İş Yüğü

Soruşturma Evresi Dosya Sayıları (2010-2024)

Yıllar	Gelen			Yıl İçinde Çıkan	Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı (%)	Bir Sonraki Yıla Devreden	CMK Madde 174 Uyarınca İfade Edilen İddianame Sayısı
	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Toplam				
2010	2.824.759	3.286.343	6.111.102	3.272.887	53,6	2.838.215	30.295
2011	2.838.097	3.211.933	6.050.030	3.012.471	49,8	3.037.559	27.368
2012	3.037.472	3.285.925	6.323.397	3.003.292	47,5	3.320.105	26.278
2013	3.320.121	3.396.679	6.716.800	3.201.721	47,7	3.515.079	27.855
2014	3.515.085	3.470.733	6.985.818	3.344.363	47,9	3.641.455	29.337
2015	3.641.530	3.542.181	7.183.711	3.441.658	47,9	3.742.053	26.044
2016	3.742.057	3.656.942	7.398.999	3.132.134	42,3	4.266.865	26.168
2017	4.266.862	4.213.214	8.480.076	3.647.597	43,0	4.832.479	35.595
2018	4.832.479	4.420.585	9.253.064	4.217.156	45,6	5.035.908	40.060
2019	5.035.905	4.307.732	9.343.637	4.364.836	46,7	4.978.801	50.612
2020	4.978.800	4.017.373	8.996.173	3.761.775	41,8	5.234.398	42.130
2021	5.234.398	4.622.897	9.857.295	4.560.264	46,3	5.297.031	54.726
2022	5.297.031	5.301.614	10.598.645	5.040.427	47,6	5.558.218	67.948
2023	5.558.238	5.551.224	11.109.462	5.180.473	46,6	5.928.989	75.776
2024	5.928.950	5.732.569	11.661.519	5.576.276	47,8	6.085.243	81.490

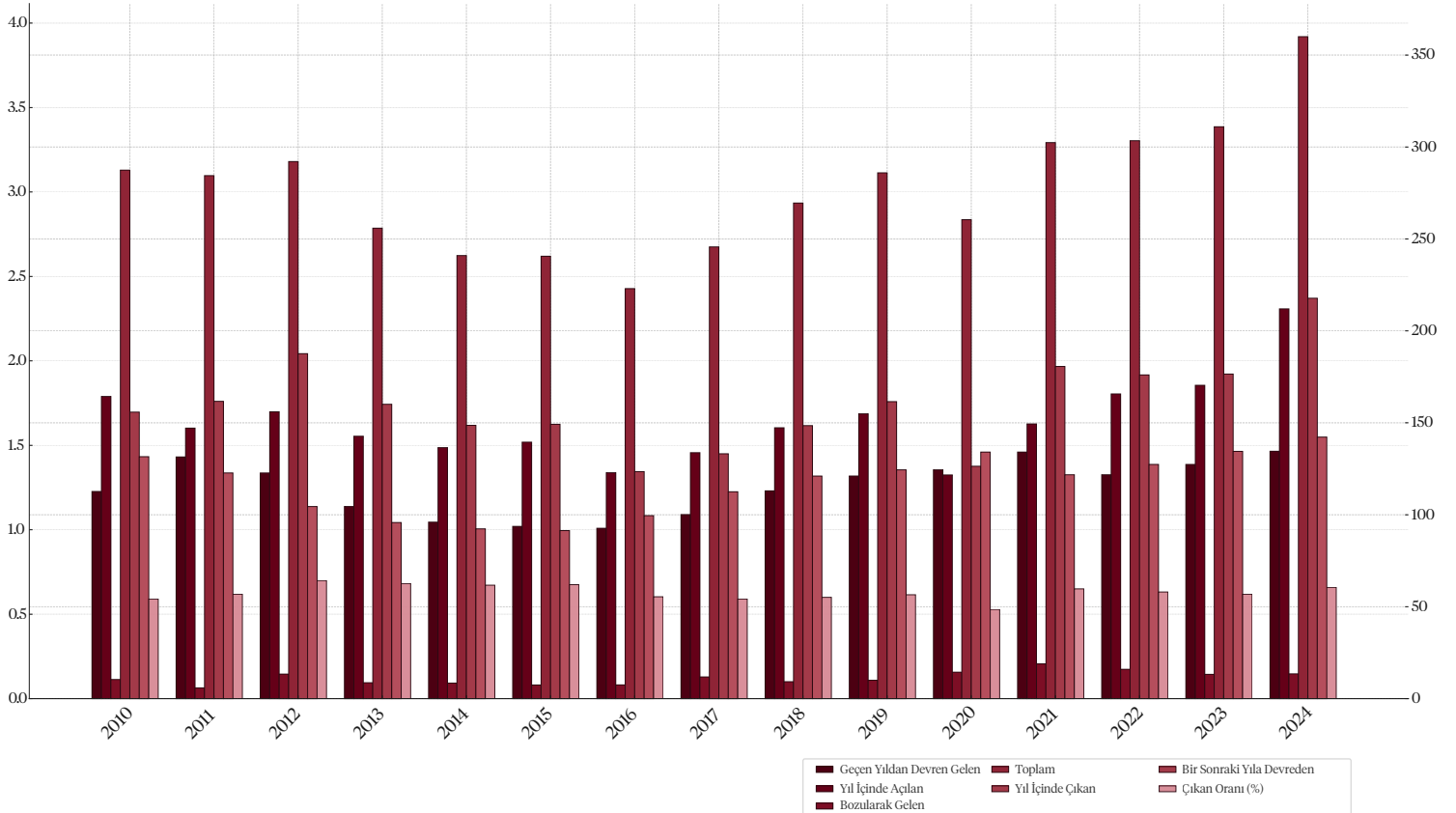
3.2.6. Ceza Mahkemeleri

Ceza mahkemeleri; asliye ceza, ağır ceza, çocuk, çocuk ağır ceza, fikrî ve sınai haklar ceza mahkemeleri ile icra ceza mahkemelerinden oluşmaktadır.

Ceza Mahkemelerinin Son 15 Yılda İş Yükü

Ceza Mahkemeleri Dava Sayıları (2010-2024)

Yıllar	Gelen			Toplam	Yıl İçinde Çıkan	Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı (%)	Bir Sonraki Yıla Devreden
	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Bozularak Gelen				
2010	1.226.659	1.789.264	113.403	3.129.326	1.696.635	54,2	1.432.691
2011	1.431.197	1.601.859	63.847	3.096.903	1.760.476	56,8	1.336.427
2012	1.336.374	1.698.439	145.381	3.180.194	2.042.675	64,2	1.137.519
2013	1.137.714	1.553.836	94.246	2.785.796	1.743.048	62,6	1.042.748
2014	1.045.198	1.486.296	92.151	2.623.645	1.618.250	61,7	1.005.395
2015	1.019.919	1.518.750	80.982	2.619.651	1.624.560	62,0	995.091
2016	1.008.852	1.337.706	81.429	2.427.987	1.344.295	55,4	1.083.692
2017	1.089.877	1.456.450	128.561	2.674.888	1.449.957	54,2	1.224.931
2018	1.230.341	1.603.912	100.391	2.934.644	1.616.718	55,1	1.317.926
2019	1.318.154	1.686.478	108.801	3.113.433	1.758.667	56,5	1.354.766
2020	1.354.894	1.324.528	156.671	2.836.093	1.376.099	48,5	1.459.994
2021	1.460.043	1.626.605	205.861	3.292.509	1.966.864	59,7	1.325.645
2022	1.325.713	1.804.267	173.760	3.303.740	1.916.890	58,0	1.386.850
2023	1.386.771	1.855.451	143.968	3.386.190	1.922.008	56,8	1.464.182
2024	1.464.880	2.307.957	146.848	3.919.685	2.370.913	60,5	1.548.772

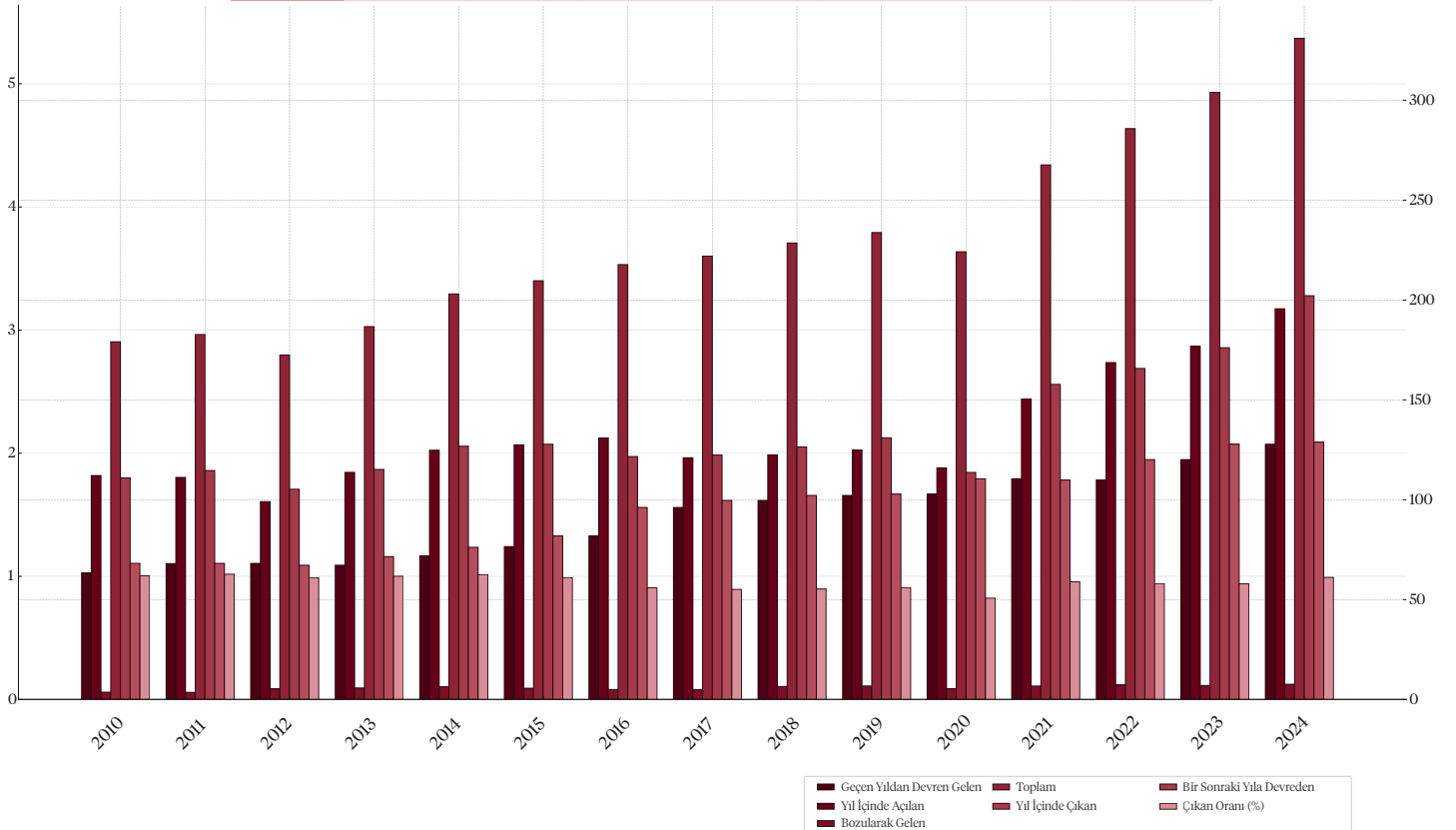
3.2.7. Hukuk Mahkemeleri

Hukuk mahkemeleri; aile, asliye hukuk, asliye ticaret, fikrî ve sınai haklar hukuk, icra, iş, kadastro, sulh hukuk ve tüketici mahkemelerinden oluşmaktadır.

Hukuk Mahkemelerinin Son 15 Yılda İş Yüğü

Hukuk Mahkemeleri Dava Sayıları (2010-2024)

Yıllar	Gelen			Toplam	Yıl İçinde Çıkan	Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı (%)	Bir Sonraki Yıla Devreden
	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Bozularak Gelen				
2010	1.027.485	1.818.459	58.909	2.904.853	1.799.427	61,9	1.105.426
2011	1.103.196	1.803.483	57.382	2.964.061	1.858.979	62,7	1.105.082
2012	1.104.942	1.606.424	86.200	2.797.566	1.707.410	61,0	1.090.156
2013	1.090.188	1.844.691	93.496	3.028.375	1.868.090	61,7	1.160.285
2014	1.165.621	2.024.456	103.013	3.293.090	2.057.056	62,5	1.236.034
2015	1.241.548	2.067.994	91.068	3.400.610	2.073.003	61,0	1.327.607
2016	1.327.613	2.123.846	80.673	3.532.132	1.972.883	55,9	1.559.249
2017	1.559.249	1.962.842	78.755	3.600.846	1.984.848	55,1	1.615.998
2018	1.616.000	1.986.468	105.032	3.707.500	2.050.660	55,3	1.656.840
2019	1.656.840	2.026.182	109.544	3.792.566	2.124.839	56,0	1.667.727
2020	1.667.729	1.880.789	87.431	3.635.949	1.843.792	50,7	1.792.157
2021	1.792.157	2.439.943	108.985	4.341.085	2.558.949	58,9	1.782.136
2022	1.782.139	2.735.949	118.393	4.636.481	2.688.481	58,0	1.948.000
2023	1.947.999	2.869.361	113.010	4.930.370	2.856.948	57,9	2.073.422
2024	2.073.213	3.173.045	123.144	5.369.402	3.279.278	61,1	2.090.124

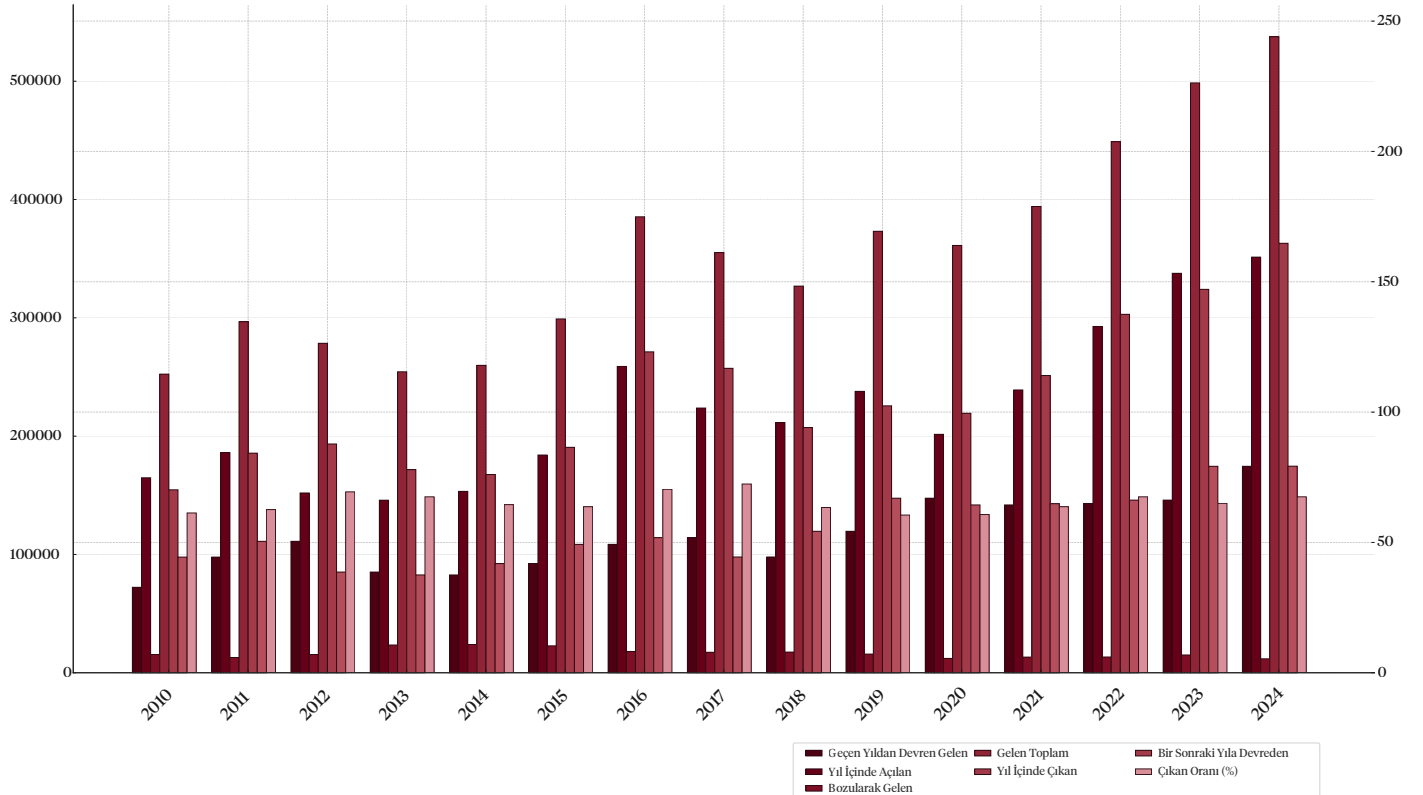
3.2.8. İdare Mahkemeleri

İdare mahkemeleri; vatandaşların idari işlem ve eylemlere karşı açtıkları davaları karara bağlamakla görevlidir.

İdare Mahkemelerinin Son 15 Yılda İş Yüğü

İdare Mahkemeleri Dosya Sayıları (2010-2024)

Yıllar	Gelen			Toplam	Yıl İçinde Çıkan	Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı (%)	Bir Sonraki Yıla Devreden
	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Bozularak Gelen				
2010	72.205	164.806	15.388	252.399	154.634	97.765	61,3
2011	97.768	186.033	12.895	296.696	185.617	111.079	62,6
2012	111.082	151.960	15.419	278.461	193.354	85.107	69,4
2013	85.106	145.831	23.448	254.385	171.709	82.676	67,5
2014	82.673	153.298	23.859	259.830	167.559	92.271	64,5
2015	92.272	184.020	22.757	299.049	190.538	108.511	63,7
2016	108.511	258.904	17.980	385.395	271.242	114.153	70,4
2017	114.153	223.731	17.287	355.171	257.319	97.852	72,4
2018	97.852	211.480	17.456	326.788	207.240	119.548	63,4
2019	119.548	237.831	15.765	373.144	225.610	147.534	60,5
2020	147.534	201.512	12.121	361.167	219.326	141.841	60,7
2021	141.841	239.026	13.224	394.091	251.222	142.869	63,7
2022	142.869	292.696	13.309	448.874	302.957	145.917	67,5
2023	145.917	337.614	15.022	498.553	324.064	174.489	65,0
2024	174.489	351.305	11.801	537.595	362.994	174.601	67,5

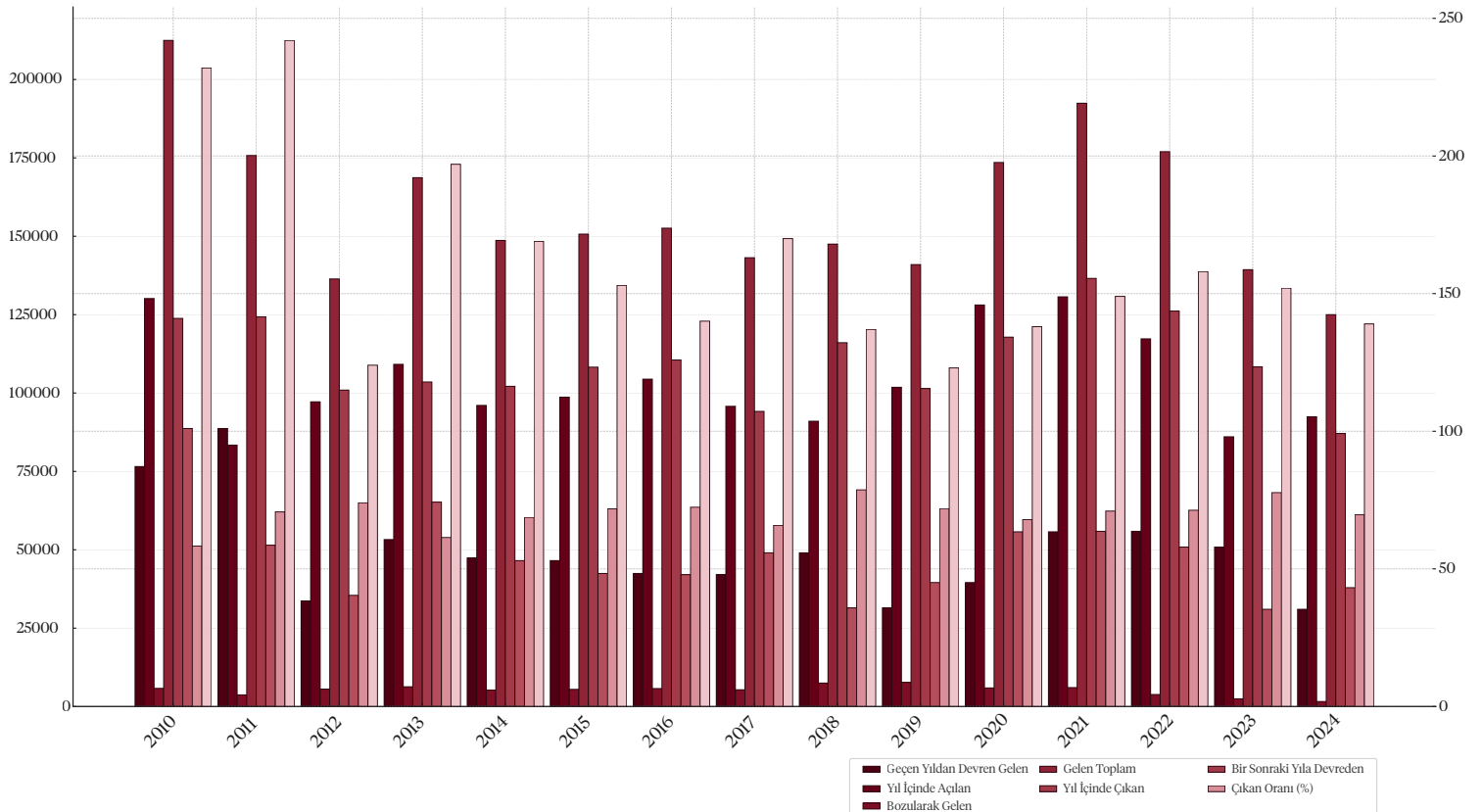
3.2.9. Vergi Mahkemeleri

Vergi mahkemeleri; vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları karara bağlamakla görevlidir.

Vergi Mahkemelerinin Son 15 Yılda İş Yükü

Vergi Mahkemeleri Dosya Sayıları (2010-2024)

Yıllar	Gelen			Toplam	Yıl İçinde Çıkan	Bir Sonraki Yıla Devreden	Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı
	Geçen Yıldan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Bozularak Gelen				
2010	76.533	130.134	5.795	212.462	123.791	88.671	58,3
2011	88.673	83.375	3.701	175.749	124.303	51.446	70,7
2012	33.661	97.180	5.542	136.383	100.919	35.464	74,0
2013	53.251	109.141	6.291	168.683	103.509	65.174	61,4
2014	47.382	96.036	5.240	148.658	102.128	46.530	68,7
2015	46.533	98.669	5.474	150.676	108.242	42.434	71,8
2016	42.434	104.414	5.727	152.575	110.520	42.055	72,4
2017	42.055	95.753	5.341	143.149	94.129	49.020	65,8
2018	49.020	90.993	7.478	147.491	116.042	31.449	78,7
2019	31.449	101.812	7.689	140.950	101.410	39.540	71,9
2020	39.540	128.067	5.922	173.529	117.810	55.719	67,9
2021	55.719	130.671	6.036	192.426	136.548	55.878	71,0
2022	55.878	117.270	3.824	176.972	126.124	50.848	71,3
2023	50.848	86.030	2.451	139.329	108.325	31.004	77,7
2024	31.004	92.398	1.583	124.985	87.086	37.899	69,7

“Millele, milletin emanetine, milletin egemenliğine dönük, demokrasiye, hukuka dönük her türlü saldırıya göğsümüzü daima siper ettik. Hangi kökene, meşrebe, mezhebe, siyasi görüşe mensup olursa olsun, 85 milyonun devletin nazarında eşitlendiği, eşit görüldüğü, haklarının ve yükümlülüklerinin eşit olduğu bir sistemi ülkemizde inşa ettik.”

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

AK Parti 8. Olağan Büyük Kongresi
23 Şubat 2025

4. Bölüm

Hakların ve
Özgürlüklerin Dönüşümü

ANKARA

4. HAKLARIN VE ÖZGÜRLÜKLERİN DÖNÜŞÜMÜ

4.1. İnsan Hakları

İnsan hakları; insanlığın tüm üyelerinin doğuştan sahip olduğu, vazgeçilmez ve eşit hakları ifade eden evrensel bir kavramdır. Bu haklar yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olarak kabul edilmekte; bireylerin doğuştan gelen insanlık onurundan türemektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre Türkiye; toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir. Anayasa, her Türk vatandaşının onurlu bir hayat sürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğunu belirtmektedir. Temel hak ve hürriyetler; kişinin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez niteliktedir. Bu hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir; bu sınırlamalar Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da ifade ettiği gibi Şeyh Edebali'nin "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın" sözü, reformların temelinde insan onurunun yer aldığını ve insan hak ve özgürlüklerinin alanının genişletildiğini göstermektedir.

*Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Dünya İnsan Hakları Günü
İnsanlığın Yüzü Programı'nda, 9 Aralık 2023*

Uluslararası Taahhütler ve Ulusal Reform Süreci

Türkiye, insan hakları alanında Birleşmiş Milletler (BM) mekanizmalarıyla yapıcı iş birliğini kesintisiz biçimde sürdürmektedir ve 2000-2024 yılları arasında BM'nin beş yeni insan hakları sözleşmesi ve dört ihtiyari protokolünü onaylamıştır. Böylece taraf olunan sözleşme sayısı üçten sekize, protokol sayısı ise dörtten sekize yükseltilmiştir. Bu süreçte Türkiye; medeni, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal haklar ile çocuk hakları, engelli hakları, göçmen işçiler ve aile fertlerinin haklarının yanı sıra işkence ve kötü muamele ile ayrımcılığa karşı mücadele alanlarında da kapsamlı yükümlülükler üstlenmiştir. Ayrıca uluslararası sözleşmelerin denetim organlarına bireysel başvuru alma ve inceleme yetkisi tanınmıştır, bu başvuruların takibi Dışişleri ve Adalet Bakanlığı iş birliğinde yürütülmektedir. Türkiye, taraf olduğu BM sözleşmelerinde düzenlenen hak ve özgürlüklerin uygulanması amacıyla bu denetim organlarına düzenli raporlar sunmakta ve interaktif diyalog toplantılarına aktif katılım sağlamaktadır.

Ulusal düzeyde ise 2004 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalar ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi hâlinde uluslararası antlaşma hükümlerinin esas alınması anayasal kural hâline getirilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türkiye'nin kapsamlı reform çalışmaları için önemli bir referans kaynağı olmuş ve ülkenin AİHM kararlarını uygulama oranı %90,04 ile Avrupa Konseyi ortalamasının (%79,41) oldukça üzerine çıkmıştır. AİHS ihlallerinin önlenmesine yönelik olarak 2014 yılında AİHS İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı hazırlanmış, ardından 2021-2023 yıllarını kapsayan İnsan Hakları Eylem Planı yürürlüğe konmuştur. Adalet sisteminin 2009, 2015, 2019 ve son olarak 2025 yılında kamuoyuna açıklanan Türkiye Yüzyılı Yargı Reformu Stratejisi ile etkinliği artırılarak bireylerin haklarına erişimi güçlendirilmiştir. Bu stratejiler, "hukukun üstünlüğünü esas alan, gecikmeyen ve öngörülebilir bir adalet sistem vizyonu ile hazırlanmıştır; insan hakları ve ifade özgürlüğü, makul sürede yargılanma ve mağdur odaklı yaklaşım gibi temaları içermektedir.

Hak Arama ve Koruma Mekanizmaları

Türkiye'de insan hakları, anayasal güvenceler ve ulusal/uluslararası mevzuatla desteklenen temel bir dönüşüm sürecindedir. Anayasa'nın 40. maddesi, hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkesin yetkili makama gecikmeden başvurma imkânına sahip olduğunu ve devletin başvuru yollarını ve sürelerini belirtmek zorunluluğunu güvence altına almıştır. Bu kapsamda vatandaşların talep ve başvurularının süresi içinde etkili ve doğru bir şekilde sonuçlandırılması, hak kayıplarının önlenmesi ve etkili başvuru hakkının korunması amacıyla 2024/2 sayılı Genelge yürürlüğe konmuştur.

Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de ikamet eden yabancıların dilek ve şikâyetlerinin en geç otuz gün içinde gerekçeli olarak cevaplandırılması 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'un 7. maddesiyle düzenlenmiştir. Ayrıca 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde yapılan başvurular belirlenen sınırlar içerisinde cevaplandırılmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarına yapılan tüm başvuruların süratli ve doğru sonuçlandırılması için gerekli tedbirlerin alınması, talebin ilk başvuru yerinde neticelendirilmesi ve başvuru sahibine gecikmeksizin nihai ve kesin bilgi verilmesi 2018/13 sayılı Genelge ile hüküm altına alınmıştır.

TBMM Dilekçe Komisyonu
140 yıllık bir geçmişe ve
arşive sahip

Dilekçe Komisyonuna, 3. Yasama Yılı'nı kapsayan 1 Ekim 2024 ile 21 Temmuz 2025 tarihleri arasında 11 bin 10 başvuru yapıldı.

Başvuruların %84'ünün e-Dilekçe sistemi üzerinden iletildiği taleplerin; %22'si kadınlar, %78'i de erkekler ve tüzel kişiler tarafından yapıldı.

Komisyonla en çok başvuru **çalışma ve sosyal güvenlik** alanında yapıldı. Bunu, **adalet hizmetleri, eğitim ile vergi ve mali** işlemlere ilişkin alanlar takip etti.

En çok başvuru yapan iller

- **İstanbul** **2 bin 183** dilekçe
- **Ankara** **1076** dilekçe
- **İzmir** **589** dilekçe

Komisyonla 5'er başvurunun yapıldığı Çankırı ve Tunceli ile 11 başvurunun iletildiği Bartın, en az dilekçe gönderen iller oldu.

Hak arama yollarının çoğaltılması amacıyla önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlar şu şekilde sıralanabilmektedir:

- ✧ 2010 yılında yapılan anayasa değişikliği ile vatandaşlara Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilme hakkı tanınmış ve bu uygulama 2012 yılında başlatılmıştır.
- ✧ 2010 yılında kamu denetçiliği (ombudsmanlık) yolu getirilmiş, 2012 yılında Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu kabul edilerek hak arama yolları artırılmıştır.
- ✧ 2010 yılında vatandaşların anayasadaki hak aramayı engelleyen hükümleri kaldırılmıştır. Yüksek Askerî Şûranın ilişik kesme kararlarına, kamu görevlileri hakkında uygulanan uyarma ve kınama cezalarına, hâkim ve savcılar hakkında HSK'nın verdiği meslekten ihraç kararlarına karşı mahkemeler nezdinde hak aramayı yasaklayan hükümler Anayasa'dan çıkarılmıştır.
- ✧ Kamu yönetiminde saydamlığı esas alarak vatandaşların bilgi edinme hakkı anayasal (2010 yılı) ve yasal (2003 yılı) teminata kavuşturulmuştur.
- ✧ AİHM'e yapılan başvuruların tazminat ödenmek suretiyle çözümü amacıyla 2013 yılında Adalet Bakanlığı bünyesinde İnsan Hakları Tazminat Komisyonu kurulmuş, yetki alanı genişletilmiş ve 2024 yılında Komisyona yesni görevler verilmiştir. Bu düzenlemelerle Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurudan kaynaklanan iş yükü azaltılmış ve hak ihlali iddialarının daha çabuk sonlandırılması sağlanmıştır.

Kurumsal Yapı ve Faaliyetler

Türkiye'de insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için çeşitli kamu kurumları önemli roller üstlenmektedir.

TİHEK'in temel görevleri arasında insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele ve ulusal önleme mekanizması görevleri yer almaktadır.

- ✧ **İşkence ve Kötü Muameleyle Mücadele:** İşkence suçlarından verilen cezaların para cezasına çevrilmesi ve ertelenmesi imkânı ile bu suçları işleyen kamu görevlilerinin soruşturulması için mülki amirden izin alınması gerekliliği 2003 yılında kaldırılmıştır. 2005 yılında cezalar artırılmış, işkence gören kişinin ölümü durumunda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörülmüştür. 2013 yılında ise işkence suçlarında zaman aşımı kaldırılmıştır.

- ✱ **Gözaltı ve Tutukluluk Süreleri:** Gözaltı kararı verilebilmesi için “somut delillerin” bulunması zorunluluğu getirilmiş, tutuklama kararı verilebilmesi için ise “suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin” aranması şartı getirilmiştir. Cezaevlerinde tutuklu oranı 2002'deki %41'den 2025 Ekim ayı itibarıyla %14,94'e düşürülmüştür. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından 10 yıla kadar uzayabilen tutukluluk süresi (istisna suçlar hariç) azami 5 yıla sınırlandırılmış, soruşturma evresi için de azami tutukluluk süresi getirilmiştir.
- ✱ **Adli Kontrol Müessesesi:** 2004 yılında Ceza Muhakemesi Kanunu ile adli kontrol müessesesi sisteme kazandırılmış, tutuklama nedenlerinin varlığı hâlinde şüphelinin tutuklanması yerine Kanun'da belirtilen yükümlülüklerle tabi tutulması sağlanarak kişilerin yargılama sürecinde hürriyetlerinin daha az kısıtlanması hedeflenmiştir.
- ✱ **Lekelenmeme Hakkı:** 2017 yılında vatandaşların lekelenmeme hakkının korunması ve mesnetsiz ihbar ve şikâyetler nedeniyle soruşturmaya maruz bırakılmaması için soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetlerde soruşturma yapılmaması sağlanmıştır.
- ✱ **Yargı Mensuplarının Performansı:** Hâkim ve savcılarının terfi ölçütleri arasına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesince verilen ihlal kararlarına sebebiyet verip vermedikleri, ihlalin niteliği ve ağırlığı ile hakların korunması konusundaki gayretleri dâhil edilmiştir.

İçişleri Bakanlığı, Kolluk Kuvvetlerinin insan hakları alanındaki yetki ve sorumlulukları ile vatandaşların hakları çeşitli çalışmalarla ele alınmaktadır. Polis Akademisi bünyesinde, “İnsan Hakları Eylem Planı: Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi Çalıştayı” ve “İnsan Hakları Eylem Planı: Kötü Muamele, Kolluğun Yakalama ve Gözaltı İşlemleri Çalıştayı” düzenlenmiş, bu çalıştaylar sonucunda raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlar; toplumsal düzenin sağlanması, suçla mücadeledeki kolluk yetkileri ile bireylerin özgürlükleri arasındaki sınırların belirlenmesi gerektiği ile yakalama, gözaltı gibi işlemlerde hassasiyetin önemine dikkat çekmektedir. Polis Teşkilatı genelinde 2000-2024 yılları arasında “hak” konusunda 10 bin 622 personele, personele; 2007-2021 yılları arasında da “özgürlük” konusunda 7 bin 147 personele hizmet içi eğitimler verilmiştir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesinde “insan hakları” dersi kapsamında subay ve astsubaylara eğitimler verilmekte, bu eğitimler arasında “İnsan Hakları, Temel Hak ve Özgürlükler, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Kararlarının Değerlendirilmesi” gibi konular yer almaktadır. Ayrıca “Göçmen Akışının Yönetiminde Operasyonel Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında 423 personele ve “Düzensiz Göçe Müdahalede İnsan Hakları Temelli Yaklaşımın Yaygınlaştırılmasına Yönelik Sahil Güvenlik Komutanlığı Çalışmalarının Desteklenmesi (ESSENCE) Projesi” kapsamında “Kolluk Faaliyetlerinde İnsan Hakları Öncelikli Yaklaşım” konulu ders notu ile insan hakları eğitimleri verilmiştir.

Polis Akademisi tarafından düzenlenen “İnsan Hakları Eylem Planı: Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi Çalıştayı”, 3 Aralık 2021

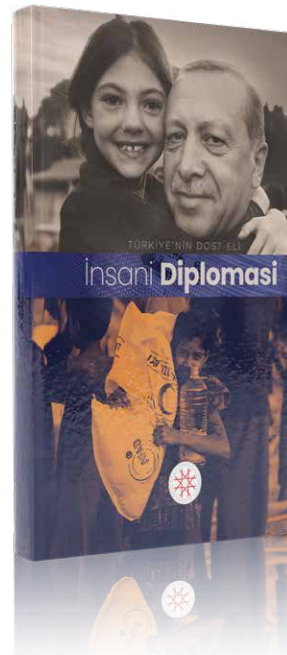
Kötü Muamele, Kolluğun Yakalama ve Gözaltı İşlemleri Çalıştayı, 27 Ocak 2022

*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkına İlişkin
Yasal Çerçeve ve Uygulaması Sempozyumu, 15 Mayıs 2025*

Kamu Kurumlarının İnsan Hakları Konusundaki Faaliyetleri

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, küresel ölçekte yaşanan insan hakları ihlallerine dikkat çekmek ve Türkiye'nin bu konudaki hakikat mücadelesini belgelemek amacıyla yayınlar çıkarmıştır. Başkanlık, Gazze'deki insanlık dramını ve zulmü konu alan Filistin Davamız kitabını yayımlamıştır. Bu eser, Gazze'de yaşanan insani krizleri, temel insan hakları ihlallerini ve uluslararası hukukun hiçe sayılmasını gözler önüne sermeyi amaçlarken Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımını; ırk, din, dil, cinsiyet farkı gözetmeksizin ihtiyaç duyulan her yere yardım ulaştırma gayretini, Türkiye'nin Dost Eli: İnsani Diplomasi gibi yayınlar aracılığıyla ortaya koymaktadır. İletişim Başkanlığı tarafından 2023 anayasa yapım sürecine katkıda bulunmak amacıyla düzenlenen bilimsel toplantının içeriği de 1982 Yerine 2023 Anayasası Sempozyumu başlıklı yayında derlenmiştir. Bu çalışma, kişinin her türlü hak ve özgürlüklerinin eksiksiz yer aldığı, özgürlükçü ve yeni kuşak hak ve özgürlük alanlarının tanımlandığı bir anayasa ihtiyacını vurgulamaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda çeşitli irşat, eğitim ve yayın faaliyetleri yürütmektedir. İnsan hakları, vaaz ve hutbe konuları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin, “insan hakları” başlığı altında 97 bin 749; “insanın önemi ve değeri” konularında ise, 175 bin 681 vaaz verilmiştir. Başkanlık aynı zamanda yurt dışında yaşayan Müslümanlara yönelik din ve inanç temelli ayrımcılığı, insan hakları ihlali olarak ele almakta ve buna karşı çok boyutlu mücadele stratejileri geliştirmektedir. Personel eğitimlerinde de insan haklarının önemi, kamu etiği ve toplumla iletişim gibi konu başlıklarına yer verilmektedir. İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler adlı eser 33 bin adet basılarak halkın istifadesine sunulmuş; dijital yayınlar arasına hayat hakkına vurgu yapan videolar da eklenmiştir. Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından hak ve sorumluluklar alanıyla ilgili 57 karar ve mütalaa ile 8 fetva çıkarılmış; bu konulara ilişkin 22 bin 197 soruya da cevap verilmiştir.

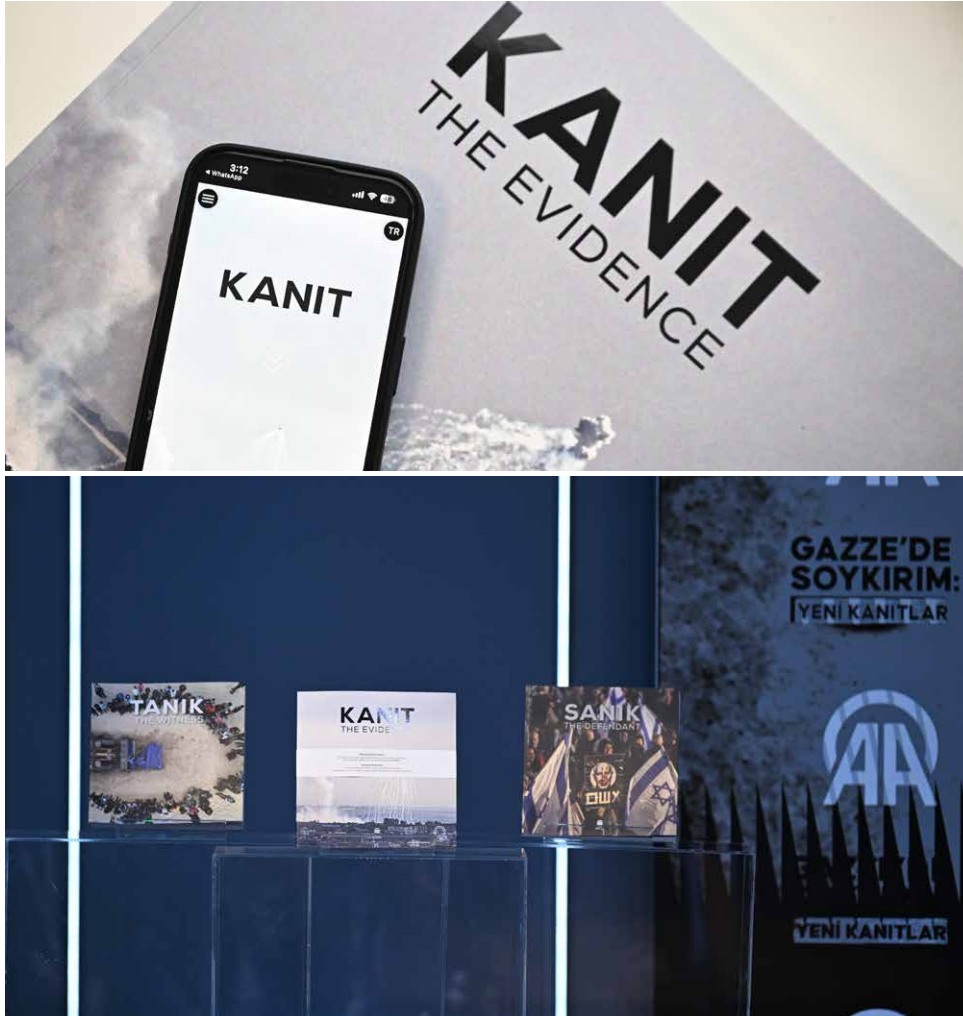
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik şiddet davalarına müdahil olmakta; koruma ve bakım altına alınan çocuklarla ilgili hukuki işlemleri takip etmekte ve kamuyla ilgili idari davalarda etkin rol oynamaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesini devletin öncelikli politika alanlarından biri olarak ele almaktadır. Özellikle çalışma hakkı, insan haysiyetine yaraşır bir yaşam düzeyine ulaşma temel insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamını, Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi kapsamında tanımladığı beş temel çalışma ilkesi ve hakkından biri olarak benimsemiş; iş sağlığı ve güvenliğini, insana yaraşır bir iş için ön koşul olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamının temin edilmesi, nitelikli iş sağlığı hizmetlerine erişim ve çalışanların sağlık ve güvenliklerinin korunması temel insan hakları bağlamında zorunluluktur.

Kamu Görevlileri Etik Kurulunun temel hedeflerinden biri, kamu görevlilerinin kamu yararı doğrultusunda kaynakları etkin kullanarak adil, şeffaf ve güvenilir bir hizmet sunmasını sağlamaktır. Bu durumun, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına katkı sağladığı ve demokratik toplum düzenini güçlendirdiği belirtilmiştir. Yerel yönetimlerde görev yapan kamu görevlileri için belirlenen etik davranış ilkeleri arasında “İnsan haklarına saygılı olma” ilkesi yer almakta olup bu görevlilerin “insan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı muamelede bulunmamaları” gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca 2024 yılı “Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeleri”nin kabul edilme amacı; insan hakları, demokratik değerler ve hukukun üstünlüğü ile kamu kurumlarına duyulan güvenin korunmasıdır.

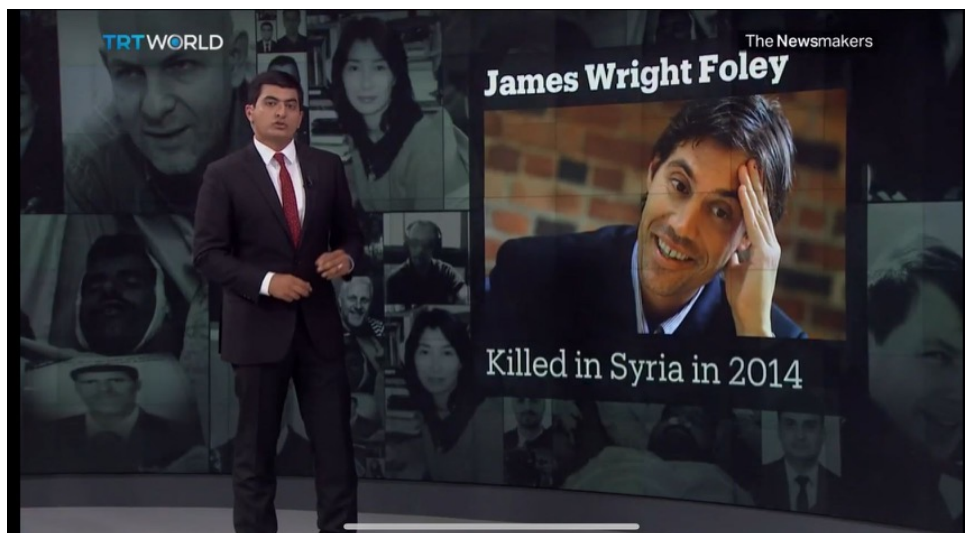
İnsan Haklarının Medya ve İletişimdeki Rolü

Medya, bireylerin düşünce ve fikirlerini özgürce ifade edebildikleri, haklarını arayabildikleri etkili bir platforma dönüşebilme potansiyeli taşımaktadır. Yayıncıların, editoryal bağımsızlıklarını korurken insan onuruna, temel hak ve özgürlüklere saygılı olma ilkelerine bağlı kalmaları beklenmektedir.

- ★ Anadolu Ajansı (AA) Türkiye'nin hak ve özgürlük seferberliği sürecinde geliştirilen politikaları, projeleri ve uygulamaları yakından takip etmekte; ilgili kamu kurumları tarafından yürütülen çalışmaları kamuoyuna ulaştırmaktadır. Ajans, insan hakları ihlalleri ve insani krizlere ilişkin küresel farkındalığı artırmayı amaçlayan çok boyutlu içerik üretim faaliyetleri yürütmekte; haber, röportaj, analiz, infografik, multimedya ve özel dosyalarla kamuoyunu aydınlatırken aynı zamanda görsel bir bellek oluşturmaktadır. "Yılın Kareleri" oylaması, Gazze ve Suriye gibi kriz bölgelerindeki olayların sivil yaşama etkisini belgeleyen güçlü anlatılar sunarak kamuoyunun insan hakları temelinde bilinçlenmesine katkı sağlamaktadır. Anadolu Ajansı, 2023 yılının Ekim ayında İsrail hükûmetinin Gazze Şeridi'ne başlattığı insanlık dışı saldırı ve soykırımı ilk anlarından itibaren tüm dünyaya anbean duyurarak bölgedeki savaş suçlarını ve soykırımı tüm yönleriyle belgeleyip uluslararası kamuoyuna aktarmıştır. AA Kitap tarafından hazırlanan Kanıt, Tanık ve Sanık kitapları ile Uluslararası Ceza Mahkemesinde İsrail'in savaş suçlarını ortaya koyan temel kaynaklardan biri olmuş; AA Prodüksiyon tarafından hazırlanan "Kanıt" belgeseli uluslararası arenada geniş yankı bulmuştur.

- ★ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), yayınlarında insan hakları konularına düzenli olarak yer vererek toplumsal bilincin artırılmasını hedeflemektedir. Kamuoyunun doğru, tarafsız ve güvenilir bilgiye erişimini sağlamanın yanı sıra dijital çağın önemli tehditlerinden olan dezenformasyonla mücadelede öngörülü ve kararlı bir duruş sergilemektedir. Uluslararası alanda da Türkiye'nin insan haklarına verdiği önemi yansıtan yapımlarla küresel izleyiciye ulaşmakta; farklı dillerde hazırlanan belgeseller, haber bültenleri ve tematik programlar aracılığıyla Türkiye'nin ilkel ve tutarlı yaklaşımını etkin bir kamu diplomasisi aracı olarak dünya kamuoyuna aktarmaktadır. TRT World, dünya genelinde yaşanan insan hakları ihlallerini ve küresel adaletsizlikleri gündeme taşıyan içerikleriyle alternatif ve insan odaklı bir medya dili geliştirmekte; mağdur halkların sesi olmayı ve hak temelli uluslararası bir farkındalık oluşturmaya stratejik bir sorumluluk olarak benimsemektedir.

İnsan Haklarının Kültür ve Eğitimdeki Rolü

Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM), Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve gelişimine egemen olan düşünceleri, olay ve olguları araştırmakta ve bu konularda yayınlar yapmaktadır. Kurumun yayınları arasında “Türkiye’de İnsan Haklarının Gelişimi” ve “Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de İnsan Haklarının Gelişmesi, Cumhuriyet Dönemi Demokratikleşme Faaliyetleri” gibi kitap bölümleri bulunmaktadır. Bu çalışmalar, Türkiye’deki insan hakları gelişiminin tarihsel sürecini ve demokratikleşme çabalarını bilimsel bir bakış açısıyla incelemektedir. TİHEK de millî eğitim müfredatında insan haklarıyla ilgili bölümlerin hazırlanmasına katkıda bulunmakta, üniversitelerle ortak faaliyetler yürütmekte ve meslek öncesi ile meslek içi eğitim programlarının esaslarının belirlenmesine destek olmaktadır. TRT’nin Akademik Araştırma Merkezi, Türkiye’nin sivil özgürlükler, kurumsal reformlar, ifade özgürlüğü, azınlık hakları ve demokratik katılım gibi alanlardaki gelişim seyrini inceleyen çeşitli politika değerlendirmeleri ve tematik raporlar yayımlamaktadır. Ayrıca, “Türkiye’nin İnsan Hakları Serüveni, İnsan Haklarını Koruma ve Hak Arama Mekanizmaları, Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik” gibi konularda sanal sınıf eğitimleri verilmektedir.

Kütüphaneler; yaş, cinsiyet, ırk, milliyet, inanç, eğitim, din, sosyoekonomik düzey veya politik görüş ayrımı yapmaksızın herkese bilgi hizmetlerini ücretsiz sunarak bireyin bilgi edinme hak ve özgürlüğü ile doğrudan ilişki kuran kültür kurumlarıdır. Kütüphanelerdeki dijital dönüşüm süreci, bireylerin bilgiye erişim hakkını güçlendirmekte, bilgiye ulaşmanın bir ayrıcalık değil temel bir hak olduğu anlayışını pekiştirmektedir.

Sonuç olarak 2000’li yıllardan sonra Türkiye’de insan hakları, uluslararası standartlara uyum, ulusal mevzuatın güçlendirilmesi ve kurumsal kabiliyetin artırılması yoluyla sürekli bir dönüşüm ve gelişim süreci içerisinde. Çeşitli kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle hak ve özgürlüklerin her alanda güvence altına alınması ve toplumsal farkındalığın artırılması hedeflenmektedir.

*Cumhurbaşkanlığı
Millet Kütüphanesi,
Açılış Tarihi
20 Şubat 2020*

4.2. Kadın Hakları ve Kadın-Erkek Eşitliği

Anayasa, kanun önünde eşitlik ilkesini güvence altına alarak kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu ve devletin bu eşitliği hayata geçirmekle yükümlü bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye, insan hakları ve özgürlüklerin geliştirilmesi vizyonu çerçevesinde kadın hakları ve cinsiyet eşitliğini temel bir öncelik olarak benimsemiş; anayasal düzenlemelerden yasal reformlara, uluslararası iş birliklerinden kurumsal hizmetlere kadar geniş bir yelpazede hak temelli politikalar geliştirmiştir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren gerçekleştirilen kapsamlı düzenlemeler kadınların; toplumsal, siyasal ve ekonomik hayattaki varlığını güçlendirmeyi, şiddetle mücadeleyi ve eşit temsili hedeflemiştir. Bu yaklaşımın yasal dayanaklarından biri olan TİHEK Kanunu da cinsiyet temeline dayalı ayrımcılığı yasaklamakta; kadınların hukuken tanınmış haklardan eşit şekilde yararlanmasını güvence altına almakta ve özellikle istihdamda gebelik, annelik ya da çocuk bakımı gibi gerekçelerle ayırım yapılmasını önlemeyi amaçlamaktadır.

4.2.1. Hukuki Düzenlemeler ve Anayasal Güvenceler

Türkiye’de kadın hakları alanındaki hukuki çerçeve, cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik önemli adımlarla güçlendirilmiştir. 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu ile cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldıran düzenlemeler yapılmıştır. 2003 yılında yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu, işveren-işçi ilişkisinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle ayrımcılık yapılmayacağını, eşit değerde ise daha düşük ücret verilemeyeceğini, cinsel taciz durumunda işçinin haklı nedenle iş akdini fesih hakkına sahip olduğunu güvence altına almıştır. Anayasa’nın 10. maddesine 2004 yılında “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” hükmü eklenmiş, 2010 yılında ise “Bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” hükmü ile pozitif ayrımcılık güçlü bir yapıya kavuşturulmuştur. 2009 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur. 2024 yılında anneye de baba ile çocuk arasındaki soy bağının reddi için dava açma hakkı tanınmıştır. Başörtüsü ve giyim tarzı nedeniyle ayrımcılığa uğrayan kadınların mağduriyetleri giderilmiş; eğitim ve çalışma haklarının önündeki hukuksuz engeller ve kadınların seçilme haklarının önündeki fiili engeller kaldırılmıştır.

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Toplantısı

4.2.2. İstihdam ve Sosyal Haklarda Gelişmeler

Kadınların ekonomik ve sosyal hayata daha etkin katılımını desteklemek amacıyla yıllar içerisinde çeşitli yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. 2011 yılında 6111 sayılı Kanun ile kadınlara yeni istihdam imkânları sağlamak üzere pozitif ayrımcılık yapılmış, belirli koşullar dâhilinde 24 ila 54 ay süreyle sigorta primlerinin işveren hisselerinin İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanması düzenlenmiş ve bu teşvik uygulaması 31.12.2025 tarihine kadar uzatılmıştır. Kendi nam ve hesabına tarımsal faaliyette bulunan kadın çiftçilerin sosyal güvenlikten yararlanabilmesi için 2003 yılında aile reisi olma koşulu kaldırılmış; 2012 yılında ise, bu koşulun 2/8/2003 öncesi için de aranmayacağı hükme bağlanmıştır. 2014 yılında özel sektör tarafından kreş, gündüz bakımevleri ve okul öncesi eğitim yatırımlarının bölgesel desteklerden faydalanması sağlanmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan "Emekçi Kadınlarla Buluşma" programında, 30 Ocak 2023

2016 yılında yapılan kapsamlı düzenlemelerle doğum nedeniyle ücretsiz izinde geçen sürelerin derece ve kademe ilerlemesinde değerlendirilmesi, çocuk sayısına göre 2 ila 6 ay arasında değişen ücretli yarı zamanlı çalışma imkânı, çoğul doğumlarda ilave süreler, engelli çocuk durumunda 12 ay süreyle yarı zamanlı çalışma hakkı, ebeveynlere çocuk zorunlu ilköğretim çağına gelene kadar kısmi süreli çalışma olanağı, annenin ölümü hâlinde babanın analık izninden yararlanması ve evlat edinme durumunda ilgili izinlerin kıyasen uygulanması güvence altına alınmıştır. Ayrıca özel kreş ve gündüz bakımevlerine gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti getirilmiş, 2018 yılında işverenlerin kadın çalışanlarının çocukları için kreş ve bakım evlerine yaptığı ödemelerin gelir vergisinden istisna edilmesi sağlanmıştır. 2019 yılında ise evde el emeği ile üretilen ürünlerin internet üzerinden satışına gelir vergisi muafiyeti tanınarak kadınların ekonomik hayata katılımı desteklenmiştir.

4.2.3. Ulusal Strateji ve Eylem Planları

Türkiye, kadının güçlenmesi konusunda kapsamlı ulusal stratejiler ve eylem planları hazırlayarak uygulamaktadır.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)

EĞİTİM

EKONOMİ

SAĞLIK

MEDYA

KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM

beş temel politika eksenine ilişkin

5

Temel Amaç

21

Hedef

21

Strateji

126

Faaliyet

içermiştir.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)

EĞİTİM

EKONOMİ

SAĞLIK

LİDERLİK

KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM

beş temel politika eksenine ilişkin

5

Temel Amaç

20

Strateji

83

Faaliyet

içercek şekilde
hazırlanmıştır.

Bu planlar; kız çocukları, engelli kadınlar, yaşlı kadınlar, kırsal alanda yaşayan kadınlar, geçici koruma/uluslararası koruma statüsü sahibi kadınlar, tutuklu ve hükümlü kadınlar, şiddet mağduru kadınlar ve yoksul kadınlar gibi özel politika gerektiren grupları dikkate almaktadır. 8 Mart 2025 tarihinde yayımlanan 2025/4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile “Kadının Güçlenmesi Koordinasyon Kurulu” ve “Kadının Güçlenmesi İl Koordinasyon kurulları” teşkil edilmiştir. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem planları periyodik olarak (2007-2010, 2012-2015, 2016-2020, 2021-2025) uygulanmaktadır.

4 Şubat 2025, ANKARA

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Kurulu 18. Toplantısı

4.2.4. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele; 21. yüzyılda hak ve özgürlüklerin dönüşüm sürecinde kapsamlı yasal, kurumsal ve teknik düzenlemelerle güçlendirilmiştir. 2002 yılında hizmet vermeye başlayan Alo 183 hattı; kadınlara, yaşlılara, çocuklara, ailelere, engellilere, şehit yakınları, gazilere ve yakınlarına yönelik 7 gün 24 saat hizmet vermektedir.

2005 yılında yürürlüğe giren reform niteliğindeki Türk Ceza Kanunu ve 2012’de kabul edilen 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile kadınların korunmasına yönelik güçlü bir hukuki zemin oluşturulmuştur. Tedbir mahkemeleri kurularak 6284 sayılı Kanun uyarınca verilecek kararlarda ihtisaslaşma sağlanmıştır. Her adliyede kadına yönelik şiddet vakaları hakkında uzmanlaşmış hâkimler görevlendirilmiştir. Bu ihtisas mahkemelerinin oluşturulması uygulaması 2020 yılında başlamıştır. Cumhuriyet Başsavcılıkları bünyesinde aile içi şiddet büroları açılmıştır. Bu kapsamda aileye karşı işlenen şiddet suçları bakımından çok ağır cezalar belirlenmiş ve eşe karşı işlenen suçlar ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmiştir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörülen insanlığa karşı suçların kapsamına cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma, zorla fuhşa sevk etme suçları da eklenmiştir. Kadına karşı işlenen kasten yaralama suçu, tutuklama nedeni varsayılan katalog suçlar arasına alınmıştır, ısrarlı takip ise 2022 yılında müstakil suç olarak düzenlenmiştir. 2021 yılında “kadına karşı şiddete sıfır tolerans” ilkesi gereğince bazı suçların boşanılan eşe karşı işlenmesi de suçun nitelikli hâlleri arasında düzenlenmiştir.

2012’de 14 ili kapsayacak şekilde kurulmaya başlanan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), 2019 itibarıyla 81 ile yaygınlaştırılmış ve 2024’te sayıları 84’e ulaşarak şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik 7 gün 24 saat destek ve izleme hizmetleri sunar hâle gelmiştir.

**ŞİDDET GÖRDÜĞÜMDE
YA DA ŞİDDETE TANIK OLDUĞUMDA
ARIYORUM!**

**ALO
183**

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Şiddetle Mücadele Hattı

Şiddetle Mücadele Çevrim İçi Hattı:
0 501 183 0 183

+90 312 705 91 77-78 www.aile.gov.tr info.ksgm@aile.gov.tr

BU İLDE ŞÖNİM VAR

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

PSİKO SOSYAL DESTEK

TEDBİR İZLEME

KADIN KONUKEVİNE YERLEŞTİRME

EĞİTİM VE FARKINDALIK

183

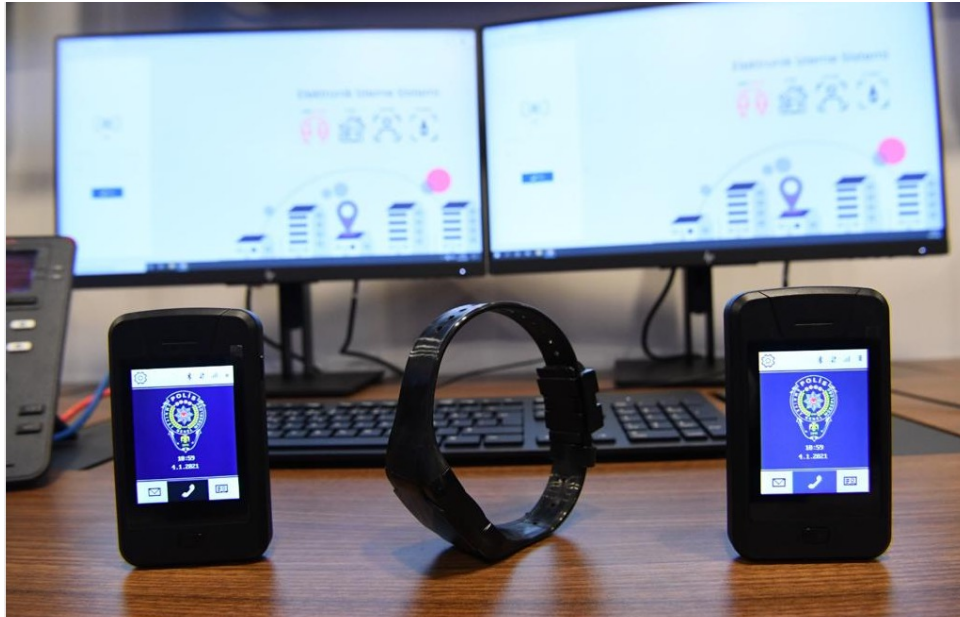
KADEP

112

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Şiddetle Mücadele Hattı Kadın Destek Uygulaması Acil Çağrı Hattı

+90 312 705 91 77-78 www.aile.gov.tr info.ksgm@aile.gov.tr

Kadın konukevleri, şiddete uğrayan kadınların ve varsa çocuklarının korunması, psikososyal destek verilmesi, güçlenmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bu merkezlerde kadınlara ve çocuklarına yönelik barınma, hukuki, tıbbi, ekonomik, mesleki, eğitim destekleri ile farkındalık ve bilinçlendirme eğitimleri verilmektedir. Yüksek can güvenliği riski bulunan kadınlar için ihtisas kuruluşları oluşturulmuş ve 16 ilde 19 kadın konukevi, ihtisas kuruluşuna dönüştürülmüştür. 1007 Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı kapsamında, Kadın Konukevleri Hizmetlerinde İhtisaslaşmış Bir Yaklaşım: Güçlenme ve Etkin Destekle Verimli Entegrasyon (GÜVEN) Projesi yürütülmektedir. Proje kapsamında kadın konukevlerinden hizmet alanların profil analizinin yapılması ile hizmete başvuran kadınların geliş nedenlerinin ayrıntılı olarak belirlenerek kadın konukevi başvuru nedenlerine yönelik önleyici ve izlenebilir hizmet politikalarının geliştirilmesi, ihtisas kuruluşlara yönelik ihtiyaç tespitinin ve mevcut durum analizi gibi gerekli düzenlemelerin yapılması ve bölgesel bazlı oluşturulabilecek ihtisas kuruluşlarına yönelik plan hazırlanması hedeflenmektedir. Teknik yöntemlerle takip (elektronik kelepçe) sistemi, 2012 yılında pilot il Bursa'da başlatılmış, 2015 yılında Ankara ve İzmir'de genişletilmiş ve 2021 yılında "Elektronik İzleme Merkezi" kurularak ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır.

İçişleri Bakanlığı tarafından 2018'de hayata geçirilen Kadın Acil Destek (KADES) uygulaması, kadınlara yönelik risk ve tehdit oluştuğunda akıllı telefonlarından tek bir tuşla 112 Acil Çağrı merkezlerine ulaşmalarını sağlayarak olay yerine en yakın ekibin ortalama 5 dakika içinde müdahale etmesini sağlamaktadır.

- ★ Uygulama, yabancı uyruklu vatandaşların da etkin kullanabilmesi için Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce ve Rusça olmak üzere 5 dile 1 Mart 2021 tarihinde çevrilmiş; 28 Haziran 2022 itibarıyla Kürtçe, Almanca, Özbekçe, Kırgızca ve İspanyolca dillerine de çevrilerek Türkçe dâhil 11 dilde kullanıma sunulmuştur. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan yabancı uyruklu kadınların pasaport veya giriş belgesi seri numarasıyla kayıt olabilmeleri sağlanmıştır.
- ★ KADES Uygulaması, Akdeniz Parlamenterler Asemblisi (PAM) tarafından ödüle layık görülmüş ve ödül 18 Kasım 2021 tarihinde takdim edilmiştir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVI) tarafından KADES tanıtımı için 2022-2023 yıllarında toplam 57 milyondan fazla kadına SMS gönderilmiştir. 01 Haziran 2025 tarihi itibarıyla 8 milyon 323 bin 552 kişi KADES uygulamasını indirmiş, 1 milyon 637 bin 593 kadın ihbarda bulunmuş ve 1 milyon 24 bin 622 ihbar asıllı olarak tespit edilmiştir.

Ayrıca İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında çeşitli projeler yürütmüştür. Bunlar arasında kadın cinayetlerinin nedenlerini araştıran Kadına Karşı Şiddet İçeren Suçları İşleyenlerin Kriminolojik Profili Literatür Kitabı ve raporu, KADES'in rolünü ortaya koyan "Kadına Yönelik Şiddet ve Şiddetin Önlenmesinde KADES Uygulaması" raporu, yasal düzenlemelerin karşılaştırıldığı "Kadın Cinayetleri Raporu", kentsel mekânlarda kadınların güvenlik algısını ele alan "Kentsel Mekânlarda Kadınların Güvenlik Algısı" projesi ve kadın cinayetlerinin hukuki ve sosyolojik boyutlarının ülke düzeyinde (Türkiye, Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya) karşılaştırıldığı bir proje yer almaktadır. Tüm bu düzenlemeler, kadına yönelik şiddetle mücadelede "sıfır tolerans" ilkesinin somut bir yansıması olarak Türkiye'nin kararlı duruşunu göstermektedir.

“İHTİYACINIZ OLDUĞU ANDA”
KADES

www.icisleri.gov.tr
www.egm.gov.tr

KADIN ACİL DESTEK
UYGULAMASI
(KADES)

"Kadın Acil Destek Uygulaması (KADES)"; aile içi ve kadına yönelik şiddet olaylarının mağduru kadınların acil durumlarda tek tuşla 112 Acil Çağrı Merkezi'ne ulaşmalarını sağlar.

 KAYIT

- Uygulamayı indirin.
- İstenen bilgilerle giriş yapın.
- Gönderilen **"SMS doğrulama kodu"** ile uygulamayı aktif hale getirin.

- Acil durumda konum bilgisi açarak **"KADES KADIN DESTEK"** butonuna dokununuz.
- İhbarınızı ekrana gönderilen **"EVET"** ve **"HAYIR"** cevabı ile doğrulayın.
- **"EVET"** cevabı ile konumunuza en yakın ekibin sevkı sağlanacaktır.

11 dilde

hizmet veren
uygulamaya Pasaport
Numarası ve Belge Seri
Numarası ile de giriş
yapılabilir.

MÜDAHALE

- En yakın ekip olaya müdahale ederek mağdur kadın ile şiddet uygulayanı ayrı şekilde Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro/ Kısım Amirliğine intikal ettirir.
- Cumhuriyet Savcısı bilgilendirilir, iş ve işlemlere başlanır.

ŞİDDETE MARUZ
KALDIĞINIZDA
YARARLANABİLECEĞİNİZ

HAKLAR

- Barınma yeri
- Geçici maddi yardım
- Psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti
- Hayati tehlike bulunması hâlinde geçici koruma
- Çalışma yaşamına katılımı desteklemek üzere kreş ücreti
- İş yeri değişimi
- Müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri
- Tapu kütüğüne aile konutu şerhi
- Hayati tehlike bulunması halinde kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değişimi ve gizlenmesi

Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde **"barınma yeri sağlanması"** ve **"geçici koruma altına alınması"** tedbirleri kolluk amirlerince alınabilir.

ŞİDDET UYGULAYAN KİŞİ HAKKINDA ALINABİLECEK TEDBİRLER

- Şiddet tehdidi ve hakareti içeren söz ve davranışlarda bulunulama,
- Müşterek konuttan uzaklaştırma,
- Konuta, okula ve işyerine yaklaşma,
- Yakınlarına, tanıklarına ve çocuklarına yaklaşma,
- Şahsî eşyalara ve ev eşyalarına zarar verme,
- İletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etme,
- Kanunun izin verilen silahları kolluğa teslim etme,
- Görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kuruma teslim etme,
- Korunan kişilerin bulundukları yerde alkolden, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıma veya bu madde etkisindeyken korunan kişilere ve bulundukları yerlere yaklaşma,
- Alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığının olması halinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisi sağlama,
- Rekabeti başlatmak üzere elektronik edileti programlara katılma.

Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde
"şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama
veya küçük düşürmeyi içeren söz ve
davranışlarda bulunmaması", "müsterek
konutta veya bulunduğu yerden derhâl
uzaklaştırılması ve müsterek konutun
mağdura tahsis edilmesi", "konuta,
okula ve işyerine yaklaşmaması" ve
"yakınlara, tanırlarına ve kişisel ilişki
kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak
üzere çocuklara yaklaşmaması"
tedbirleri çocukla amirilenen alınabilir.

ŞİDDETE
MARUZ KALAN
NERELERE
■ BAŞVURABİLİR?

- 112 Acil Çağrı Merkezi
- KADES (Kadın Acil Destek Uygulaması)
- Alo 157 YİMER (Yabancı İletişim Merkezi)
- Kolluk Birimleri (Polis / Jandarma)
- Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri
- Alo 183 Sosyal Destek Hattı
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM)
- Sağlık Kuruluşları
- Adli Kurumlar (Cumhuriyet Başsavcılığı, Aile Mahkemeleri)
- Valilikler/Kaymakamlıklar
- Kadın Danışma Merkezleri

ARTIK POLİS MERKEZİNE GİTMEDEN HİZMET ALIYORUM

Kadınlarla ilgili işlemler kadın görevlilerce, kadın görevli bulunmaması durumunda müşteki /mağdur kişilerin talebi üzerine hazır bulunan görevliler tarafından yapılmaktadır.

Polis Yanımda Hizmet Kapımda

www.egm.gov.tr

www.asayis.pol.tr

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Şikayetçi müşteki, mağdur veya tanık müracaatları, talepleri hâlinde ikamet ettikleri yerlerde, işyerlerinde ve olay yerlerinde alınmaktadır.

Polis Yanımda Hizmet Kapımda

Trafik kazalarında müşteki veya mağdur konumundaki şahıslar ile ilgili iş ve işlemler sağlık durumunun elvermesi halinde olay yerinde yapılmaktadır. Aksi halde tedavi maksatlı sevk edildiği sağlık kuruluşunda yerine getirilebilmektedir.

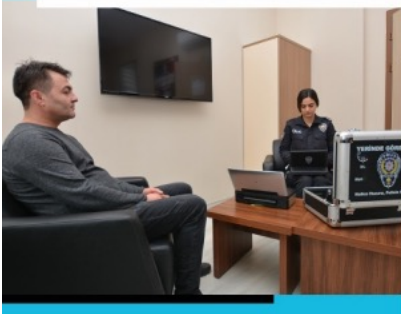
Kolluk kuvvetleri tarafından yapılması gereken adli veya idari nitelikteki tebligat işlemler; Polis Merkezi Amirliklerine davet edilmeksizin ev veya işyeri adreslerinde yapılabilmektedir.

İşlemlerin Polis Merkezi Amirliklerinde yürütülmesi zorunluluğu olmadıkça, vatandaşlarımızla öncelikli olarak telefon ile iletişime geçilebilmekte ve görevlilerin bulunduğu yere geleceği konusu bildirilmektedir.

Müşteki, mağdur ve tanık konumundaki çocukların müracaatlarının alınmasında başka bir yere götürülmelerini gerektiren yasal zorunluluklar bulunmadıkça, talep halinde, ikamet ettikleri yerlerde, olay mahallinde veya işyerinde yapılabilmektedir.

4.2.5. Farkındalık Çalışmaları ve Kurumsal Katkılar

Kadın hakları ve cinsiyet eşitliği konusunda toplumsal farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli kurumlar önemli faaliyetler yürütmektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından düzenlenen “Devlet Teşvikleri Tanıtım Günleri” etkinliklerinde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı standında Kayseri ve Samsun illerinde “Kadının Güçlendirilmesine Yönelik Farkındalık Semineri” düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı yayınları, KADES gibi uygulamalara yer vererek kadın haklarının korunmasını destekleyici içerikler sunmuştur. Ayrıca Ayın Tarihî dergisinde “Dünya Kadınlar Günü” gibi konular arşivden görsel ve yazılı materyallerle gündeme getirilmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü İftar Programında, 8 Mart 2025

RTÜK, kadınlara yönelik şiddetle mücadelenin medya aracılığıyla nasıl yapılması gerektiğini belirlemek amacıyla “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı Etik İlkeler Rehberi”ni hazırlamıştır. Bu rehber ve Mart 2024 tarihinde kamuoyuyla paylaşılan “Medyada Kadına Yönelik Şiddete Karşı Etik İlkeler” medya kuruluşlarının kadınları doğru ve güçlü bir şekilde temsil etmesi, şiddeti meşrulaştıran içeriklerden kaçınması ve kadınların mağduriyetine değil faillerine odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu ilkeler şunları içermektedir:

- ★ **Mağduru Değil Faili Göster:** Haber içeriklerinde kadınları küçük düşürücü ve aciz gösteren ifadelerden kaçınılmalı, mağdur yerine faili işaret eden bir dil kullanılmalıdır.
- ★ **Şiddeti Meşrulaştırma:** Şiddet olayını aktarırken olayı meşrulaştıran bir dil ve müstehcen hikâyeleştirmelerden kaçınılmalı; psikolojik, ekonomik, siber vb. şiddet türlerine ilişkin farkındalık oluşturulmalıdır.
- ★ **Saygın Değil Suçlu:** Şiddet failine itibar katan veya suçu hafifleten ifadelerden kaçınılmalı; kadına yönelik şiddet olayının gerçekleştiği şart ve durumlara veya kadının bireysel özelliklerine odaklanılmamalıdır. Şiddet mağdurunun ve ailesinin kişisel verileri korunmalı ve mahremiyetine saygı duyulmalıdır.
- ★ **Mücadeleyi Destekle:** Tüm yapım ve yayınlarda şiddete uğrayan kadını yargılayan ve tetikleyici detay içeren ham görüntüler, ağır ayrıntılı çekimler, suç tekniğini öğretici detaylar, atmosferik müzik ve ses efektleri kullanılmamalıdır.
- ★ **Çocuklara Örnek Ol:** Başta çocuk programları olmak üzere tüm yayınlarda gerçek ve kurgusal şiddetin olumsuz etkileri dikkate alınmalı, hayata, işe ve eve dair sorumluluklar dengeli sunulmalı, kadın-erkek arasında iş bölümünü vurgulayan mesajlar verilmelidir.
- ★ **Güçlü Kadını Anlat, Kadını Güçlü Anlat:** Kalıp yargıları ortadan kaldırmak amacıyla kadınlar farklı yaş, meslek, kültür ve sosyoekonomik grupları temsil edecek şekilde güçlü ve başarılı karakterler olarak yansıtılmalı; rol model kadın karakterlerin görünürlüğü artırılmalıdır.
- ★ **Cezayı Yayımla, Adaleti Göster:** Caydırıcılığın artırılması amacıyla faile verilen cezalar kamuoyu ile paylaşılmalı ve şiddetin cezasız kalmayacağı yönündeki mesajlar sıklıkla tekrarlanmalıdır.
- ★ **Destek Al, Destek Ver:** Medya içerik üreticilerinin kadına yönelik şiddet konusunda uzman görüşlerine başvurması, öz denetim mekanizmalarının geliştirilmesi ve kamunun sağladığı şiddeti önleme ve destek mekanizmalarının (KADES, ALO 183) bilinirliğinin artırılması tavsiye edilmektedir.

Ayrıca RTÜK, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) çerçevesinde medya alanında düzenleyici veya denetleyici kamu kuruluşu kapsamında personeline “Medyada Kadın Temsili Konusunda Farkındalık Eğitimi” düzenlemiştir. “IV. Ulusal Eylem Planı” kapsamında “Kadına Yönelik Şiddet ve Medyada Temsili Eğitimi” 2024 yılında 62 Üst Kurul çalışanıyla düzenlemiştir.

TIHEK, kadın hakları konusunda kamuoyunda duyarlılığı geliştirmeye yönelik sempozyum, çalıştay ve panel gibi etkinlikler düzenlemektedir. Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Birimi'nin faaliyet alanında kadın hakları ve cinsiyet eşitliği önemli bir yer tutmaktadır. Kasım 2024'teki yedinci toplantısında "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Çözüm Önerileri" konusu görüşülmüş, Haziran 2024'teki Ayrımcılıkla Mücadele İstişare Komisyonu toplantısında ise "Cinsiyet Temelinde Ayrımcılıkla Mücadelede Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Eğitim, İstihdam, Adalet Erişim" başlığı değerlendirilmiştir. Ayrıca, Ayrımcılık Temelleri Serisi kapsamında Cinsiyet Temelinde Ayrımcılık El Kitabı hazırlanmıştır.

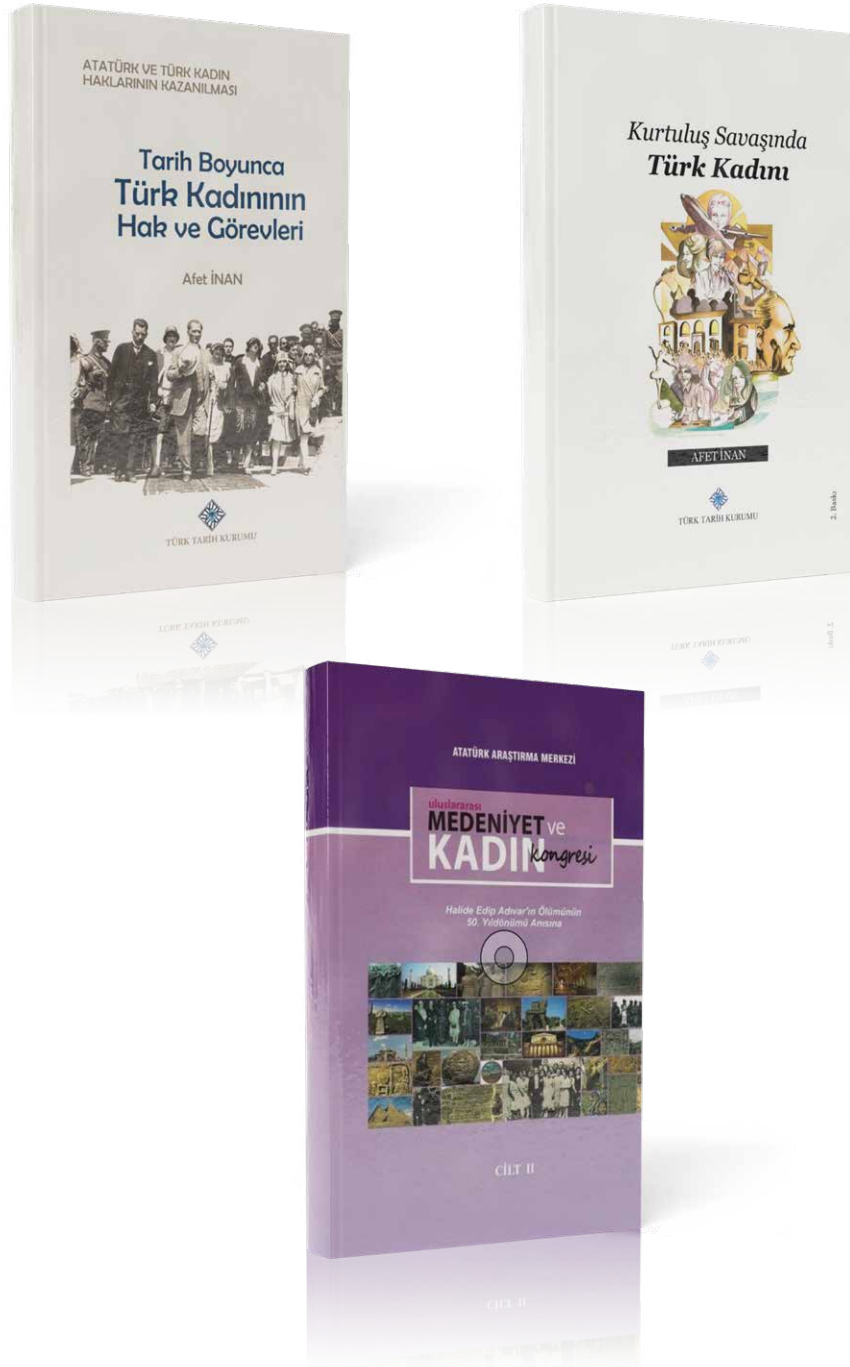
Jandarma Genel Komutanlığı, aile içi ve kadına yönelik şiddetle mücadelede paydaş kurumlarla iş birliği içinde topyekûn bir mücadele anlayışı benimsemekte ve görev alanları çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kapsamda, personele 6284 sayılı Kanun ve uygulanacak prosedürlere ilişkin aile içi ve kadına yönelik şiddetle mücadele eğitimleri verilmektedir. Ayrıca, "Çocuk Suçlarının Önlenmesi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele" konulu kurslar düzenlenmekte ve bu eğitimler yerinde eğitimlerle yaygınlaştırılmaktadır. Jandarma sorumluluk bölgesindeki vatandaşlar da 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve KADES uygulaması hakkında bilgilendirilmektedir. 2012-2024 yılları arasında kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında toplam 599 bin 57 personel, 8 milyon 950 bin 967 vatandaş ve 490 bin 547 er/erbaş eğitim ve farkındalık faaliyetlerinden yararlanmıştır. Sahil Güvenlik Komutanlığı ise "Denizdeki Karma Göç Akımlarına Müdahale Kapasitesinin Desteklenmesi Projesi Aşama I-II" kapsamında 168 personele kadın-erkek eşitliği konularında eğitimler verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, kadın hakları ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konularında kapsamlı çalışmalar yürütmektedir. “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Din Görevlilerinin Katkısının Sağlanması Projesi” 2008 yılında başlatılmış, 468 eğitici ve 47 bin 566 din görevlisine eğitim verilmiştir. Bu proje, Aile ve Dinî Rehberlik Daire Başkanlığı tarafından 2013 ve 2014 yıllarında da sürdürülmüştür. “Şiddet İnsan Onuru İle Bağdaşmaz” başlıklı çevrim içi konferanslara 2021 yılında 171 bin 872 vatandaş katılım sağlamıştır. “Ailemizi Şiddetten Koruyalım” broşürü 2023 yılında hazırlanmış, dağıtılmış ve dijital platformlarda yayınlanmıştır. Din görevlilerine yönelik eğitimler kapsamında, “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi” konularında binlerce personele eğitim verilmiştir (Bu kapsamda 2012’de 8 bin, 2013’te 16 bin 743, 2014’te 27 bin din görevlisi eğitim almıştır). 2023 yılında aday din görevlilerine yönelik 1.220 kursiyere ve 4 bin 540 aday din görevlisine “Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Dinî Referanslar” konulu ders, konferans ve seminerler sunulmuştur. Yerel projeler arasında “Kadına Yönelik Şiddetin Engellenmesinde Değerlerin Rolü”, “Şiddet Kaderim Değil”, “Erdemli Kadından Erdemli Topluma” ve “Başlık Parası, Töre (Namus) Cinayetleri, Kız Çocuklarının Erken Yaşta Evlendirilmesine Son” gibi çalışmalar yer almıştır.

25 Kasım “Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü” kapsamında her yıl paneller, cuma vaazları ve çeşitli farkındalık etkinlikleri düzenlenmektedir. Aile ve Dinî Rehberlik Büroları (ADRB), aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet gibi konularda başvuruları almakta ve mağdurları ilgili kurumlara yönlendirmektedir. “Aile İçi Şiddetle Mücadelede Dinî Referanslar” konulu seminerler düzenlenmiş ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı çerçevesinde iş birliği protokolü imzalanmıştır. Yayınlar arasında “Aile İçi Şiddete Son” başlıklı broşür (2010), “Gelenek ve Hakikat Arasında Kadın” (2012), “Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile” temalı forum bildirileri (2015), Diyanet İşleri Başkanlığının Kadın ve Aileye Yönelik Hizmetleri (2019) ve İslam’ın Penceresinden Kadın (2020) gibi eserler bulunmaktadır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kapsamında 2014 yılında “Kadının ve Kız Çocuklarının Eğitimi” temasıyla 1.018 faaliyet düzenlenmiştir. Kadın konukevlerinde manevi destek hizmetleri sunulmuş, Kur’an öğretimi verilmiştir. Diyanet Aylık Dergi’de “Asr-ı Saadet’te Kadın Eğitimi”, “Aile ve Dinî Rehberlik Bürolarının Kadın Eğitiminde Rolü”, “İslam Medeniyetinde Kadın Âlimler ve İlme Katkıları” ve “Dünden Yarına Kadın” gibi makaleler yayımlanmıştır.

Türk Tarih Kurumu tarafından, Afet İnan'ın Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri (2022) ve Kurtuluş Savaşında Türk Kadını (2. baskı, 2020) eserleri yayımlanmıştır. Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM), 2014 yılında Muğla'da Halide Edip Adıvar anısına "Uluslararası Medeniyet ve Kadın Kongresi" düzenlemiştir. Bu kongrede, kadının tarih boyunca ailevi, hukuki, bilimsel, sanatsal, siyasal, kültürel ve sosyoekonomik alanlardaki yeri ve önemi disiplinlerarası ve uluslararası karşılaştırmalar yoluyla değerlendirilmiştir. ATAM ayrıca Türkiye'de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1935-1991) adlı bir kitap ve "Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları" (2013) adlı bir makale yayımlamıştır.

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında 2024 yılında “Yüzyılın Kadın İstihdamı İş Pozitif Programı İş Birliği Protokolü” imzalanmıştır. Bu protokol ile kadınların insan onuruna yaraşır iş koşulları ile ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve toplumsal farkındalığın geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

TRT, yayınlarında kadın hakları konularına düzenli olarak yer vermekte ve bu konuda toplumsal farkındalık oluşturulmasını hedeflemektedir. TRT 1’de yayınlanan “Hayallerinin Peşinde”, “Kadın Gözüyle Yaşam” ve “Kadınlar Yarışıyor” gibi programlar kadınların başarılarını, güçlerini ve toplumsal rollerini ele almaktadır. TRT World’ün “Money Talks” adlı programında, kadın-erkek eşitsizliğinin kadınları nasıl etkilediği ve özellikle mülteci kamplarındaki kadınlar için bu durumun daha büyük bir sorun oluşturduğu ele alınmıştır. İstanbul’daki Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın bu açığı kapatmak için teknolojiye odaklanması da konu edilmiştir. TRT World Forum kapsamında “Çatışmalarla Dolu Bir Dünyada Kadın Liderliği” gibi oturumlar düzenlenmiştir. NEXT TRT platformu ise “Gelecekleri Teşvik Etmek: Dünya Çapında Kadın ve Çocuk Haklarını Korumak” başlıklı oturumlarla kadın haklarına odaklanmaktadır. TRT World Citizen Ödülleri, kadın ve çocukların güçlendirilmesi gibi alanlarda toplumsal farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

4.2.6. Uluslararası Alanda Kadın Hakları Gelişmeleri

Türkiye, 21. yüzyılda kadın haklarının geliştirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda uluslararası alanda aktif bir rol üstlenmiş, bu alanı insan hakları politikalarının temel önceliklerinden biri olarak benimsemiştir.

Kadının güçlendirilmesi yönünde yürütülen çalışmalar kapsamında BM başta olmak üzere pek çok uluslararası kuruluşla iş birliği yapılmış; 2014 yılından itibaren İstanbul'da faaliyet gösteren BM Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi'nin varlığı ve 2024'te Ankara'da BM Kadın Ülke Ofisi'nin kurulmasına ilişkin Ev Sahibi Ülke Anlaşmasının imzalanması bu iş birliklerinin somut göstergeleri olmuştur. Türkiye ayrıca, BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararıyla oluşturulan "Kadın, Barış ve Güvenlik" gündemini BM, Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) ve NATO gibi platformlarda desteklemiş; "Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi" ile cinsiyet odaklı sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin artırılmasına ve kamu kurumlarının faaliyetlerine katkı sağlamıştır. Avrupa Birliği Başkanlığı eş güdümünde kadın-erkek eşitliği ile kadın ve çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi alanlarında projeler tasarlanmıştır.

Türkiye, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nun uygulanmasının bölgesel ve küresel takip süreçlerine katkı sunmakta ve ulusal raporlarını BM'ye iletmektedir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne (CEDAW) ilişkin dönemsel ülke raporları Bakanlık eş güdümünde hazırlanarak BM'ye sunulmaktadır. Türkiye, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol kapsamında bireysel başvuru ve soruşturma mekanizmalarını kabul etmiştir. Bunun yanı sıra BM Kadının Statüsü Komisyonu (KSK), Avrupa Konseyi Cinsiyet Eşitliği Komitesi (GEC), AB müzakere süreci, AB Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE), G20 Kadının Güçlenmesi Çalışma Grubu, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleri, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) faaliyetleri, Avrupa Sosyal Şartı ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Bakanlar Konferansları gibi çok sayıda uluslararası platformda kadın haklarına yönelik çalışmalara aktif katılım sağlanmaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Uluslararası Kadın Hakları Zirvesinde, 8 Mart 2010

Sonuç olarak Türkiye, 2000'li yılların başından itibaren kadın haklarının korunması ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yönünde kapsamlı bir reform ve dönüşüm sürecine girmiştir. Yasal ve anayasal güvencelerin artırılması, istihdam ve sosyal hakların genişletilmesi, kadına yönelik şiddetle mücadelede etkin mekanizmaların kurulması, toplumsal farkındalığın artırılması ve uluslararası alandaki aktif iş birliği, bu sürecin temel taşlarını oluşturmaktadır. Bu çalışmalar, Türkiye'nin kadının toplumdaki yerini güçlendirme ve eşitlik hedeflerine ulaşma konusundaki kararlılığını açıkça ortaya koymaktadır.

4.3. Çocuk Hakları

Çocuk hakları hem ulusal hukuk düzeninde hem de uluslararası belgelerde özel olarak koruma altına alınmış temel insan hakları arasında yer almaktadır. Türkiye'de anayasal düzenlemeler, kanunlar ve taraf olunan uluslararası sözleşmeler; çocukların korunması, gelişimi ve yüksek yararının gözetilmesi esasına dayanmaktadır. Anayasa'da, devletin ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğu, her çocuğun bakım ve korunmadan yararlanma hakkına sahip bulunduğu, şiddet ve istismara karşı korunmasının güvence altına alındığı açıkça belirtilmektedir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı dolayısıyla öğrencilerle Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde, 23 Nisan 2015

Uluslararası düzeyde ise Türkiye'nin taraf olduğu Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını güvence altına almaktadır.

Samsun'da 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü dolayısıyla kurulan 'Çocuk Meclisi', 20 Kasım 2024

4.3.1. Yasal ve Kurumsal Çerçeve

Türkiye, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi alanında güçlü bir yasal ve stratejik altyapıya sahiptir. 2010 yılında çocuk hakları anayasal koruma altına alınmış, 2005 yılında Çocuk Koruma Kanunu çıkarılmış ve ceza mevzuatındaki değişikliklerle "çocuk ceza adaleti sistemi" geliştirilmiştir.

TİHEK Kanunu, çocuklara yönelik ayrımcılığı ve hak ihlallerini önlemeye özel bir önem vermektedir. Çocukların özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği hâller arasında belirtilmiştir. Kuruma yapılan başvurularda, vesayet ya da koruma altında olanlar ve çocuklar ile talepleri üzerine mağdur ya da mağdurların kimlik bilgileri gizli tutulmaktadır. İnsan hakları ihlali incelemelerinde, çocuğun yüksek yararı gerektirdiğinde kanuni temsilcisinin rızası aranmadan resen inceleme yapılabilir. Başvurudan vazgeçme veya başvurusunun ölümü gibi durumlarda dahi, başvuru konusunun çocuk haklarına yönelik olması durumunda resen inceleme ve araştırmaya devam edilebilir. Ayrıca il ve ilçe İnsan Hakları kurulları; kadın, çocuk, hasta ve engelli haklarıyla ilgili araştırmalar yapma, çözümler üretme, ilköğretim çağına geldiği hâlde okula gidemeyen çocuklarla ilgili araştırmalar yapma; sokak çocuklarının sorunlarının çözümüne, çocuk işçiliğinin ve çocuk dilenciliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar yapma görevlerini icra etmektedir.

Çocuk haklarına ilişkin idari ve yasal düzenlemelere önerilerde bulunmak, strateji ve eylem planları hazırlamak ile kurumlar arası iş birliği ve eş güdümü sağlamak üzere Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu faaliyet göstermektedir. 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. Bu belge; 6 temel öncelik alanı, 22 stratejik hedef ve 159 faaliyet içermekte olup izleme ve değerlendirme çalışmaları, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

*2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı
Tanıtım Toplantısı*

4.3.2. Çocuk Haklarının Korunması ve Destekleyici Hizmetler

Türkiye, çocukların çeşitli alanlarda haklarının korunması ve desteklenmesi için bir dizi adli, sosyal ve sağlık hizmetleri sunmaktadır. Cinsel suç mağdurlarının kayda alınan beyan ve görüntülerinin kişisel veri olarak gizliliği temin edilmiştir. Çocuk adalet sistemi kapsamında “Çocuk Adalet merkezleri” hayata geçirilmiş; bu merkezlerde çocuk mahkemeleri, çocuk suçları soruşturma büroları ve adli destek birimleri hizmet vermektedir. Adli süreçlerde kadınlar ve çocukların örsellenmeden ifade ve beyanlarının alınması için 81 il ve 166 adliyede 175 adet özel Adli Görüşme Odası kurulmuştur. 2024 yılında suç mağduru çocukların yargısal süreçlerde örsellenmesini engellemek amacıyla Çocuk İzlem merkezlerinin devlet üniversiteleri tarafından da kurulabilmesine imkân tanınmıştır. Çocuk istismarı ile mücadele kapsamında, Çocuk İzlem Merkezlerinde (ÇİM) verilen muayene, tetkik, tahlil, aşı, ilaç ve diğer tüm sağlık hizmetleri geri ödeme kapsamına alınmıştır.

Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM); çocuk, genç, kadın, erkek, engelli, yaşlı, ekonomik yoksunluk yaşayan bireyler ile ailelerine yönelik koruyucu, önleyici, destekleyici, geliştirici hizmetlerin yanı sıra rehberlik ve danışmanlık faaliyetlerini yürütmektedir. SHM'ler, çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi ve sosyal risklere karşı koruyucu hizmetler de sunmaktadır.

Çocukların haklarının korunması ve geliştirilmesi yönünde 18 yaş altı çocukların koşulsuz sağlık hizmeti alması sağlanmıştır. Ebeveyn kaybı yaşamış çocukların haklarını koruyarak refah düzeylerini yükseltmek amacıyla taşra teşkilatında Öksüz ve Yetim Hizmet birimleri aracılığıyla çalışmalar yürütülmekte, Ebeveyn Kaybı Yaşayan Çocukları Tespit ve Takip Modülü ile destekleme rehberleri hazırlanmaktadır. 2024 yılında 23 ilde uygulanan bu alandaki hizmetlerin etkinliğini artırma projesinin, 2025 yılında 81ilde yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

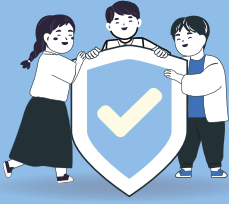

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2019 yılında gerçekleştirilen Sosyal Güvenlik Merkezleri Toplu Açılış Töreni'nde

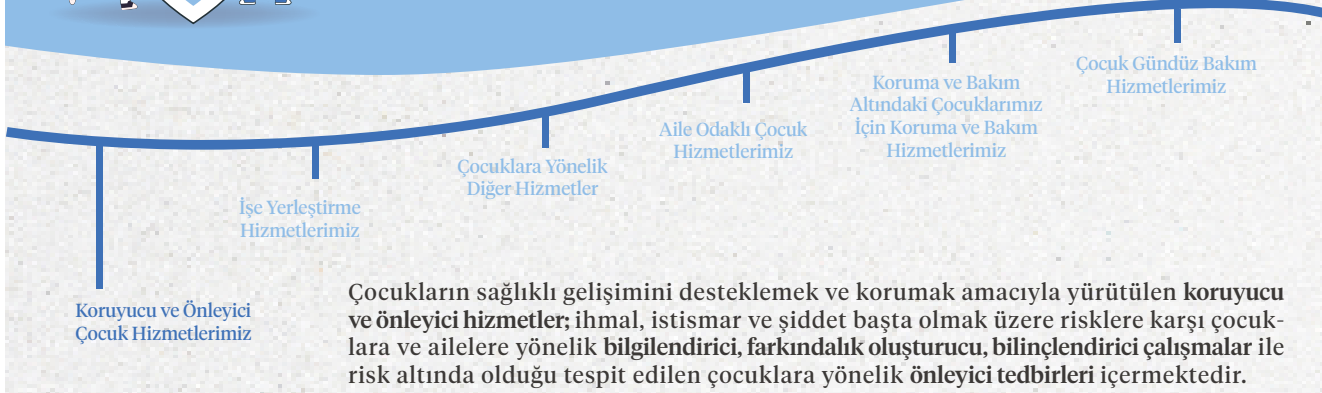
1932 yılından bu yana uygulanan çocuk tesliminin ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının icra daireleri tarafından yerine getirilmesine ilişkin uygulama 2021 yılında kaldırılmıştır. Bu görev, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri müdürlüklerine verilmiş ve çocuğun üstün yararı doğrultusunda psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı gibi uzmanlar eliyle yerine getirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca bu işlemler için vatandaşlardan alınan harçlar kaldırılarak tüm masrafların devlet bütçesinden karşılanması sağlanmıştır. Bu sayede boşanma aşamasında çocukların adliye koridorlarında yaşayacakları olası travmalar önlenmektedir. Çocuklu kadın hükümlüler hakkında da özel düzenlemeler yapılmıştır. Ceza infaz kurumlarında çocukların ziyaretçileri ile tüm görüşmelerinin “açık görüş” şeklinde olması sağlanmış, aile bireylerinin katılımıyla “aile görüşmesi” imkânı getirilmiştir. Anneleriyle kalan çocuklar için Anne Çocuk üniteleri kurulmuştur. İlk defa suç işleyen çocuklara özgü koruma mekanizmaları öngörülmüştür.

Risk altındaki çocuklara yönelik olarak “Çocuklar Güvende Ekipleri”, okullarda ve sokakta risk altında olduğu değerlendirilen çocuklar ile daha önceden sosyal hizmet müdahalesinde bulunulmuş çocuklara yönelik sosyal hizmet çalışmaları yürütmektedir. Bu ekipler, yabancı uyruklu çocukları da kapsayacak şekilde faaliyet göstermektedir. Depremden etkilenen çocukların bireysel risk ve ihtiyaçlarının tespiti ve psikososyal destek çalışmaları kapsamında, 2024 Aralık ayı sonu itibarıyla 10 bin 533 çocuğun ve ailesinin/bakım veren bireylerin hane ziyareti gerçekleştirilmiştir. Kırsal bölgelerde çocuklar için koruyucu ve önleyici hizmetler hakkında bilgilendirme ve ihtiyaç belirleme eylemleri kapsamında da Temmuz 2021-Aralık 2024 tarihleri arasında toplam 8 bin 820 köy ziyareti yapılmış ve 38 bin 835 çocukla temas edilmiştir.

ÇOCUK HİZMETLERİMİZ KORUYUCU ÖNLEYİCİ ÇOCUK HİZMETLERİ

Zararlı İçerikli Basılı Eserlerden Çocukların Korunması

Nasıl bir hizmet veriyoruz?

Çocukları basılı eserlerde yer alan zararlı içerikteki basılı eserlerden korumak amacı ile Bakanlığımız bünyesinde özel ihtisas komisyonlarının görev yaptığı **Muzır Neşriyat Kurulu** tarafından basılı eserleri inceliyoruz.

Nasıl başvurulur?

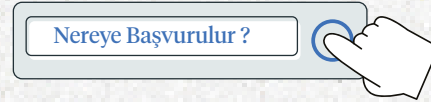
- Çocukların gelişimine zararlı olduğunu değerlendirdiğiniz basılı eserleri Bakanlığımıza bildirebilirsiniz. Başvuruları resmi yazı, dilekçe, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) ile Whatsapp (0 530 9181117)

Çocuk İçin Dost Uygulamalar (DUY) Mekanizması (duy@aile.gov.tr)

Nasıl bir hizmet veriyoruz?

- Çocuk için Dost Uygulamalar (DUY)**, çocuk dostu yayınların, ürünlerin ve içeriklerin desteklenmesine ve geliştirilmesine yönelik hizmet veren bir mekanizmadır. Çocuk dostu içeriklerin sayısının artırılması teşvik edilmekte, çocukların, yazılı, görsel ve dijital yayınların zararlarından ve diğer risklerden korunması amacıyla zararlı içeriklerle de mücadele edilmektedir.
- Web sitesinde (duy.aile.gov.tr) çocuklara ve ebeveynlere yönelik bilgilendirici, farkındalık uyandırıcı, gelişimlerini destekleyecek nitelikte içerikler (rehberler, videolar, söyleşiler vb.) yer almaktadır.

- Web sitesinden (duy.aile.gov.tr) erişim sağlayabilirsiniz.

Çocuklar Güvende Ekipleri

Nasıl bir hizmet veriyoruz?

- Okullarda sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyan risk altındaki çocuklar, **Çocuklar Güvende Ekipleri** ile tespit edilerek çocukların aileleri ile görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Görüşmeler sonrası çocuğun ve ailenin ihtiyaçları belirlenerek, buna yönelik koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbirler alınmakta, gerekli mesleki çalışmalar gerçekleştirilmekte, çocuğun aile ve okul ortamında takibi yapılmaktadır. Ayrıca okullarda ve aile görüşmelerinde **Bakanlığımız hizmetlerine ve ALO 183 Sosyal Destek Hattına** ilişkin bilgilendirme çalışmaları gerçekleştirilmektedir.
- Çocukların yoğun olarak çalıştırıldığı/dilendirildiği bölgelerde yapılan alan taramalarında ekonomik yoksunluk sebebiyle sokakta çalıştırıldığı/dilendirildiği tespit edilen çocukların ve ailelerin sosyal yardımlar ile desteklenmesini sağlıyoruz. Çocuğun ailesine rehberlik hizmeti sunulmakta, gerek görülmesi halinde aile hakkında adli işlem başlatılabilmekte ve çocuk kurum bakımına alınabilmektedir.

Bakanlık tarafından çocuklara yönelik kapsayıcı, sürdürülebilir, toplum temelli ve arz odaklı gündüzlü sosyal hizmet merkezlerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Özel kreş, gündüz bakımevi ve çocuk kulüplerinin işleyişine ilişkin esaslar 2015 Yönetmelik ile belirlenmiş, kapasitelerinin %3'ü şehit ve gazi çocukları, korunma altındaki çocuklar, cezaevinde anneleriyle kalan çocuklar, ekonomik gücü yeterli olmayan ailelerin çocukları gibi dezavantajlı gruptaki çocukların ücretsiz yararlanması için ayrılmıştır. Suç mağduriyeti, suça sürüklenme, sokakta yaşama, gebelik, madde bağımlılığı ve refakatsiz durumda olan çocuklara yönelik bireysel ve grup çalışmaları ile Anka Çocuk Destek Programı uygulanmakta, bu program çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan örselenme veya davranış bozukluklarını sağaltma, travmalarını ortadan kaldırma ve kişilik gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Bu program kapsamında çocuklara eğitim, sanat, spor, kültürel alanlarda gelişimlerine yönelik Anka eğitimi, değerler eğitimi, cinsel yolla bulaşan hastalıklar eğitimi, maneviyat eğitimi, iş ve meslek edinme danışmanlığı eğitimleri verilmekte, Halk Eğitimi merkezleri iş birliğiyle çeşitli kurslar açılmaktadır.

Korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin adli ve idari işlemler ile mesleki çalışmalar Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri (ÇOKİM) tarafından yürütülmektedir. UNICEF iş birliğinde yürütülen “Çocuk Koruma Hizmetlerinde Karar Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi” projesi kapsamında “Çocuk Koruma Alanında Çalışan Meslek Elemanları için Değerlendirme Çerçevesi Rehberi” hazırlanmış ve 2024 yılında 22 ilde 1.891 mesleki personele eğitim verilmiştir.

*Çocuk Koruma Alanında Çalışan Meslek Elemanları için
Değerlendirme Çerçevesi Rehberi Eğitici Eğitimi*

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik ile kurumlara eş güdüm görevi verilmiş ve illerde Çocuk Koruma İl Koordinasyon sekretaryaları oluşturularak danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık, barınma tedbir kararları takip edilmektedir. Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde “Çocuk Suçlarının Önlenmesi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele” konulu kurslar düzenlenmekte, vatani görevini yapan er ve erbaşlara yönelik olarak Erken Yaşta ve Zorla Evlilikler ile Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele konusunda farkındalık eğitimleri verilmektedir. İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı tarafından “Çocuklara Yönelik Gerçekleştirilen Projeler” ve “Eğitim ve Güvenlik Projesi” yürütülmektedir. Bu projelerle çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve ahlaki yönden nitelikli eğitim almış sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda İçişleri Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında “Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin İş Birliği Protokolü” hazırlanmış ve “Güvenli Okul Projesi” gerçekleştirilerek çocukların eğitim haklarını daha güvenli bir ortamda almalarına katkıda bulunulmuştur.

4.3.3. Çocukların Katılımı ve Güçlendirilmesi

Çocukların aile, toplum ve kamusal yaşama katılımları için fırsatlar yaratmak ve çocuk haklarına ilişkin bilinç ve duyarlılığı geliştirmek amacıyla Çocuk Hakları il komiteleri seksen bir ilde faaliyet göstermektedir. Komiteler, iki yılda bir seçimle “Komite Yürütme Kurulu” ve Türkiye Çocuk koordinatörleri seçmektedir. 2020-2024 yılları arasında gerçekleştirilen faaliyet sayısı 3 bin 20’den 10 bin 551’e, katılım sağlayan çocuk sayısı ise 216 bin 550’den 586 bin 615’e yükselmiştir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan “çocukların katılım hakkını” hayata geçirmek amacıyla her yıl 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü'nde çocuk forumları düzenlenmektedir. Forumlarda çocuklar tarafından hazırlanan sonuç bildirimleri üst düzey yetkililere sunulmakta, 25. Ulusal Çocuk Forumu 2024 yılında “Çocuk için Katılım ve Savunuculuk” temasıyla 7 bölgede gerçekleştirilmiştir. Çocuk Danışma Kurulu ise, çocuk forumlarında seçilen üyelerden oluşmakta ve ulusal düzeyde çocukla ilgili alınacak karar ve politikaların belirlenmesinde görüş bildirmektedir. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 11. Kalkınma Planı doğrultusunda “Gönüllülük Küçük Yaşlarda Başlar Çalıştayı”nı düzenleyerek çocuklarda sivil toplum faaliyetleri ve gönüllülük bilincinin oluşmasına yönelik uygulamaları başlatmayı hedeflemiştir. Çalıştay sonucunda “Gönüllü Ol” kamu spotu ve “Gönüllü Sivil Toplum” adlı internet sitesi oluşturulmuştur.

İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün düzenlendiği “Gönüllülük Küçük Yaşlarda Başlar” Çalıştayı, 7 Aralık 2020

1 ÇOCUĞUN TANIMI	2 AYRIMCILığA HAYIR	3 ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI	4 HAKLARI GERÇEKLEŞTİRMEK	5 ÇOCUKLAR GELİŞİRKEN AİLENİN REHBERLİĞİ	6 YAŞAM, HAYATTA KALMA VE GELİŞİM	7 İSİM VE UYRUK
8 KİMLİK	9 EBEVEYNLERLE BİRLİKTELİK	10 BAŞKA ÜLKEDEKİ EBEVEYNLERLE GÖRÜŞME	11 KAÇIRILMADAN KORUNMA	12 ÇOCUKLARIN GÖRÜŞLERİNE SAYGI	13 DÜŞÜNCELERİN ÖZGÜR PAYLAŞIMI	14 FİKİR VE DİN ÖZGÜRLÜĞÜ
15 GRUP KURMA YA DA KATILMA	16 MAHREMİYETİN KORUNMASI	17 BİLGİYE ERIŞİM	18 EBEVEYNLERİN SORUMLULUĞU	19 ŞİDDETEN KORUNMA	20 AİLESİ OLMAYAN ÇOCUKLAR	21 EVLAT EDİNİLMİŞ ÇOCUKLAR
22 MÜLTECİ ÇOCUKLAR	23 ENGELİ OLAN ÇOCUKLAR	24 SAĞLIK, SU, GIDA, ÇEVRE	25 YERLEŞTİRİLEN ÇOCUĞUN TAKİBİ	26 SOSYAL VE EKONOMİK YARDIM	27 YİYECEK, GİYECEK, GÜVENLİ BİR EV	28 EĞİTİME ERIŞİM
29 EĞİTİMİN AMAÇLARI	30 AZINLIK KÜLTÜRÜ, DİL VE DİN	31 DİNLENME, OYUN, KÜLTÜR, SANAT	32 KÖTÜ ÇALIŞMADAN KORUNMA	33 ZARARLI MADDELERDEN KORUNMA	34 CİNSEL İSTİSMARDAN KORUNMA	35 İNSAN TİCARETİNDEN KORUNMA
36 SÖMÜRÜDEN KORUNMA	37 TUTUKLU ÇOCUKLAR	38 SAVAŞTA KORUNMA	39 KURTARILMA VE YENİDEN ENTEGRASYON	40 YASAYI ÇİĞNEYEN ÇOCUKLAR	41 ÇOCUKLAR İÇİN EN İYİ YASA UYGULANIR	42 HERKES ÇOCUK HAKLARINI BİLMELİDİR
43-54 SÖZLEŞME NASIL ÇALIŞIR	ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME					

4.3.4. Çocuk Hakları Konusunda Farkındalık, Eğitim ve Medya Çalışmaları

Çocuk hakları, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesindeki CİMER aracılığıyla özel bir hassasiyetle ele alınmaktadır. Çocuklar tarafından yapılan başvurular, yetişkinlerin başvurularından ayrılarak özel bir ekip tarafından yüksek hassasiyetle analiz edilmekte ve ilgili kurumlara özel olarak değerlendirilmesi için çocuk simgesi konularak gönderilmektedir. Bu başvurulardan dikkat çekici olanlar, yöneticilere sunulan “CİMER’de Çocuk” isimli bir bültenle derlenmektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Filistin’de hayatını kaybeden çocukların sesini duyurmak amacıyla “Kurşun Geçirmez Düşler: Gazzeli Çocuk Ressamlar Sergisi” gibi etkinlikleri desteklemiştir. Ayrıca Filistin’e yönelik saldırılarda çocukların hedef alınması ve öldürülmesi, “Filistin Davamız” gibi yayınlarının ana konuları arasındadır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı süreli yayınlarında da çocuk hakları, özellikle de eğitim hakkı ihlalleri detaylı olarak incelenmiştir.

Emine Erdoğan Hanımefendi, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığınca düzenlenen “Kurşun Geçirmez Düşler: Gazzeli Çocuk Ressamlar Sergisi”nin açılışında, 2 Mart 2024

Çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi misyonu çerçevesinde, TİHEK tarafından çocuk hakları konusunda sempozyum, çalıştay, panel gibi etkinlikler düzenlenerek kamuoyunda duyarlılık artırılmaktadır. Çocuklara hizmet vermek ve güvenle başvurabilecekleri bir platform olmak amacıyla TİHEK Çocuk Web sitesi geliştirilmiş ve yirmi Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü kapsamında lansmanı yapılmıştır. Bu sitede çocuk haklarıyla ilgili bilgi materyalleri bulunmakta; kurum ayrıca çocuklar için insan hakları etkinlik kitabı, çocuk hakları broşürü, çocuk hakları konulu animasyon filmi ve çocuk hakları takvimleri yayımlamıştır.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda insan haklarına ilişkin farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli yarışmalar düzenlenmektedir. Ayrımcılıkla Mücadele İstişare Komisyonu toplantılarında çocuk hakları konuları ele alınmış, yabancı düşmanlığının çocuklardaki yansıması, akran zorbalığı, siber zorbalık, çocuk işçiliği, göçmen çocuklar, suça sürüklenen çocuklar, engelli çocukların eğitime eşit erişimi ve dijital zorbalık gibi problemler, alanlar ile çocuk ihmal ve istismarı ile mücadele konularında görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Yayıncılığın etik ilkeleri arasında çocukların korunması ilkesinin azami gözetilmesi ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini olumsuz etkileyen yayınların yapılmaması yer almaktadır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), çocuklara yönelik medya okuryazarlığı bilinci kazandırmak ve medya hizmetlerine erişimlerini sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmektedir. “Çekirdek Ailesi Çizgi Film Serisi” okul öncesi ve ilköğretim yaş grubu için reklamlar, zaman kullanımı, kurgu ve gerçek, medyanın etkileri ve doğru bilgi gibi konularda beş bölümden oluşmakta ve ayrıntılı alt yazı, sesli betimleme ve işaret dili çevirisi ile engelsiz erişime uygun hâle getirilmiştir. Bu çizgi filmler Millî Eğitim Bakanlığının EBA sistemine ve 5. sınıf ders kitaplarına QR kod ile eklenerek geniş kitlelere ulaştırılmıştır.

Dokuz yaş ve üzeri çocuklara medya okuryazarlığı farkındalığı kazandırmak amacıyla “RTÜK Medya ve Çocuk Dergisi” Ocak 2023’te yayın hayatına başlamış, tam erişilebilir olarak hazırlanan bu dergi, BM Erişilebilirlik Logosu’nu almaya hak kazanan Türkiye’deki ilk dergi olmuştur. Derginin ikinci sayısı Aralık 2024’te yayımlanmış ve ekran bağımlılığı, yapay zekâ, dijital okuryazarlık, siber riskler ve dezenformasyon gibi konulara odaklanmıştır. Ayrıca, 2019 yılından itibaren her yıl “Medya Okuryazarlığı Haftası Etkinlikleri” düzenlenerek 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin medya okuryazarlığı dersini seçmeleri teşvik edilmektedir.

Kütüphaneler Genel Müdürlüğü (KYGM) tarafından Millî Eğitim Bakanlığı iş birliği ile yürütülen “Kütüphanelerdeyiz Projesi”, çocukluk ve gençlik dönemindeki bireylerin bilgiye erişim, eğitimde fırsat eşitliği ve kültürel katılım gibi temel haklarına önemli katkılar sağlamaktadır. Gezici kütüphane hizmetleri aracılığıyla, çocuk işçiliği riski altındaki dezavantajlı çocuklara ulaşılmakta; onların eğitim, bilgiye erişim ve kültürel gelişim hakları desteklenmektedir.

Çocuk haklarının korunması ve çocukların manevi gelişimi, Diyanet İşleri Başkanlığının önemli faaliyet alanlarından biridir. 2024 yılında sosyal hizmet kurumlarında kalan çocuklara yönelik düzenlenen 17 bin 30 faaliyet kapsamında manevi destek verilmiştir.

Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi kapsamında din görevlilerine eğitimler düzenlenmiş; Aile Haftası etkinlikleri kapsamında çocuklara yönelik manevi rehberlik içerikleri sunulmuştur. Çocuk işçiliği konusunda toplumun duyarlı hâle getirilmesi için çalışmalar yapılmış ve “Kız Çocuklarının Okullaşması ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Seminerleri” düzenlenmiştir. Yaz Kur’an kursu öğrencilerine yönelik “Mahremiyet Bilinci”, “Çevre Ahlakı” ve “Bağımlılıkla Mücadele” seminerleri düzenlenmiştir. Diyanet Aile Dergisi ve Diyanet Aylık Dergi’de çocuk haklarına ve çocukların karşılaştığı sorunlara (dijital zorbalık, akran zorbalığı, ekran bağımlılığı) değinen makaleler yer alırken dijital yayınlar arasında Filistin’deki çocuk haklarına dikkat çeken videolar da bulunmaktadır.

TRT, çocuk hakları konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla çeşitli projeler yürütmektedir. TRT Türk kanalı, “Çizgi Çizgi Filistin” içeriğiyle çatışma ortamında büyüyen çocukların eğitim, sağlık, güvenlik ve oyun haklarından mahrum bırakılmasına dikkat çekerken “Gazze’de Çocuk Olmak” klibi hak ihlallerini gözler önüne sermiştir. TRT Arabi tarafından hazırlanan “Kan Davası Tutsağındaki Çocuklar” belgeseli, geleneksel kan davaları nedeniyle temel haklarından mahrum kalan çocukların hikâyesini ele almaktadır. TRT’nin uluslararası dijital platformu Tabii’de yayınlanan “Aile Olmak 2” belgesel serisi ve TRT Dinle platformundaki “Çocuğa Dair” podcast serisi de çocuk hakları konularını işlemekte ve TRT Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği 46 yıldır çocukların kardeşlik, sevgi ve dostluk bağlarını geliştirerek barış içinde yaşayacakları bir dünyanın oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Akademik Araştırma Merkezi yayınları arasında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Entegrasyonuna Uygulanması adlı çalışma yer alırken Türkiye Adalet Akademisi de Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulamaları adlı yeni bir kitap yayınlamıştır.

4.3.5. Uluslararası İş Birliği ve İzleme

Türkiye, çocuk haklarının uluslararası alanda korunması ve geliştirilmesine aktif olarak katkı sağlamaktadır. Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Yönlendirme Komitesi (CDENF) toplantılarına düzenli katılım sağlanarak Türkiye'nin görüş ve hassasiyetleri dile getirilmektedir. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 44. maddesi uyarınca taraf devletlerin periyodik raporlarını sunma görevi kapsamında Türkiye'nin birleştirilmiş 4 ve 5. Periyodik Ülke Raporu BM Çocuk Hakları Komitesine sunulmuştur. İslam İşbirliği Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi taslak hazırlık çalışmalarına katkı sağlanmakta, Türkiye ile Azerbaycan arasında Aile, Kadın ve Çocuk Politikaları alanında iş birliği protokolü çerçevesinde ortak çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Edilmesine İlişkin İhtiyari Protokol ve Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokol gibi BM sözleşmelerine taraf olmuştur.

Türkiye, Kanada ve Peru ile birlikte 11 Ekim'in "Uluslararası Kız Çocukları Günü" olarak ilanına öncülük etmiştir; gün, 2012 yılından beri kutlanmaktadır. Avrupa Konseyi Çocuk Haklarının Kullanımı Avrupa Sözleşmesi'ne ve Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Suistimale ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne taraf olunmuştur. Avrupa Birliği Başkanlığı koordinasyonunda çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi alanında projeler yürütülmekte, Avrupa Veri Koruma Denetçisi (EDPS) ve Avrupa Veri Koruma Kurulu (EDPB), Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) kapsamında "silme hakkı (unutulma hakkı)" uygulamasını inceleyerek çocukların kişisel verilerinin korunması konusunda finansal kuruluşları denetlemekte ve bilgilendirmede açık, sade bir dil kullanılması gibi öneriler sunmaktadır. TİHEK ayrıca, BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından gerçekleştirilen Türkiye ülke raporları değerlendirme süreçlerine bağımsız katkılar sunmaktadır.

4.4. Engelli Hakları

Türkiye’de engelli bireylerin haklarının korunması, ulusal ve uluslararası hukukun temel prensipleri üzerine inşa edilmiş köklü bir yaklaşıma dayanmaktadır. Engelli birey; fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerindeki çeşitli düzeydeki kayıplarından dolayı topluma diğer bireylerle birlikte eşit şartlarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre şartlarından etkilenen birey olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda engellilik temeline dayalı her türlü ayrımcılık yasaklanmıştır. Ayrıca makul düzenleme yapmama da bir ayrımcılık türü olarak kabul edilmektedir. Makul düzenleme, engellilerin hak ve özgürlüklerini diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını sağlamak amacıyla mali imkânlar nispetinde gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri ifade etmektedir. Bu bağlamda hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu kişi ve kurumlar; farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate alarak makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür.

4.4.1. Engelli Haklarının Yasal Çerçevesi ve Temel İlkeler

Engelli haklarının korunması, ulusal ve uluslararası düzeyde sağlam bir yasal çerçeve ile güvence altına alınmıştır. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Kanunu, engelli bireylerin haklarının korunmasına yönelik ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Engellilik temeline dayalı ayrımcılık kesinlikle yasaktır ve makul düzenleme yapmama da bir ayrımcılık türü olarak kabul edilmektedir. Hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu kişi ve kurumlar, farklı engelli gruplarının ihtiyaçlarını dikkate almak ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür. Kurum personeli, görevlerini yerine getirirken ve hizmetlerden yararlandırmada engellilik temeline dayalı doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapamaz.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Engelsiz Türkiye Dünya Engelliler Günü Buluşması'nda, 2 Aralık 2024

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM), Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin (EHİS) uygulanmasının izlenmesinden sorumlu odak kurum olarak görev yapmaktadır. Bu bağlamda; 3 Aralık 2021 Dünya Engelliler Günü'nde Cumhurbaşkanı tarafından ilan edilen "2030 Engelsiz Vizyon Belgesi" ve bunun uygulama aracı olan ilk "Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı" (2023-2025) 2 Şubat 2023 tarihinde yayımlanarak hayata geçirilmiştir. Yasal düzenlemeler, engelli bireylerin özel ihtiyaçlarını da gözetmektedir; örneğin %40 ve üzeri engelli bireyler, engellilik durumlarını belgelendirmeleri hâlinde Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarınca rapor düzenlenmesiyle sözleşmesi olmayan ve özel sağlık hizmet sunucularında dış ünitelerinden tedavi alabilmektedir. Ayrıca adalet sisteminde de engelli bireylerin hakları gözetilmektedir. Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri kapsamında, suç işleyen tam akıl hastalarının tedavisinde asgari süreler yeniden düzenlenmiş; ağırlaştırılmış müebbet ve müebbet hapis cezası gerektiren suçlarda 1 yıl, 10 yıldan fazla cezayı gerektiren suçlarda ise 6 ay olarak güncellenmiştir.

Alternatif infaz usulleri de geliştirilerek ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını cezaevinde yalnız idame ettiremeyen altmış beş yaşını bitirmiş hükümlülerin cezasının denetimli serbestlik tedbiri altında infaz edilebilmesi sağlanmıştır.

Mardin'de düzenlenen 3 Aralık Dünya Engelliler Günü programı, 3 Aralık 2024

4.4.2. Erişilebilirlik ve Dijital Kapsayıcılık

Engelli bireylerin toplumsal yaşama tam katılımlarını sağlamada en kritik unsurlardan biri erişilebilirliktir. Bu alandaki ilk yasal düzenleme 1997 yılında İmar Kanunu'nda yapılmış ve fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması zorunlu hâle getirilmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren Engelliler Hakkında Kanun ile kamu kullanımına açık binaların, açık alanların, toplu taşıma araçlarının ve bilgi sistemlerinin erişilebilir olması zorunluluğu genişletilmiştir. 2012'de Kanun'da yapılan değişikliklerle erişilebilirliğin izlenmesi ve denetlenmesi sistemi kurulmuş, 2013 yılında "Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. 2024 Aralık ayı itibarıyla 62 bini aşkın denetim gerçekleştirilmiş ve 3 bin 856 bina, açık alan ve toplu taşıma aracına Erişilebilirlik Belgesi verilmiştir. 2014'te yapılan revizyonlarla "erişilebilirlik" ve "erişilebilirlik standartları" tanımlanmış ve şehirlerarası ulaşımda erişilebilirliğin sağlanması zorunluluğu getirilmiştir. Cumhurbaşkanı tarafından "2020 Erişilebilirlik Yılı" ilan edilerek "Erişilebilirlik Ödülleri" verilmiş ve farkındalık artırılmıştır, 16 Mayıs 2025 ise "Ulusal Erişilebilirlik Günü" olarak ilan edilmiştir.

Engellilerde ve Yaşlılarda Dijital Dönüşüm Sempozyumu, 19 Haziran 2019

RTÜK, 6112 sayılı Kanun kapsamında 2012 yılından itibaren engellilerin ve yaşlıların yayın hizmetlerine erişimini kolaylaştırmaya yönelik önemli çalışmalar yürütmektedir. 2014 yılında Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmelik değişiklikleri ile devlet televizyonu kanallarında sinema, televizyon filmleri, diziler ve haber programlarında işitme engellilere yönelik altyazı hizmeti belirli oranlarda zorunlu hâle getirilmiştir. 2018-2019 tarihlerinde düzenlenen “Sağırların, İşitme ve Görme Engellilerin Görsel-İşitsel Medya Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesi Çalıştayı”nın çıktısı olarak 2019 yılında ilgili yönetmelik yürürlüğe girmiş ve bu yönetmelik Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından Erişilebilirlik Ödülü’ne layık görülmüştür. 2023’te düzenlenen “Engelsiz Medya Erişimi Çalıştayı”nda ise mevcut yönetmeliğe dair paydaş görüşleri alınmış, ayrıntılı altyazı, işaret dili ve sesli betimleme komisyonları aracılığıyla iyileştirme ve geliştirme önerileri müzakere edilmiştir. Çalıştay sonuç bildirisi, RTÜK İletişim Merkezine işaret dili çevirisi altyapısı sağlanması, engelli dostu yayınlarda kullanılacak işaret dili çevirisi kılavuzu hazırlanması, bu yayınlar için logolar belirlenmesi ve medya hizmet sağlayıcı kuruluşların engelli dostu yayınlarına kurumsal web sayfalarında da yer vermesi gibi önerileri içermektedir. Ayrıca medyada engelli bireylerin temsilinde ayrımcılığa neden olabilecek ifade ve içeriklere yer verilmemesi de önemli bir öneri olarak belirtilmiştir.

Sağırların, İşitme ve Görme Engellilerin Görsel İşitsel Medya Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesi Çalıştayı Sonuç Bildirisi ve Paneli, 15 Ocak 2019

Dezavantajlı Bireylerin Engelsiz Medya Erişimi Çalıştayı, 3 Mayıs 2023

Engelli Kimlik Kartı sahipleri şehir içi toplu taşıma araçlarından ücretsiz, Türk Hava Yolları, TCDD ve şehirlerarası otobüs seferlerinden indirimli yararlanabilmektedir. 2025 yılı itibarıyla toplam 1.990.971 Engelli Kimlik Kartı temin edilmiştir. Erişilebilirlik Kılavuzu, Erişilebilirlik Animasyonu, Erişilebilirlik Atölyeleri, Erişilebilirlik Logosu ve Erişilebilirlik Temalı Yarışmalar gibi çalışmalarla toplumsal bilinç ve bilgi düzeyi artırılmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün KADES uygulaması da işitme engelli bireylere yönelik olarak güncellenmiş, ihbar yapıldığında işitme durumunun görevlilerce sistem üzerinden görülebilmesi sağlanmıştır.

4.4.3. Sosyal Destek, Bakım Hizmetleri ve İstihdam

Engelli bireylerin hayatın her alanında aktif olmalarını desteklemek amacıyla çeşitli sosyal destek, bakım ve istihdam hizmetleri sunulmaktadır. 2025 Nisan ayında 105 Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde 6 bin 795 engelli bireye, 324 özel bakım merkezinde ise 30 bin 785 engelli bireye yatılı bakım hizmeti sunulmaktadır. 2024 yılında “Umut Evleri” modeli ile 145 evde 594 engelli bireye bakım hizmeti verilmekte ve Görme Engelliler Rehabilitasyon Merkezlerinde eğitsel, sosyal ve mesleki rehabilitasyon programları uygulanmaktadır. Toplum temelli bakım hizmetleri, engelli bireylerin kendi sosyal çevrelerinden ve ailelerinden ayrılmadan bakım hizmetlerine ulaşabilmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu gündüz hizmetleri, engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını ve bağımsız yaşama becerilerini artırmanın yanı sıra ailelerin günlük yaşamda kendilerine zaman ayırabilmelerini amaçlamaktadır. 2024 Aralık ayı itibarıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı 31 müstakil gündüz merkezinde 1.929 engelli birey hizmet almaktadır.

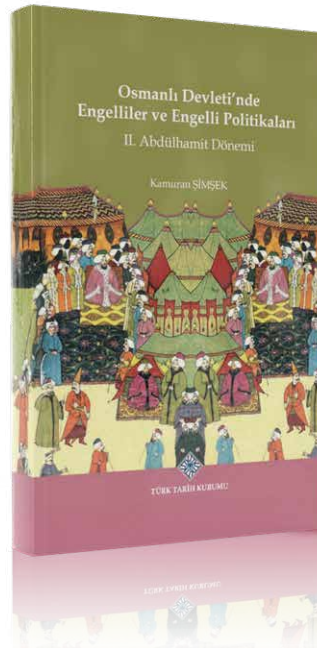
Engelli bireylerin aile ortamında bakım ihtiyaçlarının karşılanmasını hedefleyen “Evde Bakım Yardımı” 2006 yılında başlatılmıştır. Bu yardımdan faydalanmak için hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelirin net asgari ücretin 2/3'ünden daha az olması, sağlık kurulu raporunda “tam bağımlı/ ağır engelli” veya çocuklar için özel koşul gereksinimi ibarelerinin bulunması ve engelli bireyin bakıma ihtiyaç duyduğunun heyetlerce tespit edilmesi gerekmektedir. 2025 yılının Ocak ayı itibarıyla engelli bireyin bakımını üstlenen bir kişiye her ay düzenli olarak 10.125,56 TL ödenmektedir. 2024 yılında toplam 49,9 milyar TL tutarında ödeme yapılmış, 2025 Şubat ayında 543 bin 279 engelli bireye evde bakım yardımı ödemesi gerçekleştirilmiştir.

İş gücü piyasasında istihdam edilme imkânı sınırlı olan zihinsel veya ruhsal engelli bireylerin ekonomik ve toplumsal yaşama katılımını sağlamak amacıyla korumalı işyerleri oluşturulmaktadır. Bu iş yerlerine gelir ve kurumlar vergisi indirimi, Çevre ve Temizlik Vergisi muafiyeti gibi vergi avantajlarının yanı sıra çalışan engelli bireyler için Bakanlıkça maaş desteği sağlanmakta ve sigorta primleri Hazine tarafından karşılanmaktadır. 2024 yılı itibarıyla 17 korumalı işyerinde 133 engelli birey istihdam edilmektedir. Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPSS), 2012 yılında hayata geçirilmiş ve kamu kurumlarında %3 oranında engelli personel çalıştırma zorunluluğu kapsamında engelli bireylerin kamu hizmetlerinde yer almasını sağlamıştır. 2002 yılında 5 bin 577 olan engelli memur sayısı, 2025 yılı Mart ayı sonu itibarıyla 73 bin 800'e ulaşmıştır.

4.4.4. Eğitim, Kültür ve Din Hizmetlerinde Katılım

Engelli bireylerin eğitim, kültür ve din hizmetlerine eşit erişimi; onların toplumsal entegrasyonu ve kişisel gelişimleri için hayati önem taşımaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı kütüphaneler, engelli vatandaşların bilgi kaynaklarına erişimini kolaylaştırmak amacıyla çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu hizmetler arasında görme ve işitme engelli kullanıcılar için sesli ve ikonografik navigasyon sistemleri, sesli kitap koleksiyonları, işaret dili çevirili video kitap uygulamaları, Braille alfabesiyle hazırlanmış kitaplar, ekran okuma programları ve tekerlekli sandalye şarj istasyonları yer almaktadır. Türk Tarih Kurumu (TTK) da “Osmanlı Devleti’nde Engelliler ve Engelli Politikaları II. Abdülhamit Dönemi” (2022) adlı bir kitap yayımlayarak bu alandaki kültürel çalışmalara katkıda bulunmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı, engelli bireylerin din hizmetlerine erişimini artırmak ve din eğitiminden faydalanmalarını sağlamak amacıyla özel programlar ve faaliyetler geliştirmektedir. Cami hizmetleri kapsamında engelli bireylerin camilere erişimini artırmak amacıyla “Cami Engelli Buluşması” etkinlikleri düzenlenmektedir. Kandil gecelerinde TRT 1 ve Diyanet TV’de yayımlanan Kur’an-ı Kerim ve mevlit programları, işaret diliyle tercüme edilerek işitme engelli vatandaşlara da ulaştırılmaktadır. Başkanlık, engellilere yönelik din eğitimi çalışmalarına 2008 yılından itibaren başlamış 2015-2016 yıllarında her il ve ilçede engellilere yönelik Kur’an kursu açılması yönünde adımlar atılmıştır. 2021 yılında “İşitme Engellilere Yönelik Kur’an Kursları Özel Öğretim Programı” ve 2023 yılında “Görme Engellilere Yönelik Kur’an Kursları Özel Öğretim Programı” uygulamaya konulmuştur. 2015-2024 yılları arasında toplam 19.451 engelli vatandaş din eğitimi almış, Diyanet Aylık Dergide “Allah’a Kullukta Engel Yok”, “Engelli Ailesi Olmak” ve “Engellilik Engel Değildir” gibi makaleler yayımlanmıştır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren “Engelsiz Üniversite Ödülleri” verilmeye başlanarak engelli bireylerin üniversite kampüslerinde tam, etkin ve eşit katılımını sağlamaya yönelik çalışmalar teşvik edilmektedir.

Yükseköğretim Kurulunca Düzenlenen “Engelsiz Üniversite Bayrakları ve Program Nişanı Ödül Töreni”, 5 Haziran 2023

4.4.5. Uluslararası İş Birliği ve Farkındalık Çalışmaları

Engelli haklarının korunması ve geliştirilmesinde uluslararası iş birliği ve toplumsal farkındalığın artırılması büyük önem taşımaktadır. Türkiye, Engelli Hakları Sözleşmesi’ne ve Engelli Hakları Sözleşmesi’ne İlişkin İhtiyari Protokol’e taraf olmuştur. Türkiye’nin Avrupa Konseyi (AK) Dönem Başkanlığı (Kasım 2010-Mayıs 2011) sırasında engelli hakları konusunda çok sayıda etkinlik düzenlenerek AK’nın bu alandaki rolünün güçlendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

TİHEK, engellilere yönelik ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik gündemini faaliyetlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrımcılıkla Mücadele İstişare Komisyonunun toplantılarında “engellilere yönelik ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik gündemi”, “Engelli Çocukların Eğitime Eşit Erişimi ve Dijital Zorbalık” ile “Engellilik Temelinde Ayrımcılıkla Mücadelede Problematik Alanlar ve Çözüm Önerileri: Erişilebilirlik ve Makul Düzenleme” konuları ele alınmıştır. Kurum tarafından “Otizmli Çocukların Eğitim Hakkı ve Ayrımcılık Yasağı Raporu” ve “Engelli Bireylerin Ulaşım Hizmetlerine Erişimde Karşılaştıkları Sorunlar (Ulaşım Hizmetlerinin Erişilebilirliği) Başlıklı Tematik Rapor” yayımlanmıştır. Ayrıca Ayrımcılık Temelleri Serisi kapsamında “Engellilik Temelinde Ayrımcılık El Kitabı” hazırlanmıştır. 2024 yılı itibarıyla BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin ulusal uygulama ve denetim maddesi kapsamında Sözleşme’nin bağımsız izlenmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Ulusal Önleme Mekanizması Birimi, engelli ve özel bakım merkezlerine ziyaretler gerçekleştirerek bu yerlerdeki muamele ve koşulları incelemektedir.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

- 2 NİSAN OTİZM FARKINDALIK GÜNÜ -

FARKINDA OL! AYRIMCI OLMA!

FARKINDALIK OLUŞTUR AYRIMCILIK OLUŞTURMA

OTİZMLİ HERKES BAŞKALARIYLA EŞİT HAKLARA SAHİPTİR; AYRIMCILIK YAPILAMAZ!

6701 Sayılı Kanuna göre Ayrımcılık Türleri:

- Aynı durumdakilere farklı davranılması, farklı durumdakilere aynı davranılması, Ayrımcılık yasağını ihlal edebilir.
- Engelliliğe dayalı ayrımcılık hem ulusal hem uluslararası hukukta yasaklanmıştır.
- Engelliler gibi bazı dezavantajlı gruplara yönelik farklı muamele ayrımcılık yasağını ihlal etmez.
- Bütün Çocukların Eğitim Hakkı Vardır.

Ayrımcılık Türleri:

- Doğrudan Ayrımcılık
- Dolaylı Ayrımcılık
- İşyerinde Yıldıma
- Makul Düzenleme Yapmama
- Çoklu Ayrımcılık
- Ayrı Tutma
- Ayrımcılık Talimatı Verme
- Taciz
- Varsayılan Temele Dayalı Ayrımcılık

İletişim: @theek_kurumust, @theekkurumust, @theekkurumust, @THEK_Kurumust

Anadolu Ajansı, hak ihlallerini sistematik olarak izlemek ve bu konuda içerikler üretmek amacıyla Ayrımcılık Hattı kurarak engellilik temelinde dışlama gibi farklı başlıkları takip etmektedir. TRT, yayınlarında engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımı gibi konulara düzenli olarak yer vererek farkındalık oluşturulmasını hedeflemektedir. TRT’de engellilerin toplum içindeki haklarına dikkat çeken yapımlara yer verilirken, “Lingo Türkiye” programının 3 Aralık Dünya Engelliler Günü’ne özel bölümünde Ampute Türk Millî Takımı yarışmıştır. TRT Kurdî’nin “Engelsiz” adlı yapıımı engelli bireylerin başarı hikâyelerini, haklarını ve eşit erişimini konu edinirken “Melek” adlı yapıım da engelli bireylerin aile ve toplum içindeki yaşantılarını ele almaktadır.

TRT Türk'ün "Rehber" programında engelli bireylerin sağlık, eğitim ve erişilebilirlik hakları işlenirken radyo yayınlarında da "Engelsiz Sesler" gibi programlarla vatandaşların engelli hakları konusunda bilinçlenmesi sağlanmaktadır. TRT Dinle platformunda "A New Approach to Mental Disability" adlı podcast bölümünde zihinsel engelliliğe yönelik toplumsal tepki ve eğitime yönelik yeni ve kapsayıcı yaklaşımlar ele alınmıştır. Akademik Araştırma Merkezi de engellilik temalı birçok yayın yapmıştır, bunlar arasında "Engellilik Onur Ayı: Kapsayıcılık ve Herkes için Erişim", "Engellilik ve Kamusal Alan" ve "Engellilik ve Afetlere Hazırlık ve Müdahale: Eşitlik ve Kapsayıcılığı Sağlamak" bulunmaktadır.

4.5. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar bireylerin insan onuruna yakışır bir yaşam sürdürebilmeleri için vazgeçilmez temel haklardır. Türkiye, anayasal düzenlemeleri ve uluslararası taahhütleri ile bu hakların korunması ve geliştirilmesi adına önemli politikalar ve uygulamalar hayata geçirmiştir. Devlet, kişilerin ve toplumun refahını, huzurunu ve mutluluğunu sağlamak ayrıca sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri ile bağdaşmayacak engelleri kaldırarak insanın maddi ve manevi varlığının gelişimi için gerekli şartları hazırlamakla görevlidir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın üçüncü bölümü, "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlığı altında vatandaşların çeşitli sosyal ve ekonomik haklarını düzenlemektedir. Bu düzenlemeler, devletin temel amaç ve görevlerini belirlerken bireylerin ve toplumun genel refahını, huzurunu ve mutluluğunu sağlamayı esas almaktadır. Özellikle sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri çerçevesinde kişinin temel hak ve hürriyetlerini sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engellerin kaldırılması ve insanın maddi ve manevi varlığının gelişimi için gerekli şartların hazırlanması devletin sorumluluğundadır. Türkiye, Anayasa'da ifadesini bulan sosyal devlet ilkesi gereği, sosyal adalet çerçevesinde düzenli ve kapsayıcı sosyal yardım programları oluşturarak ve hizmetleri geliştirerek vatandaşlarının ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını güvence altına almaktadır. Bu hakların temel çerçevesini oluşturan Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1976) de Türkiye'nin benimsediği temel metinlerden biridir.

Devlet; muhtaçlık temelinde ve hiçbir siyasi, ideolojik, felsefi veya dinî ayrım gözetmeksizin sürdürülen hak temelli sosyal yardım programları aracılığıyla vatandaşlarının ekonomik ve sosyal haklarını korumaktadır. 2003 yılından itibaren başlatılan bu programlar arasında aşevleri, yakacak yardımları, şartlı eğitim yardımları, öğle yemeği yardımı, öğrenci barınma, taşıma ve yemek yardımı, şartlı sağlık yardımları (sağlık ve gebelik) ile engelli ihtiyaç yardımları gibi çeşitli destekler yer almaktadır.

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nda 2012 yılında yapılan değişiklikler ile sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olan ve hane içindeki kişi başına düşen geliri, aylık net asgari ücretin 1/3'ünden az olan ihtiyaç sahipleri de Kanun kapsamına alınmıştır. Bu kapsam genişlemesiyle birlikte acil durum ve afetten zarar görenler ile şehit yakınları ve gaziler de bu yardımlardan faydalanabilmektedir. Ayrıca Basın İlan Kurumu, basın sektöründe çalışanların ve süreli yayınların ekonomik ve sosyal koşullarını iyileştirmeye yönelik çeşitli destekler sunarak bu alandaki hakların gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Türkiye, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların korunması ve geliştirilmesi amacıyla uluslararası alanda önemli sözleşmelere taraf olmuştur. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye taraf olunması, bu alandaki uluslararası yükümlülüklerin kabul edildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra Avrupa Sosyal Şartı'nın (gözden geçirilmiş) da tarafı olunması, Türkiye'nin Avrupa standartlarında sosyal hakların güvence altına alınmasına yönelik taahhütlerini pekiştirmektedir. Bu uluslararası sözleşmeler, Türkiye'deki hak temelli politikaların ve uygulamaların temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

Kültürel haklar bireylerin kendi kültürlerini yaşama, ifade etme ve geliştirme özgürlüklerini içerir. Bu hakların korunması ve kültürel çeşitliliğin desteklenmesi, toplumsal uyum ve gelişme için kritik öneme sahiptir. TRT, genel yayın perspektifinde toplumsal bilincin artırılması amacıyla kültürel çeşitliliğin korunması gibi konulara düzenli olarak yer vermektedir. TRT Kurdî kanalı; sürdürülebilirlik, çevre, ekonomik haklar ve çocuk hakları gibi geniş bir yelpazede konulara değinerek farklı kültürel kesimlerin bilgiye erişimini sağlamaktadır. TRT Türk'ün "Dünyadaki Türkiye" programı ise kültürel haklar, kültürel mirasın korunması, ana dil, kimlik ve sosyal aidiyet gibi önemli kültürel konuları ele alarak toplumsal farkındalığı artırmayı hedeflemektedir. Bu yayınlar, bireylerin kültürel kimliklerini koruma ve geliştirme haklarına medya aracılığıyla destek sağlamaktadır.

4.5.1. Sağlık Hakkı

Anayasa'da herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Devlet, herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak ve sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenlemekle görevlidir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabileceği de öngörülmüştür. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Kanunu'na göre sağlık durumu temeline dayalı ayrımcılık yasaktır. Sağlık hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz.

Kurum personeli, görevlerini yerine getirirken sağlık durumu temeline dayalı doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapamazlar. Hizmetler, sağlık durumu temeline dayalı ayrımcılığın önlenmesi yönünden incelenmektedir.

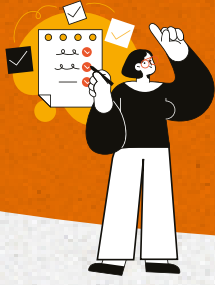

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Bağcılar Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesinin Açılışında, 19 Nisan 2025

Şartlı sağlık yardımları (sağlık ve gebelik) 2003 yılında başlatılmıştır. Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamı genişletilerek vatandaşların neredeyse tamamı bu şemsiye altına alınmıştır. GSS prim ödemeleri 2012 yılından itibaren devlet tarafından sağlanmaktadır. 18 yaş altı çocukların koşulsuz şartsız sağlık hizmeti alması sağlanmıştır. Mezun olan öğrencilerin, mezuniyet tarihini izleyen günden itibaren iki yıl süreyle daha genel sağlık sigortasından faydalanmaları temin edilmiştir. Engelli bireylere sunulan gündüz hizmetlerinde psiko-sosyal rehabilitasyon hizmetleri ile yaşlı bireylerin sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olunmaktadır.

Emine Erdoğan Hanımefendi, 1 Ekim Dünya Yaşlılar Günü dolayısıyla düzenlenen “Yaşlı Refahı İçin Yaşlı Hakları Konferansı”nda konuşmasını gerçekleştirirken, 1 Ekim 2018

SOSYAL YARDIMLAR EĞİTİM KATEGORİSİNDEKİ YARDIMLAR

Eğitim Yardımlarımız

Proje Desteklerimiz

Aile Yardımlarımız

Engelli- Yaşlı
Yardımlarımız

Sağlık Yardımlarımız

Barınma- Gıda
Yardımlarımız

Şartlı Eğitim Yardımı

Nasıl bir hizmet veriyoruz?

- Eğitim dönemi içerisinde aylık 4 günden fazla devamsızlık yapılmaması koşulu ile iki ayda bir düzenli nakdi yardım sağlıyoruz.
- ŞEY İlköğretim Kız (0-8.sınıf) 100 TL, ŞEY İlköğretim Erkek 90 TL, ŞEY Ortaöğretim Kız (9-12.sınıf) 150 TL, ŞEY Ortaöğretim Erkek 130 TL yardım sağlıyoruz.

Kimler faydalanabilir? /Hizmetin koşulları nelerdir?

Anasınıfı, ilk ve ortaöğretime giden çocuğu olan ihtiyaç sahibi aileler faydalanabilir.

Nereye başvurulur?

e-Devlet Kapısı aracılığıyla Sosyal Yardım Başvuru Hizmetine giriş yaparak ya da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına giderek başvuru yapabilirsiniz.

Başvuru için gerekli belgeler

Kimlik Belgesi ile başvurabilirsiniz.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından sağlanan diğer destekler arasında %40 ve üzeri engelli bireylerin diş ünitelerinden tedavi alabilmesi, 65 yaş ve üzerindeki kişiler ile yaşlı bakımevi ve huzurevinde kalan kişilerin grip ve pnömokok aşı bedellerinin rapor aranmaksızın karşılanması, kronik hastalığı olan hasta ve ailelerinin yaşam kalitesini artırmaya yönelik palyatif bakım tedavisinin karşılanması bulunmaktadır. SGK tarafından belirlenen kalıtsal hastalıklar listesindeki genetik taşıyıcı kişilerin gebelik öncesi genetik tanı ile birlikte yardımcı üreme yöntemi tedavi giderleri geri ödeme kapsamına alınmıştır. Çocuk istismarına yönelik olarak, Çocuk İzlem Merkezlerinde (ÇİM) verilen tüm sağlık hizmetleri geri ödeme kapsamına dâhil edilmiştir. Evde bakım hizmetleri, gününbirlik tedavi kapsamına alınarak çeşitli hastalıklara bağlı olarak evde sağlık hizmetine ihtiyaç duyan bireylere muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım, takip ve rehabilitasyon hizmetleri ile sosyal ve psikolojik danışmanlık hizmetleri sunulması sağlanmıştır. Trafik kazalarına bağlı tedavi giderleri, sosyal güvencesi olup olmadığına bakılmaksızın tüm vatandaşlar için kurum tarafından karşılanmaktadır.

Hastaların ikamet ettikleri ilçede ikinci veya üçüncü basamak sağlık hizmeti sunucusu bulunmaması durumunda tedavi amacıyla yerleşim yeri dışına sevk yaptırabilmeleri ve yol gideri talep edebilmeleri sağlanmıştır. Gazi ve malul vatandaşların fizik tedavi ve rehabilitasyon uygulamalarında sınırlamalar kaldırılarak daha geniş kapsamda hizmet alabilmeleri temin edilmiştir. Madde bağımlılığı tedavisine yönelik sağlık hizmetlerinin, prim ödeme gün sayısı veya prim borcu bulunsa dahi Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından karşılanması sağlanmıştır. Kalıtsal hastalığı olan veya bu hastalık için taşıyıcı olduğu bilinen evli çiftlerin sağlam çocuk sahibi olmasına yönelik preimplantasyon genetik tanı (PGT) tetkikleri ve invitro fertilizasyon (IVF) (tüp bebek) tedavisi geri ödeme listelerine eklenmiştir. Mevcut evliliğinde çocuk sahibi olmayan (evlat edinilmiş çocukları hariç) genel sağlık sigortalısına üç deneme invitro fertilizasyon (IVF) (tüp bebek) tedavisi karşılanmaya başlanmıştır.

Kronik Hastalık Yardımı (2018), Kronik Hastalara Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği ve Birikmiş Elektrik Borcu Desteği (2018), Kronik Hastalara Elektrik Tüketim Desteği (2022) gibi özel sağlık destekleri de sunulmaktadır. TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele İstişare Komisyonunun Haziran 2024'teki altıncı toplantısında "Roman Vatandaşlara Yönelik Ayrımcılıkla Mücadelede Problematic Alanlar ve Çözüm Önerileri: Sağlık, Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım" konularını değerlendirmiştir. Ayrıca Ayrımcılık Temelleri Serisi kapsamında "Sağlık Durumu Temelinde Ayrımcılık El Kitabı" hazırlanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, koronavirüs salgını döneminde Türkiye'nin başarılı mücadelesini ve vatandaşların sağlık hizmetlerine erişimini ele alan "Asrın Küresel Salgını Türkiye'nin Koronavirüsle Başarılı Mücadelesi" adlı yayını yayımlamıştır.

RTÜK'ün görsel-işitsel yayıncılık etik ilkeleri arasında genel sağlığa zarar verecek yayınlar yapmamak, sağlıkla ilgili yayınlarda bilimselliği ve uzmanlığı ön planda tutmak bulunmaktadır. Jandarma Havacılık Komutanlığı, envanterindeki genel maksat helikopterleri ve keşif uçakları ile deprem, sel, çığ gibi doğal afetler sonrasında ulusal seferberlik kapsamında önemli görevler üstlenmektedir. Sağlık Bakanlığının hava araçlarının yetersiz kaldığı durumlarda mülki makamlar tarafından jandarma hava araçları görevlendirilebilmektedir. 2018 yılından itibaren çoklu yaralı ve hastaların yatarak havadan tahliye edilebilmesi amacıyla helikopterlere portatif sedye takılması imkânı sağlanmıştır. Bu sedyeler, ihtiyaç durumunda 30-45 dakika içinde helikopterlere monte edilebilmektedir. Jandarma Genel Komutanlığı hava araçları ile 2020-2024 döneminde toplam 426 saat 20 dakika sıhhi tahliye uçuşu gerçekleştirilmiş ve 287 vatandaşımızın hastaneye intikali sağlanmıştır.

Türkiye, Tıbbi Ürün Sahteciliği ve Halk Sağlığına Tehditler İçeren Benzeri Suçlar Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne ve Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. Uyuşturucu bağımlılarının tedavisine yönelik programlar yürütülmekte olup bu kapsamda 106.309 kişiye hizmet sunulmaktadır. 2025 yılında 272.559 kişinin rehabilitasyon, eğitim ve iyileştirme programlarına katılması hedeflenmektedir. TRT Kurdî'nin "Anne ve Çocuk" programı anne-çocuk ilişkileri, sağlık ve psikoloji konuları çerçevesinde sağlık haklarını ele almaktadır. TRT Türk'ün "Günaydın Hayat" adlı yapımı, sağlık hizmetleri gibi temel sosyal haklara dikkat çekmektedir. TRT Arabi'nin "Hakkımdır" programında tıbbi personelin korunması, savaş yaralılarının ilaca erişimi gibi konular işlenmiştir. "Filistin'in Çocukları" belgeseli, İsrail işgali altında çocukların sağlık hakkının sistematik biçimde ihlal edildiğini vurgulamaktadır.

4.5.2. Çalışma Hakkı

Anayasaya göre çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz, angarya yasaktır. Devlet; çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek, çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler, kadınlar ile bedenî ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenme hakkı da çalışanların bir hakkıdır.

TİHEK Kanunu'na göre işveren veya işveren tarafından yetkilendirilmiş kişi, işle ilgili süreçlerin hiçbirinde (bilgilenme, başvuru, seçim kriterleri, işe alım şartları çalışma ve çalışmanın sona ermesi dâhil) ayrımcılık yapamaz. Bu kapsam, iş ilanı, işyeri, çalışma şartları, mesleki rehberlik, mesleki eğitim, meslekte yükselme, hizmet içi eğitim ve sosyal menfaatler gibi hususları da içermektedir. İşyerinde yıldırma (kişiyi işinden soğutmak, dışlamak, bıkırtmak amacıyla kasıtlı yapılan eylemler) bir ayrımcılık türüdür. Serbest mesleğe kabul, ruhsat, kayıt, disiplin ve benzeri hususlarda da ayrımcılık yasaktır. İstihdam ve serbest meslek alanlarında zorunlu mesleki gerekliliklerin varlığı hâlinde amaca uygun ve orantılı farklı muamele ayrımcılık sayılmaz. Ayrıca 4857 sayılı İş Kanunu kapsamına giren ayrımcılık iddiaları için belirli şikâyet usulleri izlendikten sonra kuruma başvuru yapılabilmektedir.

2003 yılında yürürlüğe giren İş Kanunu; iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle ayrımcılık yapılmayacağını, eşit değerde işe eşit ücret verileceğini ve cinsel taciz durumunda işçinin haklı nedenle işi derhâl fesih hakkına sahip olduğunu düzenlemiştir. İşe Yönlendirme Yardımı/İşe Başlama Yardımı 2012 yılından beri verilmektedir. Kendi nam ve hesabına tarımsal faaliyette bulunan kadın çiftçilerin sigorta kapsamına alınması için 2003 ve 2012 yıllarında düzenlemeler yapılmıştır. Kadınların istihdam edilmesi hâlinde belirli koşullara göre 24 ila 54 ay süresince sigorta primlerinin işveren hisselerinin İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanacağı düzenlemesi 2011 yılında getirilmiş ve 2025 yılına kadar uzatılmıştır. Çalışan ebeveynlere yönelik ücretli yarı zamanlı çalışma ve kısmi süreli çalışma hakları 2016 yılında düzenlenmiştir.

Engelli bireylerin istihdamını desteklemek amacıyla Korumalı İş Yerleri modeli geliştirilmiş; bu işyerlerinde çalışan engellilere maaş desteği, vergi avantajları ve sigorta primlerinin Hazine tarafından karşılanması gibi teşvikler sağlanmaktadır. Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPSS) ile kamu kurumlarında engelli memur istihdamı artırılmıştır. 2025 Mart itibarıyla 73.800 engelli memur istihdam edilmiştir. Basın İlan Kurumunun çabalarıyla 7418 sayılı Kanun'un Resmî Gazete'de yayımlanmasının ardından internet haber siteleri "süreli yayın" statüsüne kavuşmuş, çalışanları ise "gazeteci" hüviyeti elde etmiştir. Kurum, basında fikren veya bedenen çalışanlara faizsiz borç para vermekte, çalışamaz durumdakilere veya vefat edenlerin ihtiyaç sahibi yakınlarına geri ödemesiz muhtaçlık ve ölüm yardımı yapmaktadır.

Ortaöğretim ve ön lisans mezunu engelli bireylere Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPSS) için verilen ücretsiz eğitimden bir kare, 14 Nisan 2022

Çalışma hakkı, Anayasa'nın "Çalışma ile ilgili hükümler" bölümünde güvence altına alınmış olup devletin çalışma hayatını geliştirmek, çalışanları ve işsizleri korumak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alması esasını benimsemiştir. Bu hakkın önemli bir ögesi olan iş sağlığı ve güvenliği (İSG), temel insan haklarının geliştirilmesine yönelik politika alanlarından biridir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, İSG tedbirlerinin alınmasını izlemek ve bu alandaki görev ve yetkileri tanımlamakla sorumludur. İSG alanında alınması gereken tedbirler, 6331 sayılı İSG Kanunu ile kanun seviyesinde düzenlenmiştir. Kanun, önleyici ve koruyucu yaklaşımı esas almakta ve tüm işyerleri ile çalışanları kapsamaktadır. Kanun'un yürürlüğe girdiği 2013 yılından 2024 yılına kadar İSG hizmetleri çatısı altına alınan işyeri sayısı %39 artışla 2.241.896'ya, çalışan sayısı ise %69,2 artışla 22.222.834'e ulaşmıştır. İSG hizmetlerini sunan ortak sağlık ve güvenlik birimi sayısı, iş güvenliği uzmanı sayısı ve işyeri hekimi sayısı önemli oranlarda artış göstermiştir. İSG'de sürdürülebilir iyileşme sağlayabilmenin temeli, toplumda İSG kültürünün yaygınlaşmasına dayanmaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde emekçiler ile buluşma programında, 14 Eylül 2021

Ülkemizde İSG alanında mevzuat çalışmaları, denetim faaliyetleri, eğitimler, rehberlik-danışmanlık-araştırma-geliştirme çalışmaları, saha iş sağlığı hizmetleri, ulusal-uluslararası iş birlikleri ve projeler gibi kapsamlı faaliyetler yürütülmektedir. Mevzuat çalışmalarıyla İSG alanındaki yasal çerçeve güçlendirilmiş; farkındalığı artırmak amacıyla üniversiteler, sendikalar ve diğer paydaşlarla ortak faaliyetler düzenlenmiştir. Özellikle madencilik, inşaat, kimya, metal, enerji, tarım gibi yüksek riskli sektörlerde önleyici ve koruyucu yaklaşıma dayalı teknik çalışmalar yürütülmüştür. Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa finanse edilen “Özellikle Madencilik Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliğinin Geliştirilmesi Projesi (MİSGEP)” 2023 yılında tamamlanmıştır. MİSGEP kapsamında 10.235 yeraltı maden çalışanına eğitim, 10.714 maden çalışanına sağlık gözetimi, 1.857 mühendis ve iş güvenliği uzmanına teknik eğitim verilmiş; radyo ve TV kamu spotları ile çocuklara yönelik çizgi film serisi gibi farkındalık artırıcı faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca işyerlerine finansal ve teknik destek sağlanarak İSG yönetim sistemi entegrasyonu desteklenmiş ve tahlisiye eğitim bedelleri karşılanmıştır.

İş Sağlığı ve Güvenliğinin Geliştirilmesi Projesi'nin kapanış programı, 14 Kasım 2023

Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Aile Dergisi'nde “Emek, Sermaye, Sömürü Denklemi” başlıklı yazıya yer verilmiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'ye taraf olunmuştur. 2012 yılında yapılan değişikliklerle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoylarına mavi kartlı olma hakkı tanınmış, kamu kurum ve kurumlarında işçi veya sözleşmeli personel olarak çalışmaları mümkün hâle getirilmiştir. Adalet Bakanlığı, son 3 ayda 974 kişiye meslek edindirme eğitimi vermiş olup bu uygulamanın geliştirilmesi planlanmaktadır.

Bu çabalar, bireylerin istihdama katılmalarını ve çalışma haklarını kullanmalarını desteklemektedir. 2010 yılında sendika özgürlüğü geliştirilerek kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı tanınmıştır. TRT radyo yayınlarında işveren ve çalışanların hak ve yükümlülükleri gibi konulara yer verilerek kamuoyunun bilgilendirilmesi hedeflenmektedir. TRT Kurdî'nin "Mevsimlik Göç" adlı yapımı, mevsimlik işçilerin yaşam ve çalışma koşulları ile işçi haklarını ele almaktadır. Aynı kanalın "Zor İşler" adlı yapımı da işçi hakları ve sosyal adalet konularını işlemektedir. TRT World Forum'un "İş ve Eğitimin Geleceği: Pandemi Sonrası Dünyaya Hazırlık" başlıklı oturumu çalışma hayatının geleceğine dair konuları ele almıştır.

Çalışma hakkı konusu özellikle İş Mahkemelerinin görevleri, iş hukuku düzenlemeleri ve arabuluculuk sistemi bağlamında ele alınmıştır. İş Mahkemeleri, 5953 sayılı Kanun'a tabi gazeteciler, 854 sayılı Kanun'a tabi gemi adamları, 4857 sayılı İş Kanunu veya 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun hizmet sözleşmelerine tabi işçiler ile işveren veya işveren vekilleri arasında iş ilişkisinden kaynaklanan her türlü hukuki uyuşmazlıklara bakmakla görevlidir. Ayrıca Sosyal Güvenlik Kurumu veya Türkiye İş Kurumunun taraf olduğu iş ve sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan uyuşmazlıklar (5510 sayılı Kanun'un geçici 4. maddesi kapsamındaki uyuşmazlıklar ve idari para cezalarına itirazlar hariç) da İş Mahkemelerinin görev alanındadır. Son 22 yılda toplumun tüm kesimlerini kapsayan sosyal politikaların uygulandığı ve 2003 tarihli 4857 sayılı İş Kanunu ile işçinin hak ve menfaatlerini, güvenliğini koruyan birçok yasal değişikliğin hayata geçirildiği belirtilmiştir. Ayrıca 2012 tarihli 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile işçi yanında diğer çalışanların da güvence kapsamına alındığı ifade edilmiştir.

İhtiyari arabuluculuk sistemi 2013 yılından itibaren Türkiye'de uygulanmaya başlamıştır. Dava şartı arabuluculuk ise ilk kez 2018 yılından itibaren iş hukukunda, sonrasında diğer dava alanlarında zorunlu hâle getirilmiştir. Dava şartı arabuluculuk, 7036 sayılı Kanun'un 3. maddesine göre 01.01.2018 tarihinden sonra bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebine ilişkin davalarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmasını zorunlu kılmıştır. Zorunlu arabuluculukta esas amacın toplumsal barışı sağlamak olduğu, arabuluculuk görüşmelerinde işçilerin haklarının zayi edilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Arabuluculuk sistemini yaygınlaştırma ve iş yükünü azaltma çalışmalarının devam ettiği, bu kapsamda iş daireleri hâkim-savcı sayısının artırılması ile ilgili çalışmaların sürdürüldüğü ifade edilmiştir. Türkiye Adalet Akademisinin güçlü eğitim sistemi kapsamında e-devlet üzerinden tüm vatandaşlara açık bir platformda temel hukuk bilgilerinin yanı sıra uzmanlık içeren, sertifikalı eğitim programları sunulacağı belirtilmiştir. Bu yıl içerisinde iş hukuku konularında içerik geliştirileceği planlanmaktadır. Bu bilgiler, Türk hukuk sisteminde çalışma hayatına ilişkin hakların korunması, uyuşmazlıkların çözümü ve bu alandaki yasal ve kurumsal gelişmelere dair kapsamlı bir bakış sunmaktadır.

4.5.3. Sosyal Güvenlik Hakkı

Anayasaya göre herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu ve devletin bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alacağı ve teşkilatı kuracağı belirtilmiştir. Devlet; harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malûl ve gazileri korur, toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Yaşlılar, devletçe korunur. Korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması için de devlet gerekli tedbirleri alır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (3294 sayılı), sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi ihtiyaç sahiplerini, afetzedeleri, şehit yakınları ve gazileri kapsamına alınarak sosyal güvenlik şemsiyesini genişletmiştir. Engelli yakını aylığı (2005), eşi vefat etmiş kadınlara yapılan yardımlar (2012), asker ailelerine yapılan yardımlar (2013), asker çocuğu yardımı (2015), öksüz ve yetim yardımı (2015), doğum yardımı (2015), çoklu doğum yardımı (2018) ve vefat yardımı (2022) gibi çeşitli sosyal yardım programları sunulmaktadır. evde bakım yardımı, bakıma muhtaç ve ekonomik yoksunluk içerisindeki engelli bireylerin bakım ihtiyaçlarını aile ortamında karşılamayı hedefleyen önemli bir sosyal güvenlik desteğidir. Yaşlı Destek Programı (YADES), 65 yaş üstü yaşlıların korunması ve desteklenmesi ile biyo-psiko sosyal bakıma ihtiyacı olanların yaşadıkları mekânlarda gerekli bakımlarının yapılarak yaşamlarının kolaylaştırılmasını amaçlamaktadır. 2016 yılından bu yana 56 milyon 575 bin TL finansman desteği sağlanmış, 91 proje ile 99.988 hanede 149.964 yaşlı bireye ulaşılmıştır. Engelli Kimlik Kartı sahipleri, çeşitli toplu taşıma hizmetlerinden ücretsiz veya indirimli yararlanma hakkına sahiptir. Avrupa Sosyal Şartı; işçi hakları, doğum hakkı, tam istihdam, eşit işe eşit ücret, sosyal güvenlik gibi temel hakları ve yoksulluk ile sosyal dışlanmaya karşı korumayı tanımlamakta ve güvence altına almaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) bu alanda geniş kapsamlı düzenlemeler yapmıştır. Tarım sigortalılarına yönelik prim teşvikleri kapsamında 2008 yılından itibaren kendi nam ve hesabına tarımsal faaliyette bulunan sigortalılara, primlerini daha düşük tutarlarda ödeyerek daha fazla hizmet kazanma imkânı sağlanmıştır. Benzer şekilde 2011 yılından itibaren tarım işlerinde süresiz çalışanlar ve ticari taksilerde çalışanlara düşük prim ödeme imkânı tanınmıştır. Ayrıca 2022'den itibaren tarım sigortalılarına primlerini dönemler hâlinde ödeyebilme kolaylığı getirilmiştir. Genel prim teşvikleri kapsamında 2016 yılından itibaren isteğe bağlı sigortalılar ve muhtar sigortalılar hariç, 4/1-b kapsamındaki sigortalıların malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin beş puanlık kısmı Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından karşılanarak yaklaşık %15 oranında indirimli ödeme imkânı sunulmuştur. Muhtar sigorta primleri kapsamında 2017 yılı itibarıyla köy ve mahalle muhtarlarının sigorta primleri, il özel idareleri ve yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarınca ödenmeye başlanmıştır.

Genç Girişimci Teşviki kapsamında, 2018 yılından itibaren 18-29 yaş arasında olup ilk defa vergi mükellefiyetine istinaden 4/1-b kapsamında sigortalı olan genç girişimcilerin bir yıl süreyle sigorta primleri Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Sosyal devlet anlayışının önemli bir sacayağı olan sosyal güvenlik sisteminde bireyin, ailenin ve toplumsal değerlerin korunması ve güçlendirilmesi için vatandaşların yanında yer alınmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde 2025 yılı “Aile Yılı” ilan edilmiş ve aile kurumunun korunması, güçlendirilmesi ve değerlerin gelecek nesillere aktarılması amacıyla önemli çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda yeni doğacak ilk çocuk için tek seferlik doğum yardımı 5 bin lira, ikinci çocuk için her ay 1500 lira, üçüncü ve sonraki çocuklar için de her ay 5 bin lira çocuk yardımı devreye alınmıştır.

4.5.4. Eğitim Hakkı

Anayasa'ya göre kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı ifade edilmiştir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılmaktadır. İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapmaktadır. Durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri almaktadır.

TİHEK Kanunu kapsamında eğitim ve öğretim hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları dâhil olmak üzere bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapılamaz. Kurum, millî eğitim müfredatında yer alan insan hakları ve ayrımcılık yasasıyla ilgili bölümlerin hazırlanmasına katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda üniversitelerin insan hakları ve eşitlikle ilgili bölümlerinin kurulmasına ve müfredatın belirlenmesine katkı sağlamaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının meslek öncesi ve meslek içi insan hakları ve eşitlik eğitimi programlarının esaslarının belirlenmesine ve yürütülmesine destek olmaktadır. İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele eğitimi, kurum personeli veya özel eğiticiler tarafından verilmekte ve asgari 40 saatlik bir programı kapsamaktadır. Bu eğitimler, insan hakları ve ayrımcılıkla mücadele konularını detaylı bir şekilde işlemektedir. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının görevleri arasında eğitim hakkıyla doğrudan ilgili faaliyetler yer almaktadır. Bu kapsamda kurullar, eğitim bilincinin yaygınlaştırılması ve öğrenci haklarının korunması amacıyla çalışmaktadır. “İlk ve orta dereceli okullarda insan hakları öğrenci kolu kurulmasını ve insan haklarına saygı bilincini yerleştirmek için etkinlikler düzenlenmesini teşvik etmek”, “fakültelerin ve yüksekokulların insan hakları alanındaki faaliyetlerini desteklemek” ve “ilköğretim çağına geldiği halde çeşitli sebeplerle okula gidemeyen çocuklarla ilgili araştırmalar yapılmasını sağlamak” bu faaliyetlerdendir. Ayrıca il kurullarının üye kaynakları arasında “okul-aile birliklerinden başvuranlar arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci”nin bulunması, eğitim camiasının kurul çalışmalarına katılımını sağlamaktadır.

Şartlı Eğitim Yardımları (2003), Ücretsiz Ders Kitabı (2004) ve Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (2017) gibi eğitim destekleri sunulmaktadır. Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması 2005 yılından itibaren sağlanmaktadır. Eğitim Yardımları Kapsamında Ulaşım Giderlerine Yönelik Yardımlar 2022 yılında başlatılmıştır. Çocuk kuruluşlarında çocukların eğitim, sanat, spor ve kültürel alanlardaki gelişimlerine özen gösterilmekte, Anka eğitimi, değerler eğitimi, meslek edinme danışmanlığı eğitimleri ile Halk Eğitim Merkezleri iş birliği ile çeşitli kurslar düzenlenmektedir. Kadın konukevlerinde hizmet alan kadınların eğitim-öğretimlerini tamamlamaları için Halk Eğitim Merkezleri kanalıyla kayıtları yenilenmekte, okuma-yazma bilmeyen kadınlar için kurslar açılmaktadır. Üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama gibi teknik bölümlerinin müfredatında erişilebilirlik konusuna yer verilmesi için “Herkes İçin Tasarım Müfredatı Çalıştayı” gerçekleştirilmiş ve YÖK tarafından kararlar alınmıştır. Erişilebilirlik Temalı Yarışmalar (şiir, resim, kısa film) ilkökul, ortaokul ve lise çağındaki çocuk ve gençlerin farkındalık kazanması amacıyla düzenlenmektedir.

Kadınlar halk eğitim merkezinde çeşitli kurslar alıp usta öğretici olabiliyor.

BTK Akademi, 2017’den beri herkese ücretsiz ve erişilebilir eğitim imkânı sunarak bilgi teknolojileri alanında bireylerin dijital becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Eğitim hakkı çerçevesinde, toplumun her kesimine fırsat eşitliği sağlayarak nitelikli iş gücü yetiştirmeyi ve dijital dönüşüme katılımı desteklemektedir.

Basın İlan Kurumu, basın sektörünü geliştirmek ve ihtiyaçlarına çözüm üretmek amacıyla basının dijitalleşmesinden reklamcılığa, bilgi güvenliğinden sosyal medya yönetimine ve dezenformasyonla mücadeleyle kadar geniş bir yelpazede eğitim projeleri yürütmektedir. Son altı yılda 2.263 basın çalışanı bu eğitimlerden faydalanmıştır.

Eğitim hakkı, bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirerek topluma aktif katılımlarını sağlamak için temel unsurlardan biridir. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1976) de eğitim hakkını güvence altına almıştır. Özellikle çalışma hayatı ve mesleki gelişim bağlamında eğitim faaliyetleri önem taşımaktadır. İş sağlığı ve güvenliği farkındalığını artırmak amacıyla üniversiteler, sendikalar ve kamu kurumları ile seminer, konferans ve akademik çalışmalar yürütülmüştür. Müfredat güncellemeleri, öğretmen eğitimleri ve İSG temelli eğitim materyalleri üretme çalışmaları yapılmıştır. İSG profesyonellerine yönelik asbest, pnömokonyoz ve ileri mesleki sağlık eğitimleri gibi teknik konularda sertifikasyon programları düzenlenmiştir. MİSGEP kapsamında madencilik sektöründe çalışanlara yönelik eğitim seminerleri, teknik eğitim programları ve maden mühendisliği müfredatının değerlendirilmesi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca maden işyerlerindeki tahlisiye çalışanlarının acil durumlara hazırlanması amacıyla tahlisiye eğitim bedelleri karşılanmıştır. Üniversiteler, meslek liseleri, organize sanayi bölgeleri, birlikler ve sendikalar tarafından sunulan hibe projeleri ile çalışanlar ve sahaya yönelik İSG iyileştirmeleri ve eğitimler desteklenmiştir.

TİHEK, kamu kurum ve kuruluşlarının insan hakları ile ilgili meslek öncesi ve meslek içi eğitim programlarının esaslarının belirlenmesine ve yürütülmesine katkıda bulunmakta, kamuoyunda duyarlılığı geliştirmeye yönelik eğitim faaliyetleri düzenlemektedir. Bu kapsamda 59 eğitim düzenlenerek 13.499 kişiye ulaşılmıştır. Kurum, 2023 yılında İnsan Hakları ve Eşitlik Kampüsü Projesi kapsamında lisans öğrencilerine yönelik İnsan Hakları ve Eşitlik Hukuku Seminerleri Sertifika Programı başlatmış 2023 ve 2024 yıllarında 394 lisans öğrencisi bu programa katılmıştır. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin insan hakları farkındalığını artırmak amacıyla çeşitli insan hakları temalı yarışmalar düzenlenmektedir. Ayrımcılıkla Mücadele İstişare Komisyonunun Kasım 2023'teki toplantısında "Engelli Çocukların Eğitime Eşit Erişimi ve Dijital Zorbalık" konusu ele alınmıştır. Ayrıca Haziran 2024'teki altıncı toplantıda "Cinsiyet Temelinde Ayrımcılıkla Mücadelede Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Eğitim, İstihdam, Adalete Erişim" başlığı değerlendirilmiştir. Kurum tarafından yayımlanan tematik raporlar arasında "Otizmli Çocukların Eğitim Hakkı ve Ayrımcılık Yasağı Raporu" da yer almaktadır.

6112 sayılı Kanun'un 37. maddesinin birinci fıkrasının (r) bendi uyarınca medya okuryazarlığının toplumun tüm kesimlerini içerecek şekilde yaygınlaştırılması RTÜK'ün ana faaliyet alanlarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda yürütülen çalışmalar şunlardır: Millî Eğitim Bakanlığı ile ortak yürütülen bir çalışmayla "Medya Okuryazarlığı Ders Kitabı" hazırlanmış ve medya okuryazarlığı seçmeli dersinde kullanılabilecek bir kaynak hâline getirilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle öğretmenlere yönelik hizmet içi medya okuryazarlığı eğitimi verilerek bilginin Türkiye'nin her yerinde standart hâle gelmesi amaçlanmıştır. Ebeveynlere yönelik medya okuryazarlığı seminerleri düzenlenerek yetişkinlerin bu konuda bilgi sahibi olmaları ve çocuklarına medya okuryazarlığını öğretmede aktif rol almaları hedeflenmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gibi birçok kamu kuruluşunda medya okuryazarlığı eğitimleri gerçekleştirilmiştir. RTÜK tarafından hazırlanan "Medya Okuryazarlığı", "Çocuk ve Ergenlerde Televizyon Bağımlılığı" ve "Çocuk ve Ergenlerde Ekran Bağımlılığı" başlıklı eğitimler Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi Uzaktan Eğitim Kapısı'na eklenerek tüm kamu personelinin farkındalık kazanması sağlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinin müfredatına dâhil edilmiştir.

Halk kütüphaneleri toplumun bilgi, eğitim, kültür ve sosyalleşme ihtiyaçlarını ayırım gözetmeden ücretsiz karşılayarak bireylerin bilgi edinme ve öğrenme haklarına katkıda bulunmaktadır. Gezici kütüphaneler, yerleşik kütüphanelere erişimi olmayan bireyler için bilgiye ulaşma hakkını güvence altına alarak eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaktadır. "Kütüphanelerdeyiz" projesi ile öğrencilerin kütüphaneleri etkin bir öğrenme alanı olarak tanımaları ve kullanmaları teşvik edilmektedir. "Adalet Halk Kütüphaneleri" projesi kapsamında cezaevleri kütüphanelerine kitap ve eğitim desteği sağlanarak hükümlü ve tutukluların bilgiye erişim hakkı güçlendirilmektedir.

Adalet Halk Kütüphaneleri Açılış Töreni, 5 Aralık 2023

Adalet Halk Kütüphaneleri Açılış Töreni, 5 Aralık 2023

İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, sivil toplum kuruluşları ve kamu personelinin kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla 2018 yılından günümüze toplam 55.000 kişiye (41.000 STK temsilcisi ve 14.000 kamu personeli) eğitim vermiştir. Bu eğitimler; Dernek İş ve İşlemleri, İzne Tabi İşlemler, Denetim ve Rehberlik, Proje Başvuru (PRODES), Kara Paranın Aklanması ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadele, Beyanname Bildirimi, Bildirimler, Yabancı STK Başvuru İşlemleri ve Genel Kurul Sonuç Bildirimi konularını içeren video formatında da sunulmaktadır. Genel Müdürlük, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi iş birliğinde “Sivil Toplum Akademisi”ni kurarak STK’ların insan kaynağı kapasitesini artırmayı hedeflemiştir. Bu akademi kapsamında 2023 yılında 4 hafta süreyle uzaktan eğitimler verilmiş ve başarılı katılımcılara sertifikaları teslim edilmiştir. Ankara Üniversitesi ATAUM ve Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı ile iş birliği içinde “Avrupa Birliği ve Sivil Toplum Temel Eğitim Programı” oluşturulmuş ve STK temsilcilerine eğitimler verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, yaygın din eğitimi kapsamında geniş kitlelere ulaşan çeşitli programlar sunmaktadır. “Camilerde Kur’an Öğretimi” projesi ile 2010-2024 yılları arasında 1.914.210 kursiyere ulaşılmıştır. “İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursları Öğretim Programları”ndan 2012-2024 yılları arasında toplam 9.030.198 kişi faydalanmıştır. “Yatılı Yaz Kur’an Kursları Öğretim Programı”na 2017-2024 yılları arasında 122.201 öğrenci katılmıştır. Koronavirüs salgını döneminde “Salgın Dönemi İhtiyaç Odaklı Yaygın Din Eğitimi” ve “Haydi Türkiye Evden Kur’an Öğrenmeye” projesi başlatılarak çevrim içi eğitime geçilmiştir. Engellilere yönelik özel Kur’an kursu ve hafızlık eğitim programları düzenlenmektedir. Yabancı uyruklu öğrencilere de Kur’an kurslarına kayıt hakkı tanınmaktadır. Diyanet Aylık Dergi’de “Asr-ı Saadet’te Kadın Eğitimi” ve “Yaygın Din Eğitimi Bağlamında Kur’an Kursları ve Kadınlar” gibi makaleler yayımlanmıştır.

2008 yılında kanunda açıkça yazılı olmayan hallerde kimsenin yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemeyeceği hükmü getirilmiştir. İlköğretim düzeyinde hukuk ve adalet dersinin seçimlik ders olarak okutulması sağlanmış, bugüne kadar 1 milyon 160 bine yakın öğrenci bu dersi almıştır. Hukuk fakülteleri için başarı sırası şartı 2019 yılında 125 bine, 2025 yılında ise 100 bine yükseltilmiştir.

TRT, yayınlarında ifade özgürlüğü ve kültürel çeşitliliğin korunması gibi konulara düzenli olarak yer vermektedir. TRT 1'in programları arasında eğitim temalı yapımlar yer alarak hak arayışlarının yollarını göstermektedir. TRT Kürdî'nin "Genç Yetenekler" adlı yapımı başarılı gençlerin ilham veren hikâyeleri üzerinden eğitim hakkını konu edinmiştir. TRT Türk'ün "Rehber" programında disleksili çocukların eğitim hakları işlenmektedir. TRT Arabî'nin "Hakkımdır" programında savaş zamanlarında eğitimin korunması ele alınmakta, "Kan Davası Tutsağındaki Çocuklar" belgeseli çocukların eğitim haklarından mahrum bırakılmasını konu edinmekte ve "Filistin'in Çocukları" belgeseli de İsrail işgali altında eğitim hakkının sistematik ihlalini vurgulamaktadır. "Aile Olmak 2" belgesel serisi de eğitim eşitsizliği konularına değinmektedir. TRT Dinle platformunda yayımlanan "Filling the Gaps in Rural Education" adlı podcast bölümü, kırsal alanlardaki eğitim ve çocukların okullarda yaşadığı zorluklar üzerine odaklanmıştır. TRT World Forum'da "İş ve Eğitimin Geleceği: Pandemi Sonrası Dünyaya Hazırlık" başlıklı oturum gerçekleştirilmiştir. NEXT TRT'de ise "Eğitimi Yeniden Düşünmek: Engelleri Aşmak, Zihinleri Güçlendirmek" başlıklı oturumlar düzenlenmiştir. Eğitimin önündeki tüm engeller kaldırılmış, okulların fiziki ortamı yenileştirme çalışmalarıyla daha uygun hâle getirilmiştir. FATİH Projesi ile eğitimde teknolojiden üst düzeyde yararlanılmaya başlanmıştır.

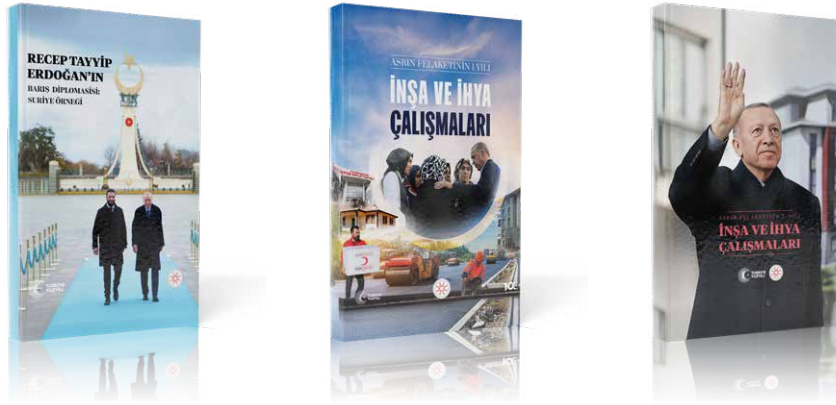

Fatih Projesi Tablet Dağıtım Töreni, 2014

4.5.5. Barınma Hakkı

Barınma yardımları (2006), Sosyal Konut Projesi (2009) ve yurt yapımı (2009) gibi destekler sunulmaktadır. Evsizlere Konaklama Projesi 2017 yılında başlatılmıştır. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Konut Destek Programı (2022) ve Roman Vatandaşlara Yönelik Konut Destek Programı (2023) gibi özel konut destekleri bulunmaktadır. Çocuk hakları kapsamında barınma hakkı güvence altına alınmıştır. Kadın konukevleri, şiddet mağduru kadınlara ve çocuklarına güvenli barınma hizmetleri sunmaktadır. Engelli bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile Umut Evleri, engelli bireylere yatılı bakım ve barınma hizmetleri sağlamaktadır. Yapılı çevrede erişilebilirliğin sağlanması, engelli bireylerin konutlarına ve kamu binalarına erişimini kolaylaştıran önemli düzenlemeler içermektedir. Avrupa Sosyal Şartı, yaşlılara gereksinimlerine ve sağlık durumlarına uygun konutlar ya da konutlarının buna uygun hâle getirilmesi için yeterli destek sağlamayı taahhüt etmektedir.

Mültecilere yönelik barınma hizmetleri ile ilgili bilgiler, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının yayımladığı “Güvenli Liman Türkiye’nin Dünyaya Çağrısı: Mülteciler için İş Birliği” ve “Recep Tayyip Erdoğan’ın Barış Diplomasisi: Suriye Örneği” adlı yayınlarında yer almaktadır. Başkanlık, 6 Şubat depremlerinin ardından yürütülen kapsamlı inşa ve ihya çalışmalarını ve toplumsal dayanışmayı belgelemek amacıyla “Asrın Felaketinin 1. Yılı: İnşa ve İhya Çalışmaları” ve “Asrın Felaketinin 2. Yılı: İnşa Ve İhya Çalışmaları” gibi yayınlar yayımlayarak afetzedelerin barınma hakkının yeniden tesis edilmesine yönelik devlet çabalarını kayıt altına almıştır.

TRT Türk’ün “Günaydın Hayat” adlı yapımı, barınma hakkı gibi temel sosyal haklara dikkat çekmektedir. TRT Kurdî’nin “Benim Şehrim” ve “Değişen Şehirler ve Değişen Hayatlar” adlı yapımları, yaşam hakkı ve kamu hizmetlerine erişim, sosyal ve ekonomik hakların güçlendirilmesi gibi konulara değinmiştir.

TRT Arabi tarafından hazırlanan “Sürgün Edilmişler” belgeseli, yerinden edilen mültecilerin barınma hakkına erişimde karşılaştığı zorlukları vurgulamaktadır. Şehirlerin refahını, huzurunu, güvenliğini ve tabii afetlere karşı direncini artırmak amacıyla “Gerçek Belediyecilik” programları yürütülmektedir. Kentsel dönüşümle afet riski altındaki alanların dönüşümü tamamlanarak güvenli, yalıtımlı, enerji tasarruflu ve çevre dostu yapılar inşa edilmesi hedeflenmektedir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), afetlerin meydana gelmesinden önce hazırlık ve zarar azaltma, olay sırasında müdahale ve olay sonrasında iyileştirme işlemlerini en kısa sürede yerine getirmektedir.

4.5.6. Bilim ve Kültür Hakkı

Anayasa’ya göre devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korumaktadır. Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak amacıyla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu kurulmuştur. Devlet ayrıca tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlamaktadır. TİHEK, il ve ilçe insan hakları kurullarının görevleri arasında bilim ve kültür alanına dolaylı olarak değinen bazı faaliyetler bulunmaktadır. “Fakültelerin ve yüksekokulların insan hakları alanındaki faaliyetlerini desteklemek”, “insan haklarıyla ilgili konularda üniversiteler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlarla iş birliği yaparak araştırma yapılması, yaptırılması ve rapor hazırlanmasını sağlamak” ve “kütüphanelere insan hakları konulu kitap, dergi ve broşür gibi kaynakları temin ederek halkın kullanımına sunulmasını sağlamak” bu faaliyetlerdendir. Bu maddeler, insan hakları konusunda akademik çalışmaların desteklenmesi ve bilgiye erişimin teşvik edilmesi yoluyla bilim ve kültür yaşamına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çocuk kuruluşlarında çocukların sanat, spor ve kültürel alanlarda gelişimlerine özen gösterilmekte; Halk Eğitimi Merkezleri iş birliği ile resim, müzik, gastronomi gibi çeşitli kurslar düzenlenmekte; tarihî ve kültürel geziler gibi etkinlikler yapılmaktadır. Engelli bireylere yönelik gündüz hizmet merkezlerinde el sanatları, müzik, drama gibi atölyelerde rehabilitasyon hizmetleri sunularak kültürel hayata katılımları desteklenmektedir. Erişilebilirlik kapsamında “Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayları” (2021, 2022, 2023, 2025) ve “BİLTEVT: Uluslararası Engelsiz Bilişim Kongresi” (2021, 2022, 2023, 2024) düzenlenerek bilgiye ve kültürel kaynaklara erişim kolaylaştırılmaktadır.

Bilim ve kültür hakkı, bireylerin bilimsel ve kültürel hayata katılımını ve katkısını ifade etmektedir. İş sağlığı ve güvenliği alanında bu haklar, akademik ve araştırma faaliyetleri aracılığıyla desteklenmektedir. İSG farkındalığını artırmak amacıyla üniversiteler, sendikalar ve diğer kurumlarla akademik çalışmalar ve ortak faaliyetler yürütülmüştür.

Sektörün ihtiyaç duyduğu konularda teknik rehberler hazırlanmış, sağlık gözetimi ve madencilik sektöründe sendikal faaliyetler ile maden mühendisliği müfredatının değerlendirilmesi konularında çalıştaylar düzenlenmiştir. İSG alanında sürdürülebilir iyileşme sağlamak için araştırma-geliştirme çalışmaları ve ulusal-uluslararası iş birlikleri gerçekleştirilmektedir. Çeşitli paydaşlar tarafından sunulan ve İSG iyileştirmelerini hedefleyen 36 hibe projesi, bilimsel ve kültürel gelişime katkı sağlamıştır.

Kütüphaneler; bireylerin kültürel yaşama katılımlarını artıran, bilim ve sanat özgürlüğünü destekleyen önemli kurumlardır. “Üreten Kütüphane Vizyonu” ile kütüphaneler, bireyin sadece bilgi tüketicisi değil aynı zamanda bilgi ve içerik üreticisi olmalarına olanak tanıyan bütüncül bir sistem sunmayı amaçlamaktadır. Kütüphaneler sanat, edebiyat ve el sanatlarına yönelik etkinlik ve atölyelerle bireyleri sanatsal ve kültürel üretime teşvik etmekte; inovasyon ve girişimcilik süreçlerini destekleyerek birer fikir ve proje geliştirme merkezine dönüşmektedir. Millî Dijital Kütüphane Projesi ve yapay zekâ destekli uygulamalar sayesinde bilgi kaynakları ülke genelinde eşitlikçi bir şekilde sunulmakta; bireylerin araştırma yapma, öğrenme ve kendini geliştirme özgürlükleri desteklenmektedir. Millî Kütüphanenin dijitalleştirme çalışmaları hız kazanmakta ve dijital hizmetleri bilime ve sanata katkı sunmaya devam etmektedir.

Kütüphaneler; bireylerin düşünsel, sanatsal ve sosyal gelişimini destekleyerek demokratik ve katılımcı bir toplumun temellerini güçlendirmektedir. Bu vizyon, 21. yüzyıl becerilerinin gelişimine katkı sunmaktadır. Kütüphaneler; robotik, seramik, edebiyat söyleşileri, Anadolu masalları gibi çok çeşitli kültürel, sanatsal ve eğitsel etkinlikler düzenleyerek toplumun her kesimine ulaşmaktadır. Atatürk Kültür Merkezi (AKM), 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü anma etkinlikleri kapsamında fotoğraf sergileri düzenlemiş ve “Halk Şairlerinin Dilinden 15 Temmuz Darbe Girişimi” adlı eserini yayımlayarak toplumsal belleğin oluşumuna ve kültürel ifadeye katkıda bulunmuştur. Türk Tarih Kurumu (TTK) ve Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) tarih, hukuk ve sosyal bilimler alanındaki bilimsel etkinlikleri ve yayınlarıyla bilim ve kültür hakkının gelişimine destek vermektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, yayın faaliyetleri kapsamında “Din, Hukuk ve Teknoloji” (2023) gibi ilmi eserleri ve “İslam Kültüründe Hoşgörü” (2013-2015) adlı halk kitabını yayımlamıştır. “Türk İslam Sanatları” başlığı altında “Özgür Kudüs” sergisi ve “Şahsiyetli Bir Direniş: Kudüs” oyunu gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Diyanet TV’de Afrika tarihi ve kültürünü ele alan “Afrika Hikâyesi” (2016-2018) programı yayımlanmıştır. “Savaş Ş. Barkçin ile Medeniyet Aklı” (2024-2025) programı da kültürel düşünceye katkı sunmaktadır.

Dışişleri Bakanlığı, AB uyum paketleri kapsamında kültürel hakların genişletilmesi alanında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Sinematoğrafik Eserlere Dair Avrupa Sözleşmesi’ne taraf olunmuştur. TRT, yayınlarında kültürel çeşitliliğin korunması konularına düzenli olarak yer vermektedir. TRT Kurdî, kültürel ifade özgürlüğünü desteklemekte; farklı dillerde müzik, belgesel ve eğitici içeriklerle geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bu, farklı dil ve kimliklerin kamusal alanda temsil edilmesine yönelik iradenin bir göstergesi olarak toplumsal kapsayıcılığın güçlenmesine katkı sunmaktadır. TRT Kurdî’nin “Perspektif” programında bilimsel analizlerle paylaşılmaktadır. “Çerçeve” programında kültürel haklar ele alınmakta, “Kadınlar Yarışıyor” programı Anadolu kültürlerini ve kültürel hakları konu edinmektedir. TRT Türk’ün “Dünyadaki Türkiye” programı, yurt dışındaki Türk varlığını kültürel haklar ve kamu diplomasisi bağlamında değerlendirerek kültürel mirasın korunması, ana dil, kimlik ve sosyal aidiyet gibi konularda Türkiye’nin yürüttüğü stratejik iletişimin örneklerini paylaşmıştır. TRT Arabi’nin “Hakkımdır” programında kültürel varlıkların korunması konusu işlenmiş; “Yasak Kimlik” belgeseli de inanç, kimlik ve eğitim özgürlüğü gibi evrensel hakların kısıtlanmasını ele almaktadır. Akademik Araştırma Merkezinin azınlık hakları konusundaki yayınları kültürel hakları da kapsayabilmektedir. Kadim kültürümüzün ve medeniyet değerlerimizin önemli bir unsuru olan geleneksel sanatlarımızın yaşatılması, kuşaktan kuşağa aktarılması ve tanıtılması amacıyla alan araştırmaları yapılmakta ve Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcıları Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezine kaydettirilmektedir. Türkiye Adalet Akademisi, hâkim ve savcı yardımcılarının araştırma, analitik düşünme, muhakeme ve yazım kabiliyetlerini geliştirmek amacıyla tez hazırlatılmasını sağlamaktadır. Akademi bünyesinde 60.000 kitabın yer alacağı ve 4 farklı ulusal ve uluslararası veri tabanını barındıran “Kanuni Kütüphanesi” hizmete açılmıştır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK), bilimsel araştırma ve çalışmaları teşvik etmek amacıyla “YÖK Üstün Başarı Ödülleri” vermektedir.

4.5.7. Yeterli Bir Yaşam Standardı Hakkı

Anayasa’ya göre devletin temel amaç ve görevlerinden biri, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır. Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek için ve adaletli bir ücret elde etmeleri için devletin gerekli tedbirleri alması bu hakkın sağlanmasına yönelik hükümleri içerir.

Sosyal yardım programları, ihtiyaçlık temelinde oluşturulmakta ve vatandaşların temel ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Aşevleri ve yakacak yardımları 2003 yılından itibaren verilmektedir. Elektrik Tüketim Desteği (2019) ve Doğal Gaz Tüketim Desteği (2022) gibi temel ihtiyaçlara yönelik destekler sunulmaktadır. Engelli ve yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak ve insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürmelerini sağlamak amacıyla çeşitli hizmetler ve politikalar geliştirilmektedir. Evde bakım yardımı, engelli bireylerin yaşam standardını yükseltmek için ailelere finansal destek sağlamaktadır. Avrupa Sosyal Şartı, yaşlıların iyi bir yaşam sürmeleri için yeterli kaynaklara sahip olma hakkını güvence altına almaktadır.

Basın İlan Kurumu, süreli yayınlara belirli şartlar altında kredi vermekte, basın derneklerine nakdi yardımda bulunmakta ve basında çalışanlara yönelik çeşitli sosyal yardımlar yapmaktadır. Ayrıca koronavirüs pandemisi ve Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen süreli yayınlara ve gazeteciler için bir dizi tedbir almış, gazetelere yardım yapmış ve belirli şartlardan muafiyetler tanımıştır. Bu destekler, sektörün ve çalışanların yaşam standartlarının korunmasına katkı sağlamaktadır.

Yeterli bir yaşam standardı hakkı, bireylerin insan haysiyetine yaraşır bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli olan temel koşulları ifade etmektedir. Çalışma hakkı, insan haysiyetine yaraşır bir yaşam düzeyine kavuşma temel insan haklarından biridir. Bu bağlamda sosyal güvenlik ve çalışma hakkı kapsamında yapılan tüm iyileştirmeler bu hakkın güvence altına alınmasına hizmet etmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sağlanan tarım sigortalılarına yönelik düşük prim ödeme imkânları, genç girişimcilere yönelik prim destekleri ve genel sağlık sigortası kapsamının genişletilmesi gibi uygulamalar, bireylerin ekonomik güvencelerini artırarak yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlamaktadır. İş sağlığı ve güvenliği alanında yapılan düzenlemeler ve projeler, çalışanların sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışmasını temin ederek onların yeterli bir yaşam standardına ulaşmalarının ön koşullarını sağlamaktadır. TİHEK, İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Birimi faaliyetleri kapsamında düzenlenen etkinliklerde “insan hakları bağlamında gıda hakkı” gibi konular ele alınmaktadır. Gıda hakkı, yeterli bir yaşam standardı hakkının önemli bir bileşenidir. TRT “Benim Şehrim” ve “Değişen Şehirler ve Değişen Hayatlar” adlı yapımlarda bölgesel altyapı ve sosyal hayatı iyileştirme çalışmaları ele alınarak yaşam hakkı ve kamu hizmetlerine erişim, sosyal ve ekonomik hakların güçlendirilmesi gibi konularına değinilmiştir. “Tarım” adlı yapımda da ekonomik haklar ve kırsal kalkınma konuları işlenmiştir. TRT Arabi’nin “Sürgün Edilmişler” belgeseli; mültecilerin barınma, güvenlik, eğitim ve sağlık gibi yaşamsal haklara erişimde karşılaştığı zorlukları vurgulamaktadır.

4.6. İfade ve Basın Özgürlüğü

İfade ve basın özgürlüğü, demokratik bir toplumun temel direklerinden olup bireylerin düşüncelerini serbestçe açıklama, bilgi edinme ve yayma haklarını güvence altına almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve taraf olduğu uluslararası sözleşmeler bu özgürlükleri koruma altına alırken aynı zamanda belirli sınırlar ve sorumluluklar da getirmektedir. Medyanın bağımsızlığı, etik ilkelere bağlılığı ve dezenformasyonla mücadelesi bu hakların etkin bir şekilde kullanılmasında kritik rol oynamaktadır.

4.6.1. Yasal ve Uluslararası Çerçeve

Anayasa, herkesin düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Bu hürriyet, resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir alma ya da verme serbestliğini de kapsamaktadır. Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak, izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, cumhuriyetin temel nitelikleri ve devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması gibi amaçlarla sınırlanabilmektedir. Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkı da mevcuttur.

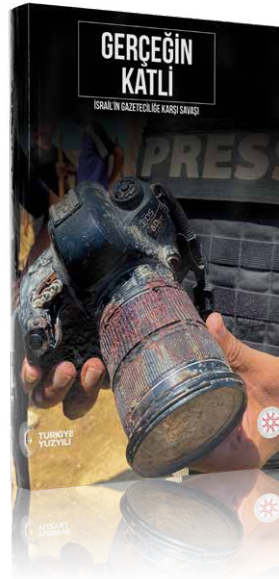
Uluslararası hukuk bağlamında Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 19. maddesi ifade özgürlüğünü düzenlemektedir. Bu maddeye göre herkesin bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içermektedir. Ancak bu hak, başkalarının haklarına ve itibarına saygı; ulusal güvenliği, kamu düzenini, sağlık ve ahlakı koruma gibi hukuken öngörülen ve gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilmektedir.

Adalet Bakanlığı, ifade ve basın özgürlüklerini demokrasi ve hukukun üstünlüğü temaları kapsamında ele almıştır. 2004 yılında yapılan düzenlemelerle basımevi ve eklentileri ile basın araçlarının suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemeyeceği ve işletilmekten alıkonulamayacağından bahsedilmiştir. Yine 2004 yılında kabul edilen Basın Kanunu ile basın ve yayın yoluyla işlenen suçlarda dava açılabilmesi için süre şartı getirilmiştir. İfade hürriyetiyle ilgili suçlar bakımından eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz kuralı konulmuş, eleştiri ve haber verme sınırlarında kalındığında terörün propagandasının suçunun oluşmayacağı yönünde mevzuata hüküm eklenmiştir. Ayrıca 2014 yılında hem yerel hem de genel seçimlerde her türlü propagandanın Türkçenin yanı sıra farklı dil ve lehçelerde de yapılabilmesinin önü açılmıştır. İfade ve basın özgürlüğünün genişletilmesi, AB uyum süreçlerinin önemli bir parçası olmuştur. 23. Fasal kapsamında ifade özgürlüğü ile ilgili mevzuatta değişiklikler yapılmıştır.

4.6.2. Medyada Etik İlkeler ve Kurumsal Bağımsızlık

Medya, doğru ve bilinçli kullanıldığında bireylerin düşünce ve fikirlerini özgürce ifade edebildikleri, haklarını arayabildikleri etkili bir platforma dönüşebilmektedir. Yayıncılığın etik ilkeleri, ifade özgürlüğü ve haber alma hakkı çerçevesinde olay ve olguları doğru ve tarafsız verme konusunda devletin gerekli tedbirleri zorunluluğunu vurgulamaktadır. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (1) bendi; tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almayı ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamayı zorunlu kılmaktadır. Basın meslek ilkeleri çerçevesinde soruşturulması mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayımlanamaz. Ayrıca haberin verilişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur.

İfade ve basın özgürlüğü, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının görev ve sorumluluk alanlarındadır. Başkanlık, basın mensuplarının doğru habercilik ilke ve etiklerini geliştirmek amacıyla “Doğru Habercilik ve Medya Etiği Rehberi” adlı rehber yayımlamıştır. Ayrıca İsrail’in Gazze’deki gazetecilere yönelik saldırılarını ve gerçeği örtme çabalarını konu alan “Gerçeğin Katli: İsrail’in Gazeteciliğe Karşı Savaşı” adlı yayını çıkarmıştır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının, dezenformasyonla mücadele ve doğru bilginin yayılması konularına büyük önem vermektedir. Başkanlık, hızla yayılan dezenformasyonla mücadele etmek için kurduğu merkezin faaliyetleri hakkında bültenler hazırlamıştır.

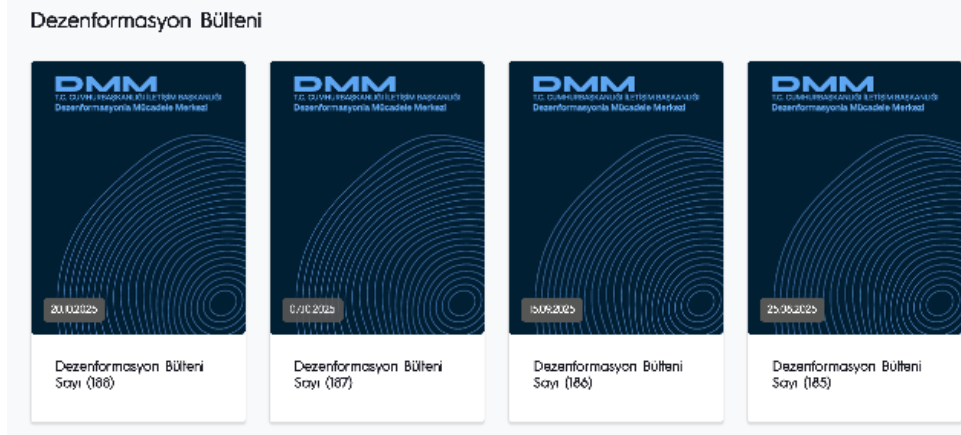
Basın İlan Kurumu, resmî ilan yoluyla sağlanan devlet desteğinin, gazeteciliğin objektif kriterlerini taşıyan ve mevzuat şartlarını yerine getiren tüm süreli yayınlara “fikir ve içtihat farkı gözetmeksizin” dağıtılmasını sağlayarak ifade ve basın özgürlüğünün temelini oluşturmaktadır. İnternet haber sitelerinin süreli yayın statüsüne alınması ve Kurum Genel Kurulunda temsil edilmesi, çoğulculuğun ve basın özgürlüğünün daha etkin biçimde işletilmesi ve geliştirilmesine önemli katkılar sunmuştur. Kurumun üstlendiği düzenleyici, denetleyici ve destekleyici rol; basının ekonomik ve editoryal bağımsızlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Basın Ahlak Esasları; haberin doğru, adil ve saygılı bir şekilde sunulmasını temin ederek basın özgürlüğü kisvesi altındaki kötü örneklerin önüne geçmeyi hedeflemektedir.

Anadolu Ajansı, kuruluş misyonu doğrultusunda sadece haber üreten bir kurum olmanın ötesine geçerek editoryal bağımsızlığına, doğrulanmış bilgiye ve evrensel habercilik ilkelerine bağlı kalarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Ajans, çok yönlü yayıncılığı ve içerik üretimi ile uluslararası alanda Türkiye'nin tezlerini dünya kamuoyuyla paylaşmaktadır. Ajansın uluslararası düzeyde düzenlediği İstanbul Photo Awards yarışması aracılığıyla foto muhabirleri desteklenmekte ve etik ilkelere bağlı habercilik teşvik edilmektedir. Yarışmada ödüle layık görülen fotoğraflar, başta Brüksel ve New York olmak üzere pek çok şehirde düzenlenen sergilerle izleyiciyle buluşturularak Türkiye kaynaklı medya üretimlerinin küresel ölçekteki görünürlüğü artırılmaktadır. Bu faaliyetler, ifade özgürlüğünün önemli bir bileşeni olan basının ve haberciliğin özgürce icra edilmesine verilen değeri göstermektedir.

TRT, kamuoyunun bilgi edinme hakkı ve özgürlüğünü desteklemekte ve yayınlarında ifade özgürlüğü konularına düzenli olarak yer vermektedir. TRT Haber, yayınlarının tamamını insanların doğru habere ulaşma hak ve özgürlüğünü karşılamaya yönelik gerçekleştirmektedir. Özellikle dezenformasyonla mücadeleyle yönelik yayınlar yaparak kamuoyunu bilgilendirmeyi, sağlıklı biçimde bilinçlendirmeyi ve doğru bilgiye ilk elden ulaşılmasını sağlamayı hedeflemektedir.

4.6.3. Dezenformasyonla Mücadele ve Medya Okuryazarlığı

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, dezenformasyonla mücadele alanında aktif bir rol üstlenmektedir. Bu katkı, özellikle Dezenformasyon Bülteni adı verilen yayın aracılığıyla somutlaşmaktadır. Kurum, DBS'ye (Dezenformasyon Bilgi Sistemi'ne) bildirilen yalan haberlerin uzmanlar tarafından incelenmesini ve doğrularının belirlenmesini sağlamaktadır. Belirlenen bu doğru bilgiler, Dezenformasyon Bülteni ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ile Dezenformasyonla Mücadele Merkezinin sosyal medya hesapları aracılığıyla kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Ayrıca Filistin'e yönelik iddialar gibi belirli konulara odaklanan özel bültenler de bulunmaktadır. Bu düzenli yayınlar ve gerçeği ortaya koyan bilgilerin halka açık kanallardan paylaşılması, vatandaşların yanlış bilgilere karşı korunmasına ve dolaylı olarak medya okuryazarlığının desteklenmesine önemli bir katkı sağlamaktadır.

RTÜK; 6112 sayılı Kanun kapsamında “296” daha önceki 3984 sayılı Kanun döneminde ise “343” adet müeyyide uygulamıştır. Program durdurma müeyyidesi uygulanan medya hizmet sağlayıcılarının yayını durdurulan programlar yerine yayımladıkları ikame yayınlar, medyanın izleyicileri bilgilendirme ve doğru bilgiyi aktarma gibi görevlerini olumlu yönde kullanmayı amaçlamaktadır. “Dezenformasyon” ve “Medya Okuryazarlığı” başlıklı ikame yayınlar; doğru kaynaklardan doğru bilgileri edinebilen, içerikleri sorgulayan ve medya içeriklerinin doğru analizini yapabilen bilinçli izleyicilerden oluşan bir toplum oluşturmayı hedeflemektedir. Bu tür yayınlar, toplumu bilgilendirme ve toplumsal bilinçlenme amaçlarını taşımaktadır. RTÜK’ün üyesi olduğu Avrupa Düzenleyici Otoriteler Platformu (EPRA) toplantılarında “dezenformasyon/yanlış bilgilendirme” ve “medyada çoğulculuk ve güven” gibi konular ele alınmaktadır. Bu çalışmalar, ifade özgürlüğünün önemli bir bileşeni olan doğru bilgiye erişimi ve medyada çeşitliliği teşvik etmektedir.

TRT World; dünyada insanı merkeze alan, ilkeli, objektif habercilik anlayışını yansıtan yayınlarıyla dikkat çekmektedir. Ana akım küresel medya söylemlerine eleştirel bir yaklaşım sunarak mağdur halkların sesi olmayı ve hak temelli bir uluslararası farkındalık oluşturmaya stratejik bir sorumluluk olarak benimsemektedir. TRT World Forum, “Dezenformasyonu Etkisizleştirmek: Dijital Çağda Hakikati Savunmak” gibi oturumlarla bu konuya odaklanmıştır. Akademik Araştırma Merkezi de ifade özgürlüğü ve dijital yönetim temalarını ele alan yayınlar yapmakta ve eğitim faaliyetleri kapsamında “Basın ve İfade Özgürlüğü” semineri düzenlemektedir.

4.6.4. İfade Özgürlüğünün Sınırları ve Toplumsal Sorumluluk

Anayasa ve ilgili mevzuatında düzenlenen ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğü esastır ve ancak yasada sayılan hâllerde istisnai ve dar yorumlanması suretiyle sınırlanabilmektedir. Basın özgürlüğü, bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser oluşturma hakkını içerirken kişinin dokunulmazlığı ile maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı arasında adil bir denge gözetilmektedir. Basın yayın faaliyetinin hukuka uygun sayılabilmesi için gerçek ve güncel olması, kamunun ilgisi ve yararının bulunması, açıklanış şekli ile konusu arasında düşünsel bir bağ olması gerekmektedir. Ayrıca yayın halkı kin ve düşmanlığa sevk etmemeli, şiddeti teşvik etmemeli, nefret veya ayrımcılık içermemeli, suçu ve suçluyu övmemeli, terör veya ayrılıkçı hareketleri yüceltmemeli, başkalarının kişilik haklarını zedelememelidir.

TRT World’ün “Gazzeli Gazeteciler” klibi, basın ve ifade özgürlüğü ile gazetecilerin çatışma bölgelerindeki durumunu gündeme getirmiştir. TRT Arabi’nin “Soykırım Altında Gazetecilik” belgeseli, Gazze ve Lübnan’daki askerî operasyonlar sırasında gazetecilere yönelik sistematik saldırıları ve basın özgürlüğünün ihlalini ortaya koymaktadır. TRT Kurdî’nin “Siyasetname” programı ifade özgürlüğü ve demokratik katılım konularını ele alırken “Toplum ve Siyaset” programı siyasal katılım ve toplumsal barış konularında farkındalık artırmayı hedeflemektedir. TRT Türk’ün “Gençler Ne Diyor?” programında gençlerin ifade ve katılım özgürlüğü bağlamında deneyimleri aktarılmıştır. BM İnsan Hakları Konseyi Özel Mekanizmalar kapsamında Düşünce ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü 2016 yılında Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret ve ilgili raporlar, uluslararası perspektiften ifade ve basın özgürlüğünün durumu hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

4.7. Kişisel Verilerin Korunması Hakkı

Kişisel verilerin korunması hakkı, modern çağın en temel insan haklarından biri olarak kabul edilmekte ve bireylerin mahremiyetini ve kişisel veri güvenliğini güvence altına almayı hedeflemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde bu hak, 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasa'nın "Özel hayatın gizliliği" başlıklı 20'nci maddesine eklenen hükümle anayasal bir güvenceye kavuşturulmuştur. Bu anayasal düzenleme uyarınca her birey kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsamaktadır.

4.8. Haberleşme Özgürlüğü ve Özel Hayatın Gizliliği

Haberleşme özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği, demokratik ve hukuk devleti niteliğini haiz bir toplumun temelini oluşturan, bireylerin onurunu ve mahremiyetini güvence altına alan vazgeçilmez haklardır. Bu haklar; bireylerin kendi iç dünyalarını, aile ilişkilerini ve iletişimlerini dış müdahalelerden uzak bir şekilde sürdürebilmelerini sağlamanın yanı sıra kamusal alanda da kişisel verilerinin ve gizliliklerinin korunmasına yönelik kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, anayasal düzenlemeler ve taraf olduğu uluslararası sözleşmeler aracılığıyla bu özgürlükleri güvence altına almıştır.

4.8.1. Hukuki Çerçeve ve Yasal Güvenceler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Aynı şekilde herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir ve haberleşmenin gizliliği esastır. Bu özgürlükler, mutlak olmayıp milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi kamu yararı gerekçeleriyle sınırlanabilir. Ancak bu tür sınırlamalar, ancak hâkim kararı ile veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yetkili mercinin yazılı emri ile mümkündür.

Uluslararası hukuk bağlamında Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 17. maddesi mahremiyet hakkını açıkça düzenlemektedir. Bu maddeye göre hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz. Sözleşme, herkesin bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahip olduğunu da belirtmektedir. Bu uluslararası güvenceler, Türkiye'nin ulusal hukuk sistemindeki korumayı pekiştirmektedir.

Hukuk sistemimizde özel hayatın gizliliği ve haberleşme özgürlüğünün korunması amacıyla önemli yasal adımlar atılmıştır. Özellikle 2022 yılında "ısrarlı takip"ın suç olarak düzenlenmesi, kişisel güvenlik ve özel hayatın korunması açısından önemli bir adım olmuştur. Türk Ceza Kanunu'nda daha önce bulunmayan özel hayatın gizliliğini ihlal ile kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması gibi suç tipleri sisteme kazandırılmıştır. Bu düzenlemeler, bireylerin mahremiyet alanına yönelik saldırılara karşı caydırıcılık sağlamayı ve mağdurlara hukuki koruma sunmayı amaçlamaktadır.

4.8.2. Dijital Çağda Koruma ve Uygulama Alanları

Dijitalleşen dünyada özel hayatın gizliliği ve haberleşme özgürlüğünün korunması, yeni ve karmaşık zorlukları beraberinde getirmektedir. Medya kuruluşları ve kamu görevlileri başta olmak üzere birçok alanda bu hakların korunmasına yönelik özel hassasiyetler geliştirilmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından belirlenen görsel-işitsel yayıncılık etik ilkelerinden biri, medya hizmet sağlayıcı ve platform işletmecilerinin özel hayatın gizliliğini koruması gerekliliğidir. Bu ilke, yayınların kişisel mahremiyeti ihlal etmemesini temin etmeyi amaçlamaktadır.

Yapay zekâ sistemlerinin kullanımında kamu görevlilerinin uyması gereken etik davranış ilkeleri arasında “Gizlilik ve güvenlik” başlığı altında özel hayatın gizliliği konusu ele alınmıştır. Kamu görevlileri, yapay zekâ sistemlerini kullanırken kurumsal gizliliğe ve kişisel verilerin korunmasına azami özen göstermeli ve gerçek kişi ve kurumlarla ilgili bilgileri mevzuata aykırı olarak bu sistemlerle paylaşmamalıdır. Bu ilkeler, özel hayatın gizliliğinin dijital ortamda korunmasına yönelik kritik adımları belirtmektedir.

Medya etiği bağlamında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı yayınlarında, medya mensubunun bilgi, ses ve görüntü elde etmek için haber konusu kişinin özel hayatının gizliliğini ihlal edemeyeceği vurgulanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı yayınları, dijital platformların özel hayatın gizliliğini ihlal edebileceğine ve siber güvenlik risklerine dikkat çekmektedir. Başkanlık, bu konularda farkındalık oluşturmak amacıyla “Siber Tuzaklar ve Oltalama Saldırıları: Dijital Dünyada Güvenli Kalmanın Yolları” başlıklı içeriği yayımlamıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, mahremiyet ve özel hayatın korunması konularına büyük önem vermekte ve bu alanda toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir. 2015 yılında “Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile” temalı aile forumu bildirileri kitap hâline getirilmiştir. 2019 yılında yaz Kur'an kursu öğrencilerine “Mahremiyet Bilinci” seminerleri düzenlenmiştir. Diyanet Aile Dergisi'nde “Çocuklarımızı Dijital Zorbalıktan Nasıl Koruyabiliriz?” ve “Ekran Bağımlılığı” gibi konular işlenerek dijital mahremiyet ve güvenliğe dikkat çekilmiştir. Bu çalışmalar, bireylerin ve özellikle çocukların dijital dünyadaki mahremiyet haklarının korunmasına yönelik rehberlik sağlamaktadır.

Uluslararası alanda, güvenlik politikaları ile temel haklar arasındaki denge de önem taşımaktadır. TRT Türk'ün “Avrupa'nın Nabzı” adlı programı, Avrupa'da terörle mücadele politikaları, güvenlik önlemleri ile temel haklar (ifade özgürlüğü, özel hayatın gizliliği, adil yargılanma) arasındaki dengeyi ele almıştır. Bu program, özel hayatın gizliliği ve haberleşme özgürlüğünün, kamu güvenliği gibi diğer önemli değerlerle nasıl dengelenmesi gerektiği konusuna doğrudan bir atıf yaparak bu hakların modern devletlerdeki karmaşık yerini ortaya koymaktadır. Bu kapsamlı yaklaşım, haberleşme özgürlüğü ve özel hayatın gizliliğinin, bireysel hakların korunması ve toplumsal düzenin sağlanması arasındaki dinamik ilişki içinde değerlendirilmesini gerektirmektedir.

4.9. Din ve Vicdan Özgürlüğü

Din ve vicdan özgürlüğü, bireylerin iç dünyalarında sahip oldukları inanç ve kanaatlerini hiçbir zorlama olmaksızın belirleyebilmelerini; bunları ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açığa vurabilmelerini ve bu inançları doğrultusunda bir yaşam sürebilmelerini güvence altına alan temel bir insan hakkıdır. Türkiye Cumhuriyeti, bu özgürlüğü anayasal düzeyde koruma altına almış ve uluslararası taahhütleriyle de pekiştirmiştir. Toplumsal hoşgörü, karşılıklı saygı ve farklı inanç gruplarının bir arada barış içinde yaşayabilmesi; bu özgürlüğün etkin bir şekilde kullanılabilmesi ile mümkündür.

4.9.1. Din ve Vicdan Özgürlüğünün Anayasal ve Uluslararası Güvenceleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre herkes vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. İbadet, dinî ayin ve törenler serbesttir. Hiç kimse ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır

vBu hak, uluslararası hukukta da güvence altına alınmıştır. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 18. maddesi düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü düzenlemektedir. Bu maddeye göre herkes, kendi tercihiyle bir dinî kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile tek başına veya başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak dinini veya inancını ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açığa vurma özgürlüğüne sahiptir. Hiç kimse, kendi tercihi olan bir dinî kabul etme veya inanca sahip olma özgürlüğünü zayıflatacak bir zorlamaya tabi tutulamaz. Din veya inancı açığa vurma özgürlüğü ancak kamu güvenliği, kamu düzeni, sağlık veya ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla hukuken öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilmektedir. Sözleşme ayrıca taraf devletlerin anne-babalar ile mümkünse vasilerin kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ettiğini belirtir.

Adalet Bakanlığı, bu hakların korunması amacıyla önemli yasal düzenlemeler yapmıştır. 2014 yılında kişilerin toplu ibadetleri yanında bireysel ibadetlerinin engellenmesini suç olarak düzenlemiştir. Bununla birlikte kişinin dinî inancının gereğini yerine getirmesinin engellenmesini de yaptırım altına almıştır. Aynı düzenlemede cebir veya tehdit kullanarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla bir kimsenin inanç, düşünce veya kanaatlerinden kaynaklanan yaşam tarzına ilişkin tercihlerine müdahale etmeyi veya bunları değiştirmeye zorlamayı da suç olarak tanımlamıştır. Yerel yönetimlerde görev yapan kamu görevlileri için belirlenen “adil ve eşit kamu hizmeti sunma” ilkesi de din ve vicdan özgürlüğünü destekleyici bir nitelik taşımaktadır. Bu ilke uyarınca kamu görevlileri kamu hizmetlerinin sunulduğu bireyler arasında din, inanç, mezhep ayrımcılığı yapamazlar. Bu yaklaşım, kamu hizmetlerinin sunumunda inanç farklılıklarına saygı gösterilmesini ve tarafsızlığı sağlamayı hedeflemektedir.

4.9.2. Diyanet İşleri Başkanlığının Din ve Vicdan Özgürlüğü Kapsamındaki Rolü ve Faaliyetleri

Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin köklü kurumlarından biri olarak 633 sayılı Kanun'da belirtilen “İslam Dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din hususunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek” görevini, hak ve özgürlüklerin geliştirilmesine yönelik politikalar kapsamında yürütmektedir. Başkanlık, hizmet anlayışını Kur'an ve sünnet çizgisinde, İslam'ın düşünce, bilgi ve medeniyet mirası eşliğinde, temel kaynaklara dayalı sahih bilgiyi esas alarak sürdürmektedir. Toplumun güncel ve gelecekteki ihtiyaçlarını gözeterek din hizmeti kalitesini yükseltmeyi ve İslam dünyasına örnek olmayı hedeflemektedir. Başkanlık, vatandaşlık esasını gözeterek hizmet sunmakta; bireysel ve kültürel farklılıkları dikkate alarak insanları İslam'ın ortak paydasında buluşturmayı amaçlamaktadır.

Bu bağlamda İslam dinine mensup her türlü inanış, dinî hayat tarzı, tutum ve davranışlara karşı eşit mesafede olma ilkesini benimsemektedir. Bu yaklaşım, din ve vicdan özgürlüğünün temel bir insan hakkı olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Diyanet İşleri Başkanlığı Konferans Salonu'nda düzenlenen 7. Din Şûrası'nda, 26 Kasım 2024

Diyanet İşleri Başkanlığı, din ve vicdan özgürlüğünü doğrudan ve dolaylı olarak destekleyen çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu kapsamda basılı ve dijital yayın faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır. Dr. Halil Altuntaş tarafından kaleme alınan “İslam’da Din Hürriyetinin Temelleri” adlı kitap 2000 yılında basılmış ve 2022 yılında 8.000 adet basımı yapılarak halkın istifadesine sunulmuştur. Doç. Dr. İsmail Karagöz tarafından yazılan “Din ve Vicdan Özgürlüğü” adlı kitap 2006 yılında yayımlanmıştır. Bu alana ilişkin diğer önemli eserler arasında “İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler” (2001-2019 yılları arasında 33.000 adet basım), “İnsan, Din ve Özgürlük” (2010-2017 yılları arasında 10.000 adet basım) ve “Din, Hukuk ve Teknoloji” (2023 yılında 5.000 adet basım) bulunmaktadır. Dijital yayınlar kapsamında ise “İslam’ın Özgürlükçü Yanı”, “Sence Özgürlük Nedir?”, “Bencillik Özgürlük mü?” ve “Özgür Olmanın Bedeli” gibi videolar yayımlanmıştır. “Diyanet Aile Dergisi”nde “hukuk, özgürlük ve ahlak” gibi konular ele alınmıştır. “Diyanet Aylık Dergi”de ise “İnsan Denen Varlık”, “İnsanlık Kaç Sıfır?” ve “Üstünlük Renkte, Tende ve Irkta Değil, Takvadır” gibi makalelerle insan onuru ve eşitliği konularına vurgu yapılmıştır.

Başkanlık tarafından sunulan vaaz ve hutbelerde, din ve vicdan özgürlüğünün temelini oluşturan insan hakları, adalet, sorumluluk ve değer kavramları sıkça işlenmektedir. “İslam’a Göre Kadın ve Kadın Hakları” konulu 43.646 vaaz verilmiştir. Hutbelerde ise “İnsan Hakları ve İslam” (2010), “İman, Özgürlük ve Bağımlılık” (2014), “Hürriyet ve Mesuliyet” (2014), “Gerçek Özgürlük Allah’a Kulluk” (2017), “İnsan, İman ve Hayat” (2020) ve “İnsan, Özü İtibarıyla Değerlidir” (2023) gibi konular ele alınmıştır.

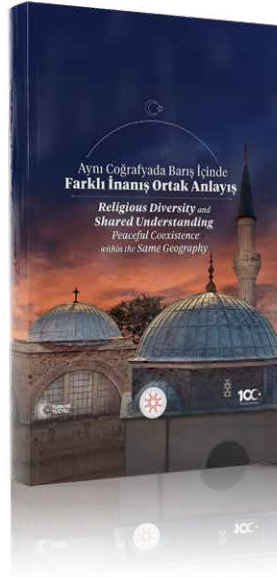
Bu konular, bireyin vicdani tercihlerini ve temel insani değerlerini vurgulamaktadır. Ayrıca Aile ve sosyal politikalar kapsamında Kur’an Kursu Destegi Programı 2023 yılında başlatılarak dinî eğitim alanında spesifik bir destek sunulmuştur. Dinî Bilgilendirme Hizmetleri kapsamında Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından 57 karar ve mütalaa ile 8 fetva yayımlanmıştır. Vatandaşlardan gelen 22.197 soruya sahih dinî bilgiler çerçevesinde cevap verilerek bireylerin dinî konulardaki bilgi ihtiyaçları karşılanmakta ve bu yolla vicdan özgürlüklerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı personeline yönelik düzenlenen hizmet içi ve mesleki eğitimlerde insan haklarının önemi, kamu etiği ve insan haklarına saygı bilinci konularına yer verilmektedir. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisinin Uzaktan Eğitim Kapısı üzerinden “İnsan Hakları” (80.577 personel), “İnsan Hakları Çerçevesinde Etik” (77.394 personel) ve “İnsan Hakları Temelinde İş Yerinde Cinsiyet Eşitliği” (12.125 personel) başlıklı eğitimlerin izlenmesi sağlanmıştır. Bu eğitimler, din hizmetleri sunan personelin temel hak ve hürriyetlere saygı bilincini artırmayı hedeflemektedir.

4.9.3. Ayrımcılıkla ve İslamofobiyle Mücadele: Kurumsal Yaklaşımlar ve Medya Farkındalığı

Türkiye, din veya inanç temelli hoşgörüsüzlük ve İslam karşıtlığıyla mücadelede öncü bir rol üstlenmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı, yurt dışında yaşayan Müslümanların maruz kaldığı din ve inanç temelli ayrımcılığı insan hakları ihlali olarak değerlendirmekte ve bu sorunlara karşı çok boyutlu ve bütüncül mücadele stratejileri geliştirmektedir. Dünya genelindeki İslamofobi vakaları düzenli olarak taranmakta, bilimsel analizlere tabi tutulmakta ve yıllık raporlar hâlinde kamuoyunun istifadesine sunulmaktadır. Bu kapsamda Jandarma Genel Komutanlığı personeli başta olmak üzere çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik bilgilendirme ve farkındalık seminerleri düzenlenmektedir. Medya ve İslamofobi Forumu gibi toplantılara katılım sağlanarak İslamofobiyle mücadeledeki güncel meseleler ve çözüm önerileri değerlendirilmektedir. Dijital platformlarda “İslamofobi Demek İslamofobi’dir!”, “Ayrımcılık Nedir?”, “Ön Yargı Nedir?”, “İnsanlık Onurunu Tek Kalemde Sildiler” ve “İslam Karşıtlarının Hedefi: Camiler” gibi videolarla farkındalık çalışmaları yürütülmektedir.

Din ve vicdan özgürlüğü, CİMER'e yapılan başvurular arasında yer alan ve kamuoyunun hassasiyetini yansıtan konuların başında gelmektedir. Örneğin, vatandaşlar Ayasofya'nın ibadete açılması taleplerini CİMER aracılığıyla dile getirmişlerdir. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının himayesinde yayımlanan "Filistin Davamız" adlı kitapta, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarında okulları, camileri ve kiliseleri bombalamaya devam ettiği belirtilerek inanç özgürlüğüne yönelik ihlallere dikkat çekilmiştir. Türkiye'nin bir zenginliği olan farklı din ve inanç gruplarına yönelik iletişim kampanyaları ve kültürel diplomasi faaliyetlerinin bir yansıması olarak "Aynı Coğrafyada Barış İçinde Farklı İnanış Ortak Anlayış" adlı bir çalışma yayımlanmıştır. Bu çalışma, tüm inanç gruplarının din ve vicdan özgürlüğünü genişletme adımlarına odaklanmaktadır.

Radio ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), yayıncılığın etik ilkelerinde toplumun inanç, değer ve hassasiyetlerini gözetmeyi öngörmektedir. RTÜK'ün ev sahipliğinde Diyanet İşleri Başkanlığı, Erciyes Üniversitesi, TRT ve SETA iş birliğiyle 25-26 Mayıs 2021 tarihlerinde "I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu" düzenlenmiştir. Sempozyumun teması "Yalan Haber, Nefret Söylemi ve Kültürel İrkçilik Kışkacında İslam" olarak belirlenmiş olup görsel ve işitsel medya araçlarında İslam ile ilişkilendirilen şiddet ve terör olaylarının neden olduğu olumsuz ön yargılara ve ayrımcılığa karşı mücadele amacı taşımaktadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, sempozyumda İslam düşmanlığının küresel bir tehdit olduğunu ve Batı'daki ırkçı ve İslam düşmanı saldırıların artışına dikkat çekmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 1. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu'nda, 26 Mayıs 2021

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) tarafından da din ve inanç temelli ayrımcılıkla mücadele edilmektedir. Ayrımcılıkla Mücadele İstişare Komisyonunun Kasım 2022'deki üçüncü toplantısında “din ve inanç temelinde ayrımcılık yasağı” gündemi ele alınmıştır. Ayrıca Ayrımcılık Temelleri Serisi kapsamında “Din, İnanç ve Mezhep Temellerinde Ayrımcılık El Kitabı” hazırlanmıştır.

Uluslararası düzeyde ise BM İnsan Hakları Konseyi'nde 2011 yılında kabul edilen 16/18 sayılı karar, din veya inanç temelli hoşgörüsüzlükle mücadelede önemli bir dönüm noktası olmuş ve “İstanbul Süreci” olarak anılan bir teamül oluşmasına zemin hazırlamıştır. 2023 yılında kabul edilen 53/1 sayılı karar ile Kur'an-ı Kerim'e yönelik saldırılar “dinsel nefret” olarak tanımlanmış, uluslararası hukuki zeminin güçlendirilmesine katkı sağlanmıştır. Türkiye'nin girişimleriyle 15 Mart 2022 tarihinde “İslamofobiyle Mücadele Uluslararası Günü” ilan edilmiştir. Avrupa Konseyi Dönem Başkanlığı sırasında din özgürlüğü hakkında bir AK Bakanlar Komitesi bildirisi kabul edilmiştir.

TRT, yayınlarında kültürel çeşitliliğin korunması konularına düzenli olarak yer vermektedir. TRT 1'de yayınlanan “Selam” belgeseli, inanç özgürlüğü kapsamında başka ülkelerde yaşayan ve sonradan Müslüman olan insanların hayatlarının nasıl değiştiği konusunu ele almaktadır. “Avrupalı Müslümanlar” belgeseli ise Avrupa'da yaşayan ve Müslümanlığı seçen insanların günlük yaşantıları, karşılaştıkları zorluklar, din özgürlüğü ve entegrasyon süreçlerine değinmektedir.

TRT Türk'ün "Türkler Ne Der?" programı Avrupa'da İslamofobi konusunu ele almış, dinî inanç temelinde ayrımcılık ve nefret söylemiyle mücadeleye dikkat çekmiştir. Aynı kanalın "Akliselim" programı da Avrupa'da artan İslamofobi olgusunu, ifade ve inanç özgürlüğü bağlamında ele almış; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinde yer alan ayrımcılık yasağı ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı çerçevesinde İslam karşıtı tutumları değerlendirmiştir.

TRT World'ün "Land of Faith: Türkiye's Religious Minorities" adlı belgeseli, Türkiye'nin asırlardır farklı dinlere ve inanç gruplarına ev sahipliği yapmış benzersiz dokusunu ve çeşitli dinî toplulukların yüzyıllardır aynı topraklarda nasıl bir arada yaşadığını gözler önüne sermektedir. Belgesel, Osmanlı İmparatorluğu'nda kök salan bir arada yaşama kültürünün Türkiye'de nasıl geliştiğini ve son yirmi yılda nasıl daha da güçlendiğini konu almaktadır. TRT World'ün haber paketleri arasında "Türkiye'de din özgürlüğü" başlığı da yer almaktadır. TRT Arabi'nin "Yasak Kimlik" belgeseli de inanç özgürlüğü konularını ele almıştır. Radyo yayınlarında ise dil, din, mezhep, ırk ve fikir ayrımının yanlışlığı vurgulanarak insan onurunun her şeyin üstünde tutulması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM), "Atatürk'ün Din ve Laiklik Anlayışı" (2012) ve "Atatürk Devrimleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı (1924-1938)" (2018) gibi eserlerle din ve vicdan özgürlüğü konularının tarihsel ve ideolojik boyutlarına katkıda bulunmaktadır.

4.10. Bilim ve Sanat Özgürlüğü

Bilim ve sanat özgürlüğü, modern toplumların gelişimi ve bireylerin entelektüel ve kültürel zenginleşmesi için vazgeçilmez temel haklardanır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, herkesin bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahip olduğunu güvence altına almıştır. Bu yayma hakkı, Anayasa'nın 1, 2 ve 3. maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı koruyarak bu özgürlüğün gelişimi için gerekli ortamı sağlamakla yükümlüdür. Bu anayasal ilke; bilimsel bilginin yaygınlaşmasını, sanatsal üretimin teşvik edilmesini ve bireylerin yaratıcılıklarını özgürce ifade etmelerini destekleyici bir çerçeve sunmaktadır. Çocuk kuruluşlarında çocukların sanat, spor ve kültürel alanlardaki gelişimlerine özen gösterilmekte; resim ve müzik gibi kurslar düzenlenerek onların erken yaşlardan itibaren bu alanlara yönelmeleri teşvik edilmektedir. Engelli bireylere yönelik gündüz hizmet merkezlerinde ise el sanatları ve müzik atölyeleri gibi rehabilitasyon hizmetleri sunularak onların da sanatsal ve kültürel yaşama katılımları desteklenmektedir.

4.10.1. Bilim ve Sanatın Desteklenmesinde Kütüphanelerin ve Dijital Platformların Rolü

Kütüphaneler: bireylerin bilgiye erişim, düşünsel gelişim, kültürel yaşama katılım ve üretim özgürlüğü gibi temel haklarını güçlendirerek bilimsel ve sanatsal üretime önemli katkılar sunan merkezi kurumlardır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ile birlikte kütüphaneler, bireylerin kültürel yaşama katılımlarını artıran ve bilim ve sanat özgürlüğünü destekleyen önemli kurumlardır. “Üreten Kütüphane Vizyonu” bu yaklaşımın bir parçası olarak, bireyin sadece bilgi tüketicisi değil aynı zamanda bilgi ve içerik üreticisi olmalarına olanak tanıyan bütüncül bir sistem sunmayı amaçlamaktadır. Kütüphaneler, sanat, edebiyat ve el sanatlarına yönelik etkinlik ve atölyelerle bireyleri sanatsal ve kültürel üretime teşvik etmekte; inovasyon ve girişimcilik süreçlerini destekleyerek birer fikir ve proje geliştirme merkezine dönüşmektedir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Beştepe Millet Kütüphanesi'nde, Kütüphane 5.0 ve İnsan Merkezli Dijital Dönüşüm Uluslararası Konferansı'nda, 6 Kasım 2025

Kütüphanecilikte dijital dönüşüm, bilim ve sanat özgürlüğüne erişimi daha da genişletmektedir. Millî Dijital Kütüphane Projesi ve yapay zekâ destekli uygulamalar sayesinde bilgi kaynakları ülke genelinde eşitlikçi bir şekilde sunulmakta; bireylerin araştırma yapma, öğrenme ve kendinî geliştirme özgürlükleri desteklenmektedir. Millî Kütüphanenin dijitalleştirme çalışmaları hız kazanmakta ve dijital hizmetleri bilime ve sanata katkı sunmaya devam etmektedir. BİLTEVT (Uluslararası Engelsiz Bilişim Kongresi) gibi platformlar da bilişim teknolojileri ve hizmetlerinde erişilebilirlik konusunda faaliyet yürüten akademik ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirerek bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkı sağlamaktadır.

4.10.2. Kurumsal ve Akademik Katkıları ile Hukuki Koruma

Çeşitli kurumlar, bilim ve sanat özgürlüğünü destekleyici faaliyetler yürütmektedir. Atatürk Kültür Merkezi (AKM) gibi kurumlar, yayınları ve sergileriyle bilimsel ve sanatsal ifadeye alan açmaktadır. Atatürk Araştırma Merkezi ve Türk Tarih Kurumu da bilimsel araştırma ve yayın faaliyetleriyle bilim özgürlüğüne katkı sağlamaktadır.

Türkiye Adalet Akademisi bünyesinde yayınlanan Akademi Kürsü Dergisi; hukuk, toplum, kültür, yaşam, sanat ve edebiyat gibi birden fazla alanda akademik olmayan çalışmalar yayımlayarak entelektüel ve sanatsal üretime zemin hazırlamaktadır. Akademi ayrıca, TÜBİTAK ile iş birliği içinde Yapay Zekâ Destekli Dijital Dönüşüm Projesi ile yapay zekâ tabanlı kişiselleştirilmiş e-egitim içerikleri oluşturmayı hedeflemektedir. Bu çabalar, Türkiye'nin bilimsel ve teknolojik yetkinliğini geliştirmek amacıyla etki gücü yüksek program ve projelerin hayata geçirilmesine katkı sağlamaktadır. Kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel araştırmaların, verilerin ve eğitim malzemelerinin açık erişim altyapısı aracılığıyla herkesin erişimine açılması, bilimsel araştırmaların görünürlüğünü ve etkisini artırarak inovasyon sürecini hızlandırmaktadır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK), bilimsel araştırma ve çalışmaları teşvik etmek amacıyla "YÖK Üstün Başarı Ödülleri" vermektedir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, YÖK 2021 Üstün Başarı Ödülleri'nde

Bilim ve sanat özgürlüğünün korunmasında hukuki mekanizmalar da önem taşımaktadır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında açılan davalarda arabuluculuk faaliyetine katılan avukatların ücretlendirilmesinin düzenlenmesi, bilim ve sanat eserleri sahiplerinin haklarının korunmasına yönelik hukuki mekanizmaların etkinliğini desteklemektedir. Medya etik ilkeleri de bu alanda önemli bir rol oynamaktadır.

RTÜK'ün etik ilkeleri, çok sesliliğe ve kültürel çeşitliliğe önem vermeyi ve ırk, dil, din ve cinsiyet ayrımcılığına yer vermemeyi öngörmektedir. Avrupa Düzenleyici Otoriteleri Platformu (EPRA) toplantılarında “ırkçı nefreti kışkırtan yayınların denetimi” gibi konuların ele alınması, kültürel çeşitliliğin ve azınlık haklarının korunmasına yönelik uluslararası çabalara Türkiye'nin katkısını göstermektedir. Bu tür düzenlemeler ve uygulamalar, bilim ve sanat özgürlüğünün sadece ifade edilmesini değil, aynı zamanda saygı ve eşitlik içinde gelişmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

4.11. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü, demokratik bir toplumda bireylerin düşüncelerini ifade etme ve kamusal alanda bir araya gelme haklarının temel bir göstergesidir. Bu özgürlük, bireylerin kolektif seslerini duyurabilmeleri ve toplumsal meselelere dikkat çekebilmeleri açısından hayati bir öneme sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, bu hakkı güçlü bir şekilde güvence altına almıştır.

Anayasaya göre herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, hakkın özünü zedelemeyecek şekilde, ölçülülük ilkesine uygun olarak uygulanmalıdır.

Uluslararası alanda da bu özgürlük tanınmış ve korunmuştur. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 21. maddesi toplanma özgürlüğünü düzenlemektedir. Bu maddeye göre, barışçıl bir biçimde toplanma hakkı hukuk tarafından tanınmaktadır. Bu hakkın kullanılmasına, ulusal güvenliği veya kamu güvenliğini, kamu düzenini, sağlık veya ahlâkı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiçbir sınırlama konamaz. Bu uluslararası sözleşmeler, Türkiye'nin ulusal hukuk sistemindeki güvenceleri pekiştirmektedir.

İçişleri Bakanlığı, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına ilişkin yasal çerçeve ve uygulamaları sürekli olarak değerlendirmektedir. Bu kapsamda Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı Başkanlığınca 25-26 Ağustos 2023 tarihlerinde İzmir'de “Ulusal ve Uluslararası Boyutuyla Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Değerlendirilmesi Çalıştayı” düzenlenmiştir. Ayrıca bu alandaki tartışma ve değerlendirmeleri derinleştirmek amacıyla 15-16 Mayıs 2025 tarihlerinde “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkına İlişkin Yasal Çerçeve ve Uygulaması Sempozyumu”nun düzenlenmiştir. Avrupa Birliği (AB) uyum paketleri kapsamında da dernek kurma ile toplantı ve gösteri yapma özgürlüklerinin güçlendirilmesi alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve AB Başkanlığı eş güdümünde toplanma özgürlüğü alanında projeler yürütülmüştür.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkına İlişkin Yasal Çerçeve Uygulaması Sempozyumu, 15 Mayıs 2025

4.12. Seyahat ve Yerleşim Özgürlüğü

Seyahat ve yerleşim özgürlüğü, bireylerin kendi ülkeleri içinde serbestçe dolaşma, ikamet edecekleri yeri seçme ve ülke dışına çıkıp kendi ülkelerine dönme haklarını güvence altına alan temel bir insan hakkıdır. Demokratik bir toplumda bireylerin yaşam kalitesini ve temel haklarını doğrudan etkileyen bu özgürlük, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmıştır. Bu hak, bireylerin kişisel tercihlerine göre yaşam alanlarını belirlemelerine ve farklı bölgelerdeki hizmetlere erişim sağlamalarına imkân tanımaktadır.

4.12.1. Seyahat ve Yerleşim Özgürlüğünün Anayasal ve Uluslararası Temelleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Ancak bu hürriyetler mutlak olmayıp belirli amaçlarla kanunla sınırlanabilmektedir. Yerleşme hürriyeti; suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak amaçlarıyla kanunla sınırlanabilmektedir. Seyahat hürriyeti ise suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amacıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti de ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilmektedir.

Uluslararası hukuk bağlamında Türkiye'nin taraf olduğu Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12. maddesi seyahat özgürlüğünü ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. Bu maddeye göre bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir kimse, o ülke sınırları içinde seyahat etme özgürlüğüne ve yerleşeceği yeri seçme hakkına sahiptir. Ayrıca herkes kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, bir ülkeden ayrılmakta serbesttir.

Bu haklar, ulusal güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık veya genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli sebepler ile hukuken öngörölmüş sınırlamalar dışında hiçbir sınırlamaya tabi tutulamaz. Sözleşme aynı zamanda hiç kimsenin kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamayacağını da açıkça belirtmektedir. Bu yasal ve uluslararası çerçeve, bireylerin seyahat ve yerleşim özgürlüklerinin kapsamını ve sınırlarını çizerek bu hakların güvence altında olmasını sağlamaktadır.

4.12.2. Erişilebilirlik Düzenlemeleri ve Sosyal Desteklerle Seyahat Özgürlüğü

Engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve etkin katılımını sağlamak amacıyla seyahat özgürlüklerinin önündeki engellerin kaldırılması büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda yapılan erişilebilirlik düzenlemeleri ile toplu taşıma hizmetlerinin erişilebilir kılınması, engelli bireylerin seyahat özgürlüğünü desteklemektedir.

Engelli Kimlik Kartı sahipleri için sağlanan özel imkânlar, bu desteğin somut örneklerinden biridir. Engelli Kimlik Kartı sahipleri, belediye otobüsleri, metro, tramvay ve deniz yolları gibi şehir içi toplu taşıma araçlarında ücretsiz seyahat edebilmektedir. Ayrıca Türk Hava Yollarının iç ve dış hat uçuşlarında, TCDD ve Yüksek Hızlı Tren (YHT) seferlerinde ve şehirlerarası otobüs yolculuklarında indirimli bilet olanaklarından yararlanabilmektedirler. Engelli ve yaşlı bireylerin şehir içinde karayolu, denizyolu ve demiryolu araçlarından ücretsiz yararlanması, 2013 yılından itibaren sağlanmış ve 2015 yılında özel halk otobüsleri ve deniz ulaşım araçlarını kapsayacak şekilde genişletilerek bu araçlara gelir desteği ödemesi başlatılmıştır. Bu düzenlemeler, engelli ve yaşlı bireylerin hareket kabiliyetini artırarak seyahat özgürlüklerinden tam olarak faydalanmalarına olanak tanımaktadır.

4.12.3. Sağlık Hizmetlerine Erişim Bağlamında Seyahat Özgürlüğü

Seyahat ve yerleşim özgürlüğü, bireylerin ülke içinde serbestçe dolaşma ve istedikleri yere yerleşme hakkı olmasının yanı sıra, temel hizmetlere erişim açısından da kritik bir role sahiptir. Özellikle sağlık hizmetlerine erişim bağlamında bu özgürlüğü destekleyen önemli bir düzenleme yapılmıştır. Eski uygulamada, hastaların ilçelerinde ikinci veya üçüncü basamak sağlık hizmeti sunucusu bulunmaması nedeniyle yerleşim yeri dışına sevk yaptırılmamaları ve tedaviye gidiş-dönüş masraflarını kendi imkânlarıyla karşılamak zorunda kalmaları gibi sorunlar yaşanmaktaydı.

Yapılan mevzuat düzenlemesi ile bu sorun giderilmiştir. Artık hastaların, birinci basamak resmî sağlık kuruluşlarından sevklerini yaptırabilmeleri sağlanmış ve böylelikle yol gideri talep edebilmelerinin önündeki engel kaldırılmıştır. Bu düzenleme, özellikle kırsal bölgelerdeki vatandaşların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırarak, tedavi amaçlı seyahat etme özgürlüklerini desteklemiş ve sağlık hakkına erişimlerini güçlendirmiştir.

4.13. Adil ve Eşitlikçi Ticari Hayat ile Rekabet Ortamının Sağlanması

Adil ve eşitlikçi bir ticari hayat ile sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanması, ekonomik büyümenin, toplumsal refahın ve hukukun üstünlüğünün temelini oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, anayasal düzenlemeler ve çeşitli yasal uygulamalar aracılığıyla bu ilkenin hayata geçirilmesi için önemli adımlar atmıştır. Devletin bu konudaki rolü, piyasaların düzenli işleyişini temin etmek, tekelleşmeyi önlemek ve bireylerin ekonomik girişim özgürlüğünü korumaktır.

4.13.1. Anayasal Temeller ve Devletin Ekonomik Hayattaki Düzenleyici Rolü

Anayasaya göre herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri almaktadır. Bu anayasal hüküm, bireylerin ekonomik faaliyetlerini özgürce yürütmelerini güvence altına alırken devletin de bu özgürlüklerin belirli ilkeler doğrultusunda işlenmesini sağlamakla görevli olduğunu ortaya koymaktadır. Devletin para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alması; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önlemesi de bu bağlamda önemli bir düzenlemedir. Bu düzenlemeler, serbest piyasa ekonomisinin etkinliğini korurken, piyasa aksaklıklarını önlemeye ve adil rekabeti sağlamaya yönelik temel prensipleri belirlemektedir.

4.13.2. Ticari Hayatta Adalet ve Destekleyici Mekanizmalar

Ticari hayatta adaletin ve rekabetin sağlanması için çeşitli düzenlemeler yapılmış ve destekleyici mekanizmalar oluşturulmuştur. Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından takip edilen idari davalar arasında ihaleden yasaklama davaları yer almaktadır. Bu durum, ticari hayatta belirli kuralların ihlali sonucunda ortaya çıkan yaptırımların hukuki takibini ifade etmektedir.

Basın İlan Kurumunun kuruluş gerekçesi, resmî ilan ve reklamların gazete ve dergilerde yayımına dair uygulamalardan kaynaklanan sorun ve ihtilaflara son vermektir. Kurum, resmî ilan yoluyla sağlanan devlet desteğinin, gazeteciliğin objektif kriterlerini taşıyan ve mevzuat şartlarını yerine getiren tüm süreli yayınlara “fikir ve içtihat farkı gözetmeksizin” dağıtılmasını sağlamaktadır. Resmî ilanların temel amacı, kamu kurumlarının faaliyetleri hakkında kamuoyunda farkındalık oluşturma yanı sıra, piyasa oyuncularına eşit şekilde bilgi sunularak rekabetin artırılmasını sağlamaktır. Bu yaklaşım, adil ve eşitlikçi bir ticari hayatın ve rekabet ortamının tesisi için önemli bir mekanizma sunmaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından başlatılan Genç Girişimci Teşviki Uygulaması ile 01.06.2018 tarihinden itibaren, 18-29 yaş arasında olup ilk defa vergi mükellefiyetine istinaden sigortalılık tescili yapılanların, bir yıl süreyle sigorta primleri Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından karşılanmaya başlanmıştır. Bu teşvik, gençlerin iş kurma süreçlerindeki mali yüklerini hafifleterek, ticari hayata daha adil ve eşitlikçi bir şekilde katılımlarını desteklemektedir. Adalet Bakanlığı da ticari hayatta adaletin ve rekabetin sağlanması için düzenlemeler yapmıştır.

4.13.3. Ticari Uyuşmazlıkların Çözümü ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi

Ticari hayattaki uyuşmazlıkların hızlı ve etkin bir şekilde çözülmesi ile yatırım ortamının sürekli olarak iyileştirilmesi, adil ve rekabetçi bir ekonomik yapı için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, Türk Ticaret Kanunu kapsamında açılan davalarda arabuluculuk faaliyetine katılan avukatların ücretlendirilmesi düzenlenmektedir. Bu düzenleme, ticari uyuşmazlıkların alternatif çözüm yollarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Bazı ticari uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulması dava şartı hâline getirilmiş, bu kapsamda arabulucuya giden dosyaların yüzde 34'ünde başarı sağlanmıştır. Dava şartı arabuluculuk sistemi, yargının iş yükünü azaltmanın yanı sıra, tarafların daha hızlı ve uzlaşmacı yollarla çözüm bulmalarına olanak tanıyarak ticari ilişkilerdeki güveni artırmayı hedeflemektedir. Yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik hazırlanan kanun kapsamında iflasın ertelenmesi kaldırılmış ve konkordato yeniden yapılandırılmıştır. Bu düzenlemeler, ticari işletmelerin finansal güçlüklerle karşılaştığında daha öngörülebilir ve sürdürülebilir çözüm yolları bulmalarına yardımcı olarak, yatırımcılar için daha güvenli bir ortam oluşturmayı amaçlamaktadır.

4.14. Mülkiyet Hakkı

Mülkiyet hakkı, bireylerin ekonomik ve sosyal yaşamlarının temelini oluşturan, Anayasa tarafından güvence altına alınmış vazgeçilmez bir haktır. Hukuk devletinin temel ön koşullarından olan hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri, kişilerin eylem ve işlemlerinde devlete güven duymasını, devletin ise yasal düzenlemelerinde bu güveni zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerektirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 35. maddesi uyarınca "Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz" hükmüyle devlet güvencesi altındadır. Ayrıca, devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hâllerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler de kamu yararının zorunlu kıldığı hâllerde devletleştirilebilir.

4.14.1. Mülkiyet Hakkının Anayasal ve Uluslararası Çerçevesi

Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler de mülkiyet hakkına yönelik güçlü güvenceler içermektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 1 Numaralı Protokol’ün “Mülkiyetin korunması” başlıklı 1. maddesi, her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkını tanımaktadır. Bu hükme göre bir kimse ancak kamu yararı sebebiyle yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilmektedir. Türkiye açısından 18 Mayıs 1954 tarihinde yürürlüğe giren bu Protokol, devletlerin mülkiyetin kamu yararına uygun kullanımını düzenleme veya vergi, katkı veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama hakkına hâlel getirmez. Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından takip edilen idari davalar arasında yer alan kamulaştırmasız el atma davaları, devletin mülkiyet hakkına müdahaleleri sonucunda ortaya çıkan hukuki süreçleri ifade etmektedir.

4.14.2. Mülkiyet Hakkının Tescili, Güvencesi ve Kadastro Çalışmaları

Mülkiyet hakkının korunması ve taşınmazların hukuki durumlarının belirlenmesi görevleri, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemlerinde kesintisiz olarak, bugünkü yapısıyla Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) tarafından yerine getirilmiştir. TKGM’nin bu kapsamdaki görevi; “Devletin sorumluluğu altındaki tapu sicillerinin düzenli bir biçimde tutulmasını, taşınmazlarla ilgili her türlü akitli ve akitsiz tapu işlemleri ile tescil işlerinin yapılmasını, siciller üzerindeki değişikliklerin takibini, denetlenmesini, sicil ve belgelerin arşivlenerek korunmasını sağlamak” olarak belirlenmiştir. Bu görev, son olarak 15 Temmuz 2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî Gazete’de ilan edilen 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 480/1-a maddesi gereğince TKGM’ye verilmiştir.

Aynı hakların herkese karşı ileri sürülebilmesi, bu hakların herkes tarafından bilinebilir olma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Taşınırlarda zilyetlik ile sağlanan aleniyet, taşınmazlarda tapu sicili aracılığıyla sağlanmaktadır. Tapu sicili, taşınmazlara ilişkin aynı hakların alenileşmesine hizmet eden ve devletin sorumluluğu altında tutulan çeşitli defter ve belgelerin tümünü kapsayan bir kavramdır. Tapu sicilinin başlıca iki önemli işlevi bulunmaktadır: taşınmazların hukuki durumu hakkında bilgi verme ve taşınmazlar üzerindeki haklarda açıklık sağlama. Ancak bu işlevlerin tam olarak yerine getirilebilmesi, taşınmazların sınırlarının, yüzölçümlerinin ve diğer niteliklerinin doğru ve güvenilir bir şekilde belirlenmiş olmasına, yani kadastro çalışmalarına bağlıdır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 997. maddesine göre tapu sicilinin ana unsurları; tapu kütüğü, kat mülkiyeti kütüğü, planlar, yevmiye defteri ve tamamlayıcı belgelerdir. Özel mülkiyet konusu taşınmazlara ilişkin mülkiyet

hakkı ile hukuken tescili veya şerhi gereken tüm haklar ve yükümlülükler tapu kütüğünde yer alarak tapu sicilinin güvencesi ve açıklığı sağlanmış olmaktadır. Türkiye’de kadastronun temel amacı, taşınmaz ile kişilerin arasındaki ilişkilerin kayıt altına alınması ve geometrik olarak gösterilmesidir. “Hukuki” kadastro olarak tanımlanan bu sistem, aynı zamanda birçok ihtiyaca cevap vermek üzere gelişimini sürdürmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan itibaren arazi kayıtları, askerî organizasyondan sosyal yardımların dağıtımına, arazi kullanımından üretim planlamasına kadar geniş bir perspektifte sözel verilerle tutulmuştur. Cumhuriyet döneminde ise ilk düzenlemelerden biri 1925 tarihli Kadastro Kanunu olmuştur. Ancak bu Kanun, teknik nedenler ve insan kaynağı eksikliği nedeniyle istenilen seviyede uygulama alanı bulamamıştır. 1987 yılında yürürlüğe giren 3402 sayılı Kadastro Kanunu’nda yapılan düzenleme ile devlet güvenliğindeki tapu sicilinin oluşturulması temel amacının yanına, 2005 yılında “mekânsal bilgi sistemine altlık oluşturulması” gibi yeni bir temel amaç eklenmiştir. 2000’li yılların başlarından itibaren kadastro çalışmalarında özel sektörün dinamik yapısından faydalanılmış ve ülke genelinin yaklaşık dörtte birinin sistematik kayıt süreçleri kısa sürede tamamlanabilmektedir.

Kadastronun çalışmaları ülkemizde mülga kanunlar (658, 2613, 5602, 509, 766 sayılı) ile yürütülmüş ve 3402 sayılı Kadastro Kanunu’na göre devam etmektedir. 3402 sayılı Kanun’dan önce tarıma elverişli olmayan sahipsiz yerler, kayalar, tepeler, dağlar ve Orman Kanunu uyarınca orman sayılan yerler tapulama/kadastraya tabi tutulmamaktaydı. Ancak 3402 sayılı Kanunun 18. maddesi ile tespit dışı bırakma uygulamasından vazgeçilmiş; tescile tabi bulunan taşınmaz mallar ile tarım alanına dönüştürülmesi veya ekonomik yarar sağlanması mümkün olan yerlerin Hazine adına tespit edilmesi hükmü getirilmiştir. 2009 yılında 3402 sayılı Kanun’un geçici 8. maddesi ile daha önce tespit dışı bırakılan tapuda kayıtlı taşınmazlar ile kamu kurum ve kuruluşlarına ait yerlerde ve orman sınırı dışında kalan tapulu ve tapusuz taşınmazların kadastrasının yapılması hükmü getirilmiştir. Bu düzenlemelerle Türkiye’de tescilsiz alan bırakılmaması ve tüm taşınmazların kadastro çalışmalarıyla kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Bu kapsamda bugüne kadar toplam 2 milyon 463 bin 396 hektar tespit dışı alanın tescili sağlanmıştır.

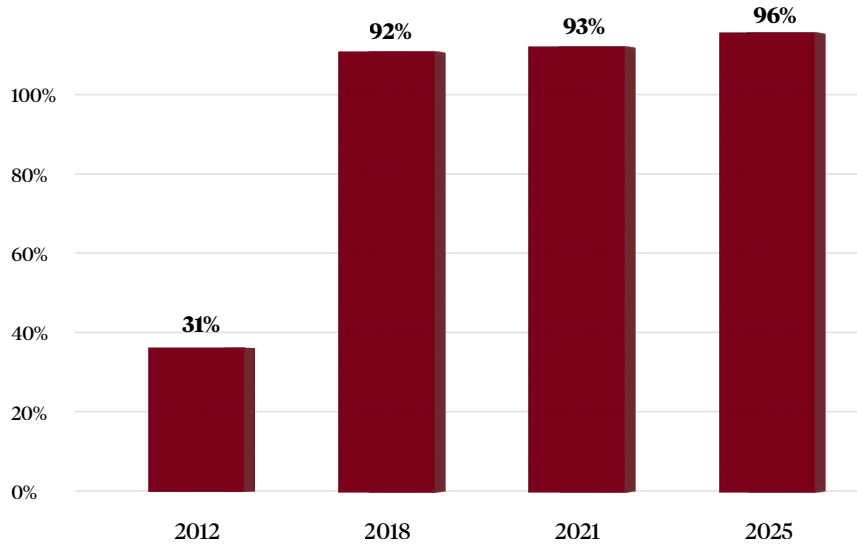
4.14.3. Mülkiyete Erişim, Değişim ve Dijitalleşme

Taşınmaz mülkiyetine ve hak sahipliğine ilişkin işlemler, 1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanunu’nun 26. maddesi ve Türk Medeni Kanunu’nun 1007. maddesi uyarınca devletin güvencesi ve sorumluluğu altında tapu müdürlüklerinde gerçekleştirilmektedir. Hak sahipliğinin tespiti, tapu müdürlüklerinin arşivindeki bilgi ve belgelere göre yapılmaktadır. Türk Medeni Kanunu’nun 683. maddesi, malikin haklarını düzenlemektedir: “Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. Malik, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı istihkak davası açabileceği gibi her türlü haksız el atmanın önlenmesini de dava edebilir.”

TKGM, hak sahiplerinin taşınmazlarını kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunmaları için önemli dijital çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar, bilgi iletişimini hızlandırmış, işlem sürelerini ve maliyetlerini azaltmış, bilgiye 7/24 erişim sağlamış, hızlı ve güvenli hizmet sunumu şeklinde önemli faydalar sağlamıştır.

Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası (TCKN), MERNİS uygulaması ile her Türk vatandaşına verilen kişiye özgü on bir rakamdan oluşan bir numaradır. TCKN uygulaması; isim benzerliğinden kaynaklanan sorunları ortadan kaldırmak, bireylerin kimlik tespitini hızlandırmak, işlemlerin ortak bir numara ile yürütülmesini sağlamak, kamu kuruluşları arasında bilgi alışverişini kolaylaştırmak ve vatandaşlara daha hızlı ve güvenli hizmet vermek gibi amaçlarla hayata geçirilmiştir. Mevzuat, tapu sicilinin de TCKN içermesini zorunlu kılmakta ve TKGM tarafından TCKN'lerin tapu siciline entegrasyonu çalışmaları başarıyla sağlanmıştır.

TC Kimlik Numarası Güncelleme Oranları

Çalışmaların başladığı 26 Eylül 2012 tarihinde %31 olan TCKN güncelleme oranı, 2025 yılı itibarıyla %96 seviyesine ulaşmıştır.

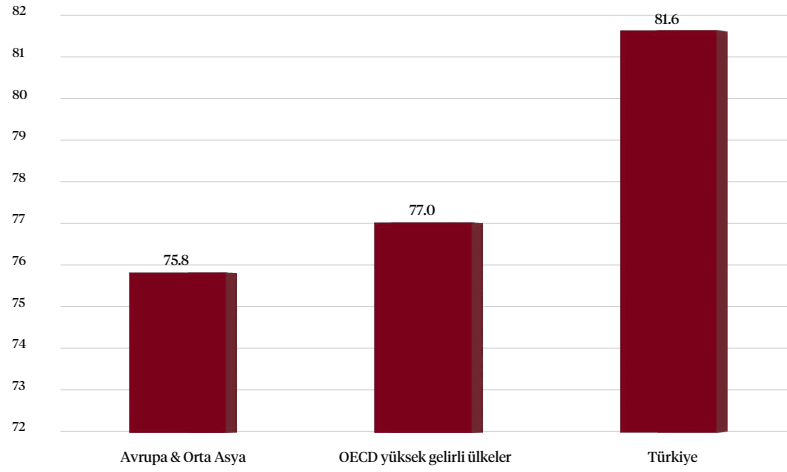
Web-Tapu Sistemi, e-Devlet Kapısı ile doğrudan entegre olarak hizmet veren, vatandaşlarımızın tapu ve kadastro müdürlüklerine gitmeden taşınmazlarını internet ortamında yönetebildikleri dijital bir platformdur. Bu sistem sayesinde tapu ve kadastro işlemleri için elektronik ortamda başvuru yapılabilmekte, işlemler için gerekli olan bilgi ve belgeler güvenli elektronik ortamda gönderilebilmekte, belge doğrulaması yapılabilmekte ve üçüncü kişilere veya emlakçılara yetki verilebilmektedir. Ayrıca taşınmazların tapu kayıt ve konum bilgileri görüntülenebilmektedir.

Bu kapsamda yapılan bazı önemli çalışmalar arasında e-haciz ve e-ipotek bulunmaktadır. e-haciz ile mahkemelerin, kamu kurumlarının ve icra müdürlüklerinin taşınmaz tedbir, haciz gibi işlemlerinin tamamen elektronik ortamda yapılması amaçlanmıştır. Bu sayede kamu kurumlarının iş yükü hafiflemiş, personel iş gücü açığa çıkarılmış ve bürokratik işlemler azalmıştır. Adalet Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Gelir İdaresi Başkanlığı, Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ile toplam 11 milyon 281 bin 827 adet işlem elektronik ortamda tamamlanmıştır.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tarafından, 3B Şehir ve Bina Modelleri üretilmektedir.

TKGM, tapu ve kadaströ verileri ile entegre edilmiş, fiziki durumu gösteren fotogrametrik 3 boyutlu (3B) bina modelleri ve yasal durumu gösteren mimari 3B bina modelleri üretmektedir. Bu veriler; çok boyutlu kadaströ altlığı olarak, kadastronun 3 boyutlu gösteriminde, toplu değerlendirme çalışmalarında, değer haritalarının üretilmesinde, yanlış bağımsız bölüm satışlarının önlenmesinde, tapu kayıtları ile gerçek kullanım arasındaki farkların tespitinde ve vatandaşın gayrimenkul ile ilgili doğru bilgilere ulaşması başta olmak üzere 200'ün üzerinde farklı alanda kullanılabilecektir. Ayrıca gayrimenkul pazarlama, arazi kullanımı, afet önleme, güvenlik, enerji ve ulaşım gibi sektörlerde de bu verilerden faydalanılabilmektedir.

Taşınmaz Sicil Skoru (%)

Dünya Bankası tarafından yayımlanan “Doing Business” endeksinde Türkiye, küresel sıralamada 33. sırada ve Avrupa ve Merkezi Asya (ECA) bölgesel sıralamada 6. sırada yer almaktadır. Bu endeksin bileşenlerinden biri olan ve TKGM’nin sorumluluğunda bulunan “registering property” (taşınmaz sicili) başlığında Türkiye, Avrupa ve Merkez Asya ülkeleri ile OECD yüksek gelirli ülkelerinden daha yüksek bir puana sahiptir. Bu durum, TKGM’nin taşınmaz piyasasının aktif işleyişine olan katkısını göstermektedir.

TKGM’nin vizyonu, “taşınmaza yönelik politikaları belirleyen lider kurum olmak” şeklinde belirlenmiştir. 1847 yılından beri mülkiyetin ve mülkiyete bağlı hak ve faydaların devlet güvencesi altında tutulması görevini yerine getiren TKGM, oldukça büyük çaplı bir veri yapısını yönetmektedir. Uzun yıllar süren çabalar ve maliyetlerle kurulan ve idame ettirilen tapu ve kadastro sistemleri, içerdiği veri ve potansiyel kullanım alanları değerlendirildiğinde dünya genelinde ulusal servet olarak kabul edilmektedir. Özellikle 2000’li yılların başından itibaren gerçekleştirilen tesis kadastrousunun bitirilmesi, kadastro verilerinin iyileştirilmesi, tapu işlemlerinin elektronik ortama aktarılması ve Web-Tapu gibi yenilikçi projeler sayesinde taşınmaz piyasasının aktif işleyişine önemli destek sağlanmıştır. Bu başarılar, Dünya Bankası İş Yapılabilirlik Endeksi’nde Türkiye’nin üst sıralara yükselmesine de katkıda bulunmuştur. Bugünün teknoloji çağında verinin ekonomik ve sosyal potansiyelinin ortaya çıkarılması önem taşımaktadır. Tapu ve kadastro işlemlerinin tamamen elektronik ortamda yapılabilmesi, işlemlerin doğruluğunu ve hızını artıracak; taşınmaza yönelik politikaların uygulanması ve taşınmaz piyasasının etkinliğinin artırılması konularında büyük ilerlemeler sağlayacaktır. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile koruma altına alınan “mülkiyet hakkına” yönelik icraatları ile 21. yüzyılda Türkiye’nin hak ve özgürlükler seferberliğinde aktif ve önemli bir rol üstlenmeye devam edecektir.

4.15. Azınlık Hakları ve Kültürel Çeşitlilik

Azınlık hakları ve kültürel çeşitlilik, demokratik toplumların vazgeçilmez unsurları olup bireylerin kendi kimlikleriyle var olabilme, kültürlerini yaşayabilme ve farklılıklarını zenginlik olarak kabul edebilme özgürlüğünü ifade etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, bu alandaki yaklaşımını anayasal düzenlemeler ve uluslararası taahhütleri çerçevesinde şekillendirirken, kültürel farklılıkları korumaya ve ayrımcılıkla mücadele etmeye yönelik çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul Mor Efrem Süryani Ortodoks Kilisesi'nin Açılış Töreninde, 8 Ekim 2023

4.15.1. Azınlık Hakları ve Kültürel Çeşitliliğin Hukuki ve Uluslararası Temelleri

Uluslararası hukuk bağlamında, Türkiye'nin taraf olduğu Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 27. maddesi azınlıkların korunmasını açıkça düzenlemektedir. Bu maddeye göre etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadet etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenemez. Bu kapsamda son 24 yılda önemli çalışmalar yapılmıştır.

4.15.2. Toplumsal Kapsayıcılık ve Kamu Hizmetlerinde Ayrımcılıkla Mücadele

Türkiye, azınlık hakları ve kültürel çeşitliliğin korunması kapsamında çeşitli toplumsal gruplara yönelik özel destekler ve ayrımcılık karşıtı uygulamalar geliştirmektedir. Roman Vatandaşlara Yönelik Konut Destek Programı 2023 yılında başlatılmıştır. Bu, belirli bir etnik gruba yönelik pozitif ayrımcılık içeren bir destektir. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik hizmetlerde de kültürel farklılıkların önemsenmesi ve kültürel kimlikleriyle uyumlu şekilde himaye altına alınması hususlarına dikkat çekilmiştir. Özellikle Almanya'daki göçmen kökenli ailelerin kültürel ve yapısal engellerle karşılaşması nedeniyle kültüre ve dile duyarlı rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır. Korunma altına alınan Türk çocuklarının kendi kültür ve değerleri çerçevesinde yetişmesini sağlamak amacıyla Türk koruyucu aile sayısının artırılması amaçlanmakta, bu doğrultuda Almanya'daki ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılmaktadır.

Kamu hizmetlerinin sunumunda ayrımcılığın önlenmesi, kültürel çeşitliliğin korunması için temel bir ilkedir. Yerel yönetimlerde görev yapan kamu görevlileri için belirlenen “adil ve eşit kamu hizmeti sunma” ilkesi, azınlık hakları ve kültürel çeşitliliğin korunmasına yönelik önemli bir dayanak sunmaktadır.

Bu ilke uyarınca, kamu görevlileri kamu hizmetlerinin sunulduğu bireyler arasında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ve benzeri sebeplerle ayrımcılık yapmazlar. Bu kapsamlı ayrımcılık yasağı, azınlık gruplarına karşı ayrımcılığın önlenmesini ve kültürel çeşitliliğe saygıyı güvence altına almayı hedeflemektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, bireysel ve kültürel farklılıkları gözeterek insanları İslam'ın ortak paydasında buluşturmayı amaçlamakta; mezhep, anlayış ve uygulama ayrımı yapmadan hareket etmektedir. Diyanet Aylık Dergi'de “Üstünlük Renkte, Tende ve İrkte Değil, Takvadır” (2020) makalesi yayımlanmıştır. Yabancı dil ve lehçelerde yayın faaliyetleri kapsamında “İrkçilik” adlı kitap 6 farklı dilde yayımlanmıştır. Dijital yayınlar arasında “Etnik Temizlik Nedir?”, “Müslüman Rengi Kahverengi mi?”, “Çokkültürlülük Nedir?”, “Kültürel İrkçilik Nedir?” ve “Çokkültürlülük Rahmettir” gibi konuları ele alan videolar bulunmaktadır.

4.15.3. Medya ve Kültürel Üretim Yoluyla Çok Sessliliğin Desteklenmesi

Medya kuruluşları ve kültürel kurumlar, azınlık hakları ve kültürel çeşitliliğin görünürlüğünü artırmada ve desteklenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Basın İlan Kurumu, Lozan Barış Antlaşması kapsamında azınlık statüsünde tanımlanan topluluklar tarafından çıkarılan gazetelerin yayın hayatlarını sürdürmesinin çok seslilik ve toplumsal barışın tesisine katkı sunacağı düşüncesiyle 2011 yılından itibaren azınlık gazetelerine nakdî yardım yapmaktadır.

RTÜK'ün etik ilkeleri, çok sesliliğe ve kültürel çeşitliliğe önem vermeyi ve ırk, dil, din ve cinsiyet ayrımcılığına yer vermemeyi öngörmektedir. Avrupa Düzenleyici Otoriteleri Platformu (EPRA) toplantılarında “ırkçı nefreti kışkırtan yayınların denetimi” gibi konuların ele alınması, kültürel çeşitliliğin ve azınlık haklarının korunmasına yönelik uluslararası çabalara Türkiye'nin katkısını göstermektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü aracılığıyla), farklı etnik ve dilsel grupların ortak kültürel üretim süreçlerine dâhil edilmesi amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda, 2010 yılından bu yana “Millî Kültür Eserlerinin Basımı ve Yayımları Projesi” kapsamında 17 başlıkta Kürtçe klasik eser yayımlanmıştır. Bu yayınlar, bireylerin kendi kimlikleriyle var olabilme özgürlüğünü destekleyen kapsayıcı ve eşitlikçi bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Anadolu Ajansının kurduğu Ayrımcılık Hattı, etnik köken ayrımcılığı gibi konuları takip ederek hak ihlallerini izlemekte ve bu alanda içerikler üretmektedir. Ayrıca, “Diyarbakır Anneleri İçin Zamanın Durduğu An” projesi kapsamında yerel dillerde yapılan görüşmeler, kültürel çeşitliliğe ve farklı etnik grupların sesine değer verildiğini göstermektedir. Bu yaklaşımlar, azınlık haklarının ve kültürel çeşitliliğin korunmasına yönelik çabalara işaret etmektedir.

TRT, yayınlarında kültürel çeşitliliğin korunması konularına düzenli olarak yer vermektedir. TRT Kurdî kanalının Kürtçenin Kurmancî, Soranî ve Zazakî lehçelerinde yayın yapması, ana dil hakkına saygı çerçevesinde kültürel ifade özgürlüğünü desteklemekte ve farklı dil ve kimliklerin kamusal alanda temsil edilmesine katkı sağlamaktadır. TRT Türk'ün “Avrupa'nın Nabızı” programında azınlık hakları gündeme getirilmiştir. TRT World'ün “Forgotten Rights” adlı bölümü, Lozan Antlaşması ile Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesindeki Türk azınlığa ve İstanbul'daki Rum azınlığa tanınan belirli hakları ele almıştır. “Land of Faith: Türkiye's Religious Minorities” belgeseli, Türkiye'nin asırlardır farklı dinlere ve inanç gruplarına ev sahipliği yapmış benzersiz dokusunu ve çeşitli dinî toplulukların yüzyıllardır aynı topraklarda nasıl bir arada yaşadığını gözler önüne sermektedir. TRT Arabi tarafından hazırlanan “Yasak Kimlik” belgeseli, Yunanistan'ın Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk azınlığa yönelik uyguladığı ayrımcı politikaları ve temel hakları ihlal eden uygulamalarını ortaya koymaktadır. Belgesel, inanç, kimlik ve eğitim özgürlüğü gibi evrensel hakların sistematik biçimde kısıtlandığına dikkat çekmektedir. Akademik Araştırma Merkezi de azınlık hakları konularını ele alan kapsamlı çalışmalar yayımlamaktadır. Ayrıca, Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM), “Batı Trakya'da Türk Varlığı (1930-1981)” gibi eserlerle belirli azınlık gruplarının tarihsel varlığını ve haklarını dolaylı olarak ele almaktadır.

4.16. Mülteci ve Sığınmacı Hakları

Mülteci ve sığınmacı hakları, uluslararası hukuk ve insani değerler çerçevesinde bireylerin zorunlu göç durumunda temel güvencelere sahip olmasını ifade etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, anayasal düzenlemeleri ve uluslararası taahhütleri ile bu hakların korunması ve geliştirilmesi adına önemli politikalar ve uygulamalar hayata geçirmektedir. Anayasa, yabancılar için temel hak ve hürriyetlerin, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceğini hükme bağlamış olsa da kaynak metinde mülteci veya sığınmacı haklarına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Türkiye, göç yönetimi ve uluslararası koruma alanlarında insan hakları temelli yaklaşımları benimseyerek bu alandaki sorumluluklarını yerine getirmektedir.

4.16.1. Hukuki ve Politika Çerçevesi

Türkiye'nin mülteci ve sığınmacı haklarına yönelik yaklaşımı, ulusal yasalar ve uluslararası iş birlikleri ile şekillenmektedir. İçişleri Bakanlığı, mülteci ve sığınmacı haklarını, göç yönetimi ve sınır güvenliği bağlamında insan hakları temelli yaklaşımlarla ele almaktadır. Bu kapsamda, 2013 yılında "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" çıkarılmış ve 2014 yılında "Geçici Koruma Yönetmeliği" yürürlüğe konularak göçmenlere yönelik insani bir yaklaşım sergilenmiştir.

Dışişleri Bakanlığı da fasıl kapsamında göç yönetimi, sınır yönetimi ve geri kabul alanlarına ilişkin eylem planları hazırlamış, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yasalaşmış ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. AGİT gündeminde de göçmenlerin haklarının korunması, ayrımcılığa maruz kalmamaları ve yaşadıkları topluma kimliklerini muhafaza ederek entegrasyonlarının sağlanması konularına önem verilmiştir.

Polis Akademisi Göç ve Sınır Güvenliği Araştırma Merkezi Müdürlüğü tarafından 16 Haziran 2022 tarihinde Ankara'da düzenlenen “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Bağlamında Göç Çalıştayı” sonucunda “İnsan Hakları Bağlamında Göç Yönetimi ve Sınır Güvenliği Raporu” hazırlanmıştır. Bu rapor, Türkiye'nin göçmenlere yönelik insani yaklaşımını ve yasal çerçevesini ortaya koymaktadır.

Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü tarafından düzenlenen Göç Yolunda Kadın ve Çocuk Çalıştayı, 18 Aralık 2023

4.16.2. Sosyal Destek ve Entegrasyon Programları

Mülteci ve sığınmacıların topluma entegrasyonunu sağlamak ve temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli sosyal destek programları uygulanmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Sosyal Uyum Yardımı (2016) ve Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardımı (2021) gibi programlar bu kapsamda sunulmaktadır.

Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı 2017 yılında başlatılmış olup yabancı uyruklu çocukların eğitime erişimini desteklemektedir. Ayrıca, Çocuklar Güvende Ekipleri, yabancı uyruklu çocukları da kapsayacak şekilde risk altında bulunduğu değerlendirilen tüm çocukları çalışmalarına dâhil etmektedir. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028), “geçici koruma (GK)/uluslararası koruma (UK) başvurusu veya statüsü sahibi kadınlar”ı özel politika gerektiren gruplar arasında ele almaktadır. Evde Bakıma Destek Pilot Uygulaması, evde bakım veya sosyal uyum yardımından yararlanan yabancı uyruklu bakım verenleri de kapsamıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, göç ve manevi destek hizmetleri sahasında mültecilere yönelik yardım kampanyaları yürütmektedir. İstanbul’da düzenlenen 6. Aile Forumu’nda savaş ve göç mağduru ailelere yönelik insan hakları bağlamında savaş hukuku ve göçmen hakları ele alınmıştır. 2019 yılında “Mültecilere Yönelik Kur’an Kursları Temel Öğretim Programı” uygulamaya konulmuştur. Suriye’de devam eden iç savaş nedeniyle Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacı ailelerin kız çocuklarının eğitimi desteklemek amacıyla “Kamp Dışında Yaşayan ve Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeli Ailelerin Eğitimi Projesi” uygulanmıştır. Bu proje kapsamında 2015 yılında 1.233, 2016 yılında ise 1.811 öğrenci eğitim görmüş ve Suriyeli mülteci öğrencilerin iase ve ibatesi karşılanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı ayrıca mülteci kardeşler için kamplarda ve diğer mekânlarda sosyal ve kültürel hizmetler yanında din eğitimi ve din hizmetlerine yönelik çalışmalar yapmakta, bu çalışmalar mültecilerin sahih bilgiler ışığında din eğitimi almalarını ve dinî görünümlü terör örgütlerinin propagandaları karşısında bilinçlenmelerini amaçlamaktadır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı aracılığıyla Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve diğer yardım kuruluşları tarafından Ege Bölgesi’nde 2015-2024 yılları arasında toplam 885.608 yardım malzemesi düzensiz göçmenlere dağıtılmıştır.

4.16.3. Koruma, İzleme ve Kapasite Geliştirme Çalışmaları

Sahil Güvenlik Komutanlığı, personelinin göç yönetimi konusundaki kapasitesini artırmak için çeşitli eğitimler düzenlemiştir. “Göçmen Akımının Yönetiminde Operasyonel Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi Aşama I-II” kapsamında 494 personele göç hukuku, karma göç ve belge sahteciliği eğitimi; 423 personele ise insan hakları ve kısa süreli çözüm odaklı terapi eğitimi verilmiştir. “Denizdeki Karma Göç Akımlarına Müdahale Kapasitesinin Desteklenmesi Projesi Aşama I-II” kapsamında da 168 personele veri analizi, karma göç ve göçmen hakları konularında eğitimler verilmiştir.

“Düzensiz Göçe Müdahalede İnsan Hakları Temelli Yaklaşımın Yaygınlaştırılmasına Yönelik Sahil Güvenlik Komutanlığı Çalışmalarının Desteklenmesi (ESSENCE) Projesi” süresince, “İnsan Hakları, Uluslararası Göç Hukuku” başlıklı eğitim faaliyetlerine katılım sağlanmış ve “Kolluk Faaliyetlerinde İnsan Hakları Öncelikli Yaklaşım” konulu ders notu oluşturulmuştur.

Türkiye Adalet Akademisi, uluslararası alanda tecrübe paylaşımını sağlamak amacıyla “Mülteci Hukuku ve İnsan Ticareti” alanında Cezayir, Lübnan, Tunus ve Ürdün’den gelen hâkim ve savcılara eğitim programları düzenlemektedir.

Türkiye Adalet Akademisi’nin ve TİKA’nın, Afrika ülkelerindeki yargı personeli için düzenlediği uluslararası programdan, 7 Nisan 2021

4.16.4. Medya ve Kamuoyunda Farkındalık

Medya kuruluşları, mülteci ve sığınmacı hakları konusunda kamuoyunu bilgilendirme ve farkındalık oluşturma misyonunu üstlenmektedir. Anadolu Ajansı, insani krizlere ilişkin küresel farkındalığı artırmayı amaçlayan içerikler üretmektedir. Özellikle “Yılın Kareleri” oylamasında Gazze ve Suriye gibi kriz bölgelerine özel açılan kategorilerdeki fotoğraflar, savaşın ve çatışmaların sivil yaşama etkisini belgeleyerek, bu bölgelerden göç etmek zorunda kalan veya insani yardıma ihtiyaç duyan kişilerin durumlarına dikkat çekmektedir. Ajansın savaş suçlarını ve soykırımı belgelemesi, mültecilik durumunu ortaya çıkaran temel nedenlerden olan çatışma ortamlarının ve insan hakları ihlallerinin belgelenmesi açısından önem arz etmektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bu alanda iki önemli yayın çıkarmıştır. “Güvenli Liman Türkiye’nin Dünyaya Çağrısı: Mülteciler İçin İş Birliği” ve “İnsani Yardımda Türkiye Modeli” başlıklı kitaplar, Türkiye’nin Suriyelilere yönelik insani yardımlarını detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin insani ve girişimci dış politika anlayışını, özellikle de zor zamanlarda komşu halklara ve mültecilere uzattığı yardım elini mercek altına alan “Türkiye’nin Dost Eli: İnsani Diplomasi” adlı kitabı yayımlamıştır.

TRT, Ege’de yaşanan göçmen krizine yönelik yayınlar ile Türkiye’nin göç alanında gerçekleştirdiği faaliyetlerin görünürlüğünü artırmayı ve insan odaklı diplomasi vizyonunun ulusal ve uluslararası kamuoyunda yankı bulmasını sağlamayı amaçlamaktadır. TRT World’ün “Greece’s Illegal Pushbacks” adlı belgeseli, Yunanistan’ın Ege Denizi’ndeki sığınmacıları yasa dışı bir şekilde geri itmesini ve Avrupa Birliği’nin bu insanlık dışı uygulamalardaki suç ortaklığına ışık tutmayı amaçlamaktadır. TRT World Forum kapsamında “Göç Yönetimi: Avrupa ve Mülteci Krizi” gibi oturumlar düzenlenmiştir. TRT World’ün haber paketleri arasında “Kadınların Güçlendirilmesi: SADA Kadın Gelişim ve Dayanışma Merkezi mültecilerin topluma yeniden entegre olmalarına yardımcı oluyor” başlığı da yer almıştır.

TRT Arabi, kuruluşundan itibaren savaş, işgal, göç, mültecilik ve ifade özgürlüğü gibi alanlarda Arap coğrafyasını etkileyen yapısal sorunları gündeme taşıyarak toplumsal farkındalık oluşturma misyonunu benimsemiştir. “Sürgün Edilmişler” adlı belgesel, Irak’ta yaşanan çatışmalar sonucu bir milyondan fazla insanın zorla yerinden edilmesini ve mültecilerin barınma, güvenlik, eğitim ve sağlık gibi yaşamsal haklara erişimde karşılaştığı zorlukları tüm çarpıcı detaylarıyla ortaya koymaktadır.

TRT Ortak Yapımı “Green Border” adlı film, Polonya ile Belarus arasındaki sınır hattında yaşanan güncel göçmen meselesini ele almış, mültecilerin karşı karşıya kaldığı zor koşullar ve insan hakları ihlallerini çarpıcı bir şekilde aktarmıştır. “Quiet Life” adlı film de Rusya’dan İsveç’e sığınan öğretmen bir çiftin sığınma başvurusunun reddedilmesi üzerine yaşadıkları dramı konu edinmiştir. “Bir Tutam Karanfil” adlı film ise yaşlı bir mültecinin vefat eden eşinin cenazesini defnetmek için çıktığı zorlu yolculuğu anlatarak göçmenliğin insani boyutuna odaklanmaktadır.

Diyanet TV’de yayımlanan “Göç ile Değişen Hayatlar” (2020, 11 bölüm) programı, Suriye, Irak, Afganistan ve Yemen gibi ülkelerden Türkiye’ye sığınan mültecilerin hayatta kalma mücadelelerini ve göç hikâyelerini konu edinmiştir. Dijital yayınlar arasında “Göç, Sebepleri ve Rehabilitasyon” başlıklı bir video da bulunmaktadır. Diyanet Aylık Dergi’de “Çocuk Evlerinde “Mülteci” Olmak” (2021) makalesi yer almıştır. Akademik Araştırma Merkezi’nin yayınları arasında “BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Entegrasyonuna Uygulanması” adlı çalışma da bulunmaktadır.

4.17. İnternet Özgürlüğü ve Dijital Haklar

İnternet özgürlüğü ve dijital haklar, günümüz dijital çağında bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin önemli bir uzantısı olarak kabul edilmektedir. Bu kavramlar, bireylerin dijital platformlarda bilgiye erişim, düşüncelerini ifade etme, özel hayatlarını koruma ve ayrımcılığa uğramadan çevrim içi faaliyetlerde bulunma haklarını kapsar. Türkiye Cumhuriyeti, bu alandaki yasal düzenlemeler, kurumsal çalışmalar ve uluslararası iş birlikleri aracılığıyla internet özgürlüğünü ve dijital hakları güvence altına almaya yönelik önemli adımlar atmaktadır. Dijitalleşen dünyada internet özgürlüğü ve dijital haklar, medya okuryazarlığı ve kütüphane hizmetleri aracılığıyla da güvence altına alınmaktadır.

4.17.1. Dijital Ortamlarda Erişilebilirlik ve Bilgiye Erişim

Dijital hakların temel boyutlarından biri olan erişilebilirlik, engelli bireylerin de dijital platformlardan tam ve eşit biçimde yararlanabilmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından düzenlenen “Web İçeriği Erişilebilirlik Eğitimi” ve “Sosyal Medyanın Erişilebilirliği Eğitimi” ile kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve belediyelerde dijital platformların erişilebilirliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu çalışmalar, dijital ortamlara erişimin bir hak olarak görülmesini ve engelli bireyler için dijital uçurumun azaltılmasını amaçlamaktadır. Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu organizasyonu ile düzenlenen “BİLTEVT: Uluslararası Engelsiz Bilişim Kongresi”, bilişim teknolojileri ve hizmetlerinde erişilebilirlik konusunda faaliyetleri destekleyerek bu alandaki bilgi birikimini artırmaktadır.

Biltevt 2023: Uluslararası Engelsiz Bilişim 2023 Kongresi, 20 Eylül 2023

Kütüphanecilikte yaşanan dijital dönüşüm, bireylerin bilgiye erişim hakkını güçlendirmekte, coğrafi, fiziksel ve sosyal sınırlamaları ortadan kaldırmaktadır. Millî Dijital Kütüphane Projesi ve yapay zekâ destekli uygulamalar sayesinde bilgi kaynakları ülke genelinde eşitlikçi bir şekilde sunulmakta; bireylerin araştırma yapma, öğrenme ve kendinî geliştirme özgürlükleri desteklenmektedir. Bu sayede bilgiye ulaşmanın bir ayrıcalık değil, temel bir hak olduğu anlayışı pekiştirilmektedir. Çevrim içi akademik veri tabanı sayısı artırılmakta, e-kitap ve sesli kitap formatlarında üretim yapılmakta ve mobil dijital platformlar oluşturularak kullanıcıların bu kaynaklara erişimi sağlanmaktadır.

4.17.2. Dijital Medya, Şeffaflık ve Etik İlkeler

Dijital medya, internet özgürlüğü ve dijital hakların önemli bir parçası olarak kamusal şeffaflık ve katılımcılık ilkelerinin tesisinde kritik bir rol oynamaktadır. Basın İlan Kurumu, iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri ve dijital mecranın artan etki gücünü dikkate alarak internet haber sitelerinin süreli yayın statüsünde değerlendirilmesi konusunda çaba göstermiştir. Bu çabalar sonucunda, 7418 sayılı Kanun ile internet haber siteleri “süreli yayın”, çalışanları ise “gazeteci” hüviyetine kavuşmuştur. 1 Nisan 2023 tarihinden itibaren internet haber siteleri resmî ilan ve reklam yayımlamaya başlamıştır. 2011 yılında ilan.gov.tr ile resmî ilanlar dijital platforma taşınmış, internet haber sitelerinin süreli yayın kapsamına alınmasıyla daha geniş kitlelerin erişimine sunularak kamuda şeffaflık ve katılımcılık ilkelerinin tesisi noktasında önemli kazanımlar elde edilmiştir. Ayrıca Kurum, basının dijitalleşmesi ve bilgi güvenliği gibi konularda eğitim projeleri yürütmektedir.

Medya okuryazarlığı ve dijital bilinç, internet ve dijital haklar konusunda farkındalığı artırmayı hedefleyen temel çalışmalardır. RTÜK'ün medya okuryazarlığı çalışmaları bu kapsamda önemli bir yer tutmaktadır. “RTÜK Medya ve Çocuk Dergisi”, yapay zekâdan dijital okuryazarlık becerilerine, internette karşılaşılan siber risklerden sosyal medya kullanım risklerine kadar birçok farklı konuya dikkat çekmektedir. Öğretmenlere yönelik düzenlenen Medya Okuryazarlığı eğitici eğitimlerinde Dijital Medya Okuryazarlığı, Dijital Kimlik ve Vatandaşlık, Dijital Kültür, Medya ve Dezenformasyon gibi başlıklar ele alınmıştır.

Medya Okuryazarlığı Eğitici Eğitimi, 15 Aralık 2023

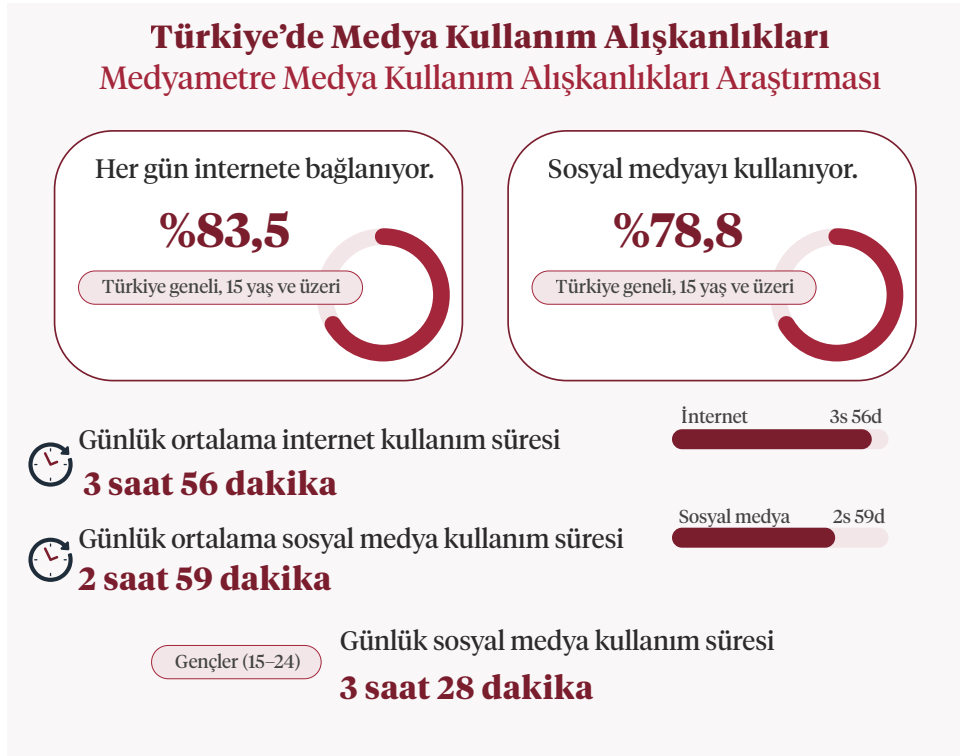
Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından yayımlanan “Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeleri” dijital haklar ve internet özgürlüğü bağlamında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu ilkeler, yapay zekâ sistemlerinin kişiler arasında kültürel, sosyal, etnik, dinî, ekonomik, cinsiyet ve benzeri niteliklerden dolayı ayrımcılığa yol açabileceği, ayrıca bilginin yanlış yayılması, olumsuz yönlendirme, gizlilik ihlali, algı yanılgıları, güvenlik tehditleri ve kontrol kaybı gibi birçok tehdidi bünyesinde barındırdığı farkındalığını taşımaktadır.

Bu bağlamda, kamu görevlilerinden yapay zekâ sistemlerini kullanırken kurumsal gizliliğe ve kişisel verilerin korunmasına azami özen göstermeleri, ilgili bilgi ve belgeleri mevzuata aykırı olarak yapay zekâ sistemleri ile paylaşmamaları; yapay zekâ sistemleri vasıtasıyla mevzuata aykırı olarak kişisel veri toplamamaları, depolamamaları, işlememeleri, transfer etmemeleri; yapay zekâ sistemlerini, insan haklarına aykırı olarak, kişiler hakkında önyargı oluşturmak, ayrımcılık, kayırmacılık veya karalama yapmak ve benzeri amaçlarla kullanmamaları; yapay zekâ sisteminin ürettiği çıktıyı, doğruluğundan emin olmadan kullanmayarak bilgi kirliliğine yol açmamaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu ilkeler, dijital ortamda hakların ve özgürlüklerin korunmasına ve yapay zekâ gibi yeni teknolojilerin etik kullanımıyla dijital haklar çerçevesinin oluşturulmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Akademik Araştırma Merkezinin yayınları arasında “Meta’nın Sansürü: Özgürlük Karşılıklı Bir Yoldur” ve “Dijital Alanı Düzenlemek: Özgürlük ile Sorumluluğu Dengelemek” gibi çalışmalar yer almaktadır. Eğitim faaliyetleri kapsamında ise “Unutulma Hakkı ve Gazetecilik” konulu uzaktan eğitimler düzenlenmektedir.

TRT, yeni nesil yayıncılık mecrası olan dijital platformların sunduğu imkânlardan etkin biçimde yararlanarak interaktif platformlar, sosyal medya yayınları ve dijital içerik stratejileriyle bireylerin bilgiye doğrudan ve anlık erişimini mümkün kılmakta; özgürlüklerin dijital ortamda da desteklenmesine katkı sunmaktadır. Böylece, çağın gerekliliklerine uygun dijital çözümlerle kamuoyunun hak ve özgürlükler konusundaki bilgi düzeyini artırmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir. Türkiye’nin uluslararası dijital platformu “Tabii”, özellikle genç izleyicilere ulaşan dijital altyapısı sayesinde hak bilincinin dijital çağda güçlü ve kapsayıcı bir şekilde yaygınlaştırılmasına katkı sağlamaktadır. TRT World’ün “Digital Occupation” adlı belgeseli, İsrail’in Filistin’i dijital olarak nasıl işgal altında tuttuğunu ve Filistinlilerin dijital direnişini ele almıştır. Belgeselde Gazze’nin İsrail’e rağmen kurduğu gizli internet ağları görüntülenmiş ve dijital işgale karşı direnişin nasıl gerçekleştiği incelenmiştir.

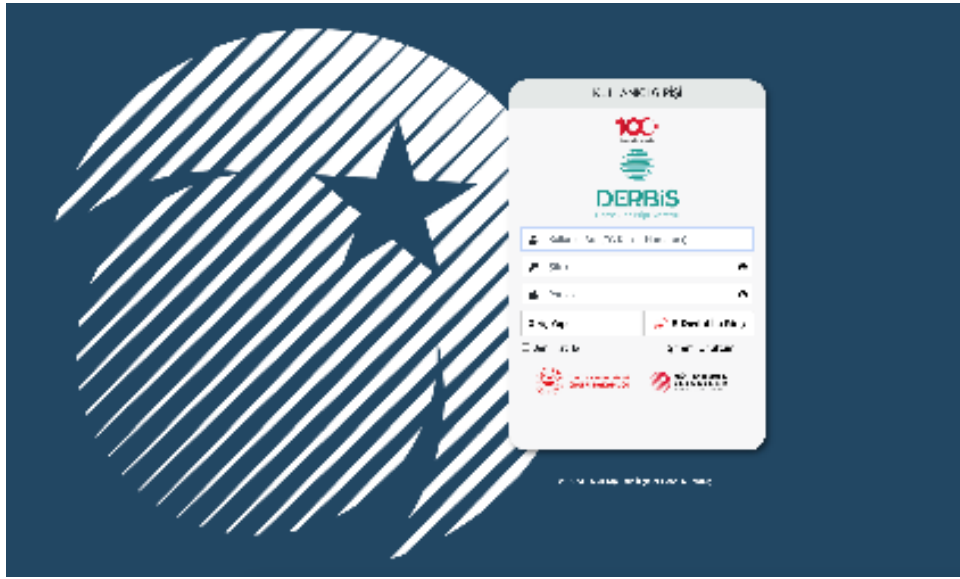
4.17.3. Adalet, Sivil Toplum ve Siber Güvenlikte Dijital Dönüşüm

Adalet hizmetlerinin dijitalleşmesi ve teknolojik imkânların kullanımı ile vatandaşların adalete erişimi kolaylaştırılmıştır. Doğrudan “internet özgürlüğü” başlığı altında bir düzenleme olmasa da kişisel verilerin korunması dijital hakların önemli bir parçasıdır. UYAP bünyesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) kurulmuştur. Bununla birlikte vatandaşların birçok davada ifade vermek için uzak mahkemelere gitmesine gerek kalmamış, tutuklu ve hükümlülerin bulundukları yerden duruşmalara katılmaları mümkün hâle gelmiştir. E-Duruşma sistemiyle hukuk yargılamalarına erişim kolaylaştırılmış, avukatlar ofislerinden video konferansla duruşmalara katılabilir hâle gelmiştir. CELSE (Mobil Avukat Bilgi Sistemi) ile avukatların duruşmalarını anlık takip edebilmeleri sağlanmıştır. E-Adalet Vatandaş Mobil Uygulaması ile vatandaşların dava dosyalarına ilişkin bilgilere mobil cihazlar üzerinden erişimi sağlanmıştır. Bazı kişi ve kurumlar için elektronik tebligat zorunlu hâle getirilerek yargı süreçlerinin uzamasının önüne geçilmiştir.

Yargı hizmetlerine yardımcı olmak üzere yargıda yapay zekâ dönemi başlatılmıştır. Adalet Bakanlığı, bilişim ve teknolojik altyapı geliştirme çalışmaları neticesinde kurulan Adli Veri Bankasından istatistik üretmekte ve adalet hizmetlerinde dijital dönüşümü hızlandırmayı hedeflemektedir. Türkiye Adalet Akademisi bünyesinde, TÜBİTAK iş birliği ile yapay zekâ destekli dijital dönüşüm projesi ve UYAP tabanlı Sürekli Eğitim Merkezi kurulmaktadır.

Yargı sistemlerinde yapay zekânın etik ilkelere ve insan haklarına riayet edilerek entegrasyonu hedeflenmekte, Kolombiya UNESCO’nun Yargı Sistemlerinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Yönergelerini benimseyen ilk ülke olmuştur. Türkiye’de “Yapay Zekâ Teknolojilerine Akademik Bakış” isimli kitap yayımlanarak yapay zekânın hukuki, etik, teknik ve sektörel boyutları ele alınmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) faaliyetlerinde dijitalleşme ve elektronik ortamda işlem yapma imkânları genişletilmektedir. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen yerli ve millî bir sistem olan DERBİS (Dernekler Bilgi Sistemi) ile dernekler birçok işlemini (beyanname, bildirimler vb.) elektronik ortamda ve il müdürlüğüne gitmeden yapabilmektedir. DERBİS sisteminin etkin bir şekilde kullanıldığı ve sürekli geliştirildiği belirtilmektedir. DERBİS Versiyon 2.0, teknolojik gelişmelere uyum sağlamak, daha fazla iş ve işlem sürecini dijitalleştirmek ve diğer kurumsal yazılımlarla etkileşimi artırmak amacıyla yeniden yazılmış ve 15 Ocak 2024 tarihinde kullanıma açılmıştır.

DERBİS kullanıcı girişi sayfası ana ekranı

Yeni versiyonun öne çıkan yenilikleri şunlardır:

- ★ Dernek kuruluşunda şifre ve parolanın SMS ile Dernek Başkanının cep telefonuna gönderilmesi
- ★ İdari ve mali sorumlu yetkisi tanımlama imkânı ile güvenlik açığının önüne geçilmesi
- ★ Otomatik kütük numarası verilmesi; kurucu üyelere ve üyelere bilgilendirme SMS'i gönderilmesi; barkodlu/barkodsuz yeni görsel tasarıma sahip faaliyet belgesi

- ★ Veri kayıt işlemlerinde detaylı doğrulama süreçleri ile tutarlı ve doğru veri kaydı sağlanması
- ★ Kullanıcıya ait tek şifre ve parola üretilmesi; yıl içinde kaydedilen verilerin beyannamede “ön izle – bildir” şeklinde bildiriminin yapılabilmesi
- ★ İl müdürü rolündeki kullanıcının kendi lokasyonunda görevli personele süreli/süresiz rol tanımlama yapabilmesi
- ★ Genel Müdürlüğün internet sitesindeki istatistiki bilgilerin detaylandırılması.

2022 yılında geliştirilen dijital altyapı sayesinde dernekler, hizmet almak suretiyle genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarını zaman ve mekândan bağımsız olarak dünyanın her yerinden yapabilmektedir. Bu hizmet, etkili zaman yönetimi, kaynak tasarrufu ve maliyet etkinliği sağlamaktadır. E-Devlet sistemine entegre edilen Dernek Üyelik Başvurusu, Dernek Üyeligi Sorgulama, Dernek Üyeligi Sonlandırma (İstifa), Dernek Sorgulama ve Yardım Toplama Sorgulama işlemleri ile vatandaşlar kolaylıkla işlemlerini yapabilmektedirler. Siber güvenlik alanında yetkin ve nitelikli iş gücü sağlamak amacıyla “Siber Güvenlik Meslek Yüksekokulları” açılmasına ilişkin protokol imzalanmıştır. Sanal ortamda işlenen suçlarla mücadele kapsamında Avrupa Konseyi Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesine taraf olunmuştur. Bu, dijital alandaki hakların korunmasına yönelik dolaylı bir adımdır.

*Siber Güvenlik Meslek Yüksekokulları Açılmasına İlişkin Protokol Toplantısı,
5 Ekim 2022*

4.18. Nefret Söylemi ve Ayrımcılıkla Mücadele Politikaları

Nefret söylemi ve sonrasında bu söylemlerin eylemlere dönüşerek bir suça evrilmesi, sadece ulusal değil, küresel ölçekte de önemli bir insan hakları sorununu teşkil etmektedir. Felsefi arka planında “ben” ve “öteki” ayrımına dayalı ideolojileri barındıran nefret söylemi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi kavramlar, modern çağın bir pandemisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle dijital çağın sunduğu geniş imkânlarla birlikte sosyal medya ve diğer dijital platformlar, nefret söyleminin hızla yayılmasını kolaylaştıran araçlar hâline gelmiştir. Türkiye, bu tehditle mücadele etmek ve toplumsal barışı sağlamak amacıyla kapsamlı yasal, kurumsal ve uluslararası politikalar geliştirmektedir.

4.18.1. Hukuki Çerçeve ve Temel İlkeler

Nefret söylemi ve ayrımcılıkla mücadele politikalarının temelini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın güvenceleri oluşturmaktadır. Anayasa, kanun önünde herkesin eşit olduğunu ve dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin eşit haklara sahip olduğunu kesin bir dille ifade etmiştir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı da belirtilmiştir. Anayasa’nın 10. maddesinde “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” hükmü ve pozitif ayrımcılık ilkesi yer almaktadır. Ayrıca, Anayasa’da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirinin insan haklarına dayanan demokratik ve lâik cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamayacağı ilkesi, nefret söylemi gibi yıkıcı faaliyetlere karşı dolaylı bir koruma sağlamaktadır. Çocuk hakları yaklaşımında da eşitlik ve ayırım gözetmeme temel ilkelerden biridir. Engelli bireylerin insan haklarından ayrımcılığa uğramadan yararlanması ve toplumsal yaşama eşit katılımı temel hedef olarak belirlenmiştir.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planları içerisinde özel politika gerektiren grupların (engelli kadınlar, kırsal alandaki kadınlar, geçici koruma statüsündeki kadınlar vb.) haklarının güçlendirilmesi ve ayrımcılığın önlenmesi hedeflenmektedir. AB Temel Haklar Bildirgesi’nin “Ayrımcılık Yasağı” başlıklı 21’inci maddesinde “yaş” kriteri de sayılarak yasaklanmıştır.

Uluslararası hukuk bağlamında Türkiye, bu alandaki taahhütlerini birçok sözleşmeye taraf olarak pekiştirmiştir. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 20. maddesinin 2. fıkrası, ayrımcılığa, kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden herhangi bir ulusal, ırksal veya dinsel düşmanlığın savunulmasını hukuk tarafından yasaklanmaktadır. Bu sözleşmenin 2. maddesinin 1. fıkrası ve 26. madde, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü gibi nedenlerle her türlü ayrımcılığın yasak olduğunu ve herkese karşı etkili ve eşit koruma sağlanacağını açıkça belirtmektedir.

Olağanüstü durumlarda dahi ayrımcılık içermeyen tedbirler alınması gerektiği vurgulanmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO)'nün 111 Sayılı Ayrımcılık (iş ve meslek) sözleşmesi imzalanmıştır. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme'ye taraf olunmuştur.

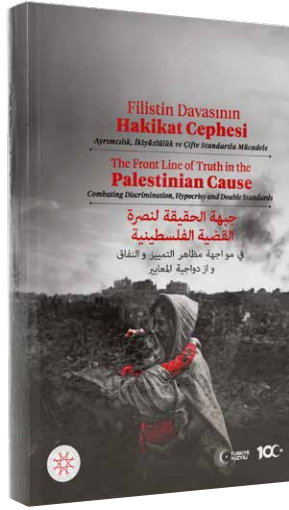
Türk Medeni Kanunu (2001) ve İş Kanunu (2003) ile cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldıran düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal yardım programları, hiçbir siyasi, ideolojik, felsefi veya dinî ayrım gözetmeksizin muhtaçlık temelinde oluşturulmaktadır. Nefret söylemi ve ayrımcılıkla mücadele, ceza adaleti sistemine dâhil edilerek güçlendirilmiştir. Ceza adaleti sistemine ilk defa ayrımcılık ve nefret suçu dâhil edilmiştir. 2014 yılında ayrımcılık suçu, nefret suçlarını da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiş ve öngörülen ceza miktarı artırılmıştır.

4.18.2. Kurumsal Mücadele Mekanizmaları ve İç Politikalar

Medya kuruluşları, nefret söylemi ve ayrımcılıkla mücadelede önemli bir denetim ve farkındalık rolü üstlenmektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının çalışmalarında nefret söylemi ve ayrımcılıkla mücadele önemli bir yer tutmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin nefret söylemleri ve ayrıştırıcı dile zemin teşkil etmesi, toplumsal barışa zarar vermesi gibi risklere dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda “Filistin Davasının Hakikat Cephesi: Ayrımcılık, İkiyüzlülük ve Çifte Standartla Mücadele” başlıklı kitap yayımlanmıştır. Ayrıca Başkanlık, dezenformasyonla mücadele çalışmalarıyla dijital ortamlarda kin ve düşmanlığı artıran içeriklerin önüne geçmeyi hedeflemektedir. Dezenformasyon Bildirim Servisine iletilen ve uzmanlarca doğrusu belirlenen birçok yalan haber, Dezenformasyon Bülteni ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ile Dezenformasyonla Mücadele Merkezi sosyal medya hesapları aracılığıyla kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

Basın İlan Kurumu, Basın Ahlak Esasları ile şiddet ve terörü özendirici haber yapılmasının, ahlaka aykırı veya kişi, kurum ve toplum katmanlarına yönelik eleştiri sınırlarını aşan aşağılayıcı sözcükler kullanılarak hakaret edilmesinin ve haksız isnatta bulunulmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) etik ilkeleri, ırk, dil, din ve cinsiyet ayrımcılığına; aşağılama ve ön yargılara yer vermemeyi öngörmektedir. Ayrıca RTÜK, şiddeti teşvik etmemeyi veya meşrulaştırmamayı da açıkça belirtmektedir. “Medyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye İlişkin Etik İlkeler”, kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran dil ve içeriklerden kaçınmayı, mağduru küçük düşüren ifadelerden sakınmayı ve faile itibar katan nitelendirmelerden uzak durmayı vurgulayarak ayrımcılıkla mücadele etmektedir. Engelsiz Medya Erişimi Çalıştayı sonuç bildirisinde, engelli bireylerin medyada temsilinde ayrımcılığa neden olabilecek ifadeler ve içeriğe yer verilmemesi önerilmiştir. RTÜK, medya araçlarında şiddet ve terör olaylarının İslam ile ilişkilendirilerek sunulması sonucu oluşan olumsuz ön yargılara ve Müslüman tipolojilerine karşı “I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu”nu düzenlemiştir. Bu sempozyum, İslam düşmanlığına karşı kolektif bir tutum oluşturmayı ve kültürel ırkçılıkla mücadeleyi hedeflemiştir. Anadolu Ajansı, hak ihlallerini sistematik olarak izlemek ve bu konuda içerikler üretmek amacıyla Ayrımcılık Hattı kurmuştur. Bu hat aracılığıyla Müslüman karşıtlığı, etnik köken ayrımcılığı, engellilik temelinde dışlama gibi farklı başlıklar takip edilmektedir.

1. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu, 25 Mayıs 2021

4. Uluslararası Medya ve İslamofobi Forumu, 14 Mart 2024

TRT, yayınlarında ayrımcılık yasağı ve eşitlik gibi konulara özellikle dikkat çekmektedir. TRT Türk'ün "Türkler Ne Der?" adlı programı Avrupa'da İslamofobi konusunu ele almış, dinî inanç temelinde ayrımcılık ve nefret söylemiyle mücadeleye dikkat çekmiştir. Aynı kanalın "Avrupa'nın Nabızı" adlı programında kurumsal ırkçılık ve ayrımcılık yasağı bağlamında konular ele alınmış, Solingen faciası üzerinden ırkçılıkla mücadele gündeme getirilmiştir. "Akliselim" adlı program da Avrupa'da artan İslamofobi olgusunu, ifade ve inanç özgürlüğü bağlamında ele almış; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinde yer alan ayrımcılık yasağı ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı çerçevesinde İslam karşıtı tutumları değerlendirerek nefret söylemiyle mücadelede hukuki ve toplumsal sorumluluğa dikkat çekmiştir. TRT Türk'ün "Rehber" programında yurt dışında ayrımcılığa maruz kalan gençlerin eşitlik hakları işlenmiştir. TRT Arabi tarafından hazırlanan "Yasak Kimlik" belgeseli, Yunanistan'ın Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk azınlığa yönelik uyguladığı ayrımcı politikaları ve temel hakları ihlal eden uygulamalarını ortaya koymaktadır. TRT Dinle platformundaki "Inspiring Change: Insights from a Tech Trailblazer" adlı podcast bölümü, ayrımcılıkla mücadele konusunu ele almıştır. Radyo yayınlarında da "İnsan Hakları" adlı program, yurt dışındaki vatandaşlarımızın ayrımcılık konusunda bilinçlendirilmesine çaba göstererek dil, din, mezhep, ırk ve fikir ayrımının ve kötü muamelenin yanlışlığını vurgulamıştır. Akademik Araştırma Merkezinin eğitim faaliyetleri kapsamında "Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik" konulu sanal sınıf eğitimleri verilmektedir.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından belirlenen etik davranış ilkeleri, ayrımcılıkla mücadele politikalarını destekleyici niteliktedir. Yapay zekâ sistemlerinin kullanımına ilişkin etik ilkeler, kamu görevlilerinin bu sistemleri "kişiler hakkında önyargı oluşturmak, ayrımcılık, kayırmacılık veya karalama yapmak" gibi amaçlarla kullanmaktan kaçınmaları gerektiğini belirtmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, yurt dışında yaşayan Müslümanların din ve inanç temelli ayrımcılığa (İslamofobi) maruz kalmasını insan hakları ihlali olarak değerlendirmekte ve buna karşı mücadele stratejileri geliştirmektedir. Dünya genelindeki İslamofobi vakaları düzenli olarak taranmakta, analiz edilmekte ve yıllık raporlar hâlinde kamuoyuna sunulmaktadır. İslamofobi Seminerleri ve İslamofobi Toplantıları düzenlenmektedir. Bu seminerler hem Başkanlık personeline hem de Jandarma Genel Komutanlığı gibi diğer kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik bilgilendirme ve farkındalık oluşturma amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Başkanlık, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından düzenlenen “Medya ve İslamofobi Forumu”na ve “Avrupa’da Yükselen İslamofobi: Bize ve Batıya Söyledikleri” paneline katılım sağlamıştır. Dijital yayınlar arasında “İslamofobi Demek İslamofobi’dir!”, “Ön Yargı Nedir?”, “Ayrımcılık Nedir?”, “İnsanlık Onurunu Tek Kalemde Sildiler”, “İslam Karşıtlarının Hedefi: Camiler”, “Sosyal Medyada İslamofobi ile Mücadele”, “Camiler Tehdit Altında” ve “Nefret Söylemi Nedir?” gibi konuları içeren videolar yer almaktadır.

4.18.3. Uluslararası İş Birliği ve Küresel Farkındalık Çalışmaları

Türkiye, yurt dışındaki vatandaşlarının haklarının korunması ve ayrımcılıkla mücadeleyi dış politikasının öncelikli unsurlarından biri olarak kabul etmiştir. BM İnsan Hakları Konseyinde din veya inanç temelli hoşgörüsüzlükle mücadele konusunda önemli kararların ana/ortak sunucusu olunmuştur. İslamofobiyle Mücadele Uluslararası Günü’nün ilan edilmesine öncülük edilmiş ve BM Genel Sekreteri’nin İslamofobiyle Mücadele Özel Elçisi atanması çabaları desteklenmiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Genel Sekreteri’nin İslamofobi Özel Temsilciliği görevine Türkiye’den şahsiyetler atanmıştır. Yurt dışındaki vatandaşlara yönelik ırkçı, ayrımcı, yabancı düşmanı saldırı ve muameleye karşı hukuki yönlendirme ve Konsolosluk Çağrı Merkezi aracılığıyla 7/24 destek sağlanmaktadır. Bu saldırılar elektronik bir veri tabanında kayıt altına alınarak mukayeseli analizler yapılmaktadır.

Avrupa Düzenleyici Otoriteler Platformu (EPRA) toplantılarında “ırkçı nefreti kışkırtan yayınların denetimi” gibi konular ele alınmıştır. RTÜK’ün ev sahipliğinde 2004 yılında İstanbul’da yapılan EPRA 20. toplantısında “ırkçı nefreti kışkırtan yayınların denetimi” konusu gündeme alınmıştır. Bu, Türkiye’nin uluslararası düzeyde nefret söylemiyle mücadele taahhüdünü göstermektedir.

Avrupa'da Müslüman karşıtları en çok kadınları hedef alıyor

Avrupa'daki Müslüman karşıtlığıyla (İslamofobi) ilgili yayımlanan raporlar, mağdurların büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunu ve özellikle "başörtüsü" gündeminin aşırı sağcı politikacılar tarafından en sık dile getirilen konu olduğunu gözler önüne seriyor

Avrupa İslamofobi ile Mücadele Topluluğu (CCIE) 2024 raporu

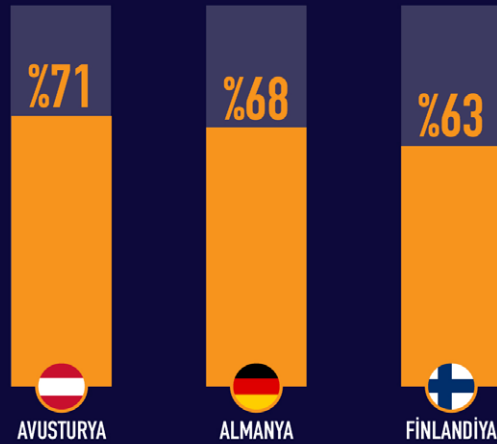

- **402 vaka** doğrudan başörtüsüne dayalı ayrımcılık

Belçika İslamofobi'yle Mücadele Kolektifi (CIIB) 2024 raporu

- Müslüman karşıtı eylemlerin **%70'i** kadınlara karşı
- Bildirilen tüm ayrımcı vakaların **%50'si** başörtüsüne yönelik okul ve iş yeri yasaklarıyla ilgili
- Eğitim ortamında fiziksel ve sözlü saldırı oranları **%19** olarak ölçüldü
- Bildirilen Müslüman karşıtı vakaların **%56'sı** kamu kurumları tarafından işlendi

Müslümanların söz konusu eylemlere uğrama biçimleri

AB Temel Haklar Ajansı 2024 "Avrupa'da Müslüman olmak, Müslümanların deneyimleri" anketine göre Müslümanların en fazla ayrımcılığa uğradığı ülkeler

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Birleşmiş Milletler 74. Genel Kurul Görüşmelerinde, 25 Eylül 2019

AGİT tarafından insani boyut öncelikleri arasında hoşgörü ve ayırım gözetmeme konusuna özel önem atfedilmiş; yabancı düşmanlığı, İslam karşıtlığı, hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık konularındaki hassasiyetler AGİT bünyesinde sıklıkla dile getirilmiştir. AGİT Dönem Başkanlığı tarafından Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele Özel Temsilcileri olarak Türkiye'den kişiler atanmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan AGİT Genel Sekreteri ile birlikte, 11 Aralık 2024

“Tarih bize, ne zaman adalete sıkı sıkıya sarılmışsak o zaman yükseldiğimizi, güçlendiğimizi, huzurlu ve müreffeh toplum hâline geldiğimizi gösteriyor. Buna mukabil ne zaman da adalet yolundan sapmışsak gerilediğimizi, zayıfladığımızı, iç ve dış sıkıntıların ağırlığı altında ezildiğimizi müşahede ediyoruz. Yine yakın tarihimiz, bize yaşadığımız acı tecrübelerle mülkün temelinin adalet olduğunu, adaletin temelinde de hakları ve onuruyla insanın bulunduğunu öğretmiştir. İşte bunun için bizim adalet davamızın pusulası insandır, insan onurudur, insanın sahip olduğu tüm haklarıyla hayatını sürdürebilmesidir.”

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

*İnsan Hakları Eylem Planı
Tanıtım Toplantısı
2 Mart 2021*

5. Bölüm

Uluslararası İnsan
Hakları Çerçevesi

5. ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI ÇERÇEVESİ

5.1. Uluslararası İnsan Hakları Mekanizmalarına Uyum

Uluslararası insan hakları hukukunun gelişiminde sözleşmeler ve ek protokoller, devletlerin yükümlülüklerini tanımlayan ve denetim mekanizmalarını kuran temel araçlar olmuştur. Türkiye de özellikle 1980'lerden itibaren Birleşmiş Milletler (BM) çerçevesinde kabul edilen birçok sözleşmeye taraf olarak hem normatif hem de kurumsal anlamda önemli taahhütler üstlenmiştir. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR), Çocuk Hakları Sözleşmesi ve ek protokolleri, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Sözleşmesi (ICRMW), İşkenceye Karşı Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol (OPCAT) ve Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD) bunlar arasında öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin bu sözleşmelere taraf olması, insan hakları standartlarının evrensel düzeyde kabul görmüş ölçütleriyle ulusal hukuk ve uygulamalarının uyumlaştırılması çabasının bir parçası olmuştur. Söz konusu belgeler; kadın haklarından çocukların korunmasına, göçmen işçilerin haklarından işkence yasağının güçlendirilmesine ve engelli bireylerin eşitliğine kadar geniş bir alanda Türkiye'de insan hakları söyleminin ve reform gündeminin referans noktası hâline gelmiştir. Bu bölümde Türkiye'nin taraf olduğu temel uluslararası insan hakları sözleşmeleri, imza ve onay süreçleri, getirdikleri yükümlülükler ve ülke uygulamalarına etkileri kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Alain Berset'i kabul etti, 22 Nisan 2025

*Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Alain Berset'in Dışişleri Bakanlığını ziyareti.
22 Nisan 2025*

5.1.1. Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması (CTBT)

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde uluslararası siyasete yön veren unsurların başında dehşet dengesi gelmektedir. Dehşet dengesi, devletlerin nükleer kapasitelerinin karşılıklı yıkıcılığına işaret eden bir kavramdır. Bu çerçevede küresel barışın tesis edilmesi için küresel güçler arasında farklı dönemlerde nükleer kapasitelerin ve yıkıcı güçlerin azaltılması veya kontrol edilmesi adına görüşmeler yürütülmüştür. 1978'de BM bünyesinde gerçekleştirilen Silahsızlanma Konferansı da bunlardan biridir. Konferans, BM'nin silahsızlanmayı teşvik etme görevini kurumsal bir yapıya kavuşturmuştur. Konferansın amaçları arasında nükleer silahlanma yarışının, nükleer bir savaşın ve uzayda silahlanma yarışlarının önlenmesi gibi hedefler vardır. Türkiye, 14 Haziran 1996'da Silahsızlanma Konferansı'na üye olmuştur.

Silahsızlanma Konferansı bünyesinde kurulan Geçici Komite, 1994 yılının ocak ayında kapsamlı bir nükleer deneme yasağı anlaşmasına ulaşabilme adına çalışmalara başlamıştır. Daha önce 1968'de imzalanan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması ile nükleer silahlara sahip olan ülke sayısı kısıtlanmıştır. Bunun devamı olarak nükleer silah geliştiren ülkelerin gerçekleştireceği nükleer testlerin sınırlandırılması tasarlanmıştır. Bu bağlamda CTBT 1996'da Silahsızlanma Konferansı bünyesinde imzaya açılmıştır. Anlaşma ekinde listelenen 44 devletten 9'u anlaşmayı henüz imzalamadığı için yürürlüğe giremedi de küresel çapta, nükleer denemelerin sayısında bir azalma olduğu görülmektedir. Türkiye'nin de 1996'da imzaladığı bu anlaşma 2000'de TBMM tarafından onaylanmıştır.

CTBT'nin temel hedefi, her türlü nükleer patlama testini yasaklayarak nükleer silahlanma yarışını durdurmak ve küresel güvenliği güçlendirmektir. Bu bağlamda anlaşmaya taraf her devlet için askerî veya barışçıl amaçlı tüm nükleer patlamaları yasaklanmıştır. Antlaşmanın en önemli özelliklerinden biri, uluslararası bir denetim sistemi kurmasıdır. Bu çerçevede kurulan Uluslararası İzleme Sistemi (International Monitoring System) sayesinde küresel çapta 300'den fazla izleme istasyonu tesis edilmiştir. Bu istasyonlar dünya üzerinde gerçekleştirilecek nükleer denemeleri tespit etmek için daimî olarak veri toplamaktadır.

Uluslararası İzleme Sistemi'nin Kapsamı

Geçmişte nükleer denemelerin çoğu, test sahası olarak belirlenen coğrafyalardaki yerel halk bilgilendirilmeden ve gerekli güvenlik önlemleri alınmadan gerçekleştirilmiştir. Bu durum yaşam hakkı, sağlık hakkı ve sağlıklı çevrede yaşama hakkı gibi temel insan haklarının ihlaline yol açmıştır. Ayrıca nükleer testlerin neden olduğu çevresel ve genetik hasarlar, gelecek nesilleri de etkileyerek kuşaklar boyunca süren sonuçlar doğurmuştur. İnsan haklarını ihlal potansiyeli taşıyan böylesi bir meselede Türkiye'nin CTBT'ye taraf olması hem küresel güvenliğe katkı sağlamış hem de uluslararası insan hakları mekanizmalarıyla uyumunu güçlendirmiştir.

5.1.2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) İhtiyari Protokolü

CEDAW, BM Genel Kurulu tarafından 18 Aralık 1979'da kabul edilmiş ve 3 Eylül 1981'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme ile kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kadın-erkek cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların insan haklarının güvence altına alınması amaçlanmaktadır. Sözleşmeye göre kadınlara karşı dışlama ve kısıtlama yoluyla kadınların haklarını kullanmalarını engelleyen veya etkisiz kılan her türlü uygulama, kadına karşı ayrımcılık olarak tanımlanmıştır. Türkiye, İhtiyari Protokolü 8 Eylül 2000'de imzalamış, 30 Temmuz 2002'de onaylamıştır.

Sözleşmeye taraf ülkeler, bu ayrımcılığı ortadan kaldırmak için kapsamlı yasal, idari ve sosyal önlemler almakla yükümlü tutulmuştur. Bu minvalde anayasal ve yasal düzenlemeler, hukuki koruma mekanizmaları, ceza hükümlerinin düzenlenmesi gibi hukuki geliştirmeler yapılması öngörülmüştür. Sözleşme bu geliştirmeler ile birlikte kadınların eşitliğini hayatın her alanında güvence altına almaktadır. Siyasal, eğitim, çalışma, sağlık, ekonomik ve sosyal haklar, aile ve evlilik hakları ile kırsal alanlarda yaşayan kadınların hakları gibi meseleler bu kapsama dâhil edilmiştir.

CEDAW'a ek olarak kabul edilen İhtiyari Protokol, kadın haklarının korunmasını güçlendiren bir mekanizma kurmaktadır. Buna göre kadınlar veya kadın grupları, haklarının ihlal edildiğini düşündüklerinde iç hukuk yollarını tüketmiş olmak kaydıyla sözleşme ile kurulan Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine başvuru hakkına kavuşmuşlardır. Buna karşılık taraf devletler, başvuru sahiplerine karşı kötü muamele yapılmasını güvence altına almakla yükümlü tutulmuştur.

*Cumhurbaşkanı
Recep Tayyip
Erdoğan'ın Birleşmiş
Milletler Genel
Kuruluna hitabı*

5.1.3. Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR)

ICCPR, BM Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966'da imzaya açılmıştır. Sözleşme, gerekli onay sayısına ulaşmasının ardından 23 Mart 1976'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye, ICCPR'yi 15 Ağustos 2000'de imzalamıştır. Sözleşmenin onaylanması 4 Haziran 2003'te çıkarılan kanunla uygun bulunmuştur.

Sözleşme insan onuru, özgürlük, eşitlik ve adalet ilkeleri temelinde medeni ve siyasi hakları güvence altına almaktadır. Yaşam hakkı, işkence ve kölelik yasağı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, adil yargılanma hakkı, düşünce, vicdan, din, ifade özgürlükleri, siyasal katılım hakları ve ayrımcılık yasağı gibi temel haklara ilişkin alanlarda düzenlemeler yapmıştır.

Taraf devletlere sözleşmede tanınan hak ve özgürlükleri her birey için ayırım gözetmeksizin koruma yükümlülüğü getirmiştir. Devletler, ayrımcılığı önlemek için gerekli yasal, idari ve yargısal düzenlemeleri yapmakla yükümlü tutulmuştur. BM İnsan Hakları Komitesi, taraf devletlerin sözleşmeyi uygulama durumlarını denetlemektedir. Buna paralel olarak devletler düzenli aralıklarla raporlar sunmakta ve Komite bu raporları inceleyip tavsiyelerde bulunmaktadır.

Sözleşme, Türkiye'nin temel hak ve özgürlükleri güvence altına alma konusundaki kararlılığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu bir hukuk sistemi geliştirme sürecinde de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu çerçevede Türkiye, bireylerin temel haklarını korumak ve güçlendirmek amacıyla çeşitli yasal, kurumsal ve idari düzenlemeleri hayata geçirmeyi taahhüt etmiştir.

5.1.4. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR)

ICESCR, 1966'da BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve 3 Ocak 1976'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye, ICESCR'yi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamış; 23 Eylül 2003 tarihinde onaylamıştır. Sözleşme, bireylerin insana yakışır bir yaşam sürmesi için gerekli olan temel ekonomik, sosyal ve kültürel hakları güvence altına almaktadır. Sözleşme kendi kaderini tayin, ayrımcılık yasağı ve eşitlik, çalışma, sosyal güvenlik ve aile koruması, yeterli yaşam standardı, sağlık, eğitim ve kültürel yaşama katılım ile bilimden yararlanma haklarını tanımlamıştır.

Emine Erdoğan Hanımefendi, BM'de Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar 4. Yüksek Düzeyli Toplantısında, 25 Eylül 2025

Sözleşmeye taraf devletler bu hakların ayırım gözetilmeksizin herkes tarafından kullanılabilmesini sağlamakla yükümlüdür. Bunu sağlayabilmek için gerekli hukuki, idari ve mali önlemleri almak devletlerin sorumluluğundadır. Ayrıca devletler sözleşmeye konu insan haklarının uluslararası iş birliği içinde işletilmesini desteklemeye davet edilmektedir. Taraf devletler sözleşmenin uygulanması için aldıkları önlemleri düzenli raporlarla BM Ekonomik ve Sosyal Konseyine sunmaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Birleşmiş Milletler 80. Genel Kurulu'nda Gazze'de çekilen fotoğrafları gösterirken, 23 Eylül 2025

Sözleşmenin imzalanması süreci Türkiye'nin temel sosyal, ekonomik ve kültürel hakları güvence altına alma yönündeki iradesini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Onay süreciyle Türkiye, geniş bir yelpazede temel hakların korunmasını taahhüt etmiştir. Böylece vatandaşların refahını ve yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefleyen sosyal devlet ilkesi daha da güçlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye, bu sözleşmeye taraf olarak uluslararası insan hakları standartlarıyla uyum sağlama ve BM'nin denetim mekanizmalarıyla iş birliği yapma yönünde önemli bir adım atmıştır. Bu durum, Türkiye'nin hem uluslararası sorumluluklarını yerine getirme iradesini hem de iç hukuk sisteminde insan hakları kültürünü geliştirme yönündeki kararlılığını göstermektedir.

5.1.5. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolü

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol; çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisini önlemek, yasaklamak ve bu suçlarla mücadele etmek için hazırlanmıştır. Protokol 25 Mayıs 2000'de BM Genel Kurulunda kabul edilmiş, 18 Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir.

Protokole taraf devletler çocukların bu istismar suçları karşısında korunmasını temin edecek yasal, idari sosyal ve eğitsel önlemler düzenlemekle yükümlü kılınmıştır. Türkiye, protokolü 8 Haziran 2000 tarihinde imzalamış; 19 Ağustos 2002'de onaylamıştır. Türkiye bu protokole, hükümlerini yalnızca tanıdığı ve diplomatik ilişkiler kurduğu devletlere karşı uygulayacağını beyan ederek katılmıştır.

Protokolde çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisinin tanımlarına yer verilmiştir. Çocuk satışı bir çocuğun herhangi bir bedel veya çıkar karşılığında başka bir kişiye devri olarak tanımlanırken; çocuk fuhuşu, bir çocuğun ücret veya başka bir çıkar karşılığında cinsel faaliyetlerde kullanılması olarak açıklanmıştır. Son olarak çocuk pornografisi, bir çocuğun cinsel eylemlerde bulunduğu veya mahrem uzuvlarının teşhir edildiği görsel içerikler olarak tanımlanmıştır.

Protokol, taraf devletlere bahse konu tanımlamaların kapsamına giren faaliyetleri suç olarak tanımlama sorumluluğu yüklemiştir. Buna göre çocuğun cinsel istismarı, organ ticareti veya zorla çalıştırılması, çocuğun yasa dışı yollarla evlat edinilmesi, çocuk fuhuşu ve pornografisinin üretilmesi, satılması, dağıtılması, ithali, ihracı, sunumu veya bulundurulması suç olarak değerlendirilmiştir. Bu suçları işlemeye teşebbüs etmek veya katılmak da aynı şekilde cezaya tabi kılınmıştır.

Taraf devletlerin protokol kapsamına giren suçlara yönelik geniş yargı yetkisi tesis etmesi zorunlu tutulmuştur. Bahse konu suçların protokole taraf devletlerden birinin toprağında, bu devletin bayrağını taşıyan gemilerde veya kayıtlı uçaklarında işlenmesi durumunda kolektif bir sorumluluk ortaya çıkmaktadır. Suçun faili ve mağduru taraf devletlerden birinin vatandaşı veya ikamet eden kişisi ise protokol taraf devletlerin mevcut ulusal yargı yetkilerini sınırlamayacaktır. Fail başka bir ülkede bulunuyor ama iade edilmiyorsa ilgili devletin kendi yargılama yetkisini kullanması gerekmektedir.

Protokolde sayılan suçlar, iade gerektiren suçlar kapsamında ele alınmaktadır. Buna göre taraf devletler arasında iade sözleşmesi yoksa bu protokolün iade için yasal dayanak olarak değerlendirilmesi mümkün olabilmektedir. İade talebi götürülen devlet kendi iç hukukuna uygunluk şartıyla iadeyi yerine getirmek zorundadır. Bu açıdan protokolün kapsamı içindeki suçlar için uluslararası bir cezalandırmayı mümkün kılma adına, taraf devletler arasında iş birliğini zorunluğu kıldığı ortadadır. Böylece düzenlemeye konu suçların küresel ölçekte önlenmesi, yasaklanması ve bu suçlarla mücadele edilmesi temin edilmeye çalışılmıştır.

5.1.6. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol; çocukların silahlı çatışmalara katılımını önlemek, onları zorunlu ya da gönüllü askerlikten korumak ve savaş ortamlarında çocuk haklarını güçlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. 25 Mayıs 2000'de imzaya açılmış, 12 Şubat 2002'de yürürlüğe girmiştir. Protokol ile silahlı çatışmaların çocuklar üzerinde yarattığı fiziksel, psikolojik ve sosyal zararları en aza indirmek ve devletlerin bu konuda uluslararası yükümlülüklerini netleştirmek hedeflenmektedir. Türkiye, bu protokolü 8 Eylül 2000'de imzalamıştır. Ardından TBMM protokolün onaylanmasını uygun bulan kanunu 4 Mayıs 2004'te kabul etmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ve Emine Erdoğan Hanımefendi'nin dünya çocuklarıyla buluşmasından, 20 Nisan 2016

Protokol kapsamında silahlı çatışmaya katılım yaşı düzenlenmiştir. Buna göre 18 yaşından küçüklerin, taraf devletlerin silahlı kuvvetlerinde doğrudan çatışmalara katılmaları kesin olarak yasaklanmıştır. Buna paralel olarak taraf devletlerin 18 yaşını doldurmamış kişileri zorunlu olarak silahlı kuvvetlerine alamayacakları da belirtilmiştir. Devlet dışı silahlı grupların ise hiçbir koşulda 18 yaşın altındaki kişileri silah altına alamayacağı ifade edilmektedir.

18 yaşın altındaki kişilerde gönüllü askerlik bazı devletlerin iç hukukunda hâlihazırda yasaktır. Bununla birlikte 18 yaş altı gönüllü askerliğe izin veren diğer devletler açısından bazı sınırlamalar getirilmiştir.

Buna göre 18 yaşından küçük birinin gönüllü askerlik yapabilmesi için hiçbir baskı altında kalmadan bu kararı vermiş olması, ebeveyn veya yasal vasilerin rıza onayının alınması, başvuru sahibinin görevleri ve riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmesi ve çocuğun yaşını doğrulayan resmî belgelerin sunulması gerekmektedir.

Protokol kapsamında çocukların zorla askere alınması veya çatışmalarda kullanılması durumunda mağdur çocukların fiziksel ve psikolojik rehabilitasyonları ile topluma yeniden kazandırılma süreçlerini yürütmek, taraf devletin sorumluluğundadır. Diğer taraftan devletler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (CRC) ile kurulan Çocuk Hakları Komitesine protokolün uygulanması için alınan önlemleri içeren kapsamlı bir rapor sunmak zorundadır. Bu raporlamanın beş yılda bir tekrar etmesi öngörülmüştür.

Türkiye bu protokolü imzalamakla birlikte protokol hükümlerini yalnızca diplomatik ilişki kurduğu devletlere karşı uygulayacağını beyan etmiştir. Bununla birlikte Türkiye’de gönüllü değil zorunlu askerliğin olduğu ve bunun 20 yaşından itibaren başladığı belirtilmiştir. Gönüllü askere alımların yalnızca deniz ve jandarma sınıfları için en az 18 yaşındaki bireyler açısından geçerli olduğu not edilmiştir.

5.1.7. Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (ICRMW)

ICRMW, yabancı memleketlerde çalışmak maksadıyla bulunan işçilerin ve aile fertlerinin temel insan haklarının korunmasını hedeflemektedir. 18 Aralık 1990’da imzalanmış, 1 Temmuz 2003’te yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, göç olgusunu kapsamlı bir yaklaşımla ele almakta ve sürecin tüm aşamalarında geçerlilik kazanmaktadır. Bu bağlamda göçe hazırlık, transit geçiş, istihdam devletindeki ikamet ve çalışma dönemi ile orijin devlete dönüş aşamaları sözleşmenin kapsamına girmektedir. Türkiye bu sözleşmeyi 13 Ocak 1999’da imzalamış, 26 Nisan 2001’de onaylamıştır. Sözleşme 27 Eylül 2004’te yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmede eşitlik ve ayrımcılık yasağı ile insan onuru ve temel hakların korunması temel ilkelerine sadık kalınmıştır. Buna göre göçmen işçilere istihdam edildikleri ülkede vatandaşlarla eşit haklar tanınması zorunludur. Sözleşme bağlamında temel insan haklarının yanı sıra düzenli ve düzensiz göçmen işçilerin haklarına ilişkin farklı hususlar eklenmiştir. Düzenli göçmenlere ait haklar; serbest dolaşım ve ikamet özgürlüğü, sendika kurma ve üye olma hakkı, aile birleşimi hakkı, kazançların transfer hakkı, çifte vergilendirmeden korunma hakkı ve sosyal güvenlik hakları olarak sıralanmıştır. Düzensiz göçmenler ise temel insan haklarının kapsamı dışında kalan bu haklardan faydalanamamaktadır. Sözleşme farklı çalışma modellerine ilişkin bazı özel düzenlemeler içermektedir. Buna göre sınır işçileri, mevsimlik

işçiler, gezici işçiler, projeye bağlı çalışanlar, gemi adamları ve serbest çalışan göçmenler kendi kategorilerine özgü haklarla donatılmıştır.

Sözleşme kapsamında göçmen işlerin hakların korunmasını sağlamakla yükümlü taraf devletler, göçmen işçilere hakları, yükümlülükleri ve yasal prosedürler hakkında açık ve anlaşılır bilgi vermek zorundadır. Ayrıca vatandaşlar ile göçmenler arasında temel haklar bakımından hiçbir ayırım yapılmaması esastır. Son olarak sözleşme, göçmen işçilerin haklarının etkin şekilde korunabilmesi için uluslararası iş birliği ve koordinasyonu teşvik etmektedir. Bütün bu özellikleri ile ICRMW, göçmen işçilerin insan haklarını uluslararası düzeyde güvence altına alan en kapsamlı belgedir.

Türkiye, bu metne bazı çekinceler koyarak katılmıştır:

- ✱ Madde 40: Göçmen işçilerin sendika kurma hakkını düzenleyen bu maddeye Türkiye, iç hukuktaki vatandaşlık koşulu nedeniyle çekince koymuştur.
- ✱ Madde 45: Yabancıların taşınmaz maledinimi konusundaki düzenlemeler, Türkiye'deki mevcut mevzuata göre uygulanacaktır.
- ✱ Madde 46: Gümrük hükümleri, iç hukukta geçerli mevzuat çerçevesinde değerlendirilecektir.
- ✱ Madde 76 ve 77 : Türkiye, sözleşmenin denetimini sağlayacak Komite yetkisini, ileride uygun görüldüğünde tanıyacağını beyan etmiştir.

Uluslararası göçmen işçi piyasasına yüksek oranda katkı sağlayan bir devlet olan Türkiye'nin bu adımı, göçmen işçilerin haklarını korumaya verdiği önemi göstermektedir.

5.1.8. İşkenceye Karşı Sözleşme ve Seçmeli Protokolü (OPCAT)

OPCAT; işkencenin ve insanlık dışı, zalimane veya aşağılayıcı muamele ile cezaların önlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin tutulduğu yerlere düzenli, bağımsız ve önleyici ziyaretler yapılmasını öngören uluslararası bir denetim mekanizması oluşturmaktadır. OPCAT, 18 Aralık 2002'de imzalanmış, 22 Haziran 2006'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye, işkencenin ve insanlık dışı muamelelerin önlenmesine yönelik uluslararası yükümlülüklerini güçlendirmek amacıyla OPCAT'i 14 Eylül 2005 tarihinde imzalamıştır. Bu adım, Türkiye'nin insan hakları standartlarını yükseltme konusundaki kararlılığının göstergesi olmuştur. Türkiye, OPCAT'i resmî olarak 27 Eylül 2011 tarihinde onaylamıştır.

Sözleşme kapsamında İşkencenin Önlemesi Alt Komitesinin (SPT) kurulması öngörülmüştür. Bu komite BM bünyesinde olacak ve tutukevleri, gözaltı merkezleri ve diğer alıkonulma yerlerini ziyaret edecektir. Taraf devletlere tavsiyelerde bulunmak ve işkenceyi önlemek için standartlar geliştirmek de Komitenin görevleri arasındadır

SPT'nin yanı sıra Ulusal Önleyici Mekanizmalar'ın da (NPM) kurulması planlanmıştır. Bu bağlamda taraf devletler bağımsız ulusal organlar kurmak veya mevcut yapıları güçlendirmekle yükümlüdür. Ulusal düzeyde faaliyet gösteren bu organ ve yapıların alıkonulma yerlerini düzenli ziyaretler yapması, raporlar hazırlaması ve tavsiyelerde bulunması temin edilmelidir. Bunun için bahse konu mekanizmaların bağımsızlığını, yetkilerini ve gerekli kaynaklarını güvence altına almak da taraf devletin sorumluluğundadır.

OPCAT, taraf devletlere alıkonulma yerlerine giriş ve bilgi edinme konusunda tam bir bilgi erişimini sağlama görevi vermektedir. Bununla birlikte SPT ve NPM'lerle iş birliği yapmak ve bunlardan gelen tavsiyeleri dikkate alarak gerekli düzenlemeleri hayata geçirmek zorundadır. Buna karşın adı geçen kurum organ ve yapıların gerçekleştireceği ziyaretlerin elde ettikleri bilgileri gizli tutmaları kurallaştırılmıştır. Buna paralel olarak Komite veya mekanizmalara bilgi veren kişiler herhangi bir yaptırıma maruz bırakılamayacaktır. Bu şekilde sözleşmeye göre suç teşkil eden faaliyetlerin tespitini kolaylaştıracak mekanizmaların canlılıklarını koruması hedeflenmiştir. Diğer taraftan Protokol'ün uygulanmasına ilişkin masrafların da BM tarafından karşılanması öngörülmüştür. Taraf devletlerin ise özel fonlar aracılığıyla ulusal önleyici mekanizmalara destek sağlayabilecekleri belirtilmiştir.

Protokol, taraf devletlere NPM kurma veya mevcut yapıları bu amaçla görevlendirme yükümlülüğü getirmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de ulusal önleyici mekanizma görevi ilk olarak 2013'te Bakanlar Kurulu Kararı ile dönemin İnsan Hakları Kurumuna verilmiştir. Ancak 2016 yılında yürürlüğe giren 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile yeni kurulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), ulusal önleyici mekanizma olarak yetkilendirilmiştir.

OPCAT kapsamında oluşturulan uluslararası denetim organı olan SPT, Türkiye'yi 6-9 Ekim 2015 tarihlerinde ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin amacı, ulusal önleyici mekanizmanın kapasitesini değerlendirmek, işleyişine teknik destek sağlamak ve işkenceyle mücadelede Türkiye'nin uygulamalarını yerinde incelemek olmuştur. SPT, ziyaretin ardından hazırladığı değerlendirme raporunu ilgili makamlara sunmuş ve rapor daha sonra kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'nin OPCAT süreci, imzadan uygulamaya aşamalı bir şekilde ilerlemiş; ulusal önleyici mekanizmanın kurulması ve uluslararası denetim mekanizmasının işletilmesiyle birlikte işkence ve kötü muameleye karşı daha kapsamlı bir koruma sistemi oluşturulmuştur.

5.1.9. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (CRPD) ve Seçmeli Protokolü

CRPD; engelli bireylerin tüm insan hakları ve temel özgürlüklerden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, güvence altına almak ve insan onuruna saygıyı güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Protokol ayrımcılığın yasaklanması, insan onuruna ve bireysel özerkliğe saygılı, toplumsal katılımın sağlanması, fırsat eşitliği ve erişilebilirlik ile engelli çocukların gelişim haklarına saygı gibi temel ilkeler üzerine bina edilmiştir. 30 Mart 2007’de imzalanmış; 3 Mayıs 2008’de yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi uluslararası imzaya açıldığı tarihte New York’ta imzalamış; 28 Eylül 2009’da onaylamıştır.

Türkiye CRPD'ye katılarak engelli bireylerin haklarının korunması adına kararlılığını göstermiştir.

CRPD taraf devletlerin engellilerin haklarını korumak için ayrımcı yasa ve uygulamaları kaldırmasını, kamu kurumları ve özel sektörün sözleşmeye uygun davranmasının sağlanmasını zorunlu tutmaktadır. Bu minvalde çıkarılacak yasalarda engelliler lehine alınan özel tedbirlerin ayrımcılık olarak değerlendirilemeyeceği not edilmiştir. Engellilerin eşit yurttaşlar olarak hayata katılmaları için devletin yetkisini sonuna kadar kullanması gerekmektedir. Diğer taraftan engelliler için erişilebilir ürünler, hizmetler ve teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması da taraf devletlerin sorumlulukları arasında sayılmıştır. Ayrıca devletlerin tüm bu süreçleri yürütürken ürettikleri politika ve programlarda danışma ve katılım ilkesini gözetmekle yükümlü oldukları da belirtilmiştir.

Devletlerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğilerinin denetlenmesi adına Engelli Hakları Komitesi kurulması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda taraf devletlerin düzenli raporlar aracılığıyla denetlenmeleri öngörülmüştür. Devletler, engellilere dair istatistik ve verileri derleyerek bu veriler ışığında politika süreçlerini şekillendirecektir. Bununla birlikte engelli haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla ulusal ve uluslararası iş birliği mekanizmalarını daha etkin hâle getirmeleri beklenmektedir.

Sözleşmeye ek hazırlanan Seçmeli Protokol de 2007'de BM tarafından imzaya açılmıştır. Bu protokolle birlikte Sözleşme'ye taraf devletlere ek yükümlülükler getirilmiştir. Protokol'ün temel amacı, Sözleşme'de güvence altına alınan hakların uygulanmasını etkin bir şekilde denetlemek ve bireylere uluslararası başvuru imkânı sağlamaktır. Bu bağlamda Seçmeli Protokol'de bireysel başvuru hakkı düzenlenmiştir. Engelli kişiler veya onları temsil eden grupların Sözleşme kapsamındaki haklarının ihlal edildiğini düşünmeleri hâlinde Engelli Hakları Komitesine başvurmaları mümkün kılınmıştır. Ancak öncesinde iç hukuk yollarının tüketilmesi ve aynı konuda başka bir uluslararası yargı mercine başvurulmamış olması şart koşulmuştur.

Seçmeli Protokol ile birlikte Komitenin bir ülkede engelli haklarına karşı ağır ve sürekli ihlallerin yapıldığından şüphelenmesi hâlinde ilgili devlet nezdinde araştırma başlatabilmesinin ve gerekli önlemlerin alınmasını talep etmesinin yolu açılmıştır. Bu yönleriyle Seçmeli Protokol, engelli bireylerin uluslararası düzeyde hak arama yollarını genişleten tamamlayıcı bir belge olarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise Seçmeli Protokolü imzalamış olsa da henüz onaylamamıştır. Bahse konu sözleşmenin çekirdek kısmı kabul edilmiştir. Bu bağlamda iç hukuk mekanizmaları engelli bireylerin haklarını koruyacak gerekli geliştirmeler yapılmaya devam etmektedir.

*Uluslararası İnsan Hakları Mekanizmalarına Uyum Çalışmaları Kapsamında
İmzalanan Sözleşme ve Protokoller*

Sözleşme / Protokol Adı	İmza Tarihi	Onay / Yürürlüğe Giriş Tarihi
Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması (CTBT)	14 Haziran 1996	16 Şubat 2000
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolü	8 Eylül 2000	30 Temmuz 2002
Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR)	15 Ağustos 2000	23 Eylül 2003
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR)	15 Ağustos 2000	23 Eylül 2003
Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek: Çocuk Satışı, Fuhuşu ve Pornografisi İhtiyari Protokolü	8 Haziran 2000	19 Ağustos 2002
Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek: Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları İhtiyari Protokolü	8 Eylül 2000	4 Mayıs 2004
Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme (ICRMW)	13 Ocak 1999	27 Eylül 2004
İşkenceye Karşı Sözleşme ve Seçmeli Protokolü (OPCAT)	14 Eylül 2005	27 Eylül 2011
Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (CRPD)	30 Mart 2007	28 Eylül 2009

5.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Çerçevesindeki Gelişmeler ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu

AİHS, kabul edildiği 1950 yılından itibaren Avrupa insan hakları koruma sisteminin temel dayanağı olmuştur. Zaman içerisinde çeşitli ek protokollerle hem kapsam hem de derinlik bakımından geliştirilmiştir. Bu protokoller, bir yandan sözleşmedeki hakların alanını genişletirken diğer yandan insan haklarının korunmasına dair yeni standartlar ve denetim imkânları getirmiştir.

Bu bağlamda 12, 13 ve 16 No.lu Protokoller özel bir önem taşımaktadır. 12 No.lu Protokol, ayrımcılık yasağını sözleşmenin belirli haklarıyla sınırlı olmaktan çıkararak tüm hukuki alanlara genişletilmiş eşitlik ilkesini daha güçlü bir zemine oturtmuştur. 13 No.lu Protokol, ölüm cezasını her koşulda kaldırarak demokratik toplumların temel değerlerinden biri olan yaşam hakkını mutlak şekilde güvence altına almıştır. 16 No.lu Protokol ise ulusal yüksek mahkemelerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden (AİHM) danışma görüşü talep edebilmesini sağlayarak hem ikincillik ilkesini¹ pekiştirmekte hem de ulusal ve uluslararası yargı organları arasındaki etkileşimi kurumsallaştırmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında bu protokollere taraf olma süreci insan hakları standartlarının güçlendirilmesi bağlamında farklı yönleriyle önem taşımaktadır.

5.2.1. AİHS'e Ek 12 No.lu Protokol (Genel Ayrımcılık Yasağı)

AİHS ek olarak hazırlanan 12 No.lu Protokol, ayrımcılığın geniş kapsamlı bir şekilde yasaklanmasını düzenlemektedir. Bu şekilde Protokol AİHS'in hâlihazırda var olan ayrımcılık yasağını güçlendirmeyi ve kapsamını genişletmeyi hedeflemektedir. Protokol, tüm insanların hukuk önünde eşit olduğu ve hukukun korumasından eşit şekilde yararlanma hakkına sahip oldukları temel ilkesini benimsemektedir. Temel hedefi devletlerin bireyler arasında herhangi bir statü temelinde ayırım yapmamasını temin etmek ve tam eşitliği sağlamak için gerekli hukuki zemini oluşturmaktır.

12 No.lu Protokol, ayrımcılığın yasaklanması meselesinde her bireyin cinsiyet, ırk, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, ulusal azınlığa mensubiyet, servet, doğum veya herhangi başka bir statü bakımından ayırım yapılmadan hukuken tanımlanmış haklardan yararlanma hakkına sahip olduğunu tespit etmektedir. Diğer taraftan 12 No.lu Protokol'e göre taraf devletler belgenin hangi topraklarda uygulanacağını beyan edeceklerdir. Bu şekilde uygulama alanının genişletilmesi veya geri çekilmesi hakkı taraf devletler nezdinde korunmuştur. Diğer taraftan 12 No.lu Protokol, AİHS'e ek madde niteliğindedir. Bu nedenle AİHS'in tüm hükümleri onun için de geçerli kabul edilmektedir.

¹ **İkincillik İlkesi:** İnsan haklarının korunmasında birincil sorumluluğun ulusal otoritelerde olduğu, AİHM'nin ise bir denetim mekanizması olarak varlık gösterdiğini ifade eden ilkedir.

Buna paralel olarak AİHS'i onaylamayan hiçbir devletin, 12 No.lu Protokol'ü onaylayamayacağı kabul edilmiştir. AİHS ise yalnızca Avrupa Konseyi üyeleri tarafından imzalanabilen bir sözleşme olarak kararlaştırılmıştır.

12 No.lu Protokol AİHS'in 14. maddesinden farklı olarak ayrımcılığı, yalnızca sözleşme kapsamındaki haklarla sınırlı olmaksızın tüm hukuki haklar bakımından yasaklamaktadır. Bunun bir sonucu olarak AİHM'e yapılacak ayrımcılık başvurularının kapsamının önemli ölçüde genişlediğini ifade etmek mümkündür. Türkiye 18 Nisan 2001'de 12 No.lu Protokol'ü imzalamışsa da henüz onaylamamıştır.

5.2.2. AİHS'e Ek 13 No.lu Protokol (Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılması)

AİHS'e ek olarak kabul edilen 13 No.lu Protokol, ölüm cezasının her koşulda ve istisnasız olarak tamamen kaldırılmasını düzenlemektedir. Ayrıca AİHS kapsamındaki yaşama hakkını daha da güçlendirmeyi ve insan onurunun demokratik toplumlarda daha güçlü bir şekilde korunmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda 13 No.lu Protokol insanın yaşam hakkının demokratik toplumların temel değerlerinden biri olduğunu kabul ederek savaş hâli veya yakın savaş tehlikesi dâhil hiçbir durumda ölüm cezasının uygulanamayacağını hükme bağlamaktadır.

13 No.lu Protokol'ün 2. maddesinde protokol hükümlerinin, AİHS'in olağanüstü hâllerde yükümlülüklerin askıya alınmasını düzenleyen 15. maddesine dayanılarak dahi askıya alınamayacağını ifade edilmektedir. Buna göre olağanüstü hâl, savaş veya kriz durumlarında bile ölüm cezasının uygulanmasının önüne geçilmiştir. Diğer taraftan 13 No.lu Protokol de AİHS'e ek madde niteliğinde olup AİHS'in tüm koruma mekanizmaları bu protokol için de geçerlidir. Bu bağlamda, 13 No.lu Protokol'ün kabulüyle birlikte ölüm cezası, AİHS koruma sistemi kapsamında mutlak olarak yasaklanmıştır.

13 No.lu Protokol, idamı mutlak olarak yasaklaması açısından önemli bir belgedir. Buna ek olarak, AİHS'in 2. maddesinde yaşam hakkını yasayla koruma altına alan maddesini daha da güçlendirmiştir. Son olarak çekince yasağı getirerek devletlerin kısmi uygulama veya istisna koyma imkânları tamamen kaldırılmıştır. Türkiye, 13 No.lu Protokolü 9 Ocak 2004'te imzalamıştır. 6 Ekim 2005 tarihinde ile TBMM'de onaylanmıştır. Onay belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine iletilmesinin ardından 1 Haziran 2006'dan itibaren Türkiye'de yürürlüğe girmiştir.

5.2.3. AİHS'e Ek 16 No.lu Protokol (Yüksek Mahkemelere Görüş Sorma Hakkı)

16 No.lu Protokol, AİHM'in yetkisini genişleterek üye devletlerin en yüksek yargı organlarının mahkemeden danışma görüşü talep edebilmesine imkân tanımaktadır. Buradaki amaç ulusal mahkemeler ile AİHM arasındaki etkileşimi güçlendirmek, AİHS'in uygulanmasını kolaylaştırmak ve ikincillik ilkesini pekiştirmektir.

16 No'lu Protokol'ün en önemli yeniliklerinden biri, üye devletlerin yüksek yargı organlarına AİHM'den danışma görüşü talep etme imkânı tanınmasıdır. Buna göre Yüksek Sözleşmeciler tarafından belirlenen en yüksek kademeli mahkemeler, AİHS ve ek protokoller kapsamında yer alan hak ve özgürlüklerin yorumlanması veya uygulanmasıyla ilgili ilkesel konularda AİHM'den danışma görüşü isteme hakkına sahiptir. Bu talebin kabul edilip edilmemesine AİHM Büyük Dairesi bünyesinde beş yargıçtan oluşan bir kurul karar vermektedir. Burada kabul edilen talebe ilişkin danışma görüşü AİHM Büyük Dairesi tarafından hazırlanmaktadır. Talebi gönderen ülkenin seçilmiş AİHM yargıcı, otomatik olarak kurul ve AİHM Büyük Dairesine dâhil edilmektedir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ile danışma görüşü isteyen taraf, yazılı görüş sunabilmekte ve duruşmalara katılabilmektedir. Mahkeme başkanı, gerekli gördüğünde diğer devletleri veya üçüncü kişileri de görüş sunmaya davet edebilmektedir. Sonuçta hazırlanan danışma görüşü gerekçeli olarak hazırlanmaktadır. Oy birliği sağlanmaması hâlinde yargıçlar ayrı görüşlerini ekleyebilmektedir. Danışma görüşleri bağlayıcı değildir. Bununla birlikte ulusal mahkemelere rehberlik edecek niteliktedir. Bu bağlamda danışma görüşleri yayınlanmakta ve kamuya açık hâle getirilmektedir. 16 No.lu Protokol, 2 Ekim 2013'te imzaya açılmıştır. Türkiye, 20 Aralık 2013'te Protokol'ü imzalamıştır.

5.3. Avrupa Konseyi Çatısı Altında Diğer Önemli İnsan Hakları Sözleşmeleri

Bu bölümde Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ve insan haklarının farklı boyutlarını düzenleyen temel sözleşmelere yer verilmektedir. Söz konusu belgeler; biyoloji ve tıptaki gelişmelerin insan onuru çerçevesinde sınırlandırılmasından (Oviedo Sözleşmesi), terörizmin önlenmesine yönelik uluslararası iş birliği mekanizmalarına (Varşova Sözleşmesi), çocukların cinsel sömürü ve istismardan korunmasına ilişkin yükümlülüklerden (Lanzarote Sözleşmesi), siber suçlarla mücadeleyle yönelik ortak standartların belirlenmesine (Budapeşte Sözleşmesi) ve insan ticaretiyle mücadelede mağdur odaklı bir yaklaşımın benimsenmesine (Varşova Sözleşmesi) kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Türkiye'nin taraf olduğu bu sözleşmeler hem ulusal hukuk düzenine hem de uygulamalara yön veren uluslararası standartlar oluşturmaktadır. Böylece insan haklarının korunması, sadece bireysel hak ve özgürlüklerin teminat altına alınmasıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda yeni toplumsal, teknolojik ve güvenlik temelli risklere karşı da bütüncül bir koruma mekanizması geliştirilmiş olmaktadır.

5.3.1. İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi (Oviedo Sözleşmesi)

İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi 4 Nisan 1997'de İspanya'nın Oviedo şehrinde kabul edilmiştir. Türkiye 4 Nisan 1997'de sözleşmeyi imzalamış, 3 Aralık 2003'te onaylamıştır. Avrupa Konseyi üyesi devletler başta olmak üzere biyoloji ve tıp alanındaki gelişmelerin insan onuru, temel haklar ve özgürlükler çerçevesinde düzenlenmesini amaçlamaktadır.

Oviedo Sözleşmesi'ne taraf devletler mavi renkle belirtilmiştir.

Sözleşme, bilimsel ve toplumsal çıkarların bireyin haklarının önüne geçirilemeyeceğini vurgulamaktadır. Sözleşme ile herkesin sağlık hizmetlerine adil ve eşit erişimi güvence altına alınmıştır. Buna ek olarak tıbbi müdahalelerin meslek standartları ve etik kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmesi zorunlu kılınmıştır.

Tıbbi müdahalelerde bireyin özgür, bilgilendirilmiş ve açık rızası esas alınacaktır. Küçükler ve rıza veremeyecek durumda olan kişiler için yasal temsilci onayı gerekliliği hükme bağlanmıştır. Diğer taraftan sağlık verilerinin gizliliği korunmakta, genetik ayrımcılık yasaklanmaktadır. Genetik testler yalnızca sağlık veya araştırma amacıyla danışmanlık eşliğinde yapılabilecektir. İnsan genomuna müdahaleler önleyici, tanısal veya tedavi edici amaçlarla sınırlandırılmıştır. Bu sayede gelecek nesilleri etkileyen değişiklikler yasaklanmıştır.

Bilimsel araştırmalar özgür olmakla birlikte Sözleşme ile insan hakları ve etik ilkelerle sınırlandırılmıştır. İnsanlar üzerinde araştırma yalnızca alternatif bir yöntem bulunmamışsa, riskler orantılıysa ve uygun şekilde bilgilendirilmiş katılımcıların onayı alınmışsa mümkündür. Organ ve doku nakli sadece tedavi etme amacıyla ve açık rıza ile yapılabilecektir. İnsan bedeni ve parçalarının ticari kazanç amacıyla kullanılması ise kesin olarak yasaktır.

Sözleşme, hak ihlallerine karşı yargısal koruma, adil tazminat ve etkin yaptırımlar öngörmektedir. Ayrıca biyoloji ve tıptaki gelişmelerin doğurduğu etik ve hukuki sorunların kamuoyunda tartışılmasını teşvik ederek şeffaflık ve toplumsal katılım ilkelerini desteklemektedir. Bu yönleriyle sözleşme, bilimsel ilerlemeler karşısında bireyin haklarını koruyan evrensel bir hukuki çerçeve sunmaktadır.

Sözleşme; Türkiye açısından biyoloji ve tıp alanındaki uygulamalarda insan onurunu, temel hakları ve bireysel özgürlükleri koruyan uluslararası bir standart oluşturması bakımından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de bilgilendirilmiş onam hakkı, genetik verilerin gizliliği, organ ve doku naklinde etik sınırlar ve insan bedeninin ticari kazanç konusu yapılamaması gibi alanlarda hukuki ve etik düzenlemelere temel teşkil etmektedir. Ayrıca biyoteknolojik gelişmelerin hızlandığı bir dönemde sözleşmenin kabulü Türkiye’nin uluslararası insan hakları normlarına uyum sağlama ve hasta haklarını güçlendirme konusundaki kararlılığını göstermektedir.

5.3.2. Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi

Avrupa Konseyi tarafından 16 Mayıs 2005’te Varşova’da imzaya açılan Sözleşme, terörizmin önlenmesini insan haklarına tam saygı temelinde güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda hem ulusal düzeyde stratejilerin oluşturulması hem de uluslararası iş birliği öngörülmektedir. Ulusal düzeyde kolluk ve ilgili kurumlara eğitim, eğitim-kültür-medya alanlarında farkındalık, nefret ve gerilimleri azaltmaya dönük faaliyetler ile kamuoyunun bilgilendirilmesi gibi önleyici politikalar teşvik edilmektedir.

Taraflar arasında terörizme karşı önleyici iş birliği; bilgi paylaşımı, kapasite geliştirmeye yönelik ortak uygulamalar ve eğitim dâhil destek mekanizmalarıyla zenginleştirilecektir. Türkiye, Sözleşme'nin hazırlanma sürecinde aktif rol üstlenen ülkelerden biri olarak Sözleşme'yi 19 Ocak 2006'da imzalamış; 23 Mart 2012'de onaylamıştır.

Sözleşme, terörizmin önlenmesine yönelik ceza hukuku bağlamında kapsamlı düzenlemeler getirmektedir. Terör suçunun kamuya alenen teşviki, terörizm için eleman temini ve terörizm için eğitim fiilleri, terör suçu gerçekleşme dahi suç olarak tanımlanmaktadır. Suça iştirak, örgütleme veya yönlendirme, ortak amaçla katkı ve bu suçlara teşebbüs de yaptırıma tabi kılınmaktadır.

Sözleşme'de tüzel kişilerin sorumluluğu da düzenlenerek etkili, ölçülü ve caydırıcı yaptırımların düzenlenmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Bahsi geçen suç tiplerine yönelik uygulamalarda insan hakları, ifade özgürlüğü ve orantılılık ilkesi gözetilmektedir. Mağdurların korunması ve desteklenmesinin gerektiğinde mali yardım ve tescil mekanizmaları aracılığıyla sağlanması öngörülmüştür.

Sözleşme ülkelerin yetkilerini de düzenlemektedir. Bu bağlamda Sözleşme'ye taraf devletlerin bahse konu suçlar özelinde zorunlu yetkisi mevcuttur. Suç bir ülkenin topraklarında, gemilerinde veya kayıtlı uçaklarında ve bu ülkenin vatandaşı tarafından işlenmişse o devlet Sözleşme kapsamında yetkilidir. Buna paralel olarak bir fail, suçun işlendiği ülke dışında bir ülkede yakalanırsa ve bu ülke, faile ilişkin iade talebini kabul etmezse sözleşmeye göre bu ülkenin kendi yargı organları zorunlu olarak faile karşı kovuşturma başlatmak zorundadır. İade rejiminde sözleşmede tanımlanan suçlar "siyasi suç" istisnasının dışında tutulmuştur. Ancak ayrımcılık, işkence, insanlık dışı muamele veya ölüm cezası riski bulunan durumlarda iade reddedilebilmektedir.

Sözleşme, mevcut Avrupa Konseyi sözleşmelerini tamamlayıcı niteliktedir. Silahlı çatışma hâlinde gerçekleştirilen silahlı kuvvet faaliyetlerine ilişkin eylemler uluslararası insancıl hukuka tabi olduğundan bu Sözleşme kapsamı dışında kalmıştır.

5.3.3. Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi)

Sözleşme 25 Ekim 2007'de İspanya'nın Lanzarote adasında imzaya açılmıştır. Sözleşme'nin yürürlüğe girebilmesi için en az beş imzacı devletin onaylaması gerekliliği belirlenmiştir. Buna ek olarak beş devletten en az üçünün Avrupa Konseyi üyesi olması gerekliliği kaydedilmiştir. Bütün bu şartlar sağlandıktan sonra sözleşme 1 Temmuz 2010'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 25 Ekim 2007'de Lanzarote'de imzalamış; 25 Kasım 2010'da onaylamıştır.

Sözleşme çocukları cinsel sömürü ve cinsel istismardan korumak için bir çerçeve sunmaktadır. Ayrım gözetmeme ilkesini merkeze alan sözleşmenin temel amaçları çocukları cinsel sömürü ve istismardan korumak ve bu suçlarla mücadele etmek, mağdur çocukların haklarını korumak ve bu alanda ulusal ve uluslararası iş birliğini teşvik etmektir. Sözleşme kapsamında taraf devletlerin, hükümleri etkin bir şekilde uygulayıp uygulamadıklarının denetlenmesi amacıyla bir “Taraflar Komitesi” kurulmuştur.

Daha önceki sözleşme ve protokollerde olduğu gibi Lanzarote Sözleşmesi’nde de taraf devletlerin yasal ve hukuki alanlarda gerekli düzenlemeleri yapmaları karara bağlanmıştır. Buna göre taraf devletlerin eğitim ve farkındalık, çocuklara yönelik eğitim, kamuoyu kampanyaları, müdahale programları ve paydaş katılımı gibi başlıklarda gerekli düzenlemeleri ve faaliyetleri yürütmeleri öngörülmüştür. Ayrıca taraf devletlerde çocuklarla düzenli teması olan meslek gruplarının eğitilmesi ve bu kişilerin işe alım süreçlerinde güvenlik soruşturmasının yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan çocukların eğitilmesine de özel çaba sarf edilmesi ihtiyacı tespit edilmiştir. Buna paralel olarak toplumsal bilinçlendirme kampanyalarının yoğunlaştırılması ve ülkedeki bütün paydaşların bu süreçlere dâhil edilmesi öngörülmüştür. Bunlara ek olarak düzenlenmesi tasarlanan müdahale programları ile sözleşme kapsamındaki suçlara meyilli olduğu anlaşılan bireylerin değerlendirme ve önleme programlarına dâhil edilmesi gerekli görülmüştür.

Sözleşme taraf devlet hükûmetlerinin yanı sıra vatandaşlara da sorumluluk yüklemektedir. Bildirim yükümlülüğü bağlamında bahsi geçen meslek mensupları ve vatandaşlara, istismar durumlarından şüphelenmeleri hâlinde yetkili birimlere ihbarda bulunma sorumluluğu getirilmiştir. Diğer taraftan devletlerin mağdurlara destek maksadıyla yardım hatları kurması, destek ve iyileştirme faaliyetleri ile psikolojik ve fiziksel zararları gidermeye çalışması da zorunlu kılınmıştır. Ayrıca mağdur çocuğun ebeveynleri suça karışmışsa çocuğun aile ortamından uzaklaştırılması veya failin evden uzaklaştırılmasını içeren müdahale prosedürlerinin uygulanması gerekli görülmüştür.

Sözleşme taraf devletlere birtakım yasal düzenlemeler yapma şartı koymuştur. Buna göre cinsel istismar, çocuk fuhuşu, çocuk pornografisi, çocukların yoldan çıkarılması, çocukların cinsel amaçlı işlerde kullanılmak üzere kandırılması suç olarak belirlenmiştir. Bu suçlara yardım ve yataklık yapılması veya bu suçlara teşebbüs edilmesi de aynı şekilde cezaya tabi tutulmuştur. Soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde ise çocuğun üstün yararı ilkesi merkeze alınmıştır. Diğer taraftan mağdurun kimliğinin gizlenmesi, güvenliğinin sağlanması ve tekrar mağdur edilmesinin önlenmesi gibi tedbirlerin alınması da öngörülmüştür.

5.3.4. Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi (Budapeşte Sözleşmesi)

Sözleşme 23 Kasım 2001'de Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de imzalanmıştır. Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından imzaya açılmıştır. Bununla birlikte Sözleşme'nin müzakere süreçlerine katılan ancak Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletlerden bazılarında imza hakkı tanınmıştır. Türkiye 10 Kasım 2010'da sözleşmeyi imzalamış; 29 Eylül 2014'te onaylamıştır. Sözleşme bilgisayar sistemleri, ağlar ve veriler üzerinden işlenen suçlarla mücadelede ortak bir ceza politikası oluşturmayı amaçlamaktadır. Taraf devletler arasında iş birliğine dayalı bir mücadele anlayışı tarif etmektedir. Sözleşme bir yandan bireylerin temel haklarını korurken bir yandan da bilgi teknolojilerinin meşru kullanımını koruma amacı taşımaktadır. Bu bağlamda dört ana siber suç kategorisi belirlemiştir.

Budapeşte Sözleşmesi Kapsamında Saklama Talebi ve Türkiye Uygulamaları Çalıştayı, 15 Nisan 2019

Birinci suç kategorisi, bilgisayar sistemlerine ve verilerine karşı suçlardan oluşmaktadır. Bu kategori içinde bilgisayar sistemlerine yetkisiz giriş, veri akışının hukuka aykırı şekilde yakalanması (yetkisiz dinleme), veri bozma ve silme, bilgisayar sistemlerinin işleyişinin engellenmesi ve cihazların kötüye kullanımı gibi suç tanımları yer almaktadır. İkinci kategori, bilgisayar yoluyla işlenen suçlar olarak tespit edilmiştir. Bilgisayar aracılığıyla sahte belge üretilmesi ve bilgisayar üzerinden dolandırıcılık bu bağlamda değerlendirilmiştir. Üçüncü kategori, içerik bazlı suçlar olarak adlandırılmıştır. Çocuk pornografisinin üretimi, dağıtımı, bulundurulması ve erişim sağlanması bu kategori kapsamında yasaklanmıştır. Üçüncü kategori, fikrî hak ihlalleri kategorisi de sözleşmeye dâhil edilmiştir.

Sözleşme dijital delillerin etkili ve hızlı bir şekilde korunması ve elde edilmesini hedefleyen usuller belirlemektedir. Buna göre bir ülkede yetkililerin önemli dijital verilerin hızlıca korunmasını talep etmeleri mümkün kılınmıştır. Diğer taraftan sözleşmeye göre önleme ve cezalandırmayı gerçekleştirecek devletin lehine, hizmet sağlayıcılardan abone bilgilerinin talep edilebilmesi, dijital verilerin aranması, kopyalanması ve korunması gibi düzenlemeler yapılmıştır. Bütün bu düzenlemelerin fiiliyata yansıyabilmeleri için uluslararası iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi öngörülmüştür. Buna göre sözleşme ile siber suçluların iadesi kolaylaştırılması ve delil paylaşımı konusunda devletlerarası iş birliğinin güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Son olarak 7/24 esasına göre çalışacak acil bir müdahale ağı kurulmuştur. Bu şekilde her devlet hızlı veri paylaşımını ve teknik desteği sağlama imkânına kavuşmuştur. Bahse konu bütün önlemlerin AİHS ve Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi çerçevesinde orantılılık ilkesi gözetilerek uygulanmasına hükmedilmiştir.

Sözleşme sayesinde Türkiye siber suçlarla mücadelede uluslararası standartlara uyum sağlamıştır. Sözleşme sayesinde özellikle çocuk istismarı, dijital delil toplama ve sınır ötesi veri paylaşımı konularında etkin yasal altyapı oluşturulmuştur. Türkiye'de sözleşmeyle uyumlu bir şekilde servis sağlayıcılar ve internet yayıncıları gibi aktörlere çeşitli yeni sorumluluklar getirilmiştir. Bunun yanı sıra ebeveyn kontrolü gibi hususları öngören düzenlemeler yapılmıştır.

5.3.5. İnsan Ticaretine Karşı Eyleme İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi

Sözleşme, içeriğindeki konulara ilişkin Avrupa Konseyi Dışişleri Bakanları toplantılarında sıklıkla yapılan çağrılar sonucunda 16 Mayıs 2005'te Varşova'da imzalanmıştır. Türkiye, sözleşmeyi 19 Aralık 2006 tarihinde imzalamış; 2 Mart 2016'da onaylamıştır. Sözleşme ile birlikte insan ticareti, insan haklarının ihlali ve insan onuru ile insan varlığının dokunulmazlığına saldırı olarak tanımlanmıştır. Belgenin temelinde kadın ve çocukların korunması, mağdur odaklı yaklaşım, ayrımcılık yasağı, cinsiyet eşitliği ve çocuk hakları ilkelerine bağlılık yatmaktadır. Sözleşme, içeriğini destekleyen kendinden önce kabul edilmiş belgelerle uyumlu bir şekilde kapsamlı bir çerçeve ve denetim mekanizması oluşturmaktadır.

Sözleşmenin temel amacı; insan ticaretini önlemek, mağdurları korumak, suçların etkin soruşturulmasını sağlamak ve uluslararası iş birliğini güçlendirmek olarak belirlenmiştir. İnsan ticaretinin ulusal veya uluslararası, örgütlü suç bağlantılı veya bireysel tüm türlerini kapsama alanına dâhil etmiştir. İnsan ticareti kapsamına giren suçlar arasında kişilerin tehdit, kandırma veya güç istismarı ile zorla çalıştırılması, kölelik ya da organ ticareti amacıyla temin edilmesi, taşınması veya barındırılması sayılmıştır. Çocuklara karşı işlenen suçlarda ise herhangi bir yöntem tespiti aranmamış, bu noktada çocuklara karşı sömürü amacının taşınması yeterli kabul edilmiştir.

Bahse konu suçların önlenmesi için taraf devletler arasında sıkı bir iş birliği öngörülmüştür. Taraf devletler bünyesinde etkili mekanizmaların oluşturulması bağlamında ulusal koordinasyon mekanizmalarının kurulması teşvik edilmiştir. Taraf devletlerden farkındalık çalışmaları yapmalarının yanı sıra çocuklara yönelik koruyucu bir atmosferin oluşturulması da istenmiştir. Sınır kontrollerinin güçlendirilmesi ve seyahat belgelerinin güvenliği ve doğruluğunun teyidi gibi hususlarda taraf devletlerin sorumlu olduğunun altı çizilmiştir.

İnsan ticareti kapsamına giren suçlardan dolayı mağdur olan bireylerin muhatap olabilecekleri sorunlara ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Mağdurlara barınma, psikolojik destek, sağlık, tercüme, hukuki danışmanlık gibi hizmetlerin temin edilmesi istenmiştir. Bunun dışında mağdurların otuz gün süreyle sınır dışı edilmemeleri, mağdurun kişisel durumu, soruşturma veya iş birliği gerekçesi ile yenilenebilir oturum izniyle korunması teşvik edilmiştir. Mağdurun asli vatanına dönmek istemesi durumunda ise gönüllü ve güvenli geri gönderme süreçlerinin gözetilmesi salık verilmiştir.

Sözleşme’de insan ticaretine ilişkin suçlar kapsamında cezalandırma süreçlerine dair kararlara da yer verilmiştir. Bu bağlamda cezalandırmada ağırlaştırıcı nedenler sıralanmıştır. Suçların çocuğa karşı işlenmesi, kamu görevlilerinin suça karışması, örgütlü suç bağlantısı, mağdurun yaşamının tehlikeye atılması gibi şartların sağlanması adli süreçlerde ağırlaştırıcı nedenler olarak kaydedilmiştir. Buna karşın mağdurların zorla yaptıkları eylemlerden dolayı cezalandırılmayacakları kararlaştırılmıştır.

Sözleşme’de taraf devletlerce sorumluluklarının yerine getirilip getirilmediğine ilişkin inceleme ve raporlamanın yapılmasıyla görevli bir uzmanlar grubu kurulmasına karar verilmiştir. GRETA isimli bu kurulun hazırlayacağı raporlar Taraflar Komitesine sunulacaktır. Komite raporları değerlendirip tavsiyelerde bulunacaktır. Bu izleme sürecinde ortaya çıkan raporlar ve gerçekleştirilen ülke ziyaretlerinin sonuçları kamuoyuna duyurulacaktır.

Sözleşme’ye katılım süreci, Türkiye’nin insan ticaretiyle mücadelede uluslararası iş birliğini güçlendirme ve mağdurların haklarını koruma yönündeki iradesinin bir çıktısıdır. Böylece Türkiye hem önleme hem de mağdur odaklı koruma mekanizmalarını güçlendirmeyi ve Avrupa Konseyinin denetim organı olan GRETA’nın düzenli değerlendirmelerine tabi olmayı kabul etmiştir.

*Türkiye'nin Avrupa Konseyi Çatısı Altında Katıldığı Önemli
İnsan Hakları Sözleşmeleri*

Sözleşme Adı	İmza Tarihi	Onay Tarihi
İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi (Oviedo Sözleşmesi)	4 Nisan 1997	2 Temmuz 2004
Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi	19 Ocak 2006	23 Mart 2012
Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi)	25 Ekim 2007	25 Kasım 2010
Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi (Budapeşte Sözleşmesi)	10 Ekim 2010	29 Eylül 2014
İnsan Ticaretine Karşı Eyleme İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi	19 Aralık 2006	2 Mart 2016

5.4. AB Müktesebatına Uyum Sürecinin İnsan Hakları Boyutu

AB ile ilişkiler Soğuk Savaş'ın henüz başlarında Türk dış politikasının yönelimlerini etkileyen öncelikli unsurlardan olmuştur. 12 Eylül 1963'te o tarihte adı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olan örgüt ile Türkiye arasında Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye'nin tam üyeliğine giden yolda hazırlık, geçiş ve üyeliğe geçiş dönemlerinden oluşan üç aşamalı bir bütünleşme modeli öngörülmüştür. Türkiye'nin üyeliğe giden yolculuğunda hazırlık dönemi ekonomik boyutuyla öne çıkmıştır. Ancak 12 Eylül 1980'de Türkiye'de gerçekleşen askerî darbe sonrasında insan hakları boyutu, Türkiye-AET ilişkilerinin merkezine konumlanmıştır. Askerî rejimin hükûmeti altında gerçekleşen yaygın insan hakları ihlalleri AET ile ilişkilerde tıkanmaya neden olmuş, ilişkiler askıya alınmıştır.

Darbe sonrasında Türkiye, AET üyelik vizyonuna yeniden işlerlik kazandırılmıştır. Bu bağlamda Ankara Anlaşması'nın öngördüğü dönemlerin tamamlanması Roma Anlaşması, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ve EURATOM Anlaşmalarına dayanılarak göz ardı edilmiş ve 14 Nisan 1987'de üyelik başvurusu yeniden yapılmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye'nin insan hakları alanındaki eksikleri üyelik sürecinin önündeki en büyük engel olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

1993'te gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde netleştirilen üyelik kriterleri ile Türkiye'nin insan hakları kapasitesi yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Kopenhag Kriterleri olarak anılacak siyasi, ekonomik ve uyum kriterleri belirlenmiştir. Bunlardan siyasi kritere göre aday olmak isteyen ülkede demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygıyı teminat altına alan istikrarlı kurumların varlığı aranan başlıca kriterlerden olmuştur.

1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin aday ülke statüsü kazanması, insan haklarının geliştirilmesi ve siyasi kriterin sağlanması yolunda köklü reformların önünü açmıştır. Bu dönemde işkence ve kötü muameleyle mücadele, ifade özgürlüğünün genişletilmesi, örgütlenme özgürlüğünün güçlendirilmesi gibi konularda önemli adımlar atılmıştır. Anayasa değişiklikleri ve uyum paketleri ile AİHS standartlarına yaklaşılması hedeflenmiştir. Gözaltı süresi 1997'de yapılan düzenleme ile 30 günden 7 güne, 2002'de yapılan düzenleme ile de 4 güne indirilmiştir. Gözaltında avukata erişim hakkı getirilmiş, polis ve jandarma karakollarına kamera ve kayıt sistemleri kurulmuştur.

2002'de çıkarılan Üçüncü Uyum Paketi ile ifade özgürlüğünün geliştirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesinin birinci fıkrasındaki değişiklikle "Türklüğü, cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisini, hükûmetin manevi şahsiyetini, bakanlıkları, devletin askerî veya emniyet muhafaza kuvvetlerini veya adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif etme" suçunu işleyen kimseye verilecek ceza oranı 1-6 yıl aralığından 1-3 yıl aralığına düşürülmüştür.

Ayrıca Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerle gazetelerin toplatılmasını zorlaştıran düzenlemeler getirilmiştir. Suç teşkil eden yazılı içerikleri yayımlayanlara verilen ceza aralıklarında da indirime gidilmiştir.

Önemli bir reform adımı olarak 2002'de ölüm cezası kaldırılmıştır. Öncelikle savaş ve terör suçları dışarda bırakılmıştır. Daha sonraki yasal değişikliklerle birlikte bu istisnalar da ortadan kaldırılmıştır. 2004'te gerçekleştirilen anayasa değişiklikleri ile eşitlik ilkesi güçlendirilmiştir. Bu kapsamda, "kadın-erkek eşitliği" ifadesi doğrudan Anayasa metnine eklenmiştir. Kadınların toplumsal ve siyasal yaşamda erkeklerle eşit haklara sahip olması anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Aynı dönemde dil ve kültürel haklar bağlamında da önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Kürtçe başta olmak üzere farklı yerel dillerde radyo ve televizyon yayını yapılmasına izin verilmiştir. Ayrıca bu dillerin öğretilmesine yönelik özel kursların açılması serbest bırakılmıştır. Böylece uzun yıllar tartışma konusu olan ana dilde yayın ve eğitim meselesinde demokratikleşmeye yönelik köklü bir adım atılmıştır. Farklı kültürel kimliklerin görünürlüğü ve ifadesi hukuken güvence altına alınmıştır.

AB üyelik süreci, Türkiye’de yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi ve bireylerin hak arama yollarının genişletilmesi konusunda ivme kazanılmasına katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda gerçekleştirilen düzenlemeler, yalnızca yargı organlarının işleyişini değil aynı zamanda vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini daha etkin biçimde koruyabilmelerini de hedeflemiştir. Örneğin 2010 yılında gerçekleştirilen anayasa değişiklikleriyle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı tanınmıştır. Böylece bireyler, haklarının kamu otoriteleri tarafından ihlal edildiği durumlarda doğrudan en yüksek yargı organına başvurma imkânına kavuşmuştur. Bu düzenleme, AİHM’e yapılan başvuruların azalmasına katkı sağladığı gibi iç hukukta daha etkin bir denetim mekanizması oluşturulmasına imkân vermiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından düzenlenen 4. Uluslararası Ombudsmanlık Sempozyumu'nda, 2 Mart 2017

Ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik ilkesinin korunması amacıyla İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuş, bu kurum aracılığıyla vatandaşların çeşitli alanlarda maruz kalabilecekleri ayrımcı uygulamalara karşı başvuru yapabilmeleri mümkün hâle getirilmiştir. Ayrıca 2010 sonrası dönemde kurumsallaşan Kamu Denetçiliği Kurumu da bireylerin idarenin işlem ve eylemlerine karşı başvurabileceği önemli bir denetim kanalı olarak öne çıkmıştır. Ombudsmanlık, kamu hizmetlerinin daha şeffaf, adil ve hesap verebilir şekilde yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Bütün bu reformlar, AB sürecinin yönlendirici etkisiyle hayata geçirilmiş; bireylerin hak ihlallerine karşı hem yargısal hem de idari mekanizmalar aracılığıyla korunma imkânları genişletilmiş ve Türkiye’de hak arama kültürünün gelişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

5.5. Uluslararası Kuruluşlarda İnsan Hakları ve Özgürlükler Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar

5.5.1. BM İnsan Hakları Sözleşmeleri Denetim Mekanizmaları

Türkiye, 2000'lerin başından bu yana taraf olduğu BM sözleşme ve protokol sayısını artırarak uluslararası insan hakları yükümlülüklerini bu dönemde geliştirmiştir. Reform süreci ile geliştirme yaşanan hak türleri medeni, siyasi, sosyal, kültürel, çocuk, engelli ve göçmen işçilerin hakları gibi çeşitli hakları kapsamaktadır. Diğer taraftan vatandaşların hak arama yolları bireysel başvuru ve soruşturma mekanizmalarıyla çeşitlendirilmiştir. Ulusal düzeyde gerçekleştirilen reformlar aracılığıyla Türkiye'nin uluslararası hukuk mekanizmaları ile etkileşimi güçlendirilmiştir. Bu gelişmelerin sonunda Türkiye'nin uluslararası insan hakları alanındaki olumlu imajı geliştirilmiştir.

Türkiye'nin 2000-2005 Döneminde Taraf Olduğu BM İnsan Hakları Sözleşmeleri ve İhtiyari Protokoller

Sözleşme	İmza Tarihi	Onay Tarihi
İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü	14 Eylül 2005	27 Eylül 2011
Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	15 Ağustos 2000	23 Eylül 2003
Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin İkinci İhtiyari Protokolü	6 Nisan 2004	2 Mart 2006
Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme	13 Ekim 1972	16 Eylül 2002
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	15 Ağustos 2000	23 Eylül 2003
Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme	13 Ocak 1999	27 Eylül 2004
Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Edilmesine İlişkin İhtiyari Protokol	8 Eylül 2000	4 Mayıs 2004
Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokol	8 Eylül 2000	19 Ağustos 2002
Engelli Hakları Sözleşmesi	30 Mart 2007	28 Eylül 2009

*Türkiye'nin BM Sözleşmeleri Kapsamında Bireysel Başvuru Mekanizmalarını
Kabul Tarihleri*

Sözleşme	İmza Tarihi	Onay Tarihi
Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü	03 Şubat 2004	24 Kasım 2006
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol	08 Eylül 2000	29 Ekim 2002
Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne İlişkin İhtiyari Protokol	24 Eylül 2012	26 Aralık 2017
Engelli Hakları Sözleşmesi'ne İlişkin İhtiyari Protokol	28 Eylül 2009	26 Mart 2015

*Türkiye'nin BM Sözleşmeleri Kapsamında Soruşturma Mekanizmalarını
Kabul Tarihleri*

Sözleşme	Kabul Tarihi
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol altında soruşturma mekanizması	29 Kasım 2002
Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne İlişkin İhtiyari Protokol altında soruşturma mekanizması	26 Aralık 2017

5.5.2. BM İnsan Hakları Konseyi

Türkiye 2000'den günümüze kadar gelen süreçte BM insan Hakları Konseyinin (İHK) çalışmalarını gözlemci statüsüyle takip etmiştir. Ana/ortak sunucu olunan kararlar ve yapılan beyanlar ışığında Türkiye, Konseyin tematik çalışmalarına aktif katkı sağlamıştır. 2013-2025 yılları arasında gerçekleştirilen toplam 35 İHK oturumunda Türkiye toplamda 494 karara ortak sunucu olurken 72 karara da ana sunucu olmuştur. Buna paralel olarak Türkiye İHK'nın Suriye ve Filistin'deki insan hakları durumlarına ilişkin gerçekleştirdiği oturumlarda da hem ana hem de ortak sunucu olarak katkı sağlamıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) için Kral Abdülaziz Uluslararası Konferans Merkezi'nde, 11 Kasım 2023

Türkiye'nin öncülüğünde ve İslam İşbirliği Teşkilatının (İİT) girişimi neticesinde İHK bünyesinde 2011 yılında kabul edilen 16/18 sayılı kararla birlikte din veya inanç temelli hoşgörüsüzlükle mücadele konusunda uluslararası iş birliğini teşvik etmeye yönelik bir adım atılmıştır. Bu iş birliği sayesinde İHK'ya her yıl düzenli olarak aynı başlıkla sunulan kararların kabul edilmesine yönelik teamül oluşturulması teşvik edilmiştir. Bahsi geçen kararın uygulanmasına yönelik süreç "İstanbul Süreci" olarak anılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda İHK'da Türkiye'nin öncülüğünde ve İİT girişimiyle 2023'te 53/1 sayılı karar çıkarılmıştır. Bu karara göre Kur'an-ı Kerim'e yönelik saldırılar "dinsel nefret" olarak tanımlanmıştır.

Diğer taraftan Türkiye 2001'den bugüne İHK uhdesinde hak ve özgürlük ihlallerini denetlemekle görevli özel mekanizmalara daimî davette bulunan ülkeler arasında yer almıştır. Türk vatandaşlarının hak ve özgürlük ihlali şikâyeti ile söz konusu tematik mekanizmalara da bildirimlerde bulunabilir hâle gelmiştir. Söz konusu iş birliği kapsamında son on yıl içinde Türkiye'yi, sırasıyla Zorla ve İrade Dışı Kaybolmalar Çalışma Grubu ile Düşünce ve İfade Özgürlüğü ve İşkence Özel Raportörleri 2016 yılında, Yargısız ve Keyfi İnfazlar Özel Raportörü 2019 yılında, Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Şiddet Özel Raportörü ise 2022 yılında ziyaret etmiştir.

Türkiye BM'nin tüm üye ülkelerin insan hakları durumunu beş yılda bir İHK bünyesinde incelediği denetim mekanizması olan Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması'nın (EPİM) incelemelerine de katılmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin 1. tur incelemesi Mayıs 2010, 2. tur incelemesi Ocak 2015, 3. tur incelemesi Ocak 2020'de ve son olarak 4. tur incelemesi Mayıs 2025'de Cenevre'de gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin EPİM Çerçevesinde İncelemeleri

İnceleme	Rapor Yayın Tarihi	İnteraktif Diyalog Tarihi
4. tur	10 Şubat 2025	6-9 Mayıs 2025
3. tur	14 Kasım 2019	28-30 Ocak 2020
2. tur	30 Kasım 2014	27 Ocak 2015
1. tur	22 Şubat 2010	10 Mayıs 2010

5.5.3. BM Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (BM Kadın Birimi)

Türkiye, insan hakları alanındaki önceliklerinden biri olan kadının güçlendirilmesi konusunda uluslararası çalışmalara aktif katkılarda bulunmuştur. Bu çalışmalar kapsamında başta BM olmak üzere çok sayıda uluslararası kuruluşla iş birliği yürütülmüştür. Türkiye, bu iş birliği sayesinde bölgesel ve ulusal düzeyde kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi için somut adımlar atmıştır. Örneğin BM Kadın Biriminin Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi 2014 yılından bugüne İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Bu ofis, bölgedeki ülkelerle koordinasyonu sağlayarak kadın hakları politikalarının uygulanmasını desteklemektedir. Ayrıca 27 Şubat 2024 tarihinde Ankara'da BM Kadın Ülke Ofisinin kurulmasına ilişkin Ev Sahibi Ülke Anlaşması imzalanmıştır. Bu ofis, Türkiye'de kadın hakları alanında yürütülecek ulusal ve uluslararası projeler için merkezî bir platform işlevi görecektir. Anlaşma'nın onay süreci TBMM'de devam etmektedir.

*BM Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (BM Kadın)
Türkiye Bölge ve Ülke Ofisleri*

Birim	Kurucu Anlaşma	İmza Tarihi	Onay Tarihi
BM Kadın Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi, İstanbul	Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Birleşmiş Milletler Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (BM Kadın) Arasında BM Kadın Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi'nin İstanbul'da Kurulmasına İlişkin Anlaşma	28 Şubat 2014, New York	10 Temmuz 2014 (6548 sayılı Kanun ile)
BM Kadın Ülke Ofisi, Ankara	Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (BM Kadın) Arasında Ankara'da BM Kadın Ülke Ofisi Kurulmasına İlişkin Mektup Teatisi Yoluyla Yapılan Ev Sahibi Ülke Anlaşması	27 Şubat 2024, New York	Mevcut durumda TBMM gündeminde bulunmakta olup henüz onaylanmamıştır.

5.5.4. BM'nin İnsan Hakları Faaliyetlerine Türkiye'nin Sağladığı Diğer Katkılar

Türkiye İslamofobi ve kız çocuklarının hakları başlıklarında uluslararası platformlarda öncü roller üstlenmektedir. Türkiye'nin girişimleri ile İİT ve BM'de alınan kararlarla 15 Mart "İslamofobiyle Mücadele Uluslararası Günü" ilan edilmiştir. Bu sayede Türkiye; Müslüman birey ve toplulukları hedef alan İslam karşıtı, ırkçı, yabancı düşmanı, ayrımcı söylem ve eylemlere karşı farkındalık oluşturulmuştur. Diğer taraftan Türkiye'nin Kanada ve Peru ile birlikte BM'ye sunduğu önerinin kabul edilmesi sonucu 11 Ekim "Uluslararası Kız Çocukları Günü" olarak ilan edilmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İslami Dayanışma Spor Federasyonu ve İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi ülkelerin katılımıyla düzenlenen 5. İslami Dayanışma Oyunları Açılış Töreni'nde, 9 Ağustos 2022

5.6. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) İnsani Boyut

Türkiye, AGİT çerçevesinde insan hakları alanında etkin diplomatik faaliyetler yürütmektedir. Ayrımcılıkla mücadele ve hoşgörü, İslamofobi ile mücadele ve göçmen hakları ve entegrasyonun desteklenmesi konularında Türkiye öncü rol almaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin girişimlerinin bir sonucu olarak 2002'de Porto'da düzenlenen AGİT Bakanlar Konseyinde alınan kararla "hoşgörü ve ayırım gözetmeme" teması, örgütün insani boyut gündemini oluşturan demokratikleşme, insan hakları, temel özgürlükler, hukukun üstünlüğü gibi ana temalara eklenmiştir.

Diğer taraftan Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla mücadele alanında faaliyet gösteren Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele Özel Temsilciliğine Türkiye'den atamalar yapılmıştır. Benzer şekilde Türkiye'nin girişimleri ile göçmen haklarının korunması, ayrımcılığa maruz kalmamaları ve kimliklerini koruyarak entegre olmaları konusunun örgütün gündeminde yer alması temin edilmiştir.

TBMM meclis tören salonunda AGİT PA Başkanı Pia Kauma ile Meclis Başkanı Numan Kurtulmuş'un ortak basın toplantısından , 4 Şubat 2025

5.7. Avrupa Konseyi

Türkiye; başlıca misyonu Avrupa'da ve ötesinde insan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve demokrasiyi korumak ve güçlendirmek olan Avrupa Konseyinin kurucu üyelerindendir. Türkiye, Avrupa Konseyinin üç temel organından olan ve Konseyin karar alma mekanizmasını teşkil eden Bakanlar Komitesinin başkanlığını Kasım 2010-Mayıs 2011 dönemine kadar üstlenmiştir. Dönem başkanlığı sırasında adalet, engelli hakları, Romanlar, göç, ayrımcılık, işkence ve terörizmle mücadele, sivil toplum konularında çok sayıda etkinlik düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak din özgürlüğü hakkında bir Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi bildirisinin kabulü sağlanmıştır.

Türkiye, Avrupa Konseyi dönem başkanlığını Kasım 2010'dan Mayıs 2011'e kadar altı aylığına üstlenmiştir.

AİHM'in reformu gündemi de Türkiye'nin dönem başkanlığı sırasında önem verdiği çalışmalardan biri olmuştur. Bu amaçla 26-27 Nisan 2011 tarihlerinde İzmir'de düzenlenen "AİHM'in Geleceğine İlişkin Yüksek Düzeyli Konferans"a ev sahipliği yapılmıştır. Bu konferansta kabul edilen "İzmir Bildirisi" AİHS'e Ek 16 No.lu Protokol'ün kaleme alınmasına zemin hazırlamıştır.

5.8. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHM, temel görevi AİHS'e taraf olan devletlerin bu sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini denetlemek olan bir yargı organıdır. Mahkeme, AİHS ve Ek Protokollerinde güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvuruları inceleyerek hem idari makamların ve kamu görevlilerinin eylemlerini hem de ulusal mahkeme kararlarını denetlemektedir.

Türkiye'nin 2001 sonrasındaki reform çalışmalarının temel referans kaynaklarından birini AİHS ve AİHM içtihadı oluşturmaktadır. Söz konusu reformların etkinliği, 2024 yılı Avrupa Konseyi istatistiklerinde de teyit edilmekte olup Türkiye'nin %90'lık AİHM kararı uygulama oranı, Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin %79'luk ortalamasının üzerinde bir performansa işaret etmektedir.

5.9. Diğer Avrupa Konseyi Denetim Mekanizmaları

Türkiye 2000'den bu yana Avrupa Konseyi bünyesindeki insan hakları denetim mekanizmaları ile iş birliğini büyük oranda geliştirmiştir. Ortaya konan iş birliği, Türkiye'de yürütülen çok sayıda reform çalışmasına rehberlik etmiştir.

İş birliği yürütülen bir diğer kritik mekanizma ise Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI)'dur. Bu komisyon, Avrupa'daki ırkçılık ve hoşgörüsüzlükle mücadele için standartlar belirleyen ve üye ülkeleri periyodik olarak inceleyen bir kuruluştur. Bu çerçevede Komisyon 2002'de kuruluşundan bu yana Türkiye hakkında 6 dönem incelemesi yapmıştır. Ayrıca Komisyonun "Müslümanlara Yönelik Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele" konulu 5 No.lu tavsiyesinin güncellenmesi çalışmalarına Türkiye'nin katkılarıyla 1 Mart 2022'de son verilmiş ve yeni tavsiye yayımlanmıştır. Nihai hedef olarak bu tavsiyenin, Avrupa ülkelerindeki uygulamalarda dönüştürücü bir etki yaratması hedeflenmektedir.

5.9.1. Avrupa Konseyinin İnsan Hakları ve Özgürlüklere İlişkin Türkiye'nin Taraf Olduğu Sözleşmeler

Türkiye, toplam 227 Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nden 151'ini imzalamış ve bunlardan 120'sini onaylamıştır. 2000'den bugüne 51 Avrupa Konseyi Sözleşmesi Türkiye'de yürürlüğe girmiştir.

Bu dönemde taraf olunan sözleşmeler aracılığıyla Türkiye; çocuk hakları, sosyal haklar, kişisel verilerin korunması, hayvan hakları, ölüm cezası yasağı ve halk sağlığı gibi alanlarda yükümlülükler üstlenmiştir. Ayrıca terörizm, yolsuzluk, sanal ortamda işlenen suçlar ve insan ticaretiyle mücadele konularında da kapsamlı sorumluluklar kabul edilmiştir. Bu sorumluluklar Türkiye'nin demokrasi, hukukun üstünlüğü ile hak ve özgürlükler alanında gerçekleştirdiği reform çalışmalarına temel oluşturmuştur.

Türkiye'nin Avrupa Konseyi Sözleşmelerine Taraf Olma Durumu

ETS No.	Sözleşme / Protokol	İmza Tarihi	Onay Tarihi
86	Suçluların İadesine dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek Protokol	22 Mart 2016	11 Temmuz 2016
108	Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi	28 Ocak 1981	2 Mayıs 2016
114	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek Ölüm Cezasının Kaldırılmasına ilişkin 6 No.lu Protokol	15 Ocak 2003	12 Kasım 2003
117	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 7 No.lu Protokol	14 Mart 1985	2 Mayıs 2016
160	Çocuk Haklarının Kullanımı Avrupa Sözleşmesi	9 Haziran 1999	10 Haziran 2002
161	AİHM Önündeki Yargılama Sürecine Katılan Kişilere ilişkin Avrupa Sözleşmesi	3 Temmuz 2002	6 Ekim 2004
164	Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi	4 Nisan 1997	2 Temmuz 2004
168	Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi'ne Ek, İnsan Kopyalanmasının Yasaklanmasına ilişkin Protokol	12 Ocak 1998	14 Kasım 2017
181	Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi Ek Protokolü	8 Kasım 2001	11 Temmuz 2016
187	İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesinin Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına ilişkin 13 No.lu Protokolü	9 Ocak 2004	20 Şubat 2006
190	Avrupa Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'ni Değiştiren Protokol	15 Temmuz 2003	20 Mayıs 2005
194	İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin Oluşturduğu Denetim Mekanizmasının Değiştirilmesine İlişkin 14 No.lu Protokol	6 Ekim 2004	2 Ekim 2006
195	Biyotıp Araştırmalarına ilişkin İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine Ek Protokol	25 Ocak 2005	21 Eylül 2011
196	Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi	19 Ocak 2006	23 Mart 2012
197	Avrupa Konseyi İnsan Ticaretinin Önlenmesi Sözleşmesi	19 Mart 2009	2 Mayıs 2016
201	Çocukların Cinsel Suistimale ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi	25 Ekim 2007	7 Aralık 2011
213	İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına dair Sözleşme'ye Değişiklik Getiren 15 No.lu Protokol	13 Eylül 2013	2 Mayıs 2016
217	Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'ne Ek Protokol	22 Ekim 2015	13 Şubat 2018

5.9.2. İnsan Hakları Alanında Ulusal Kurumların Uluslararası Mekanizmalarla İlişkileri: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ve Kamu Denetçiliği Kurumu

Uluslararası düzeyde birçok organizasyon insan haklarının farklı yönlerinde uzmanlaşmış olup bu kavramı daha ileri götürmeye çabalamaktadır. Bu çabaların ulusal düzeydeki iz düşümü ulusal insan hakları kurumlarıdır. Bahse konu kurumların temel özellikleri, hükûmetlerden bağımsız bir şekilde faaliyet göstermeleri ve devletin kendilerine sağladığı anayasal ve yasal yetkiler ışığında bir ülkede insan haklarını daha ileri götürmeye yönelik çalışmalarıdır. Ulusal insan hakları kurumları devletlerin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesine katkı sağlarken bir yandan da iç hukuk yollarını genişletmektedir. Ulusal insan hakları kurumları, BM Genel Kurulu tarafından 1993'te kabul edilen Paris İlkeleri olarak anılan bir dizi ilke ışığında faaliyet göstermektedir. Bu ilkelere göre ulusal insan hakları kurumlarının işlevsel bağımsızlıkları, çoğulculukları, geniş yetki alanları ve etkin başvuru mekanizmalarına sahip olmaları şart koşulmuştur. İlkeler ulusal düzeydeki hukuk faaliyetlerini uluslararası standartlara uyumlu hâle getirmektedir. Bu şekilde ulusal insan hakları kurumları uluslararası insan hakları sisteminin bir parçası hâline gelmektedir.

Türkiye bağlamında Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), Paris İlkeleri çerçevesinde ulusal insan hakları kurumlarıdır. Bu kurumlardan TİHEK ayrımcılıkla mücadele ve insan haklarının korunmasına yönelik doğrudan görev ve yetkilere sahiptir.

Türkiye'de ulusal düzeyde hukukun tesisi için faaliyet gösteren kurumlardan bir diğeri Kamu Denetçiliği Kurumudur (KDK). KDK; idarenin işleyişinde hukuka ve hakkaniyete aykırı uygulamaları denetlemekte, bireylerin hak arama yollarını güçlendirmeyi hedeflemekte ve kamu yönetiminde hesap verebilirliği artırmak için çabalamaktadır. Kurum uluslararası düzeyde de faaliyetlerini sürdürmektedir. Kurumun uluslararası insan hakları mekanizmalarıyla iş birliği hem idari denetim kapasitesinin güçlenmesine hem de Türkiye'nin insan hakları alanındaki yükümlülüklerinin daha etkin biçimde yerine getirilmesine katkı sağlamaktadır.

KDK Uluslararası Ombudsman Enstitüsü (International Ombudsman Institute, IOI) bünyesinde yer almaktadır. Diğer taraftan AB Ombudsmanı ile düzenli temas hâlinde. Kurum bu etkileşim sayesinde Türkiye'nin AB adaylık sürecinde iyi yönetim, şeffaflık ve idarenin denetlenebilirliği ilkelerinin yerleşmesine yönelik çalışmalara yaptığı katkılar ışığında, pozitif etki ortaya koymaktadır. Bahsi geçen Avrupa Ombudsman Ağı ile birlikte KDK, AB üyesi ülkelerin deneyimlerinden yararlanmakta ve uluslararası standartlara uygun bir faaliyet kültürü geliştirmektedir. Bunun yanında KDK'nin Avrupa Konseyi, AGİT ve diğer uluslararası kuruluşlarla yürüttüğü proje ve toplantılar kurumun uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu biçimde faaliyet göstermesine yardımcı olmaktadır.

5.10. AB Başkanlığı Faaliyet Bilgileri

Türkiye'nin 1999'da AB'ye aday ülke statüsü kazanmasını takiben 2000 yılında faaliyete geçen Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS), AB müktesebatına uyum sürecinde hayati bir koordinasyon rolü üstlenmiştir. Kurumun temel sorumluluk alanı, siyasi reform sürecini yönetmek olmuştur. Bu kapsamda ABGS, Kopenhag Siyasi Kriterleri'nin yerine getirilmesine yönelik çalışmaları ve ayrıca katılım müzakerelerinin en kritik fasıllarından olan 23. (Yargı ve Temel Haklar) ve 24. (Adalet, Özgürlük ve Güvenlik) Fasıllardaki ilerlemelerin koordinasyonunu sağlamıştır.

Türkiye, AB standartlarına uyum sağlamak amacıyla çok yönlü bir reform süreci başlatmıştır. Bu çerçevede uyum ve reform paketleri, anayasa değişiklikleri ve çok sayıda yasa çıkarılmış; ayrıca yeni kurumlar kurulmuş, uluslararası sözleşmelere imza atılmış ve Yargı Reformu Stratejileri gibi kapsamlı planlar uygulamaya konmuştur.

Süreci koordine eden kurum 2011'de AB Bakanlığına, 2018'de ise AB Başkanlığına dönüştürülmüştür. Reform çalışmalarının AB müktesebatı ve uluslararası standartlarla uyumlu ilerlemesini sağlama misyonunu sürdürmüştür. Özellikle "AB Uyum Yasa Paketleri" aracılığıyla hayata geçirilen bu reformlar, ifade özgürlüğünden kadın-erkek eşitliğine kadar birçok alanda köklü iyileştirmelere ve sivil demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

AB Uyum Yasa Paketleri

- ★ 1. Uyum Paketi-19 Şubat 2002
- ★ 2. Uyum Paketi-9 Nisan 2002
- ★ 3. Uyum Paketi-9 Ağustos 2002
- ★ 4. Uyum Paketi-11 Ocak 2003
- ★ 5. Uyum Paketi-4 Şubat 2003
- ★ 6. Uyum Paketi-19 Temmuz 2003
- ★ 7. Uyum Paketi-7 Ağustos 2003
- ★ 2004 yılı Anayasa Değişiklik Paketi-22 Mayıs 2004
- ★ 8. Uyum Paketi-14 Temmuz 2004
- ★ 9. Reform Paketi-12 Nisan 2006

23. Fasıll kapsamında yargı ve insan hakları alanında kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Bu süreçte Yargı Reformu Stratejisi, Yolsuzlukla Mücadele Stratejisi ve İnsan Hakları Eylem Planı kabul edilmiş; aynı zamanda Türkiye İnsan Hakları Kurumu ile Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) faaliyete geçirilmiştir. Ayrıca ifade özgürlüğü ve vakıflara dair mevzuat güncellenmiş, BM İşkenceye Karşı Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü onaylanarak ulusal önleme mekanizması tesis edilmiştir.

24. Fasıll çerçevesinde ise göç ve sınır yönetimi, geri kabul süreçleri ve organize suçlarla mücadele alanlarına ilişkin çeşitli eylem planları hazırlanmış, geri kabul anlaşmasına yönelik müzakereler tamamlanmıştır. Bu doğrultuda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiş, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (daha sonra Başkanlık) kurulmuş, ayrıca Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması imzalanarak vatandaşlara ilişkin hükümler uygulanmaya başlamıştır. Sınır yönetimine ilişkin kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon düzenlemeleri geliştirilmiş, bu alandaki faaliyetler AB destekli projelerle güçlendirilmiştir. Organize suçlarla mücadelede ise ulusal strateji belgeleri ve eylem planları kabul edilmiş, buna ek olarak Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı yürürlüğe konulmuştur.

Bunlara ilaveten Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ve Kolluk Gözetim Komisyonu Kanunu yasalaşmış; bu düzenlemelerle oluşturulan kurumların (Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Kolluk Gözetim Komisyonu) kapasitesini geliştirmek üzere çeşitli AB projeleri uygulanmıştır.

5.11. Yargı Reformu Stratejileri ve İnsan Hakları Eylem Planı

Türkiye, demokratik hukuk devleti, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesi hedefiyle 2009 yılından itibaren adalet reformu çalışmalarını stratejik bir planlama içinde sürdürmektedir. Bu kapsamda sırasıyla 2009-2015, 2015-2019 ve 2019-2023 dönemlerini kapsayan üç Yargı Reformu Stratejisi hazırlanmış ve uygulanmıştır. Yakın zamanda ise dördüncü strateji belgesi olan 2025-2029 Yargı Reformu Stratejisi kamuoyuna duyurulmuştur. Bu stratejiler çerçevesinde bugüne kadar birçok yargı paketi yasalaşmıştır.

AİHM kararlarından kaynaklanan ihlallerin önlenmesi amacıyla da 2014 ve 2021 yıllarında İnsan Hakları Eylem Planları oluşturulmuştur.

Söz konusu tüm bu strateji ve eylem planlarının hazırlanma sürecinde, AB müktesebatına uyum yükümlülükleri çerçevesinde katkı sağlanmış ve Avrupa Komisyonu ile Avrupa Konseyiyle istişare toplantıları yapılmıştır.

5.11.1. Reform İzleme Grubu (RİG) / Reform Eylem Grubu (REG)

Toplantıları

İnsan haklarının geliştirilmesi ile demokrasi ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesine yönelik reformları yönlendirmek ve izlemek amacıyla 2003 yılında Reform İzleme Grubu (RİG) oluşturulmuştur. 2009 yılı başından itibaren söz konusu grup, devlet bakanı ve başmüzakerecinin yanı sıra adalet, içişleri ve dışişleri bakanlarının katılımıyla düzenli toplantılar gerçekleştirmiştir. Kasım 2014'te ise Bakanlar Kurulu kararıyla grubun adı Reform Eylem Grubu (REG) olarak değiştirilmiştir. Bugüne dek toplam 30 RİG ve 6 REG toplantısı yapılmış, son REG toplantısı 9 Mayıs 2019'da Ankara'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığında ve vize serbestisi gündemiyle toplanmıştır.

5.11.2. Temel Hak ve Özgürlükler Alanında Desteklenen Projeler

Türkiye'nin AB uyum süreci çerçevesinde insan hakları ve temel haklar alanında çeşitli projeler hayata geçirilmiştir. İnsan Hakları Alanında Bireysel Başvuru Usullerinin Tanıtılması Projesi (2013-2014), bireysel başvuru mekanizmalarının etkin kullanımını sağlamayı amaçlamış ve Anayasa Mahkemesi ile ilgili kurumların iş birliğiyle yürütülmüştür. Avukatlar için Yargı ve Temel Haklar Projesi (2012-2013), AB reform sürecine yerel düzeyde avukatların dâhil edilmesi açısından ilk örnek olmuştur. Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi (2017-2019), sivil toplum kuruluşlarının izleme kapasitelerini geliştirmeyi ve kadın-erkek eşitliği perspektifini yaygınlaştırmayı hedeflemiştir. Son olarak, Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi (2022-2024), temel haklar alanında kurumlar arası koordinasyonu güçlendirmiş ve kamu personelinin kapasitesini artırmaya yönelik faaliyetler yürütmüştür.

Temel Haklar ve Özgürlükler Alanında Desteklenen Projeler

PROJENİN ADI	TARİH	AÇIKLAMA
İnsan Hakları Alanında Bireysel Başvuru Usullerinin Tanıtılması Projesi	2013-2014	İnsan hakları alanında oluşturulan başvuru mekanizmalarının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla 2013-2014 yılları arasında yürütülmüştür. Proje, AB Başkanlığı koordinasyonunda Anayasa Mahkemesi, Adalet Bakanlığı, Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu iş birliğiyle gerçekleştirilmiştir.
Avukatlar için Yargı ve Temel Haklar Projesi	2012-2013	AB reform sürecinin yargı boyutuna yerel düzeyde faaliyet gösteren avukatların dâhil edilmesi açısından öncü bir girişim olmuştur. AB Başkanlığı koordinasyonunda Adalet Bakanlığı ve Türkiye Barolar Birliğinin ortaklığında yürütülen proje, Ekim 2012’de başlamış ve Haziran 2013’te tamamlanmıştır.
Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi	2017-2019	2017-2019 yılları arasında Cinsiyet Eşitliğini İzleme Derneği tarafından doğrudan hibe yöntemiyle uygulanmıştır. Proje, cinsiyet odaklı sivil toplum kuruluşlarının (STK) izleme kapasitelerinin artırılması, hak temelli izleme yapan STK’ların çalışmalarına kadın-erkek cinsiyet eşitliği perspektifinin entegre edilmesi ve bu alanda sorumlu kamu kurumlarının faaliyetlerine katkı sağlanmasını hedeflemiştir.
Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi	2022-2024	Ocak 2022-Mayıs 2024 döneminde uygulanmıştır. AB Başkanlığının lider kurum olduğu bu proje, IPA Temel Haklar Sektörü paydaşları arasında kurumsal koordinasyon ve iş birliğinin güçlendirilmesini amaçlamıştır. Bu çerçevede Temel Haklar Sektör Koordinasyon Platformu oluşturulmuş, AB Başkanlığı personeli de dâhil olmak üzere kamu çalışanlarının kapasitesini geliştirmeye ve farkındalıklarını artırmaya yönelik eğitim ve faaliyetler düzenlenmiştir.

AB Başkanlığı, 2014-2020 yıllarını kapsayan IPA II dönemi kapsamında temel haklar alt alanında lider kurum olarak görevlendirilmiş ve bu çerçevede programlama, izleme ve değerlendirme süreçlerini yürütmüştür. Bu dönemde AB Başkanlığı eş güdümünde toplam 13 proje hazırlanmıştır. Öte yandan Şubat 2023’te meydana gelen depremlerin ardından AB fonlarıyla iki ek proje daha geliştirilmiş ve bu projeler 2024 yılı sonunda uygulamaya alınmıştır. Böylece IPA II dönemi itibarıyla temel haklar sektöründe proje sayısı 15’e, bütçe büyüklüğü ise 70 milyon avroya ulaşmıştır. Söz konusu projeler; toplanma özgürlüğü, kolluk kuvvetlerinin eğitimi, insan hakları kurumlarının kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi, kadın-erkek cinsiyet eşitliği ile kadın ve çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi gibi alanlarda tasarlanmış olup Türkiye’nin AB’ye katılım sürecindeki önceliklerine önemli katkılar sağlamıştır.

“Asırlar boyunca atalarımıza rehberlik eden adalet dairesi 2002’den beri bizim de devlet ve siyaset tasavvurumuza istikamet çizdi; hukuki düzenlemelerde pusulamız, referans kaynağımız oldu. Bu anlayışla altyapıdan mevzuata, eğitimden vatandaşa bakış açısına uzanan geniş bir yelpazede köklü değişikliklere imza attık.

Yargıda da temel kanunların yenilen mesinden geleneksel mimariye sahip yeni adliye saraylarının inşasına, ulusal yargı ağı UYAP’ın kuruluşuna kadar Cumhuriyet tarihinin en büyük reformlarını bu vesileyle gerçekleştirdik.”

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

*Yüksek Yargı Temsilcileri
ile İftar Programı
25 Nisan 2022*

6. Bölüm

**Verimlilik,
Dijital Dönüşüm ve
Adalet Erişim**

6. VERİMLİLİK, DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE ADALETE ERİŞİM

6.1. Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)

UYAP (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi), Türkiye'deki adalet sistemini dijitalleştirmek amacıyla geliştirilmiş bir yargı bilişim sistemidir. Temel amacı, yargı birimlerindeki tüm işlemleri elektronik ortama taşıyarak daha hızlı, güvenli ve şeffaf bir yargı hizmeti sunmaktır. Türkiye'de bir vatandaş, avukat ya da hâkim bir davayla ilgili işlem yapmak istediğinde artık klasik yöntemlerle (kâğıt, dosya taşıma, manuel kayıt gibi) uğraşmak zorunda değildir.

UYAP Üzerinden Yürütülebilen İşlemler:

- ✧ Dava başvurusu yapılması
- ✧ Dilekçe gönderimi ve belgelerin yüklenmesi
- ✧ Harç ve masraf ödeme işlemleri
- ✧ Duruşma günü planlama ve bildirimleri
- ✧ Taraflara ve vekillere e-tebligat gönderimi
- ✧ Duruşma tutanaklarının dijital ortamda oluşturulması
- ✧ Keşif ve bilirkişi atama talepleri
- ✧ Karar ve müzekkere yazımı, gönderimi
- ✧ İstinaf ve temyiz başvurularının yapılması
- ✧ Dosya inceleme ve karar gerekçesi görüntüleme
- ✧ e-Duruşma (çevrim içi duruşma katılımı)
- ✧ Taraf vekili atanması ve vekâletname eklenmesi
- ✧ Mahkeme kararlarının ilgili kurumlara gönderimi (örneğin cezaevi, tapu, nüfus dairesi)
- ✧ Arşivleme ve kararların UYAP veri tabanına kaydedilmesi

Bu sistem ile:

- ✧ Hâkim ve savcıların dava dosyalarına bilgisayar ya da mobil cihaz üzerinden erişmesi sağlanmaktadır.
- ✧ Avukatlar, kendi davalarını sistem üzerinden takip edebilmekte, belgelerini yükleyebilmekte ve mahkemeye başvurabilmektedir.
- ✧ Vatandaşlar e-devlet platformu üzerinden dava durumlarını, mahkeme tarihlerini ve e-tebligatları görebilmektedir.

UYAP; yargı mensuplarından kamu personeline, avukatlardan vatandaşlara kadar geniş bir kullanıcı kitlesine hizmet sunmaktadır. Her kullanıcı grubu, görev ve yetkilerine uygun modüllerle sistemi etkin şekilde kullanmaktadır.

Sistemi Kullanan Birimler:

- ✧ Adalet Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı
- ✧ Hukuk, Ceza ve İdare Mahkemeleri
- ✧ Cumhuriyet Başsavcılıkları
- ✧ Denetimli Serbestlik Birimleri
- ✧ İcra-İflas Daireleri
- ✧ Yüksek Yargı Birimleri
- ✧ Adli Tıp Birimleri
- ✧ Ceza İnfaz Kurumları

Sistemi Kullanan Kullanıcılar:

- ✧ Yüksek Yargı Üyeleri
- ✧ Hâkimler ve Savcılar
- ✧ Yüksek Yargı Personeli
- ✧ Bakanlık Personeli
- ✧ Cezaevi Personeli
- ✧ Adli Tıp Kurumu Personeli
- ✧ Emniyet Birimleri
- ✧ Jandarma Birimleri
- ✧ Sahil Güvenlik Birimleri
- ✧ Avukatlar
- ✧ Vatandaşlar
- ✧ Bilirkişiler
- ✧ Arabulucular
- ✧ Uzlaştırmacılar

UYAP'ın Özellikleri

Merkezî ve Entegre Yapı: UYAP, Adalet Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatı ile tüm yargı ve yargı destek birimlerini tek bir sistemde birleştirmekte ve veri bütünlüğü sunmaktadır.

Elektronik Belge ve Süreç Yönetimi: Dava dosyaları, evraklar ve işlemler dijital ortamda güvenli şekilde oluşturulmakta, saklanmakta ve yönetilmektedir.

Şeffaflık ve Hız: Yargı süreçlerini hızlandırmakta, denetimi kolaylaştırmakta ve vatandaşlar için daha şeffaf bir adalet sistemi sunmaktadır.

Erişilebilirlik: Yetkilendirilmiş kullanıcılar sisteme kolaylıkla erişebilmektedir.

Güncel Altyapı: Teknolojik gelişmelere uyumlu, sürekli güncellenen bir altyapıya sahiptir.

Kullanıcı Dostu Arayüz & Kesintisiz Hizmet: Basit ve anlaşılır tasarımıyla kullanım kolaylığı sağlamakta ve yüksek süreklilik hedefiyle 7/24 hizmet sunmaktadır.

Denetlenebilirlik: Tüm işlemler kayıt altına alınmakta ve denetlenebilirlik sağlanmaktadır.

E-Devlet ve Dış Kurum Entegrasyonu: Nüfus, tapu, emniyet, banka gibi kurumlarla entegrasyon sayesinde bilgiye hızlı erişim ve işlem kolaylığı sağlamaktadır.

E-Adalet Hizmetleri: Vatandaş ve avukatlar; dava sorgulama, dosya görüntüleme, e-duruşma ve e-tebligat gibi işlemleri UYAP üzerinden gerçekleştirebilmektedir.

Yapay Zekâ Entegrasyonu: UYAP'a entegre edilen yapay zekâ teknolojileri sayesinde dilekçeler, belgeler ve kararlar daha hızlı sınıflandırılmakta ve karar destek sistemleri ile hâkim ve savcılara destek verilmektedir.

Veri Güvenliği: UYAP, yüksek güvenlik standartlarıyla kişisel ve kurumsal verileri korumakta; erişim yetkileri ve kayıt izleriyle veri ihlallerini önlemektedir.

Mobil Uyum: Mobil uygulama ve mobil arayüzlerle kullanıcılar UYAP Portallarına diledikleri yerden ulaşabilmekte, işlemlerini gerçekleştirebilmektedir.

Performans İzleme ve Raporlama: Sistem performansı düzenli olarak izlenmekte; kullanıcı deneyimi, işlem süresi ve sistem yükü gibi verilerle raporlama yapılmaktadır.

Çevre Dostu Yaklaşım: Dijital belge ve süreç yönetimiyle kâğıt kullanımı minimuma indirilerek çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlanmaktadır.

UYAP Kullanıcı İstatistikleri

245 BİN

Kullanıcı Sistemi Kullanmaktadır

40 MİLYON

Evrak Kullanıcılar Tarafından Okunmaktadır

13 MİLYON

Evrak Sisteme eklenmektedir

1.4 TERABYTE

Sisteme Eklenen Evrak Boyutu

2 MİLYAR

Evrak Üretilmektedir

1 Ocak 2025'ten itibaren

UYAP

Evrak İstatistikleri

OLUŞTURULAN EVRAK

2025 AĞUSTOS
İTİBARIYLA

1.1 MİLYAR

OKUNAN EVRAK

2025 AĞUSTOS
İTİBARIYLA

5 MİLYAR

GÜNCELLENEN EVRAK

2025 AĞUSTOS
İTİBARIYLA

700 MİLYON

SİSTEME
EKLENEN EVRAK
BOYUTU

2025 AĞUSTOS
İTİBARIYLA

8 TERABYTE

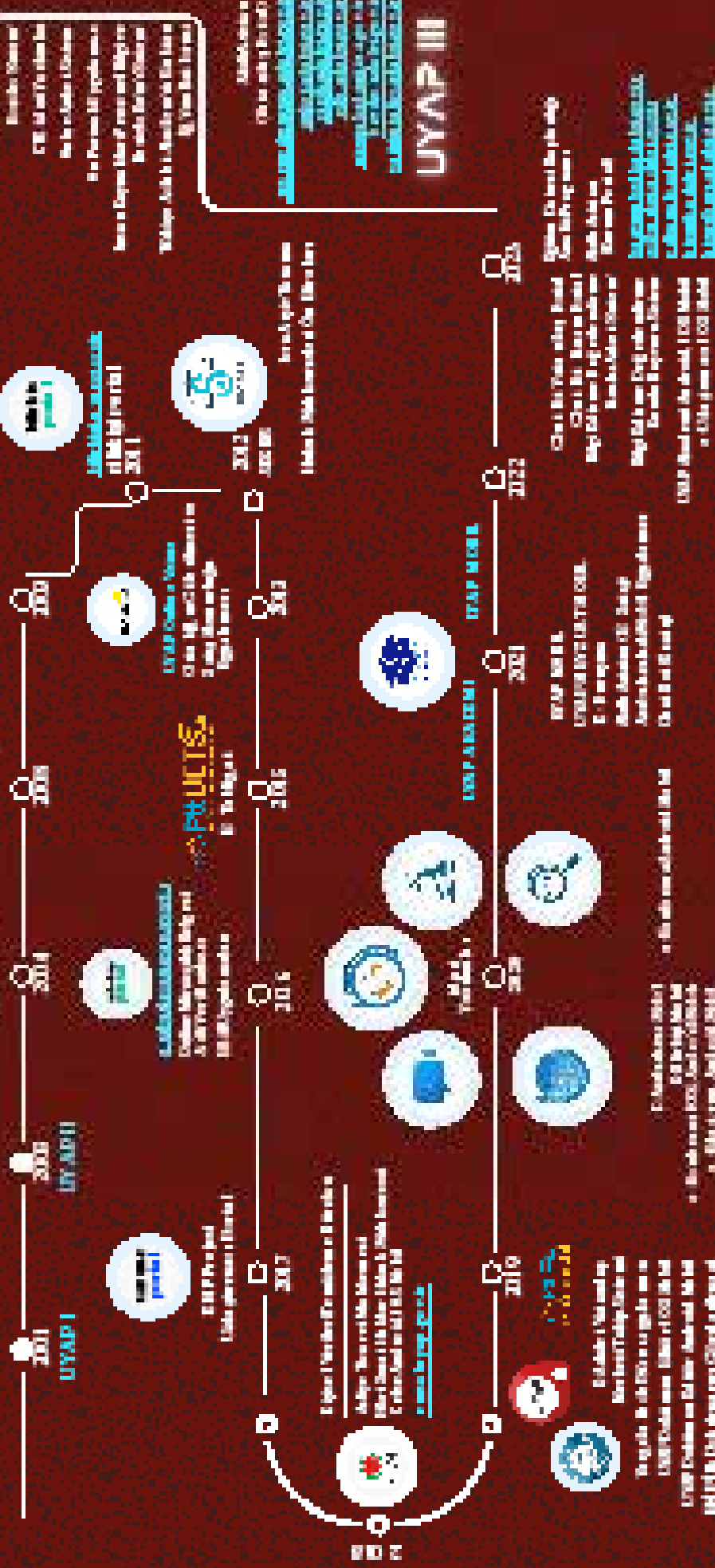

TOPLAM 13 MİLYAR EVRAK TOPLAM EVRAK BOYUTU 1.5 PETABYTE

1 EVRAK YAKLAŞIK 8 MB - 1.5 PETABYTE > 1536 TERABYTE > 1.572.864 GB

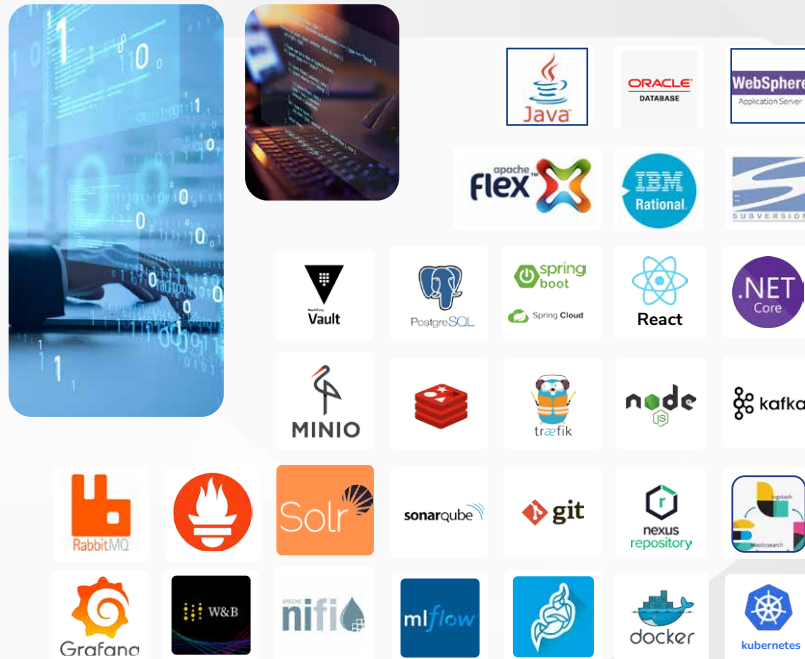
INITIAL DOSE/DOSE ON

UYAP, 59 kurumla sağladığı toplam 199 entegrasyon sayesinde yargı süreçlerini dijitalleştirmektedir. MERNİS (nüfus), TAKBİS (tapu), POLNET (emniyet), ve e-devlet gibi sistemlerle entegre çalışan UYAP; belge ve bilgilere anında erişim imkânı sunarak adalet hizmetlerini daha hızlı, etkin ve güvenli hâle getirmektedir.

UYAP bünyesinde kullanılan teknolojiler, sadece güncel trendleri değil uzun vadeli sürdürülebilirliği ve sistem bütünlüğünü gözeterek seçilmektedir. Bu seçimlerde öğrenilebilirlik, geliştirici kaynağına erişilebilirlik, konjonktürel (geçici) olmama, güçlü topluluk desteği, yazılı ve uygulamalı kaynakların varlığı ile ihtiyaçlara doğrudan karşılık verebilme gibi temel ilkeler esas alınmaktadır. Böylece UYAP sistemlerinde kullanılan her teknoloji hem bugünün ihtiyaçlarını karşılamakta hem de geleceğe uyum sağlamaktadır.

UYAP birçok farklı açıdan adalet sistemine katkılar sunmaktadır. Söz konusu katkılar özetle şunlardır:

- ★ **Hız ve Verimlilik:** İşlemler hızlanmakta, dosya kayıpları engellenmektedir.
- ★ **Şeffaflık:** Kamuya açık verilere kolay erişim sağlanmaktadır.
- ★ **Erişilebilirlik:** Yargı işlemlerine herkes kolayca erişebilmektedir.

UYAP'ın gelecek vizyonunu ifade eden anahtar kavram sürekli gelişimdir. UYAP sürekli olarak güncellenmekte ve geliştirilen teknolojilerle daha verimli hâle gelmektedir. Yapay zekâ destekli analiz araçları, büyük veri yönetimi ve kullanıcı dostu ara yüzlerle donatılan UYAP, gelecekte yargı süreçlerini daha hızlı, daha şeffaf ve erişilebilir kılmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda siber güvenlik önlemleriyle güçlendirilen sistem, bilgi güvenliğini en üst düzeyde korurken entegrasyon kabiliyeti sayesinde farklı kurumlarla eş zamanlı veri paylaşımını da mümkün kılmaktadır. Gelişen dijitalleşme ile birlikte UYAP, sadece bir bilişim sistemi değil aynı zamanda adaletin dijital omurgası olma yolunda ilerlemektedir.

Adalet Bilişim Sistemleri alanında hayata geçirilen yenilikçi projeler, ulusal ve uluslararası düzeyde birçok ödüle de layık görülmüştür. Bu ödüller; teknolojiyi etkin kullanan, erişilebilir ve sürdürülebilir bir adalet sistemine olan katkının göstergesidir.

6.2. UYAP Portallar

UYAP kapsamındaki portallar; adalet hizmetlerine hızlı, güvenli ve etkin erişim sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

Vatandaş Portal

Vatandaşların dava açma, evrak gönderme gibi temel yargı işlemlerini elektronik ortamda yapmalarını sağlamaktadır. Sistem 25 milyondan fazla kullanıcıya sahiptir.

E-Satış Portal

Cebri icra yoluyla yapılan satışların açık artırma yoluyla elektronik ortamda gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Sistem 3 milyondan fazla kullanıcıya sahiptir.

Avukat Portal

Avukatların dava açma, harç ödeme, dosya görüntüleme gibi işlemleri UYAP üzerinden yapabilmesini sağlamaktadır. Sistem 209 binden fazla kullanıcıya sahiptir.

Bilirkişi Portal

Bilirkişilerin görevlendirildikleri dosyalar üzerinde işlem yapmalarını ve rapor göndermelerini elektronik ortamda sağlamaktadır. Sistem 83 binden fazla kullanıcıya sahiptir.

Kurum Portal

Kamu kurumları ve özel şirketlerin kendilerine ait dosyaları takip edebilmelerini sağlamaktadır. Sistem 13 binden fazla kullanıcıya sahiptir.

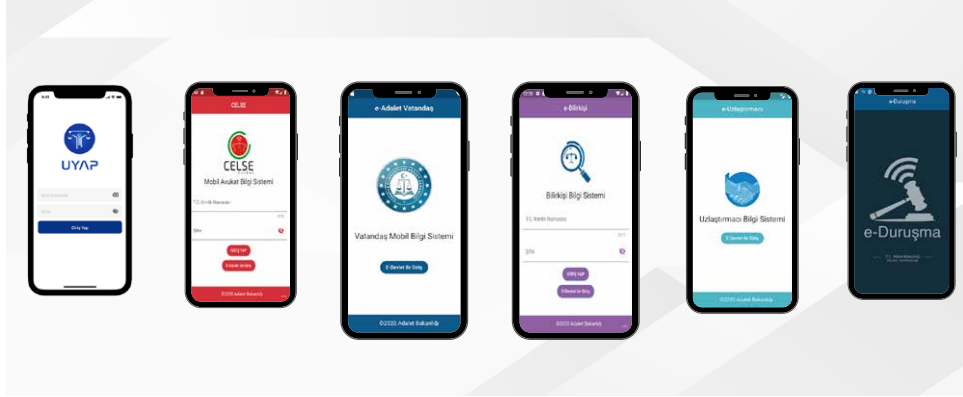
Arabulucu Portal

Arabulucuların dosya kabul, ret ve inceleme işlemlerini yapabildiği platformdur. 40 bin+ kullanıcıya sahiptir.

Uzlaştırmacı Portal

Uzlaştırmacıların atandıkları dosyalarla ilgili kabul/ret, ek süre talebi gibi işlemleri çevrim içi gerçekleştirmesine imkân tanımaktadır. 19 binden fazla kullanıcıya sahiptir.

6.3. UYAP Bilişim Sistemi Mobil Uygulamalar

UYAP bünyesinde sunulan portal ve mobil uygulamalar; adalet hizmetlerine hızlı, güvenli ve kesintisiz erişim sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Web portalları ile mobil uygulamalar büyük ölçüde aynı işlevleri yerine getirmekte olup kullanıcıların platformdan bağımsız olarak işlemlerini gerçekleştirebilmesine imkân tanımaktadır.

6.3.1. UYAP Mobil

Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü tarafından bugüne kadar avukatlar için celse, tüm vatandaşlar için e-adalet vatandaş, bilirkişi, arabulucu ve uzlaştırmacılar için e-arabulucu, e-uzlaştırmacı ve e-bilirkişi mobil uygulamaları hayata geçirilerek UYAP sistemine mobil platformlardan da erişim sağlanmış olup yargılamanın hızlanması ve adalete erişimin kolaylaştırılması için önemli adımlar atılmıştır.

Yargı teşkilatı mensupları olan hâkim, cumhuriyet savcısı, yazı işleri müdürü, kâtip, mübaşir, icra müdürü, icra memuru için mobil uygulama geliştirmesi yapılarak UYAP sisteminin mobil dönüşümü tamamlanmıştır.

Mobil uygulama ile tüm yargı çalışanları portal şifresi ve SMS doğrulama yöntemi ile tek bir uygulama üzerinden sisteme giriş sağlayacaktır.

UYAP Mobil ile;

- ✱ İzin, yetki gibi özlük bilgileri görüntülenebilmekte,
- ✱ Yetkili olunan tüm dosyalara ve dosya evrakına mobil cihazlar üzerinden erişilebilmekte,
- ✱ Duruşmalar takip edilebilmektedir.

Toplam İndirme Sayısı: 948.668

6.3.2. Celse Mobil

Avukatlar; AppStore ve Google Play Store üzerinden ücretsiz olarak indirilebilecekleri “CELSE” uygulamasını Android veya IOS işletim sistemine sahip cep telefonu, tablet vb. araçlara yükledikten sonra uygulamaya giriş için gerekli şifrelerini, UYAP Avukat Portal Bilgi Sistemi üzerinden oluşturarak uygulamaya giriş yapabilmektedir.

Avukatlar “CELSE” uygulaması ile vekil oldukları;

- ★ İcra ve dava dosyalarını listeleme, sorgulama, taraf ve vekil bilgileri ile dosya kapak bilgilerini görüntüleme,
- ★ Seçilen tarihteki duruşmaları listeleme, anlık, günlük ve aylık görüntüleme,
- ★ Seçilen mahkeme birimine ait duruşmaları listeleme ve anlık duruşma bilgilerini görüntüleme, bu sayede tüm adliyelerdeki duruşmaları anlık olarak takip edilebilme,
- ★ Duruşma bilgilerini takvim üzerinden görüntüleme işlemlerini yapabilmekte ve UYAP sistemindeki iletişim bilgilerini güncelleyebilmektedir.

Aktif Kullanıcı Sayısı: 79 binden fazla

Toplam İndirme Sayısı: 401.459

6.3.3. E-adalet Vatandaş Mobil

e-Adalet Vatandaş Mobil Bilgi Sistemi vatandaşlara sunulan hizmet çeşitliliğini artırmak ve vatandaşların yargılama işlemlerini zaman ve mekândan bağımsız rahat bir şekilde takip edebilmelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

Vatandaşlar; açık veya kapalı dava ve icra dosyalarını, dosyaları içinde yer alan evraklarını, duruşmalarını ve UYAP Bilişim Sistemi'nde kayıtlı olan adres ve iletişim bilgileri bu uygulama ile takip edebilmektedirler.

Uygulama IOS ve Android platformları üzerinden tamamen ücretsiz olarak indirilebilmektedir.

Aktif Kullanıcı Sayısı: 350 binden fazla

Toplam İndirme Sayısı: 2.137.411

6.3.4. E-uzlaştırmacı Mobil

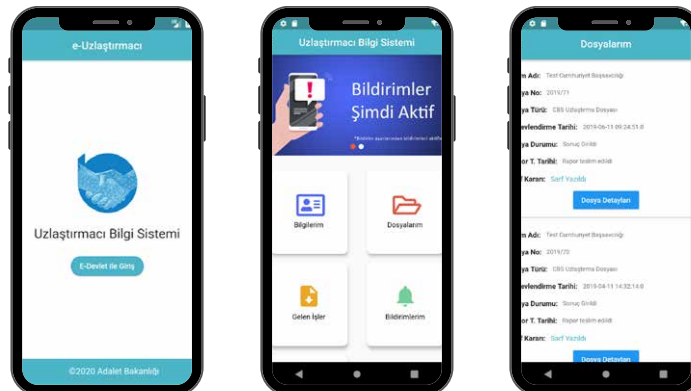
IOS ve Android platformları üzerinden tamamen ücretsiz olarak indirilebilen bu uygulama ile uzlaştırmacılara atanan dosyalara uzlaştırmacılar tarafından portal aracılığıyla kabul ya da ret işlemi yapılabilmekte ve genel evrak bilgileri görülebilmektedir.

Uzlaştırmacılar, E-uzlaştırmacı Mobil ile;

- ✳ Dosya kabul-ret işlemi yapabilme,
- ✳ Evrak görüntüleme ve taraf bilgilerini inceleme,
- ✳ Kişisel bilgilerini güncelleme işlemlerini kolaylıkla yapabilmektedir.

Aktif Kullanıcı Sayısı: 36 binden fazla

Toplam İndirme Sayısı: 36.280

6.3.5. E-arabulucu Mobil

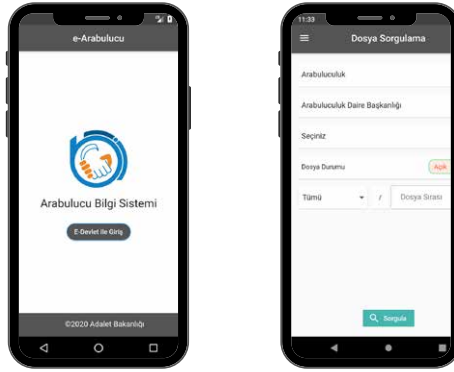
Arabulucu Portal web hizmetine ek olarak “Arabulucu Mobil” uygulaması, Apple Store ve Google Play Store üzerinden ücretsiz olarak arabulucuların hizmetine sunulmuştur. Arabulucu Mobil uygulamasında, arabulucular mobil uygulama üzerinden dosyalarını kontrol edebilme, dosya evraklarını görüntüleyebilme, dosya kabul-ret işlemi yapabilme ve kendilerine dosya atandığında bildirim alma imkânına sahiptirler.

Mobil uygulamaya giriş e-devlet şifresi ile gerçekleşmektedir.

Uygulama IOS ve Android platformları üzerinden tamamen ücretsiz olarak indirilebilmektedir.

Aktif Kullanıcı Sayısı: 60 binden fazla

Toplam İndirme Sayısı: 62.755

6.3.6. E-bilirkişi Mobil

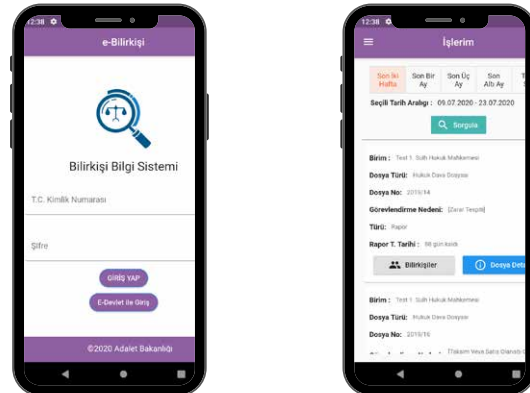
Bilirkişi Mobil uygulamasında Türkiye genelinde yargı birimlerinde bilirkişi olarak görev alan kişilerin, görevlendirildikleri dosyalar ile ilgili işlemleri adliye gitmeden internet üzerinden (elektronik ortamda) yapabilmelerini sağlamıştır.

Apple Store ve Google Play Store üzerinden ücretsiz olarak bilirkişilerin hizmetine sunulmuştur.

E-bilirkişi mobil uygulaması ile bilirkişiler dosya atandığında bildirim almakta, dosya kapak bilgileri, taraf bilgileri ve kabul ettikleri dosyaları görüntüleme işlemi ile birlikte evrakları mobil cihazlarına indirebilmektedir.

Aktif Kullanıcı Sayısı: 40 binden fazla

Toplam İndirme Sayısı: 41.838

6.4. UYAP Proje ve Hizmetleri

6.4.1. Elektronik Tebligat (E-tebligat)

Elektronik Tebligat, resmî belgelerin UYAP sistemi üzerinden alıcının elektronik tebligat adresine güvenli ve hızlı bir şekilde iletilmesini sağlayan dijital tebligat yöntemidir.

- ✧ Fiziki tebligata göre sekiz kat maliyet tasarrufu sağlamaktadır.
- ✧ Kâğıt tasarrufu sayesinde ağaçlar kesilmekten kurtarılmaktadır.
- ✧ Fiziki tebligat ortalama 2 hafta sürerken e-tebligat anlık iletim sağlamaktadır.

6.4.2. Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS)

Duruşma salonlarında, ceza infaz kurumlarında ve adli görüşme odalarında görüntülü ve sesli olarak görüşme yapılması ve bu görüşmelerin kayıt altına alınması sağlanmaktadır.

- ✧ Enerji ve zamandan tasarruf edilmektedir.
- ✧ Hükümlü ve tutuklu adliye sevk edilmeden dijital ortamda görüştürülmektedir.

6.5. UYAP Uygulamalar

6.5.1. Elektronik Duruşma Bilgi Sistemi (E-duruşma)

Avukatların fiziken duruşma salonunda bulunmadan UYAP üzerinden görüntülü ve sesli olarak duruşmalara katılmasını sağlayan bir sistemdir. Adalet Bakanlığı tarafından geliştirilen bu sistem, teknolojiyi yargı süreçlerine entegre ederek yargılamada erişilebilirliği ve verimliliği artırmayı amaçlamaktadır.

- ✧ Duruşmalara katılım kolaylığı
- ✧ Yargı sürecinin hızlanmasına katkı
- ✧ Zamandan ve ulaşımdan tasarruf

6.5.2. UYAP SMS Bilgi Sistemi

Dava bilgileri de dâhil olmak üzere avukat, vatandaş ve diğer portallar üzerinden yapılan işlemler ile ilgili uyarı, bilgi, veri ve duyuruların, kısa mesaj (SMS) aracılığı ile kullanıcılara sunulduğu hizmettir.

- ✧ Haklarında Açılan Davaları Öğrenme
- ✧ Duruşma & Keşif Tarihi Öğrenme
- ✧ Haklarında Açılan İcra Takibini Öğrenme

6.5.3. UYAP Akademi

Adalet personelinin mesleki gelişimi için e-egitimlerin ve içeriklerin sunulduğu çevrim içi eğitim platformudur.

- ✧ Yargı mensuplarına, personele ve kullanıcıya özel çevrim içi eğitim videoları ve rehber dokümanlar sunmaktadır.
- ✧ 7/24 erişim sayesinde internete bağlı her cihazdan istenilen zaman ulaşılabilmekte, mekân ve zaman sınırlamasını ortadan kaldırmaktadır.
- ✧ UYAP sistemine dair güncel bilgileri, yeni modül tanıtımlarını ve kullanım kılavuzlarını tek platformda toplamaktadır.

6.5.4. UYAP Mevzuat

Yargı süreçlerinde ihtiyaç duyulan mevzuat bilgilerine güncel ve hızlı erişim sağlamaktadır.

- ✧ Güncel mevzuat takibi
- ✧ Hızlı arama imkânı
- ✧ Yargı mensuplarına özel yapı

6.5.5. Merkezî İzleme Sistemi (MİS)

Cezai konularda uluslararası adli iş birliği alanında Türk merkezî makamı ile yargı mercilerinin sistemini ve kapasitelerini güçlendirerek yargı süreçlerini hızlandırmak ve etkili iş birliği yapma yeteneklerini artırmak amaçlanmıştır.

- ✧ Uluslararası bürokratik işlemler dijital ortama taşınmıştır.
- ✧ Yargılama faaliyetleri hız kazanmıştır.
- ✧ Akıllı uyarılar ile kullanıcı hataları en aza indirilmiştir.
- ✧ Platform üzerinden taleplerin durumu, Adalet Bakanlığınca kontrol edilebilmektedir.

6.5.6. Merkezî Takip Sistemi (MTS)

Avukatlar tarafından yürütülen abonelik sözleşmelerine dayalı icra takiplerinin, haciz aşamasına kadar olan işlemlerinin icra dairesine gidilmeksizin, sanal ortamda yürütülmesine imkân tanıyan bir takip prosedürüdür.

- ✧ MTS aşamasında açılan takipler ve sanal ortamda yürütülen işlemler kapsamında icra dairesindeki iş yoğunluğu azalmıştır.
- ✧ Hizmetin basitleştirilmesi ve hızlandırılması suretiyle iş sahiplerinin ve icra personelinin memnuniyeti artırılmıştır.

6.5.7. Engelsiz Erişim Destekleri

UYAP hizmetlerinin herkes için erişilebilir olmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Görme, okuma veya algı zorluğu yaşayan bireylerin sistemi rahatça kullanabilmeleri için çeşitli yardımcı özellikler sunulmaktadır.

- ✧ Ekran Okuyucu
- ✧ Kontrast Renk Ayarı
- ✧ Bağlantı Vurgulama
- ✧ Büyük Metin Seçeneği
- ✧ Disleksi Dostu Mod
- ✧ Okuma Maskesi ve Kılavuzu
- ✧ İmleç ve Odaklama Yardımı

6.6. UYAP Yapay Zekâ Uygulamaları

Yargı alanında dijital dönüşümün bir sonraki adımı olan yapay zekâ uygulamalarıyla üç temel hedef doğrultusunda çalışmalar yürütülmektedir. Bunlar; karar destek sistemleriyle yargı mensuplarına yardımcı olmak, veri analiziyle yargı süreçlerini daha verimli hâle getirmek ve insan kaynaklı hataları en aza indirmektir.

Bu hedefler doğrultusunda daha adil, hızlı ve güvenilir bir yargı sistemine ulaşmak amaçlanmaktadır.

EzCümle Projesi

Hukuki metinlerin sadeleştirilmesi amacıyla geliştirilen bir doğal dil işleme projesidir. Amaç, vatandaşların karmaşık hukuk dilini daha anlaşılır hâle getirmektir.

Akıllı Asistan-Kılavuz Projesi

Kullanıcılara adalet sistemindeki süreçlerde rehberlik edecek, sorulara otomatik yanıt verecek bir yapay zekâ tabanlı asistan geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Yapay Zekâ ile Evrak Sınıflandırma Projesi

Evrakları içeriklerine göre otomatik olarak tanıyan ve sınıflandıran bir sistemdir. Dava dosyalarındaki belge türlerinin ayrılması ve iş akışının hızlandırılması amaçlanmaktadır.

Resimden Argo ve Nesne Tespiti Projesi

Dijital delillerde (örneğin sosyal medya içerikleri) uygunsuz nesne veya argo ifadelerin tespiti için görsel ve metinsel analiz yapan bir yapay zekâ sistemidir.

Söyle Yazsın Projesi

Kullanıcının sesli olarak söylediği bilgileri metne dönüştüren bir ses tanıma sistemidir. Özellikle zabıt kâtiplerinin iş yükünü azaltmayı hedeflemektedir.

Aidiyet Karar Tahmini Projesi

Bir davanın hangi mahkemede görülmesi gerektiğini otomatik olarak tahmin etmeyi hedeflemektedir. Görev uyuşmazlıklarını önlemek için kullanılmaktadır.

İddianamelerde Tutarsızlık Tespiti Projesi

İddianamelerdeki mantıksal tutarsızlıkları, eksik veya hatalı ifadeleri tespit etmeyi amaçlayan bir denetim aracıdır. Savcılık işlemlerinde kalite kontrol sunmaktadır.

Tebliğat Bilgi Çıkarma Projesi

Tebliğat belgelerinden otomatik olarak bilgi çıkarmayı, tarih, kişi ve konu gibi unsurları ayıklayarak işlemleri hızlandırmayı amaçlamaktadır.

6.7. CİMER İstatistikleri (İstek, Hak Arama, Şikâyetle Bulunma, Dilekçe, Bilgi Edinme Hakkı ve Başvuru Yapma Özgürlüğü)

Tarih boyunca halkın yönetime katılımı yöneticilerin meşruiyetini güçlendirmiş, modern demokrasilerde de katılımcı yönetim anlayışı önem kazanmıştır. Türkiye’de bu anlayışın ilk örneklerinden biri, 1994 yılında Recep Tayyip Erdoğan’ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde başlatılan ALO 153 Beyaz Masa uygulaması olmuştur. Bu model, vatandaş odaklı yönetim anlayışını yaygınlaştırmıştır.

Merkezî düzeyde katılımın artırılması amacıyla 2006 yılında BİMER kurulmuş, vatandaşların devletle doğrudan iletişim kurmasını sağlamıştır. 2018’de Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’ne geçişle birlikte bürokrasinin azaltılması ve vatandaş odaklı yönetim anlayışının güçlendirilmesi hedeflenmiş; CİMER, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde faaliyete geçirilerek BİMER’in devamı niteliğinde yapılandırılmıştır. CİMER, vatandaşların taleplerini doğrudan iletebildiği, katılımcı demokrasi ve yönetim uygulamalarını destekleyen önemli bir halkla ilişkiler mekanizması hâline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” başlıklı 74. maddesinde ise “Vatandaşlar de karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında yetkili makamlara ve Türkiye Büyük

BAŞVURU YAPIMIZ

T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi 06560
Beştepe - Ankara Tel: 0 (312) 590 20
00

TELEFON
150

FAKS
0312 473 64 94

© 2025 - T.C. Cumhurbaşkanlığı Tüm hakları saklıdır.

Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.” denilmektedir.

Bu doğrultuda CİMER’in çalışma esasları da 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ile 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve 5690 sayılı CİMER Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Başvuru sahiplerinin etkin, süratli, şeffaf ve doğru bilgilerle aydınlatılmasının sağlanması en temel prensip olarak benimsenmiştir. CİMER’in misyonu, vatandaşların anayasal hakları olan bilgi edinme ve dilekçe hakkını sağlam, güvenilir ve kolay bir biçimde kullanmalarını sağlamak, demokratik katılımı teşvik ederek kamu yönetimi üzerinde kamuoyu denetimini güçlendirmektir.

Herkesin CİMER aracılığıyla dilekçe ve bilgi edinme haklarını kullanabilmesini sağlama misyonu doğrultusunda 12 yaş ve üzeri çocuk ve gençlerin de CİMER’e başvurabilmeleri sağlanmıştır. Çocuk ve genç başvuruları diğer başvurulara göre daha farklı bir süreçte tabi tutulmakta, daha hassas bir süzgeçten geçirilerek anlaşılır bir dil kullanarak cevaplandırılmaktadır. Ayrıca Engelsiz CİMER projesi ile işitme ve görme engelli vatandaşların da CİMER üzerinden başvuru oluşturulabilmesi sağlanmıştır. Bu proje sayesinde CİMER’e yaklaşık 3 milyon engelli vatandaşın da erişimi sağlanmıştır.

Vatandaşlar CİMER kapsamında yer alan kurum/kuruluşlarla ilgili her türlü istek, şikâyet, bilgi edinme, görüş/öneri, teşekkür, yönetime katıl ve Türkiye Yüzyılı türlerindeki başvurularını cimer.gov.tr, ALO 150, mektup/faks, e-devlet, CİMER Mobil aracılığı ile iletebilme imkânına sahiptir.

Yukarıda ifade edilen kavram çerçevesinden hareketle CİMER’e ait istatistik veriler ise şu şekildedir:

Yıllara Göre CİMER’e Başvuru Sayıları

Yıl	Başvuru Sayısı
2006	129.297
2007	137.716
2008	217.859
2009	384.852
2010	649.115
2011	822.287
2012	866.885
2013	1.168.853
2014	1.124.005
2015	1.267.665

Yıl	Başvuru Sayısı
2016	1.450.565
2017	2.016.021
2018	2.870.879
2019	3.138.233
2020	5.890.423
2021	6.100.000
2022	6.180.000
2023	7.650.000
2024	4.590.000

*2018 Yılında Türüne Göre
CİMER'e Yapılan Başvuru
Oranları*

Tür	Oran
Şikâyet	49,7
İstek	31,2
Bilgi Edinme	10,3
Görüş Öneri	4,4
İhbar	4,4

*2019 Yılında Türüne Göre
CİMER'e Yapılan Başvuru
Oranları*

Tür	Oran
Şikâyet	50,3
İstek	31,8
Bilgi Edinme	8,3
Görüş Öneri	4,8
İhbar	4,8

*2020 Yılında Türüne Göre
CİMER'e Yapılan Başvuru
Oranları*

Tür	Oran
İstek	45
Şikâyet	41,3
Bilgi Edinme	6
Görüş Öneri	3,8
İhbar	3,4
Belirtilmemiş	0,3
Teşekkür	0,2

*2021 Yılında Türüne Göre
CİMER'e Yapılan Başvuru
Oranları*

Tür	Oran
İstek	43,2
Şikâyet	40,7
Bilgi Edinme	7,8
İhbar	4,1
Görüş Öneri	2,7
Teşekkür	1
Belirtilmemiş	0,5

*2022 Yılında Türüne Göre
CİMER'e Yapılan Başvuru
Oranları*

Tür	Oran
Şikâyet	51,7
İstek	34,6
Bilgi Edinme	7,4
Görüş Öneri	2,3
İhbar	1,8
Teşekkür	1,2
Türkiye Yüzyılı	0,5
Belirtilmemiş	0,3
Yönetime Katıl	0,2

*2023 Yılında Türüne Göre
CİMER'e Yapılan Başvuru
Oranları*

Tür	Oran
Şikâyet	48,9
İstek	25,2
Deprem Acil	16,4
Bilgi Edinme	5,8
Görüş Öneri	1,7
Teşekkür	1
Türkiye Yüzyılı	0,5
Belirtilmemiş	0,3
Yönetime Katıl	0,2

*2024 Yılında Türüne Göre CİMER'e Yapılan
Başvuru Oranları*

Tür	Oran
Şikâyet	60,5
İstek	21,7
Bilgi Edinme	13,1
Yönetime Katıl	1,6
Görüş Öneri	1,5
Teşekkür	1,4
Türkiye Yüzyılı	0,2

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN HAK VE ÖZGÜRLÜK SEFERBERLİĞİ

Türkiye, köklü devlet geleneğinden güç alarak son 24 yılda ülkeyi adalet, eşitlik ve özgürlük sütunları üzerine inşa etmiştir. Adaletin olmadığı yerde hak, hakkın olmadığı yerde ise özgürlüğün olamayacağının bilinciyle Türkiye’nin geleceği için hukuk alanında sağlam adımlar atılmıştır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından hazırlanan “21. Yüzyılda Türkiye’nin Hak ve Özgürlük Seferberliği” adlı bu eserde; Türkiye’de yaklaşık çeyrek asırdır gerçekleşen hukuki reformlar, demokratikleşen anayasa ve güçlenen adalet hizmetlerine yer verilmiştir. Bu kapsamda kitapta, adalet temelli, huzurlu ve müreffeh bir toplum inşa etme süreci de anlatılmıştır.

Hak ve özgürlüklerin korunmasını ve geliştirilmesini odağına alan insan merkezli adalet anlayışıyla Türkiye, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını daha da güçlendirerek, çözüm odaklı ve öngörülebilir bir adalet sistemi oluşturmuştur. Türkiye Yüzyılı vizyonu doğrultusunda “daha adil bir dünya” için Türk Milleti ile el ele vererek inşa edilen adalet sistemini anlatan bu kitap, mazlumların gür sesi olan bir Türkiye inşa etme yolunda kat edilen mesafeyi somutlaştırmaktadır. Ulusal ve uluslararası hukuk sistemlerini harmanlayarak Türkiye’ye özgü geliştirilen hukuk anlayışının işlendiği bu eser, küresel adaletsizliklere karşı Türkiye’nin duruşunu da anlatmaktadır. Bu çalışma, Hakkın Yüzyılı olan Türkiye Yüzyılı’nda zalime karşı mazlumu koruyan Türkiye’nin hukuk vizyonunu geleceğe taşıyan bir eser niteliği taşımaktadır.

CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

